

MEZINÁRODNÍ VĚDECKÝ SBORNÍK
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL

Interdisciplinární řešení rodinných sporů

GABRIEL PAĽA
JURIJ POPOVIČ (eds.)

PRÁVO
PSYCHOLOGIE
FILOSOFIE
TEOLOGIE
PEDAGOGIKA
MEDIACE
A DALŠÍ PŘÍBUZNÉ OBORY

UNIVERZITA
PARDUBICE
FAKULTA
FILOZOFICKÁ

Interdisciplinární řešení rodinných sporů

GABRIEL PAĽA
JURIJ POPOVIČ (eds.)

Pardubice 2026

Interdisciplinární řešení rodinných sporů

Editori: Gabriel Paľa
Jurij Popovič

Recenzenti: Dr. Iurii Scherbiak, DrSc.
Dr. h. c. prof. PaedDr. ThDr. Roman Králik, ThD., MBA, LL.M.,
dr hab. Małgorzata Duda, prof. UPJPII
doc. JUDr. Renáta Šínová, Ph.D.

Za odbornú a jazykovú úpravu textov zodpovedajú autori.

Vydavateľ: Univerzita Pardubice, 2026

<https://doi.org/10.46585/pub.28>

Tento medzinárodný vedecký konferenčný zborník vznikol v rámci riešenia projektu KEGA č. 033PU-4/2025 – *Vytvorenie elektronickej edukačnej a komunikačnej platformy pre vzdelávanie v oblasti probačnej a mediačnej práce s akcentom na spoluprácu s externými inštitúciami z praxe*, ktorý je riešený na Katedra spoločenských a humanitných vied, GTF PU v Prešove a zároveň ako výstup medzinárodnej vedeckej konferencie *Interdisciplinární řešení rodinných sporů*, ktorá sa konala v Křtinách pri Brne v dňoch 19. – 22. 3. 2026.

© Text – autori: Jozef Belko, Lucie Bernatová, Robin Brzobohatý, Martina Cirbusová, Melinda Čakarová, Monika Čambáliková, Radmila Dačevová, Anastasija Daňková, Martin Chrvala, Ernest Kováč, Jaroslav Kováč, Tomáš Kováč, Mária Kováčová, Júlia Krištofová, Patrícia Krásná, Lucia Kurilovská, Janka Lipničanová, Gabriel Paľa, Tomáš Planka, Jurij Popovič, Zuzana Reguli, Hana Snablova, Adriana Sychrová, Lenka Šalamoun, Martin Tkáč, 2026

© Univerzita Pardubice, Studentská 95, 532 10 Pardubice, 2026

ISBN 978-80-7560-584-9

e-ISBN 978-80-7560-600-6

OBSAH

Úvod editorov	7
Jožef Belko, Jaroslav Kováč, Martin Chřvala, Lucie Bernatová <i>Etické základy mediácie ako nástroja transformácie konfliktov v súčasnej spoločnosti</i> <i>Ethical foundations of mediation as a tool for conflict transformation</i> <i>in contemporary society . . . . .</i>	9
Robin Brzobohatý, Martina Cirbusová <i>Ruptura a de-eskalace: využití deliberativní praxe v interdisciplinární spolupráci</i> <i>Rupture and de-escalation: the use of deliberative practices</i> <i>in interdisciplinary collaboration . . . . .</i>	22
Melinda Čakarová <i>Stretnutie rodinného kruhu ako nástroj práce s rodinou v centrách pre deti a rodiny</i> <i>Family circle meeting as a tool for working with the family</i> <i>in Centers for children and families . . . . .</i>	34
Monika Čambálíková <i>Hodnoty ako orientácia v riešení rodinných vzťahov</i> <i>Values as an orientation in resolving family relationships . . . . .</i>	43
Radmila Dačevová <i>Využití mediace ve školním prostředí z perspektivy vedení školy</i> <i>Mediation use in school settings from the perspective of school leadership . . . . .</i>	49
Anastasija Daňková <i>From ambiguity to clarity: cognitive and contextual mechanisms in language resolution. . . . .</i>	61
Júlia Krištofová <i>Transformatívna mediácia v interdisciplinárnom riešení manželských kríz: komparatívna analýza prístupov Cirkvi a spoločnosti</i> <i>Transformative mediation in interdisciplinary solutions to marital crises: a comparative analysis of the approaches of the church and society . . . . .</i>	74

Lucia Kurilovská, Patrícia Krásná

Prevenca domáceho násilia – interdisciplinárne prístupy z pohľadu trestného práva, kriminológie a psychológie

Prevention of domestic violence – interdisciplinary approaches from the perspective of criminal law, criminology and psychology 84

Ernest Kováč

Sociálna kohézia a jej ohrozenie v kontexte dlhodobých rodinných konfliktov

Social cohesion and its threats in the context of long-term family conflicts 96

Jaroslav Kováč, Mária Kováčová, Jozef Belko, Lucie Bernatová, Tomáš Kováč, Martin Chřvala

Dieťa v pasci lojality. Psychologická dynamika vzťahov a možnosti odbornej pomoci v sociálnej praxi

The Child Caught in the Trap of Loyalty: The Psychological Dynamics of Relationships and Options for Professional Assistance in Social Work Practice 110

Janka Lipničanová

Zručnosti zvyšujúce efektivitu práce v zdravotníctve

Skills Enhancing Work Efficiency in Healthcare. 124

Gabriel Paľa

Sociálny a duchovný rozmer rodinných sporov a význam ich zmierlivého riešenia

Social and spiritual dimension of family conflicts and the importance of their amicable resolution 136

Tomáš Planka

Rodič vo výkone trestu odňatia slobody a rodina v kríze

A parent serving a prison sentence and a family in crisis. 145

Jurij Popovič

Rodina a rodinné vzťahy v pohľade Cirkvi: mediácia ako nástroj pastoračného sprevádzania

Family and family relationships from the perspective of the Church: mediation as a tool for pastoral accompaniment. 154

Zuzana Reguli

Inšpirácie z Nórska: Je nórsky model restoratívnej justície prenositeľný na Slovensko?

Inspiration from Norway: Is the Norwegian Model

of Restorative Justice Transferable to Slovakia? 171

Hana Snablova

Mediation design: Intentional work with Space and Language 186

Adriana Sychrová

Samospráva jako hybatel změny: jak kraj pomáhá zmírňovat rodinné konflikty a chránit děti

Regional government as a driver of change:

How the Region helps mitigate family conflicts and protect children. 200

Lenka Šalamoun

Odpovědnost za výsledek a řešení sporů

Responsibility for the Result and Dispute Resolution Proceedings 204

Martin Tkáč

Mediácia ako forma podpory rodiny so spoluzávislým správaním

Mediation as a Form of Support for Families with Codependent Behavior 213

ÚVOD EDITOROV

Rodina predstavuje základné prostredie, v ktorom sa formujú medziľudské vzťahy, hodnotové orientácie a sociálne väzby. Práve preto patria rodinné spory medzi najcitlivejšie a zároveň najkomplexnejšie výzvy súčasnej spoločnosti. Ich dôsledky ďaleko presahujú rámec individuálnych sporov a významne ovplyvňujú fungovanie rodiny, život jednotlivcov i širšie spoločenské prostredie. Hľadanie účinných a dlhodobo udržateľných riešení si preto vyžaduje nielen znalosť právnych nástrojov a procesov, ale aj porozumenie psychologickým, sociálnym, pedagogickým, etickým a duchovným aspektom medziľudských vzťahov.

Práve uvedená komplexnosť rodinných sporov poukazuje na potrebu interdisciplinárnej spolupráce, ktorá prepája poznatky práva, mediácie, psychológie, sociálnej práce, pedagogiky a teológie. Rodinné spory totiž nemožno redukovať výlučne na právny problém, ale je potrebné ich vnímať ako komplexné ľudské situácie zasahujúce emocionálnu, sociálnu, hodnotovú i duchovnú dimenziu života človeka. Efektívne riešenie sporov preto predpokladá spoluprácu odborníkov z rôznych oblastí, ktorí spoločne hľadajú riešenia rešpektujúce dôstojnosť každého človeka, dobro rodiny a osobitne ochranu detí.

V tomto kontexte nadobúda mediácia osobitné postavenie ako jeden z najvýznamnejších alternatívnych spôsobov riešenia sporov. V priebehu posledných desaťročí sa stala prirodzenou súčasťou systému pomáhajúcich profesií a postupne si získala stabilné miesto nielen v právnej teórii a praxi, ale aj v oblasti sociálnej práce, poradenstva, psychologickej pomoci či krízovej intervencie. Jej význam spočíva predovšetkým v schopnosti vytvárať priestor na dialóg, podporovať vzájomné porozumenie a napomáhať hľadaniu riešení prijateľných pre všetky zainteresované strany. Mediácia tak nepredstavuje iba nástroj riešenia konkrétneho sporu, ale aj významný prostriedok budovania kultúry komunikácie, zodpovednosti a sociálnej súdržnosti.

Predkladaný zborník vznikol ako výstup medzinárodnej vedeckej konferencie *Interdisciplinární řešení rodinných sporů*, ktorá vytvorila jedinečný priestor na odborný dialóg a výmenu poznatkov medzi predstaviteľmi viacerých vedných disciplín a profesijných oblastí. Stretnutie odborníkov z oblasti práva, mediácie, psychológie, sociálnej práce, pedagogiky, teológie a ďalších príbuzných odborov potvrdilo, že komplexnosť rodinných sporov si vyžaduje koordinovanú spoluprácu viacerých odborných disciplín a nemožno ju adekvátne reflektovať izolovanými prístupmi. Interdisciplinárna spolupráca založená na vzájomnom rešpekte, otvorenom dialógu a integrácii rozmanitých odborných perspektív sa ukazuje ako nevyhnutný predpoklad účinného riešenia rodinných sporov.

Jednotlivé príspevky zborníka reflektujú aktuálne teoretické poznatky, výsledky vedeckého výskumu i skúsenosti z aplikačnej praxe. Pozornosť sa venuje problematike rodinnej a interkultúrnej mediácie, legislatívnym aspektom mediácie, ochrane práv detí a ďalších zraniteľných osôb, prevencii domáceho násilia, podpore rodín v krízových situáciách, etickým dimenziám riešenia sporov, ako aj možnostiam efektívnej interdisciplinárnej spolupráce.

Publikované štúdie zároveň poukazujú na význam komunikácie, prevencie a zmierovacieho prístupu pri riešení sporov, ktoré sú prirodzenou súčasťou medziľudských vzťahov. Oso-

bitné miesto v interdisciplinárnej reflexii rodinných sporov patrí teologickej perspektíve, ktorá do procesu ich riešenia prináša pohľad na človeka ako osobu obdarenú neodňateľnou dôstojnosťou a schopnosťou obnovovať narušené vzťahy prostredníctvom dialógu, odpustenia, zmierenia a vzájomnej zodpovednosti. Teologická perspektíva rozširuje interdisciplinárny diskurz o etický, antropologický a hodnotový rozmer a zdôrazňuje význam solidarity, sprevádzania a podpory rodiny ako základného spoločenstva spoločnosti.

Dynamické spoločenské zmeny, rastúca komplexnosť sociálnych problémov a prehlbujúca sa potreba ochrany rodiny zdôrazňujú význam odborného dialógu a interdisciplinárnej spolupráce pri riešení rodinných sporov. Príspevky zaradené do zborníka ukazujú, že vzájomná integrácia poznatkov viacerých vedných disciplín napomáha hlbšiemu porozumeniu príčin rodinných sporov a vytvára predpoklady na hľadanie účinných riešení rešpektujúcich dôstojnosť každého človeka. Interdisciplinárna spolupráca sa tak stáva nielen metodologickým východiskom, ale aj praktickým predpokladom úspešného riešenia rodinných sporov.

Medzinárodná vedecká konferencia *Interdisciplinárni řešení rodinných sporů* potvrdila, že komplexnosť rodinných sporov si vyžaduje úzku spoluprácu odborníkov z oblasti práva, mediácie, psychológie, sociálnej práce, pedagogiky a teológie. Iba synergické prepájanie poznatkov jednotlivých disciplín umožňuje nachádzať riešenia, ktoré sú nielen právne správne, ale aj ľudsky citlivé, eticky zodpovedné a spoločensky prospešné.

Významným prínosom publikácie je jej snaha prepájať teoretické poznatky s praktickými skúsenosťami odborníkov pôsobiacich v rôznych oblastiach práce s rodinou. Zborník prináša podnety pre ďalší výskum, odbornú diskusiu i rozvoj vzdelávania v oblasti mediácie a riešenia rodinných sporov. Zároveň poukazuje na skutočnosť, že rodinné spory nemusia predstavovať iba zdroj napätia, ale môžu sa stať aj príležitosťou na obnovu vzťahov, posilnenie komunikácie a hľadanie nových foriem spolupráce.

Na tomto mieste chceme vyjadriť úprimné poďakovanie všetkým autorom, recenzentom a spolupracovníkom, ktorí svojou odbornou erudíciou a angažovanosťou prispeli k vzniku tejto publikácie. Poďakovanie patrí aj organizátorom konferencie a partnerským inštitúciám, ktoré vytvorili podmienky na realizáciu odborného podujatia a vydanie zborníka. Osobitne si vážime podporu projektu KEGA č. 043PU-4/2022 *Inovácie v študijnom programe Probačná a mediačná práca formou e-technológií*, v rámci ktorého publikácia vznikla.

Veríme, že predkladaný zborník sa stane podnetom pre ďalší výskum, odbornú diskusiu i praktickú spoluprácu medzi jednotlivými disciplínami podieľajúcimi sa na riešení rodinných sporov. Zároveň dúfame, že prispeje k rozvoju interdisciplinárnej spolupráce, k prehlbovaniu odborného dialógu a k hľadaniu riešení založených na rešpekte k dôstojnosti každého človeka, ochrane rodiny a podpore kultúry dialógu, porozumenia a zmierenia.

Gabriel Paľa – Jurij Popovič
editori zborníka

ETICKÉ ZÁKLADY MEDIÁCIE AKO NÁSTROJA TRANSFORMÁCIE KONFLIKTOV V SÚČASNEJ SPOLOČNOSTI

Ethical foundations of mediation as a tool for conflict transformation in contemporary society

Jozef Belko,¹ Jaroslav Kováč,² Martin Chrvala,³ Lucie Bernatová⁴

Abstrakt

Príspevok sa zameriava na komplexnú analýzu etických aspektov mediácie ako procesu riešenia konfliktov s dôrazom na jej transformačný potenciál v modernej spoločnosti. Mediácia predstavuje alternatívu k tradičnému súdnemu konaniu, ktorá umožňuje stranám konfliktu nájsť vlastné riešenia založené na ich skutočných potrebách a záujmoch. Príspevok skúma základné etické princípy mediácie – dobrovoľnosť, nestrannosť, dôvernosť a zodpovednosť – a analyzuje konkrétne etické dilemy, s ktorými sa mediátor stretáva v praxi. Zároveň sa venuje profesionálnym etickým kompetenciám mediátora, vrátane empatie, kritického myslenia, sebavedomia a emocionálnej inteligencie. Príspevok poukazuje na dôležitosť supervízie, kontinuálneho vzdelávania a multidisciplinárnej spolupráce pri rozvoji mediácie ako profesionálnej činnosti. Na základe analýzy stavu mediácie na Slovensku sú formulované konkrétne odporúčania pre prax, ktoré zahŕňajú zmenu právneho statusu mediátora, zlepšenie dostupnosti mediácie pre všetky vrstvy spoločnosti, posilnenie spolupráce medzi štátnymi inštitúciami a mediátormi, zvýšenie povedomia verejnosti o mediácii, a zavedenie povinných etických školení pre mediátorov. Príspevok zdôrazňuje, že etika nie je len súbor pravidiel – je to dynamický proces, ktorý si vyžaduje neustálu reflexiu a adaptáciu na nové situácie. Len tak môže mediácia plniť svoj potenciál ako nástroj transformácie konfliktov a prispievať k budovaniu spravodlivejšej a empatickejšej spoločnosti.

Kľúčové slová: mediácia; etika; konflikt; mediátor; nestrannosť; dôvernosť; transformácia konfliktov; profesionálne kompetencie; etické dilemy; alternatívne riešenie sporov; supervízia; kontinuálne vzdelávanie

Abstract

This paper presents a comprehensive analysis of the ethical aspects of mediation as a conflict resolution process, emphasizing its transformative potential in modern society. Mediation represents an alternative to traditional court proceedings, enabling conflicting parties to find their own solutions based on their actual needs and interests. The paper examines the fundamental ethical principles of mediation – voluntariness, impartiality, confidentiality, and responsibility – and analyzes specific ethical dilemmas that mediators face in practice. It also addresses the professional ethical competencies of mediators, including empathy, critical thinking, self-awareness, and emotional intelligence. The paper emphasizes the importance of supervision, continuous education, and multidisciplinary cooperation in the development of mediation as a professional activity. Based on an analysis of the state of mediation in Slovakia, specific recommendations for practice are formulated, including changes to the legal status

¹ Mgr. Jozef Belko, MBA, LL.M., Katolícka univerzita v Ružomberku, Teologický inštitút v Spišskom Podhradí; jozef.belko@insuria.sk

² Mgr. Jaroslav Kováč, MBA, LL.M., Katolícka univerzita v Ružomberku, Teologický inštitút v Spišskom Podhradí; kovac@kovacservis.sk

³ Mgr. Martin Chrvala, Katolícka univerzita v Ružomberku, Teologický inštitút v Spišskom Podhradí; chrvala.martin@gmail.com

⁴ Mgr. Lucie Bernatová, Ambulance klinické psychologie, Šumperk; lucie.bernatovala@gmail.com

of mediators, improved accessibility of mediation services for all segments of society, strengthened cooperation between state institutions and mediators, increased public awareness of mediation, and the introduction of mandatory ethical training for mediators. The paper stresses that ethics is not merely a set of rules – it is a dynamic process that requires constant reflection and adaptation to new situations. Only in this way can mediation fulfill its potential as a tool for conflict transformation and contribute to building a more just and empathetic society.

Keywords: mediation; ethics; conflict; mediator; impartiality; confidentiality; conflict transformation; professional competencies; ethical dilemmas; alternative dispute resolution; supervision, continuous education

---

1. Úvod

Konflikty sú neoddeliteľnou súčasťou ľudskej existencie a spoločenského života. V modernej spoločnosti, ktorá sa vyznačuje rastúcou komplexitou medziľudských vzťahov, rýchlym tempom zmien a diverzitou hodnôt, sa konflikty stávajú čoraz častejšie a mnohostrannejšie. Ich riešenie však nemusí vždy prebiehať cestou konfrontácie, právneho sporu či autoritatívneho rozhodnutia. Mediácia predstavuje alternatívu, ktorá sa v posledných desaťročiach etabluje ako významný spôsob transformácie konfliktov na rôznych úrovniach spoločnosti – od medziľudských vzťahov cez rodinné spory až po komerčné a komunitné konflikty. Potenciál mediácie však nie je možné plne využiť bez hlbokého pochopenia etických základov, na ktorých je táto činnosť postavená. Mediácia je dobrovoľný proces, ktorý povzbudzuje ľudí k priateľskému riešeniu konfliktov a sporov, pričom jej etické zakotvenie predstavuje kľúčovú podmienku jej účinnosti a legitímnosti. Nie je dostačujúce, aby mediátor disponoval komunikačnými zručnosťami alebo právnymi vedomosťami – potrebuje hlbokú internú motiváciu založenú na etických princípoch, ktoré ho vedú pri riešení konfliktov, ktoré často nemajú jednoznačné riešenia a vyžadujú si reflexiu, kritické myslenie a osobnú integritu.

Príspevok sa zameriava na analýzu etických aspektov mediácie ako procesu riešenia konfliktov s dôrazom na to, ako sa etika prejavuje v praktickej činnosti mediátora.

Bednařík (2003) podčiarkuje, že konflikt je bežným každodenným javom, ktorý nemusí spôsobovať problémy, ale v istých situáciách môže vyvolať poruchy v psychickom vývine jednotlivca aj spoločnosti. Práve v týchto chvíľach sa stáva etika mediátora rozhodujúcim faktorom, ktorý určuje, či bude konflikt transformovaný konštruktívnym spôsobom alebo či bude eskalovať.

Cieľom príspevku je preskúmať, ako sa etika prejavuje v mediačnom procese, aké etické dilemy sa vyskytujú a ako ich možno riešiť s ohľadom na princípy mediácie a hodnoty, ktoré sú v spoločnosti uznávané. Zároveň sa príspevok zamýšľa nad tým, ako by sa mediácia ako profesionálna činnosť mala rozvíjať, aby naplnila svoj transformačný potenciál v službe spoločnosti a jednotlivých konfliktujúcich strán. Príspevok vychádza z teoretickej analýzy, ale je podložený aj empirickými poznatkami získanými prieskumom medzi verejnosťou, mediátormi a štátnymi inštitúciami na Slovensku.

Mediácia je v svojej podstate procesom, v ktorom tretia neutrálna strana – mediátor – pomáha dvom alebo viacerým osobám dosiahnuť vzájomnú dohodu pri riešení konfliktu. Na rozdiel od súdneho konania, kde rozhoduje sudca, alebo arbitráže, kde rozhoduje rozhodca, mediácia ponecháva rozhodovaciu právomoc v rukách samotných účastníkov sporu.

Táto základná charakteristika mediácie ju robí obzvlášť vhodnou pre oblasti, kde je cieľom nielen vyriešiť spor, ale aj obnoviť alebo zlepšiť medziľudské vzťahy. Táto orientácia na zachovanie a zlepšenie vzťahov je hlboko etická svojou podstatou. Mediácia sa uplatňuje v rodinných konfliktoch, v sporoch medzi susedmi, v školskom prostredí, v obchodných záležitostiach a pri riešení komunitných problémov. Jej úloha je obzvlášť dôležitá v situáciách, kde sú zainteresované zraniteľné skupiny alebo kde je potrebné zachovať budúce vzťahy medzi stranami. V týchto prípadoch nie je cieľom len právne vyriešiť spor, ale najmä chrániť práva všetkých zainteresovaných osôb a vytvoriť priestor pre ich budúcu spoluprácu. Mediácia teda operuje v priestore, kde sa právne riešenia stretávajú s ľudskými potrebami a emóciami.

Sociálna funkcia mediácie spočíva v tom, že umožňuje stranám konfliktu nájsť vlastné riešenia, ktoré sú pre nich prijateľné a ktoré zohľadňujú ich skutočné potreby a záujmy. Mediácia nie je len procedurálnym procesom, ale predstavuje cestu k obnove komunikácie a medziľudských vzťahov. Veteška (2015) v kontexte sociálnej andragogiky poukazuje na to, že mediácia má teoretické ukotvenie pomocou teórie konfliktov, ktorá skúma predmet mediácie, a teórie interakcie komunikácie, ktorá skúma vzťah, proces a obsah mediácie. Mediátor v tomto procese nie je len procedurálnym facilitátorom, ale aj strážcom hodnôt spravodlivosti, ľudskej dôstojnosti a sociálnej rovnosti. Táto úloha vyžaduje nielen technické zručnosti, ale predovšetkým etickú orientáciu.

Psychologické a emocionálne aspekty konfliktu sú neoddeliteľné od mediačného procesu. Kováč (2025) v monografii o psychologických a emočných aspektoch detí v rozvodovej mediácii poukazuje na to, že rodinná mediácia nie je len o právnom vysporiadaní majetku alebo určení starostlivosti o deti – ide o to, aby sa deti a rodičia mohli vyrovnáť s emočnými dôsledkami rozpadu rodiny a aby sa vytvoril priestor pre budúcu spoluprácu rodičov v prospech detí. Ako uvádza Křivohlavý (2008), konflikt je vyjadrením súčasného nároku dvoch na opačných stranách stojacich záujemcov o tú istú vec, ochotných o ňu bojovať. Práve v tomto bode sa stáva mediácia nástrojom, ktorý transformuje potenciálne deštruktívny proces na konštruktívny a liečivý.

2. Etika mediácie

Etika mediácie je založená na niekoľkých základných princípoch, ktoré sú kodifikované v etických kódexoch mediátorov. Tieto princípy však nie sú len formálnymi pravidlami – sú výrazom hlbších hodnôt, ktoré by mal mediátor internalizovať a ktoré by mali viesť jeho rozhodovanie v situáciách, ktoré zákon a kódex nemôžu predvídať. Etika v tomto zmysle nie je len súbor pravidiel, ale orientácia na ľudské hodnoty.

Prvým princípom je *dobrovoľnosť*. Mediácia nemôže byť nikdy donucovacia. Účastníci musia mať právo kedykoľvek mediáciu opustiť. Tento princíp vychádza z hlbokého rešpektu k autonómii jednotlivca a jeho právu na sebaurčenie. Ak sa osoba dostane na úrad sociálnych vecí a je mu „odporučená“ mediácia, je jej účasť naozaj dobrovoľná? Etický mediátor musí byť schopný rozpoznať tieto situácie a jasne komunikovať s účastníkmi o ich skutočnej slobode voľby. Dobrovoľnosť nie je len formálna požiadavka – je to výraz rešpektu k ľudskej dôstojnosti.

Druhým princípom je *nestrannosť a neutralita*. Mediátor nesmie uprednostňovať žiadnu zo strán. Avšak v praxi sa mediátor často stretáva so situáciami, kde sú strany v nerovnom postavení – jedna je silnejšia, bohatšia, vzdelanejšia. Ako zostať nestranný, keď vidíte, že slab-

šia strana je zneužívaná? Plamínek (2013) zdôrazňuje paradoxný charakter tejto povinnosti – mediátor sa paradoxne nechová k stranám sporu rovnako, ale jeho správanie musí byť také, aby ho strany ako nestranného vnímali. Etický mediátor musí nájsť cestu, ako zachovať nestrannosť procedurálnu (rovnaký prístup k oboj stranám), ale zároveň chrániť práva tých, ktorí sú v znevýhodnenej pozícii. Kováč a Belko (2025) v svojej práci o psychologických aspektoch osobnosti mediátora zdôrazňujú, že schopnosť mediátora udržiavať túto delikátnu rovnováhu je kľúčovým faktorom jeho efektívnosti a etickej integritaty.

Tretím princípom je *dôvernosť*. Všetko, čo sa počas mediácie povie, zostáva dôverné. Tento princíp je potrebný na to, aby sa strany mohli otvoriť a hovoriť otvorene o svojich skutočných obavách a potrebách. Holá (2011) zdôrazňuje, že dôvernosť mediácie prispieva k jej atraktivite, poskytuje bezpečné prostredie pre sprostredkovanie informácií a pocitov, umožňuje riešiť konflikty v citlivých oblastiach a chráni klientov pred zverejnením ich problémov. Ale čo ak sa mediátor dozvie, že dieťa je zneužívané? Etika sociálnej práce tu vstupuje do konfliktu s etikou mediácie. Mediátor musí poznať právne a etické hranice dôvernosti a byť pripravený konať v prospech bezpečnosti. Dôvernosť je teda etickým princípom, ktorý má svoje hranice v ochrane najzraniteľnejších.

Štvrtým princípom je *zodpovednosť*. Za obsah dohody sú zodpovedné strany, za vedenie procesu mediátor. Ondrušek a kol. (2004) poukazujú na to, že táto zodpovednosť je hlbšia – mediátor je zodpovedný za to, aby proces viedol s integrálnou starostlivosťou o všetkých účastníkov a aby výsledná dohoda bola spravodlivá a udržateľná. Zodpovednosť nie je len právnym pojmom – je to morálny záväzok voči ľuďom, ktorí sa mediáciou zaoberajú.

Teória je často jasná a čistá, ale prax je zložitá a mnohoznačná. Mediátor sa stretáva s etickými dilemami, ktoré nemajú jednoznačné riešenia. Tieto dilemy vznikajú z konfliktu medzi princípmi mediácie a hodnotami, ktoré sú v spoločnosti uznávané, alebo z konfliktu medzi rôznymi etickými princípmi navzájom.

2.1 Dilema prvá: Nestrannosť verzus spravodlivosť

Predstavme si situáciu v rodinnej mediácii. Rodičia sa rozvádajú a mediátor ich pomáha dohodnúť sa na starostlivosti o dve malé deti. Otec má vysoký príjem a má tendenciu manipulovať rozhovorom. Matka je na materskej dovolenke a je finančne závislá. Mediátor vidí, že otec sa snaží dosiahnuť výhody na úkor matky a detí. Ako by mal konať? Ak mediátor striktné dodržiava nestrannosť, môže sa stať, že dohoda bude nespravodlivá. Ak sa však mediátor postaví na stranu matky, porušuje princíp nestrannosti. Bednařík (2003) poukazuje na to, že emócie v konfliktach zohrávajú dôležitú úlohu a že schopnosť vyjadriť a ovládať svoje emócie je nevyhnutná, ale rovnako tak je nevyhnutná naša schopnosť porozumieť, interpretovať a reagovať na emócie druhých. Etický mediátor by mal rozpoznať túto dilemu a hľadať cestu, ako chrániť slabšiu stranu bez toho, aby sa explicitne postavil na jej stranu. Môže to znamenať, že bude klásť viac otázok otcovi, aby si uvedomil dôsledky svojich návrhov, alebo že bude pomáhať matke formulovať svoje potreby jasnejšie. Kováč a Szarszoi (2025) v svojej práci o psychosociálnych dôsledkoch kumulatívneho stresu v rodine poukazujú na to, ako je dôležité pochopiť dynamiku vzťahov a ich vplyv na rozhodovanie účastníkov. Mediátor sa tu musí pohybovať v priestore medzi procedurálnou nestrannosťou a materiálnou spravodlivosťou.

2.2 Dilema druhá: Dôvernosť verzus bezpečnosť

Mediátor pracuje s rodinou, kde je podozrenie na domáce násilie. Počas oddelených rozhovorov sa matka prizná, že ju partner fyzicky napadol. Mediátor je viazaný dôvernosťou, ale vie, že ak bude pokračovať v mediácii bez zásahu, môže sa situácia zhoršiť. Kutnohorská a kol. (2011) definujú etickú dilemu ako situáciu, keď „človek čelí aspoň dvom rôznym alternatívam, pričom ani jedna z nich sa nezdá byť optimálnym riešením daného problému“. Táto dilema nie je len etická, ale aj právna. Mediátor musí poznať svoje právne povinnosti – v niektorých krajinách je povinný nahlásiť podozrenie na násilie. Ale aj keď nemá právnu povinnosť, má etickú povinnosť chrániť bezpečnosť. Etický mediátor by mal mať jasné protokoly, ako postupovať v takýchto situáciách, a mal by byť schopný komunikovať s účastníkmi o hraniciach dôvernosti. V tomto prípade je ochrana fyzickej integrity vyššou hodnotou ako dôvernosť.

2.3 Dilema tretia: Dobrovoľnosť verzus systémový tlak

Sociálny pracovník odporučí rodinám mediáciu ako súčasť plánu sociálnej starostlivosti. Rodina sa „dobrovoľne“ zúčastňuje mediácie, ale v pozadí je hrozba, že ak sa nebudú snažiť, môžu prísť o podporu alebo dokonca o deti. Je táto účasť naozaj dobrovoľná? Etický mediátor by mal byť si vedomý tohto kontextu a mal by jasne komunikovať s rodinou o ich právach a možnostiach. Mal by byť schopný rozpoznať, či je účasť skutočne dobrovoľná, a ak nie, mal by to jasne komunikovať sociálnemu pracovníkovi. Mediátor sa tu stretáva s napätím medzi formálnou dobrovoľnosťou a materiálnym tlakom systému.

Mediácia nie je len technika – je to umenie, ktoré vyžaduje určité osobnostné vlastnosti a etické kompetencie. Mediátor musí disponovať nielen zručnosťami v komunikácii a vedení procesu, ale aj hlbokým etickým vedomím a schopnosťou reflexie. Tieto kompetencie nie sú len naučiteľné – sú to vlastnosti, ktoré sa rozvíjajú cez skúsenosť a reflexiu.

- Jednou z kľúčových etických kompetencií je *empatia*. Mediátor musí byť schopný vcítiť sa do situácie všetkých účastníkov, pochopiť ich potreby a pocity, bez toho aby sa s nimi stotožnil. Empatia však nie je len cit – je to aktívna schopnosť počúvať a rozumieť. Salovey a Mayer (1990) definujú emočnú inteligenciu ako „podmnožinu sociálnej inteligencie, ktorá zahŕňa schopnosť sledovať svoje vlastné pocity a emócie iných užívateľov, rozlišovať medzi nimi a používať tieto informácie pre vedenie myslenia a konania». Emočná inteligencia sa dá naučiť a posilniť, čo je obzvlášť dôležité pre mediátorov. Empatia umožňuje mediátorovi vidieť ľudskú dimenziu konfliktu a pomáha mu viesť proces s citlivosťou.
- Ďalšou dôležitou kompetenciou je *kritické myslenie*. Mediátor musí byť schopný analyzovať situáciu z rôznych uhlov pohľadu, rozpoznať manipuláciu a skrytú agendu, a zároveň zostať otvorený novým perspektívam. Kováč a Múčka (2025) zdôrazňujú synergický potenciál kritického a kreatívneho myslenia v mediačnom procese. Bednařík (2003) zdôrazňuje, že pochopenie rôznych štýlov riešení konfliktov umožňuje vidieť veci z pohľadu toho druhého a prejaviť empatiu voči druhej strane konfliktu. Kritické myslenie umožňuje mediátorovi rozpoznať, keď sa strany správajú nespravodlivo voči sebe navzájom.

- Tretia kompetencia je *sebavedomie*. Mediátor musí poznať svoje vlastné hodnoty, predsudky a limity. Všetci máme svoje vlastné skúsenosti a názory, ktoré ovplyvňujú, ako vidíme situácie. Ambrozy (2012) poukazuje na to, že profesijná etika je determinovaná konkrétnym axiologickým ukotvením na hodnoty, povinnosti alebo dôvody. Etický mediátor by mal byť schopný rozpoznať, kedy jeho vlastné hodnoty alebo skúsenosti môžu ovplyvniť jeho prácu, a mal by byť schopný sa od nich dištancovať alebo ich jasne komunikovať. Sebavedomie je základom profesionálnej integrity.

Psychosociálne aspekty osobnosti mediátora sú dôležité aj v kontexte jeho vlastného well-beingu. Mediácia môže byť emocionálne vyčerpávajúca. Mediátor, ktorý pracuje s rodinami v kríze, s osobami, ktoré sú traumatizované, sa môže sám dostať do stavu vyčerpania. Etická prax mediácie vyžaduje, aby mediátor starostlivo dbal na svoju vlastnú psychickú pohodu a aby mal prístup k supervízii a podpore. Kováč (2024) v článku o supervízii v mediácii zdôrazňuje, že supervízia je nevyhnutným nástrojom na reflexiu práce mediátora a jeho etického rozvoja. Mediátor, ktorý sa sám starostlivo neobsluhuje, nemôže starostlivo slúžiť ostatným.

Etika mediácie nie je statická – je to dynamický proces, ktorý si vyžaduje neustálu reflexiu a učenie sa. Supervízia je jedným z najdôležitejších nástrojov na to, aby mediátor mohol reflektovať svoju prácu a učiť sa z nej. Supervízia nie je len kontrolou – je to priestor pre hlbokú reflexiu.

Supervízia v mediácii nie je len o kontrole kvality práce. Je to priestor, kde mediátor môže diskutovať o etických dilemách, ktoré sa vyskytli v jeho práci, kde môže získať podporu a porozumenie od skúsenejšieho kolegu, a kde môže rozvíjať svoje etické vedomie. Kontinuálne vzdelávanie je ďalšou etickou povinnosťou. Mediátor by mal byť schopný sledovať nové poznatky v oblasti mediácie, psychológie a ďalších relevantných disciplín. Holá a Malacka (2014) zdôrazňujú, že mediácia má teoretické ukotvenie a že mediátori by mali byť oboznámení s aktuálnymi trendmi v tejto oblasti. Vzdelávanie nie je len profesionálna požiadavka – je to etická povinnosť voči klientom.

Komunikačné zručnosti sú nevyhnutné pre efektívnu mediáciu. Khelerová (2006) rozlišuje medzi podporujúcou a brzdiacou komunikačnou atmosférou. Znakmi podporujúcej komunikačnej atmosféry zahŕňajú vecnosť informácií, pozitívnu spätnú väzbu, otvorenosť, starostlivosť, rovnocennosť a vysoký výkon. Mediátor sa počas mediácie musí usilovať o podporujúcu komunikačnú atmosféru, aby strany sporu mali ochotu voľne rozprávať a boli iniciatívni pri hľadaní riešení. Kováč (2024) v svojej práci o tom, prečo je mediácia bez psychológie len polovičným riešením, poukazuje na to, ako sú psychologické poznatky nevyhnutné pre efektívnu mediáciu. Komunikácia je tu nielen technickou zručnosťou, ale etickým nástrojom.

Mediácia v praxi nemôže byť izolovanou činnosťou. Mediátor musí pracovať v tíme s inými odborníkmi – sociálnymi pracovníkmi, psychológmi, právnikmi, učiteľmi. Táto multidisciplinarita nie je len praktickou potrebou – je to aj etická povinnosť. Každá disciplína má svoje vlastné etické kódexy a hodnoty. Keď sa tieto disciplíny stretávajú v mediácii, môžu vznikať konflikty medzi rôznymi etickými perspektívami. Etický mediátor musí byť schopný navigovať týmito rozdielmi a nájsť cestu, ako integrovať rôzne perspektívy v prospech účastníkov. Spolupráca nie je len efektívnejšia – je to eticky správnejšia.

Školská mediácia a rovesnícka mediácia predstavujú obzvlášť zaujímavé aplikácie. Kováč (2025) sa zaoberá transformáciou školskej kultúry od represie k empatii prostredníctvom rovesníckej mediácie, kde sú mediátormi samotní žiaci. Keď sa žiaci stanú mediátormi, učia sa empatii, aktívnemu počúvaniu a riešeniu konfliktov bez násilia. Zároveň sa v školách vytvá-

ra kultúra, kde sú konflikty vnímané nie ako hrozba, ale ako príležitosť na učenie sa a posilnenie vzťahov. Školská mediácia má hlboko etický rozmer – učí mládeži hodnoty, ktoré sú základom demokratickej spoločnosti.

Elektronická mediácia predstavuje novú frontieru. Kováč (2025) sa zaoberá formami, nástrojmi a aplikačnými možnosťami elektronickej mediácie, čo otvára nové otázky o tom, ako sa etické princípy mediácie aplikujú v digitálnom prostredí. Ako sa dá zachovať dôvernosť v online komunikácii? Ako sa dá vytvoriť bezpečné a podporujúce prostredie v digitálnom svete? Tieto otázky si vyžadujú ďalší výskum a reflexiu.

Ďalšou dôležitou aplikáciou je mediácia v komplexných obchodných sporoch. Kováč a Belko (2025) sa v svojej práci o využívaní mediácie pri riešení komplexných B2B kontroverzií z perspektívy strategického riadenia konfliktov zameriavajú na to, ako môže mediácia prispieť k udržiavaniu dlhodobých obchodných vzťahov a minimalizácii strát v zložitých situáciách. Aj v obchodnom svete sú etické princípy mediácie relevantné a potrebné.

Mediácia na Slovensku je upravená Zákom č. 420/2004 Z.z. o mediácii. Zákon poskytuje právny rámec pre mediáciu, ale jeho implementácia v praxi je stále výzvou. Eticky je dôležité, aby mediácia bola dostupná všetkým, bez ohľadu na ich finančné možnosti. V praxi sa však mediácia často stáva dostupnou len tým, ktorí si ju môžu dovoliť. Toto je etický problém, ktorý si vyžaduje pozornosť.

Ďalším etickým problémom je status mediátora. Mediátor na Slovensku je právne postavený ako podnikateľ. To znamená, že mediácia je orientovaná na zisk. Hoci to nie je samo o sebe nemorálne, vytvára to určité napätie medzi etikou (ktorá je orientovaná na službu) a logikou podnikania (ktorá je orientovaná na zisk). Súčasný status mediátora ako podnikateľa je na prekážku plnej a plynulej spolupráce medzi súdmi a mediátormi. Etický mediátor by mal byť si vedomý tohto napätia a mal by hľadať spôsoby, ako ho riešiť – napríklad ponúkaním zníženého tarifu pre sociálne znevýhodnené osoby. Mediátor sa tu stretáva s dilemou medzi ekonomickou udržiateľnosťou a etikou povinnosťou.

Analytický porovnávaci prístup Máhrika a Kováča (2025) k etickým kódexom mediátorov v krajinách Visegrádskej skupiny ukazuje, že existujú významné rozdiely v tom, ako sú etické princípy kodifikované a vynútiteľné v rôznych krajinách. Táto komparatívna perspektíva je dôležitá pre rozvoj mediácie na Slovensku.

Aby sa mediácia mohla plne etablovať ako nástroj riešenia konfliktov, je potrebné niekoľko zmien na rôznych úrovniach spoločnosti:

- *Po prvé*, je potrebné lepšie prepojenie mediácie so systémom justície a sociálnej starostlivosti. Sudcovia a sociálni pracovníci by mali byť lepšie informovaní o mediácii a mali by ju využívať ako jeden z nástrojov pri práci s konfliktmi. Plamínek (2013) zdôrazňuje, že mediácia je komunikačný proces s nepredvídateľným obsahom a konečným výsledkom, čo ju robí flexibilnou a adaptabilnou na rôzne typy konfliktov. Toto prepojenie by malo byť systematické a podporované na najvyšších úrovniach.
- *Po druhé*, je potrebné lepšie vzdelávanie mediátorov. Mediátori by mali rozumieť sociálnym determinantom konfliktov, vplyvu chudoby, diskriminácie a ďalších faktorov na vzťahy medzi ľuďmi. Profesijná etika a prax sú neoddeliteľne spojené. Vzdelávanie mediátorov by malo zahŕňať nielen technické zručnosti, ale aj hlbokú eticko-filozofickú prípravu.
- *Po tretie*, je potrebné jasne definovať etické štandardy pre mediáciu. Etický kódex mediátora by mal byť doplnený špecifickými smernicami, ktoré by zohľadňovali špe-

cifické etické výzvy v rôznych oblastiach mediácie. Fobel (2013) poukazuje na to, že implementácia etiky v organizáciách sa nesprávne spája len s rozpracovaním a prijatím etického kódexu, keď v skutočnosti je kódex len jednou z možných foriem presadzovania etiky. Etika musí byť integrálnou súčasťou kultúry mediácie.

- *Po štvrté*, je potrebné zabezpečiť dostupnosť mediácie pre všetkých. To môže znamenať financovanie mediácie z verejných prostriedkov alebo vytvorenie systému, kde by mediátori ponúkali časť svojej práce za znížený taríf. Dostupnosť je etickou otázkou spravodlivosti.
- *Po piate*, je potrebné posilniť supervíziu a kontinuálne vzdelávanie mediátorov. To by malo byť povinné a malo by byť financované z verejných prostriedkov. Kováč (2024) v článku o supervízii v mediácii zdôrazňuje jej kľúčovú úlohu pri rozvoji profesionálnych a etických kompetencií mediátorov. Supervízia nie je luxus – je to etická nevyhnutnosť.

Etika mediácie nie je len teoretickou záležitosťou – je to praktická potreba, ktorá má priamy vplyv na kvalitu služieb poskytovaných ľuďom v konflikte. Mediátor je nielen facilitátorom procesu, ale aj strážcom hodnôt spravodlivosti, ľudskej dôstojnosti a sociálnej rovnosti. Prusák (2023) zdôrazňuje, že právo a iné normatívne systémy integrujú spoločnosť tým, že vyjadrujú a chránia určité potreby a hodnoty, bez ktorých nie je možná jej existencia, vývoj a prosperita. Mediácia je práve taký normatívny systém – je to spôsob, ako spoločnosť vyjadruje svoje hodnoty. Etické dilemy, s ktorými sa mediátor stretáva, nemajú jednoznačné riešenia. Vyžadujú si reflexiu, kritické myslenie a hlbokú internú motiváciu. Supervízia, kontinuálne vzdelávanie a multidisciplinárna spolupráca sú nevyhnutné na to, aby mediátor mohol konať eticky a efektívne. Táto sloboda rozhodnutia je sama osebe etickou hodnotou.

Budúcnosť mediácie závisí od toho, či budeme schopní vytvoriť spoločnosť, ktorá bude hodnotiť transformáciu konfliktov pred ich eskaláciou, ktorá bude podporovať etické princípy mediácie a ktorá bude uznávať mediátorov ako profesionálov, ktorí poskytujú nevyhnutnú službu. Len tak môže mediácia plniť svoj potenciál a prispievať k budovaniu spravodlivejšej a empatickejšej spoločnosti. Veteška (2015) v závere svojej práce zdôrazňuje, že mediácia má teoretické ukotvenie a obsahuje skúsenosti mnohých kultúr z rôznych historických období a geografických oblastí, čo ju robí bohatou zdrojom múdrosti pre súčasnosť. Táto múdrosť musí byť premostená s etikou, aby mediácia mohla plniť svoju transformačnú úlohu v ľudských vzťahoch a spoločnosti ako celku.

3. Odporúčania pre prax

Na základe analýzy etických aspektov mediácie a poznatkov z prieskumu stavu mediácie na Slovensku predkladáme nasledovné odporúčania pre prax:

a) **Posilnenie etického vedomia mediátorov**

Odporúčanie: Zaviesť povinné supervízie a etické školenia pre všetkých aktívnych mediátorov, ktoré by sa konali minimálne dvakrát ročne. Tieto supervízie by mali byť vedené skúsenými mediátormi alebo psychológmi a mali by sa zaoberať konkrétnymi etickými dilemami, ktoré sa vyskytujú v mediačnej praxi.

Odôvodnenie: Supervízia nie je len o kontrole kvality práce, ale predstavuje priestor, kde mediátor môže diskutovať o etických dilemách, získať podporu a porozumenie od skúsenej-

šieho kolegu a rozvíjať svoje etické vedomie. Kontinuálne vzdelávanie je etickou povinnosťou mediátora a kľúčom k udržiavaniu vysokých štandardov profesionálnej práce.

b) Reforma statusu mediátora

Odporúčanie: Zmeniť právny status mediátora z pozície podnikateľa na pozíciu osoby poverenej štátom na výkon mediácie, podobne ako je to v prípade notárov alebo súdnych znalcov. Táto zmena by mala byť sprevádzaná jasným systémom financovania a regulácie.

Odôvodnenie: Súčasný status mediátora ako podnikateľa vytvára napätie medzi etikou (orientovanou na službu) a logikou podnikania (orientovanou na zisk). Zmena statusu by mohla zvýšiť autoritu mediátorov, zlepšiť ich spoluprácu so súdmi a sociálnymi službami a vytvoriť lepšie podmienky pre rozšírenie mediácie v spoločnosti.

c) Vytvorenie jasných etických smerníc pre špecifické situácie

Odporúčanie: Doplniť Etický kódex mediátora špecifickými smernicami pre mediáciu v rôznych oblastiach (rodinná mediácia, obchodná mediácia, školská mediácia, trestná mediácia), ktoré by zohľadňovali špecifické etické výzvy v každej oblasti.

Odôvodnenie: Všeobecný etický kódex nemôže predvídať všetky etické dilemy, ktoré sa vyskytujú v konkrétnych typoch mediácie. Špecifické smernice by pomohli mediátorom orientovať sa v zložitých situáciách a robiť eticky zdôvodnené rozhodnutia. Fobel (2013) poukazuje na to, že implementácia etiky v organizáciách sa nesprávne spája len s rozpracovaním a prijatím etického kódexu – kódex je len jednou z možných foriem presadzovania etiky.

d) Integrácia mediácie do systému justície a sociálnej starostlivosti

Odporúčanie: Ministerstvo spravodlivosti SR a ďalšie relevantné ministerstvá by mali vypracovať jednotnú stratégiu na integráciu mediácie do systému riešenia sporov. Táto stratégia by mala zahŕňať:

- Vzdelávanie sudcov a sociálnych pracovníkov o mediácii
- Jasné procedúry na odporúčanie mediácie v konkrétnych prípadoch
- Financovanie mediácie pre sociálne znevýhodnené osoby
- Pravidelné stretnutia a diskusie medzi sudcami, mediátormi a sociálnymi pracovníkmi

Odôvodnenie: Prieskum medzi štátnymi inštitúciami ukázal, že mediácia nie je dostatočne integrovaná do systému justície a sociálnej starostlivosti. Jednotná stratégia by mohla zmeniť túto situáciu a vytvoriť podmienky pre efektívnejšie využívanie mediácie. Ako uvádza Veteška (2015), mediácia má teoretické ukotvenie a obsahuje skúsenosti mnohých kultúr z rôznych historických období a geografických oblastí.

e) Propagácia mediácie medzi verejnosťou

Odporúčanie: Vypracovať a realizovať komplexnú propagačnú kampaň na zvýšenie povedomia verejnosti o mediácii. Kampaň by mala zahŕňať:

- Informačné materiály dostupné v rôznych formátoch
- Vzdelávacie podujatia v komunitách
- Spoluprácu s médiami
- Využitie digitálnych platforiem

Odôvodnenie: Prieskum medzi laickou verejnosťou ukázal, že väčšina ľudí nepozná pojem mediácia alebo má o nej skreslené informácie. Bez vedomia o existencii mediácie a jej výhodách nemôžu ľudia voliť túto možnosť pri riešení svojich sporov. Mediácia potrebuje širokú reklamnú kampaň s cieľom zvýšiť povedomie nielen o jej výhodách v porovnaní so súdnym konaním, ale najmä o jej existencii.

f) Posilnenie spolupráce medzi mediátormi a právnikmi

Odporúčanie: Vypracovať etický kódex spolupráce medzi mediátormi a právnikmi a vytvoriť mechanizmy na riešenie konfliktov medzi týmito profesionálnymi skupinami. Slovenská advokátska komora by mala vo svojich etických smerniciach zdôrazniť povinnosť advokátov informovať klientov o možnosti mediácie.

Odôvodnenie: Prieskum medzi advokátskymi kanceláriami ukázal, že advokáti neinformujú svojich klientov o možnosti riešenia sporov mediáciou. To je v rozpore s Etickým kódexom CCBE (Council of Bars and Law Societies of Europe), ktorý zdôrazňuje dôležitosť riešenia sporov spôsobom, ktorý nie je príliš nákladný pre klienta. Posilnenie spolupráce medzi mediátormi a právnikmi by mohlo zlepšiť situáciu.

g) Rozvoj školskej a rovesníckej mediácie

Odporúčanie: Ministerstvo školstva by malo vypracovať jednotnú stratégiu na rozvoj školskej a rovesníckej mediácie na základných a stredných školách. Táto stratégia by mala zahŕňať:

- Vzdelávanie učiteľov a školiteľov v oblasti mediácie
- Vytvorenie programov na výcvik žiakov-mediátorov
- Integráciu mediácie do školských poriadkov
- Financovanie potrebných materiálov a zdrojov

Odôvodnenie: Školská mediácia má obrovský potenciál na transformáciu školskej kultúry od represie k empatii a porozumeniu. Ako uvádza Kováč (2025), rovesnícka mediácia, kde sú mediátormi samotní žiaci, má potenciál zmeniť spôsob, ako sa deti a adolescenti učia riešiť konflikty. Výskumy ukazujú, že sa darí dohody dosiahnuť asi v 70 – 80 % prípadov a agresívne prejavy problémových študentov klesnú o 47 %.

h) Vytvorenie etického poradenstva pre mediátorov

Odporúčanie: Založiť etické poradenstvo, ktoré by bolo dostupné mediátorom v prípadoch, keď sa stretávajú s komplexnými etickými dilemami. Toto poradenstvo by mohlo byť poskytované skúsenými mediátormi, právnikmi, psychológmi a etikami.

Odôvodnenie: Mediátor sa v praxi stretáva s etickými dilemami, ktoré nemajú jednoznačné riešenia a vyžadujú si individuálnu reflexiu. Prístup k etickému poradenstvu by pomohol mediátorom robiť lepšie rozhodnutia a zvyšovať kvalitu ich práce. Ambrozy (2012) poukazuje na to, že profesijná etika je determinovaná konkrétnym axiologickým ukotvením na hodnoty, povinnosti alebo dôvody.

i) Posilnenie výskumu v oblasti mediácie

Odporúčanie: Podporovať výskum v oblasti mediácie, najmä v oblasti etiky mediácie, efektívnosti mediácie v rôznych typoch sporov a vplyvu mediácie na spoločnosť. Výskum by mal byť financovaný z verejných zdrojov a jeho výsledky by mali byť dostupné verejnosti.

Odôvodnenie: Výskum je nevyhnutný na to, aby sa mohla mediácia ďalej rozvíjať a zdokonaľovať. Bez výskumu nemôžeme vedieť, či je mediácia skutočne efektívna a ako ju môžeme zlepšiť. Výskum by tiež mohol poskytnúť dôkazy potrebné na presvedčenie politikov a verejnosti o dôležitosti mediácie.

j) Zavedenie povinného vzdelávania v oblasti etiky pre všetkých mediátorov

Odporúčanie: Zaviesť povinné vzdelávanie v oblasti etiky pre všetkých mediátorov pri ich registrácii a následne každý rok. Vzdelávanie by malo zahŕňať:

- Základné etické princípy a teórie
- Etické dilemy v mediácii

- Rozhodovací procesy v etických situáciách
- Prípadové štúdie z praxe

Odôvodnenie: Etika nie je len teoretickou záležitosťou – je to praktická potreba, ktorá má priamy vplyv na kvalitu služieb poskytovaných ľuďom v konflikte. Mediátor je nielen facilitátorom procesu, ale aj strážcom hodnôt spravodlivosti, ľudskej dôstojnosti a sociálnej rovnosti. Vzdelávanie v oblasti etiky by pomohlo mediátorom rozvíjať svoje etické vedomie a kompetencie.

4. Záver

Mediácia predstavuje významný a perspektívny spôsob transformácie konfliktov v modernej spoločnosti. Jej potenciál však nie je možné plne využiť bez hlbokého pochopenia a dôsledného uplatňovania etických princípov, ktoré tvoria jej základ. Etika nie je len súbor pravidiel, ktoré je potrebné dodržiavať – je to dynamický proces, ktorý si vyžaduje neustálu reflexiu, kritické myslenie a hlbokú internú motiváciu. Analýza etických aspektov mediácie, ktorá bola predložená v tomto príspevku, ukázala, že mediátor čelí mnohým etickým dilemám, ktoré nemajú jednoznačné riešenia. Tieto dilemy vznikajú z konfliktu medzi princípmi mediácie (dobrovoľnosť, nestrannosť, dôvernosť, zodpovednosť) a hodnotami, ktoré sú v spoločnosti uznávané (spravodlivosť, ľudská dôstojnosť, sociálna rovnosť). Riešenie týchto dilem si vyžaduje od mediátora nielen technických zručností, ale aj hlbokého etického vedomia a schopnosti reflexie. Prieskum stavu mediácie na Slovensku odhalil, že mediácia nie je dostatočne využívaná a integrovaná do systému riešenia sporov. Verejnosť o mediácii nevie alebo má skreslené informácie. Štátne inštitúcie neposkytujú dostatočnú podporu a propagáciu mediácie. Advokáti neinformujú svojich klientov o možnosti mediácie. Všetky tieto faktory bránia tomu, aby mediácia mohla plniť svoj potenciál v službe spoločnosti.

Aby sa situácia zmenila, je potrebné komplexný prístup, ktorý by zahŕňal zmeny na niekoľkých úrovniach:

- *Na úrovni jednotlivého mediátora:* Mediátor musí byť si vedomý svojej etickej zodpovednosti a byť pripravený reflektovať svoju prácu a učiť sa z nej. Musí mať prístup k supervízii, etickému poradenstvu a kontinuálnemu vzdelávaniu.
- *Na úrovni profesie:* Profesionálne združenia mediátorov by mali aktívne presadzovať vysoké etické štandardy, podporovať výskum a výmenu skúseností, a spolupracovať s inými profesionálnymi skupinami.
- *Na úrovni štátu:* Štátne inštitúcie by mali poskytnúť podporu a propagáciu mediácie, integrovať ju do systému justície a sociálnej starostlivosti, a vytvoriť vhodné právne a finančné podmienky pre jej rozvoj.
- *Na úrovni spoločnosti:* Verejnosť by mala byť informovaná o mediácii a jej výhodách. Mediácia by mala byť vnímaná ako legitímny a efektívny spôsob riešenia konfliktov.

Etika mediácie nie je len teoretickou záležitosťou – je to praktická potreba, ktorá má priamy vplyv na kvalitu služieb poskytovaných ľuďom v konflikte. Mediátor je nielen facilitátorom procesu, ale aj strážcom hodnôt spravodlivosti, ľudskej dôstojnosti a sociálnej rovnosti. Len ak budeme schopní vytvoriť spoločnosť, ktorá bude hodnotiť transformáciu konfliktov pred ich eskaláciou, ktorá bude podporovať etické princípy mediácie a ktorá bude uznávať mediátorov ako profesionálov, ktorí poskytujú nevyhnutnú službu, môže mediácia plniť svoj potenciál a prispievať k budovaniu spravodlivejšej a empatickejšej spoločnosti.

Príspevok bol vypracovaný s presvedčením, že etika je srdcom mediácie a že bez etického zakotvenia nemôže byť mediácia účinná a legitímna. Zároveň je potrebné uznať, že etika nie je statická – je to dynamický proces, ktorý si vyžaduje neustálu reflexiu, učenie sa a adaptáciu na nové situácie a výzvy. Len tak môže mediácia plniť svoju úlohu ako nástroj transformácie konfliktov a podpory sociálneho mieru.

Bibliografia

- Ambrozy, M. (2012). Kultúrne korene sofistiky v zrkadle niektorých aspektov personálneho manažmentu. *Sociálno-ekonomická revue*, 10 (3).
- Bednařík, A. (2003). *Riešenie konfliktov*. Centrum prevencie a riešenia konfliktov.
- Đurica, R., & Kováč, E. (2025). Etický kódex mediátora. In J. Belko & R. Đurica, *Mediácia ako nástroj transformatívneho riešenia konfliktov* (1. vyd., s. 21 – 36). Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja.
- Fobel, P., a kol. (2013). *Organizačná etika a profesionálne etické poradenstvo* (1. vyd.). Aprint.
- Holá, L. (2011). *Mediace v teorii a praxi*. Grada.
- Holá, L., & Malacká, M. (eds.). (2014). *Mediace a reflexe jejích aktuálních trendů*. Leges.
- Khelerová, V. (2006). *Komunikační a obchodní dovednosti manažera* (2., přepr. a rozš. vyd.). Grada.
- Kováč, E. (2024a). *Mediácia – rodina – legislatíva*. Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja.
- Kováč, E. (2024b). Prečo je mediácia bez psychológie len polovičným riešením? In E. Kováč, T. Planka, M. Čakarová, & M. Čulenová (eds.), *Mediácia a multidisciplinarita ako kľúč k harmonickým riešeniam konfliktov* (s. 109 – 123). Inštitút mediácie a mimosúdneho riešenia sporov.
- Kováč, E. (2024c). *Supervízia v mediácii*. Mladá veda, 12 (4), 1–11.
- Kováč, E. (2025a). *Psychologické a emocionálne aspekty detí v rozvodovej mediácii*. Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja.
- Kováč, E. (2025b). Transformácia školskej kultúry od represie k empatii prostredníctvom rovesníckej mediácie. In J. Belko & R. Đurica, *Mediácia ako nástroj transformatívneho riešenia konfliktov* (1. vyd., s. 62 – 75). Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja.
- Kováč, E. (2025c). Elektronická mediácia, jej formy, nástroje a aplikačné možnosti. In E. Vaňková, L. Šalamoun, & E. Kováč (eds.), *Mosty mezi společnostmi, právem a rodinou: odpovědnost v rozhodování* (s. 323 – 351). Evropský institut pro smír, mediaci a rozhodčí řízení. <https://doi.org/10.25142/978-80-11-06561-4.08>
- Kováč, E., & Belko, J. (2025a). Psychologické aspekty osobnosti mediátora ako kľúčový faktor efektívnosti mimosúdneho riešenia konfliktov. In M. Czvedler, T. Gajdoš, & D. Nyárióvá (eds.), *Mediácia ako most: Odborné sympóziu* (1. vyd., s. 76 – 101). Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja.
- Kováč, E., & Belko, J. (2025b). Utilization of Mediation in Resolving Complex B2B Controversies from the Perspective of Strategic Conflict Management. In A. Tartaraj & J. Belko (eds.), *Dialóg o mediácii: Inšpirácia pre riešenie konfliktov* (1. vyd., s. 159 – 169). Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja.
- Kováč, E., & Múčka, O. (2025). Analysis of the synergistic potential of critical and creative thinking in educational paradigms. In L. Lešková & K. Mičková (eds.), *Kritické myslenie – výzva súčasnej sociálnej práce: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie* (1. vyd., s. 67 – 75). Verbum – vydavateľstvo KU.
- Kováč, E., & Szarszoi, D. (2025). Psychosocial consequences of cumulative stress in the family and their impact on family dynamic. In K. Mičková & L. Lešková (eds.), *Rodina dnes: kríza alebo príležitosť?* (Roč. 17, s. 157 – 168). Verbum – vydavateľstvo KU.
- Křivohlavý, J. (2008). *Konflikty mezi lidmi* (2. vyd.). Portál.
- Kutnohorská, J., Cichá, M., & Goldmann, R. (2011). *Etika pro zdravotně sociální pracovníky*. Grada.

- Máhrík, J., & Kováč, E. (2025). Analytischer Vergleich der Ethik-kodizes für Mediatoren in den Ländern der Visegrad-Gruppe (V4) (E. Weiss, Trans.). In A. Tartaraj & J. Belko (eds.), *Dialóg o mediácii: Inšpirácia pre riešenie konfliktov* (1. vyd., s. 228 – 241). Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja.
- Ondrušek, D., Labáth, V., & Tordová, Z. (2004). *Konflikt, zmierovanie, zmierovacie rady*. PDCS.
- Plamínek, J. (2013). *Mediace: nejúčinnější lék na konflikty* (3. vyd.). Grada.
- Prusák, J. (2023). *Teória práva* (3. vyd.). Kalligram.
- Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). *Emotional intelligence. Imagination, Cognition and Personality*, 9 (3), 185–211. <https://doi.org/10.2190/DUGG-P24E-52WK-6CDG>
- Veteška, J. (2015). *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. Wolters Kluwer.

RUPTURA A DE-ESKALACE: VYUŽITÍ DELIBERATIVNÍ PRAXE V INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCI

Rupture and de-escalation: the use of deliberative practices in interdisciplinary collaboration

Robin Brzobohatý¹, Martina Cirbusová²

Abstrakt

Článek představuje deliberativní praxi (DP) jako metodu cíleného tréninku de-eskalačních mikrodovedností pro práci s rupturami ve vztahu profesionál–klient. Ruptura, tedy moment narušení pracovního vztahu, je univerzálním fenoménem v pomáhajících profesích, avšak systematický trénink reakcí na ni v českém prostředí chybí. Text vymezuje principy DP, kriticky hodnotí dosavadní evidenci a transformuje koncept ruptury do šesti trénovatelných mikrodovedností. Na základě zkušenosti z workshopu realizovaného na Josefském sympoziu 2026 v interdisciplinární skupině mediátorů, advokátů, sociálních pracovníků, soudců a terapeutů formuluje přínosy, předpoklady a výzvy pro aplikaci DP v české praxi. Zjištění prezentuje jako hypotézy pro další práci, nikoli jako prokázané závěry.

Klíčová slova: deliberativní praxe; ruptura; de-eskalace; interdisciplinární spolupráce; mikrodovednosti; rodinné spory

Abstract

This paper introduces deliberate practice (DP) as a method for targeted training of de-escalation micro-skills in response to ruptures in the professional–client relationship. Rupture — a breakdown in the working alliance — is a universal phenomenon across helping professions, yet systematic training of responses to it is absent in the Czech context. The text outlines the principles of DP, critically evaluates existing evidence, and operationalizes the concept of rupture into six trainable micro-skills. Drawing on the experience of a workshop conducted at the Josefské Symposium 2026 with an interdisciplinary group of mediators, lawyers, social workers, judges, and therapists, it identifies benefits, prerequisites, and challenges for the application of DP in Czech practice. Findings are presented as hypotheses for further work, not as proven conclusionse.

Keywords: deliberate practice; rupture; de-escalation; interdisciplinary collaboration; micro-skills; family disputes

1. Úvod

Klient vstane, zvedne hlas a řekne: „To je lež! Lže!“ Co uděláte v příštích třech sekundách?

Tato otázka míří na dovednost, kterou většina profesionálů pracujících s rodinami v konfliktu nikdy systematicky netrénovala. Mediátoři, advokáti, sociální pracovníci, terapeuti, ti všichni se s momenty náhlého narušení pracovního vztahu setkávají. A všichni na ně reagují převážně intuitivně, bez opory v cíleném nácviku.

---

¹ Mgr. Robin Brzobohatý, Ph.D. Fakulta veřejných politik, Slezská univerzita v Opavě; robin.brzobohaty@fvp.slu.cz

² Mgr. Ing. Martina Cirbusová, Ph.D. Mediační a edukační centrum Brno; cirbusova@cssbrno.cz

Psychoterapeutický výzkum pro tyto momenty nabízí přesný pojem: **ruptura**. Safran a Muran (2000:16) ji definují jako narušení spolupráce na úkolech a cílech nebo napětí ve vzájemném poutu mezi klientem a profesionálem. Projevuje se dvěma způsoby. Jednak konfrontací, kdy klient útočí, obviňuje či zpochybňuje kompetenci profesionála, jednak stažením, kdy se uzavírá, vyhýbá přímé komunikaci a minimalizuje kontakt (Eubanks et al., 2018). Pojem pochází z psychoterapie, ale fenomén přesahuje hranice jednoho oboru. Mediátor čelí obvinění ze strannosti, advokát zažívá klientovu pasivitu a přenášení odpovědnosti, sociální pracovník OSPOD útok na svou roli ze strany rodiče, který ho vnímá jako hrozbu. Ruptura tedy není výlučně terapeutický konstrukt, nýbrž univerzální moment, kdy pracovní vztah přestává fungovat jako nosná struktura spolupráce.

Prekvapivými mohou být zjištění meta-analýzy Eubanks, Muran a Safran (2018), jež ukazují, že opravená ruptura posiluje pracovní vztah více než průběh bez jakékoli ruptury, tedy srovnatelně s tím, co lze pozorovat v raných dyadických interakcích, kde k nepochopení dochází v přibližně 70 % výměn (Eubanks et al., 2023). Ruptura tedy není selhání. Je to příležitost, ale jen tehdy, pokud na ni profesionál umí reagovat.

Zde můžeme nahlédnout první slepé místo. Tradičně vzděláváme profesionály v teorii konfliktu, v komunikačních technikách, v etických kodexech apod. Trénujeme je pro všechno kromě momentů, na kterých záleží nejvíc. Přednáška o komunikaci nepřipravuje na reakci pod tlakem, seminář o zvládání konfliktu nenabízí opakovaný nácvik s korekcí, supervize poskytuje reflexi zpětně, ale ne behaviorální trénink v okamžiku, kdy klient křičí. Nejde tu pouze o mezeru v nabídce, ale o systémový problém. Předpokládáme, že dovednost reagovat na rupturu vznikne praxí samotnou, přestože výzkum ukazuje, že roky praxe a kvalita výsledků spolu nekorelují (Chow et al., 2015).

Deliberativní praxe (deliberate practice, dále DP) nabízí slibnou cestu. Staví na čtyřech principech: izolovaném nácviku konkrétních mikrodovedností, okamžité zpětné vazbě zaměřené na pozorovatelné chování, progresivní obtížnosti a cyklickém opakování s korekcí (Ericsson et al., 1993; Rousmaniere et al., 2017). Konkrétně to znamená, že profesionál netrénuje „komunikaci obecně“, ale jednu konkrétní reakci na jeden konkrétní typ ruptury a dělá to opakovaně, s korekcí, pod dohledem. V psychoterapii je DP předmětem rostoucího, byť dosud předběžného výzkumu (Diamond et al., 2025). V českém prostředí pomáhajících profesí nebyla dosud systematicky aplikována, ačkoliv zájem o ní roste (viz dále).

Tento článek představuje deliberativní praxi jako metodu tréninku reakcí na ruptury ve vztahu profesionál – klient v interdisciplinárním kontextu řešení rodinných sporů a sdílí zkušenost z workshopu realizovaného na Josefském sympoziu 2026, kde jsme její principy poprvé aplikovali ve skupině mediátorů, advokátů, soudců, sociálních pracovníků a terapeutů. Postupujeme od principů a evidenční základny DP (sekce 2), přes transformaci konceptu ruptury do trénovatelných mikrodovedností (sekce 3), k reflexi workshopové zkušenosti (sekce 4) a formulaci toho, co deliberativní praxe pro českou interdisciplinární praxi přináší a co od ní vyžaduje (sekce 5).

2. Deliberativní praxe — principy, evidence, možnosti pro českou praxi

V roce 2015 publikovali Chow, Miller a kolegové studii, jejíž závěr by měl znepokojit každého, kdo spoléhá na to, že praxe sama o sobě vede ke zlepšení: roky klinické zkušenosti a kvalita výsledků v psychoterapii spolu nekorelují (Chow et al., 2015). Terapeut s dvacetiletou praxí není nutně lepší než terapeut s pětiletou. Roky přibývají, ale dovednosti nikoli.

Jejich zjištění přirozeně otvírá otázku: existuje typ tréninku, který vede ke zlepšení tam, kde běžná praxe selhává? Výzkum expertního výkonu, od hudebníků a šachistů po chirurgy a piloty, nabízí odpověď: deliberativní praxe (Eccles et al., 2022; Macnamara et al., 2014, 2016; Macnamara & Maitra, 2019)2014, 2016; Macnamara & Maitra, 2019.

2.1 Principy

Ericsson, Krampe a Tesch-Römer (1993) definovali deliberativní praxi jako specifický typ tréninkové aktivity: individualizovaný nácvik zaměřený na zlepšení konkrétních dovedností, vedený pod dohledem experta, s okamžitou zpětnou vazbou a systematickým opakováním. Jinak řečeno, nejde o to pracovat víc nebo déle, ale pracovat cíleně na tom, co profesionál ještě nezvládá, a dělat to pod vedením, které mu umožňuje chybu rozpoznat a opravit. Od běžné praxe se DP liší ve čtyřech parametrech, jejichž srovnání zachycuje Tab. 1.

Tab. č. 1: Srovnání deliberativní praxe a běžné praxe

Parametr	Běžná praxe / výcvik	Deliberativní praxe
Zaměření	Obecné kompetence	Izolované mikrodovednosti
Zpětná vazba	Odložená, obecná	Okamžitá, specifická, zaměřená na pozorovatelné chování (SPOT)
Opakování	Jednorázové	Cyklické s korekcí
Obtížnost	Fixní	Progresivně škálovaná
Cíl	Znalost postupu	Procedurální zvládnutí pod tlakem

Rozlišení si zaslouží terminologické upřesnění. Ericsson a Harwell (2019) upozorňují, že pojem „deliberate practice” je v literatuře často zaměňován s „purposeful practice”, tedy s tréninkem, který má sice cíl, ale postrádá odborné vedení, strukturovanou zpětnou vazbu a práci mimo komfortní zónu. Běžná klinická praxe pak odpovídá tomu, co někteří autoři nazývají „naivní praxí“ (*naive practice*), tedy opakování, které nevede k růstu, protože profesionál opakuje to, co umí, místo toho, co neumí (Diamond et al., 2025; Ericsson & Harwell, 2019; Rousmaniere, 2024; Rousmaniere et al., 2017). To znamená: dvacet let praxe může znamenat dvacet let zdokonalování, nebo dvacet let stagnace. DP je pokusem zajistit to první.

To, co principy DP spojuje do koherentní metody, je jejich zaměření na procedurální, nikoli konceptuální učení. Přednáška předává koncepty; DP trénuje chování. V kontextu našeho tématu ruptury a de-eskalace to znamená, že se profesionál neučí, co je ruptura. Učí se, jak v okamžiku ruptury zareagovat, a to opakovaně, pod dohledem a s korekcí.

2.2 Stav evidence

DP jako princip zní přesvědčivě. Tím spíš je nutné konfrontovat přesvědčení s daty. Diamond a kolegové (2025) provedli první systematický přehled kvantitativních studií DP v psychoterapii. Výsledek je střízlivý: z dvaceti zahrnutých studií pouze tři splnily plnou definici DP podle Ericssona. V otázce operacionalizace se studie od studie výrazně liší, protože co jedna výzkumná skupina nazývá „deliberate practice“, jiná by klasifikovala jako cílenou supervizi s prvky zpětné vazby. Evidence je tedy příliš předběžná na jednoznačné závěry o efektivitě DP na výsledky psychoterapie (Diamond et al., 2025).

Je třeba otevřeně přiznat, že nejsilnější evidence na tomto poli neříká, že DP prokazatelně funguje. Říká však, že běžná praxe prokazatelně nefunguje a že DP je nejsystematičtější pokus o alternativu, který dosavadní výzkum nabízí. Přístupy Rousmaniera a Vaze naznačují zlepšení specifických dovedností, ale kauzální závěry zatím nejsou možné (Rousmaniere, 2024; Rousmaniere et al., 2017; Vaz et al., 2025; Vaz & Rousmaniere, 2024). Tato epistemická pozice, tedy slibná metoda s předběžnou evidencí, je pro nás v tuto chvíli závazná; cokoli silnějšího by zatím nám dostupná data nepokryla.

2.3 DP mimo psychoterapii a v supervizi

DP byla původně popsána u hudebníků a šachistů (Ericsson et al., 1993), do psychoterapie ji převedli Rousmaniere a kolegové (2017). Otázka, zda je přenositelná do jiných pomáhajících profesí, není triviální.

Nejbližší tématu tohoto článku je práce Westry a kolegů (2021), kteří realizovali DP workshop zaměřený na práci s odporem klienta, tedy téma strukturálně blízké ruptuře. Účastníci v roli terapeuta opakovaně nacvičovali reakce na ambivalentní výroky klienta s okamžitou zpětnou vazbou a postupně náročnějšími scénáři; trénink přitom kombinoval principy DP s motivačními rozhovory. Workshopový formát práce ve skupině zaměřený na jednu specifickou dovednost je nejbližším publikovaným precedentem přístupu, který popisujeme v sekci 4. Další aplikace potvrzují, že principy DP jsou přenositelné i mimo psychoterapii: Newman a kolegové (2022) prokázali v randomizované kontrolované studii zlepšení komunikačních dovedností školních psychologů měřené nezávislými hodnotiteli (Mahon, 2023); Barret-Naylor a kolegové (2020) aplikovali DP v onkologické péči; řada studií byla věnována využití DP ve výuce studentů psychologie a poradenství (Barata et al., 2024; McLeod, 2022; Tomáš, 2021; Tomáš et al., 2025); existují příklady využití DP ve skupinové supervizi (Rosén, 2025). Žádná z těchto studií nicméně nepracuje s interdisciplinárním týmem jako jednotkou tréninku, což je specifický přínos přístupu, který tento článek představuje.

V supervizním kontextu nabídli Brand a kolegové odpověď na otázku, jak principy DP ukotvit v pravidelné praxi: jejich Sentio Supervision Model (SSM) integruje průběžné sledování výsledků, sledování nahrávek a cílený trénink mikrodovedností do sedmikrokového supervizního formátu (Brand, 2024; Brand et al., 2025). DP tak nemusí zůstat jednorázovým workshopem, ale může se stát součástí běžné profesní reflexe. Právě SSM inspiroval tréninkové aranžmá popsané v sekci 4.

2.4 DP v českém prostředí

V České republice nebyla deliberativní praxe v pomáhajících profesích dosud systematicky aplikována, takže o ní neexistuje publikovaná zkušenost ani výzkum. Například na FSS MU však lze navštěvovat kurz Deliberativní praxe v psychoterapii³. Workshop, který tento článek popisuje, představuje jeden z prvních pokusů o její využití, a to ve specifickém kontextu, kde se DP dosud neobjevila ani v zahraniční literatuře: interdisciplinární spolupráce při řešení rodinných sporů. Tato dvojí novost metody i kontextu je současně přínosem a omezením, ke kterému se vrátíme v sekci 5.

3. Ruptura a de-eskalace – od konceptu k trénovatelným dovednostem

Vědět, co je ruptura, k jejímu konstruktivnímu využití nestačí. Standardní předpoklad profesního vzdělávání říká, že porozumění konceptu vede k jeho zvládnutí. Přednáška o konfliktu připraví na konflikt, seminář o komunikaci naučí komunikovat. V případě ruptury tento předpoklad selhává: profesionál, který rozumí teorii, ale v okamžiku, kdy klient třeba zvedne hlas, pronese manipulativní nebo urážlivý výrok, nedovede zareagovat jinak než intuitivně, je na tom podobně jako chirurg znalý anatomie, který nikdy neoperoval pod tlakem. Porozumění a procedurální zvládnutí jsou různé kognitivní procesy s různými tréninkovými nároky. A právě procedurální zvládnutí vyžaduje převést abstraktní koncept do konkrétních, pozorovatelných a trénovatelných jednotek chování.

V úvodu jsme rupturu definovali jako moment narušení pracovního vztahu, projevující se konfrontací nebo stažením (Eubanks, 2022; Eubanks et al., 2018; Safran et al., 2011; Safran & Muran, 2000). Pro trénink je toto rozlišení zásadní nikoliv jako klasifikace, ale jako vodítko k volbě reakce. Klient, který útočí („Nevím, k čemu tady teda jste, tohle nám vůbec nepomáhá!“), potřebuje jinou odezvu než klient, který umlká, uhýbá pohledem a mění téma. V prvním případě musí profesionál snížit emoční intenzitu, aniž by sám situaci eskaloval nebo se stáhl; ve druhém obnovit kontakt, aniž by klienta tlačil k participaci, která není autentická. Konfrontace totiž volá po zklidnění a ukotvení role. Stažení se naopak volá po otevření prostoru a ověření porozumění. Zjevně tedy jiná situace vyžaduje jinou mikrodovednost, a právě to je třeba trénovat odděleně.

Pojem ruptury pochází z psychoterapie, ale dynamika, kterou popisuje, tedy pracovní vztah, který přestal fungovat jako nosná struktura, se neomezuje na jednu profesi. Zilcha-Mano a Muran (2024) argumentují, že opakovaná oprava ruptury buduje „vyjednávací repertoár“ použitelný v jakékoli interpersonální interakci; koncept je trans-teoreticky přenositelný. Interdisciplinární výzkum tento argument posiluje z jiného úhlu: Bergman-Pyykkönen (2017) ukazuje, jak nezpracovaná konfrontace mezi profesionály v rodinné mediaci vede k uzavření dialogu, a Wackerhausen (2009) popisuje „imunitní systém“ profese, což je mechanismus, kterým profesní komunita sankcionuje překračování hranic i tam, kde by spolupráce vyžadovala právě opak. Společným jmenovatelem zde je pracovní vztah pod tlakem, který selhává. Jinými slovy, jde o dynamiku analogickou ruptuře, pouze pojmenovanou odlišně a zasazenou do hraničního kontextu profesní spolupráce.

3 <https://is.muni.cz/predmet/1423/PSYn5706?lang=cs&obdobi=10243>

Přenos je zde ovšem „pouze“ argumentačně podložený, nikoli empiricky ověřený. Pracujeme s analogií, ne s prokázaným faktem. Dosud neexistuje studie, která by rupturu mimo psychoterapii operacionalizovala stejným způsobem jako Eubanksová a kolegové. Síla analogie spočívá ve sdílené struktuře (pracovní vztah, spolupráce na úkolech, emoční zátěž), ne v přímém přenosu jednoho konceptu do jiného oboru.

De-eskalace coby pojem, jak ho v tomto článku používáme, označuje první fázi reakce na rupturu: soubor mikrodovedností zaměřených na snížení emoční intenzity a obnovení prostoru pro pracovní dialog. Je to užší koncept než „oprava ruptury“ (rupture repair) v plném smyslu slova (srov. Eubanks, 2022; Muran et al., 2026; Safran et al., 2011). Kompletní oprava ruptury zahrnuje tři cesty: klarifikaci a validaci (reattuning), změnu úkolů a cílů (renegotiating) a explorační ruptury a vztahových potřeb (exploring) (Eubanks, 2022; Muran et al., 2026). De-eskalační mikrodovednosti spadají do cesty první, tedy toho, co profesionál dělá v prvních sekundách poté, co rupturu rozpozná. Zbývající dvě cesty předpokládají, že emoční tlak byl snížen. Jinými slovy, de-eskalace vytváří podmínky pro to, aby další práce s rupturou vůbec mohla začít (Cirasola et al., 2024; Ingvarsdén Vemmelund et al., 2026; Westra et al., 2021).

Pro účely workshopu jsme de-eskalaci operacionalizovali do šesti mikrodovedností, pozorovatelných chování s vazbou na typ ruptury (Tab. 2).

Tab. č. 2: De-eskalační mikrodovednosti a jejich vazba na typ ruptury

Mikrodovednost	Pozorovatelné chování	Typ ruptury
Zpomalení tempa	Prodloužení pauz, nižší tempo řeči	Konfrontace i stažení
Snížení hlasitosti	Vědomé ztišení hlasu	Konfrontace
Pojmenování emoce klienta	„Vidím, že vás to rozčílilo / zranilo“	Konfrontace i stažení
Vymezení profesní role	„Moje role není..., ale je...“	Konfrontace
Nabídka struktury/procesu	„Můžeme to zkusit jinak: ...“	Stažení
Ověření porozumění	„Rozumím tomu správně, že...?“	Stažení

Volba mikrodovedností jako jednotky tréninku má důvod. Kompetence jako „schopnost zvládat konflikt“ nebo „empatická komunikace“ je jako kategorie příliš široká na to, aby ji deliberativní praxe dokázala uchopit. DP vyžaduje operacionalizaci na úroveň pozorovatelného chování (Brand et al., 2025; Diamond et al., 2025; Rousmaniere et al., 2017). Místo „buďte empatičtí“ přichází spíše instrukce „pojmenujte emoci klienta do deseti sekund po jejím projevení“. Mikrodovednost, tedy nikoliv postoj, ale akce, je nejmenší trénovatelná jednotka profesního jednání, a proto je místem, kde se koncept ruptury setkává s metodou deliberativní praxe. Každá z šesti dovedností v Tab. 2 splňuje kritéria, která DP potřebuje: je pozorovatelná (lze ji identifikovat v živém nácviku), opakovatelná (lze ji cíleně nacvičovat v různých scénářích) a korigovatelná (zpětná vazba může pojmenovat, co profesionál udělal a co měl udělat jinak). Zbývá ukázat, zda a jak se tyto principy osvědčí tam, kde profesionálové netrénují sami, ale v interdisciplinárním týmu s odlišnými profesními jazyky, identitami a očekáváními od pracovního vztahu.

4. Deliberativní praxe v akci — zkušenost z workshopu

Když účastnice v roli mediátorky poprvé uslyšela větu „To je lež! Lže!“, na několik sekund se odmlčela. Později popsala bušení srdce a tlak v krku, i když věděla, že jde o cvičení. Simulace aktivovala tytéž mechanismy jako skutečný konflikt. Právě to je princip, na kterém deliberativní praxe staví. Procedurální dovednosti se nedají nacvičit v bezpečné abstrakci, protože vyžadují emoční tlak, byť kontrolovaný.

Workshop proběhl v rámci Josefského sympozia 2026 v dvouhodinovém bloku. Zúčastnilo se přes 30 profesionálů: mediátoři, advokáti, sociální pracovníci OSPOD, soudci, psychologové, rodinní terapeuti. Formát odpovídal cyklu deliberativní praxe: scénář → mikro-nácvik (3–5 minut) → zpětná vazba zaměřená na pozorovatelné chování (SPOT) → opakování s konkrétním mikro-cílem.

Rupturu jsme operacionalizovali do čtyř scénářů s postupně rostoucí emoční intenzitou, od obvinění a přímého tlaku („To je lež!“), přes morální apel, důkazy třetích osob, až po tlak na poskytnutí rady. Každý scénář měl tři role s odlišnou didaktickou funkcí: profesionál (trénuje de-eskalační mikrodovednost), klient (vystavuje profesionála tlaku), reflektující tým (pozoruje a poskytuje SPOT zpětnou vazbu). Progresivní obtížnost, jeden ze čtyř principů DP, byla nastavena a škálována přes čtyři běhy: s každým kolem přibývala emoční intenzita klienta. Profesionál tak nacvičoval tutéž dovednost v postupně náročnějších podmínkách, nejprve na mírném obvinění, nakonec na plném emočním tlaku.

Nejpozoruhodnějším momentem nebyl nácvik samotný, ale to, co odhalil o limitech profesionální zkušenosti. Účastníci, vesměs odborníci s letitou praxí, dokázali najít určitou jistotu v roli profesionála a v poskytování zpětné vazby. V roli klienta však selhávali. Měli tendenci zůstat v reflexivní, analytické poloze i tam, kde scénář vyžadoval emoci. Odkryl se tu paradox, jelikož právě ta kompetence, která profesionály kvalifikuje, schopnost analyticky reflektovat, držet distanci, neztratit nadhled, jim brání autenticky simulovat klientskou perspektivu. V praxi to znamenalo, že DP workshop s interdisciplinární skupinou čelil specifické výzvě, kterou psychoterapeutická literatura o deliberativní praxi nepopisuje – účastníci byli někdy „příliš kompetentní“ na to, aby byli přesvědčivými klienty.

Zpětná vazba účastníků i lektorů shodně identifikovala dvě řešení:

- „dutin“ neboli přípravný čas, v němž si účastník v roli klienta ujasní záměr a připraví konkrétní věty a reakce;
- a práci s nahranými ukázkami náročných klientských výroků, která eliminuje závislost na kvalitě živé simulace.

Další pozorování potvrdila, že deliberativní praxe v interdisciplinárním kontextu vyžaduje přísnější strukturu, než by naznačoval její zdánlivě jednoduchý formát. Skupiny bez dedikovaného kouče se rychle odchylovaly od cíle a namísto reflexe práce profesionála radily „klientovi“, jak má reagovat. Tři skupiny se opakovaně dotazovaly na základní orientaci (co je problém, co je metoda), přestože úvodní prezentace měla tuto otázku vyjasnit. Self-assessment formuláře plnohodnotně využil jen jeden stůl, vedený účastníkem se zkušeností se strukturovanou zpětnou vazbou. Řečeno bez příkras: co se v designu workshopu jevilo jako dostatečně srozumitelné, v praxi vyžadovalo opakované vysvětlování, průběžné korekce a přítomnost facilitátora u každé skupiny.

Naše zkušenost vychází z jedné realizace. Neprezentujeme empirická data, ale strukturovanou reflexi podloženou zpětnou vazbou lektorů a účastníků. Účelem je ukázat, jak může

aplikace deliberativní praxe v interdisciplinárním kontextu vypadat a jaké otázky otevírá, ne prokazovat její efektivitu. Zjištění, která z workshopu vyvozujeme, proto v následující sekci formulujeme nikoli jako závěry, ale jako hypotézy pro další práci.

5. Přínosy, předpoklady a výzvy pro českou praxi

Z jedné realizace nelze vyvozovat obecné závěry o efektivitě metody. Lze z ní však identifikovat principy, které činí deliberativní praxi potenciálně hodnotnou pro české prostředí pomáhajících profesí, a současně podmínky, bez nichž zůstane formálním cvičením bez dopadu na praxi.

5.1 Co deliberativní praxe nabízí

Nejpodstatnějším přínosem DP není to, že trénuje, to nakonec dělá každý trénink. Přínosem je, co trénuje a jak to dělá. Tradiční vzdělávání pomáhajících profesí v ČR pracuje s kompetencemi: „zvládání konfliktních situací“, „empatická komunikace“, „práce s odporem klienta“. Deliberativní praxe pracuje s mikrodovednostmi, pozorovatelnými, opakovatelnými a korigovatelnými jednotkami chování. Rozdíl přitom není terminologický. Kompetenci nelze cíleně trénovat, protože je příliš široká na to, aby ji zpětná vazba dokázala uchopit. Mikrodovednost, např. pojmenovat emoci klienta do deseti sekund, snížit hlasitost, nabídnout strukturu procesu, cíleně trénovat lze.

V interdisciplinárním kontextu přidává DP jednu dimenzi navíc: společný jazyk. Mediátor, advokát a sociální pracovník mají odlišné profesní rámce, odlišné představy o svých rolích a odlišnou terminologii. Pokud ale všichni trénují tutéž de-eskalační mikrodovednost, pracují se sdíleným repertoárem. Workshop ukázal, že právě společný nácvik konkrétního chování vytvářel prostor pro dialog mezi profesemi, které běžně komunikují každá svým jazykem. Řečeno jinak: DP nenabízí jen trénink dovedností, ale i infrastrukturu pro interdisciplinární spolupráci.

K právě řečenému navíc přistupuje replikovatelnost. Cyklus DP (scénář → nácvik → SPOT zpětná vazba → opakování s korekcí) je dostatečně strukturovaný na to, aby ho bylo možné adaptovat pro různá témata, kontexty a profesní skupiny.

5.2 Předpoklady funkční realizace

Jednoduchost formátu svádí k domněnce, že stačí připravit scénáře a pustit účastníky do práce. Workshop ukázal opak.

Prvním a pravděpodobně nejdůležitějším předpokladem je dedikovaný facilitátor u každé tréninkové skupiny. Bez průběžného vedení se skupiny odchýlovaly od cíle: radily „klientovi“ místo reflexe práce profesionála (viz sekce 4). DP není skupinová diskuse, je to strukturovaný formát, který vyžaduje, aby někdo udržoval zaměření na mikrodovednost, řídil zpětnou vazbu a vracel skupinu k opakování s korekcí. Toto nelze delegovat na skupinovou dynamiku.

Příprava na roli klienta se ukázala jako přinejmenším stejně zásadní. „Dutina“, neboli přípravný čas na ujasnění záměru a přípravu konkrétních výroků, je nezbytná zejména tam, kde účastníci nejsou zvyklí pracovat s emocí na objednávku. Alternativou, a možná systematic-

tějším řešením, jsou nahrané ukázky náročných klientských výroků, jelikož standardizují tréninkový podnět a eliminují závislost na kvalitě živé simulace.

Tři další předpoklady jsou jasné oddělení problému (ruptura) a metody (DP) v úvodní orientaci, explicitní instrukce ke škálování obtížnosti scénářů a vyhrazený čas pro strukturované sebehodnocení po každém běhu.

5.3 Výzvy

Největší výzvou pro deliberativní praxi v českém prostředí není odpor k metodě, nýbrž absence infrastruktury.

DP předpokládá kouče, kteří rozumějí jejím principům a dokáží řídit tréninkový cyklus (Rousmaniere, 2024; Rousmaniere et al., 2017). Vyžaduje kurikula, do nichž je zasazena nikoliv jako jednorázový workshop, ale jako opakovaný formát integrovaný do profesního vzdělávání nebo supervize (Barrett-Naylor et al., 2020; Brand, 2024; Brand et al., 2025). Navíc předpokládá výzkumnou základnu, která ověřuje její účinky v konkrétních kontextech (Diamond et al., 2025). V České republice neexistuje ani jedno z toho. Konkrétně to znamená, že jakákoli další realizace musí nejprve vybudovat podmínky, které jsme na workshopu Josefského sympozia improvizovali.

Interdisciplinární formát generuje vlastní výzvy. Paradox profesionála v roli klienta jsme popsali v sekci 4. Odbornost, která v jedné roli kvalifikuje, v jiné paralyzuje. Praktický důsledek je, že DP s interdisciplinární skupinou vyžaduje systematičtější přípravu na klientskou roli, než nabízí stávající literatura zaměřená na terapeutické kontexty, kde je „být klientem“ výrazně bližší profesní zkušenosti účastníků. A profesní síla tento problém prohlubují. Wackerhausen (2009) popisuje „imunitní systém“ profese, což je, jak jsme již jednou osvětlili, mechanismus, kterým profesní komunita sankcionuje překračování hranic. Advokát, který hraje roli klienta před sociálním pracovníkem, vstupuje na území, kde jeho profesní identita není chráněna obvyklou autoritou. Fungující DP v interdisciplinárním kontextu proto vyžaduje prostředí bezpečné nejen psychologicky, ale i profesně, takže překročení hranice vlastní role neznámá selhání, ale tréninkový akt.

Zbývá emoční intenzita. I simulované scénáře vyvolávají reálné fyziologické odpovědi, jako je bušení srdce, tlak v krku apod. Bez kognitivního ukotvení, bez vysvětlení, že tyto reakce jsou očekávaným prvkem tréninku a nikoli signálem selhání, hrozí, že účastníci zintenzivnění interpretují jako ohrožení. Trénink, který má učit zvládání emocí, musí tedy nejprve zvládnout emoce, které sám vyvolává.

6. Závěr

Ruptury ve vztahu profesionál–klient nezmizí. Jsou strukturálním prvkem každé spolupráce, v níž se rozhoduje o věcech, na nichž lidem záleží. Co může zmizet, je nepřipravenost na ně reagovat. A právě tuto mezeru deliberativní praxe podchycuje: ne obecnou přednáškou o komunikaci, ale cíleným nácvikem jedné konkrétní mikrodovednosti, s okamžitou zpětnou vazbou a opakováním pod tlakem.

Workshop na Josefském sympoziu 2026 ukázal, že principy DP jsou aplikovatelné v interdisciplinárním kontextu řešení rodinných sporů. Současně však také odkryl podmínky, bez nichž zůstanou jen principy. Některé lze naplnit okamžitě: SPOT zpětná vazba zaměřená

na pozorovatelné chování je použitelná v jakékoli supervizi, bez speciálního vybavení – stačí kolega, deset minut a ochota pojmenovat, co přesně profesionál udělal a co mohl udělat jinak. Jiné vyžadují systémovou změnu: integraci principů DP do kurikul pomáhajících profesí, výzkum jejich účinků v českém kontextu a vybudování sítě supervizorů a koučů, kteří metodě rozumějí.

Ruptura není jediné téma, na které lze DP aplikovat. Deliberativní praxe je metoda, ne téma. Její principy jsou aplikovatelné na jakoukoli dovednost, kterou profesionál potřebuje zvládnout pod tlakem: od vedení obtížného rozhovoru přes práci s mlčícím klientem po zvládnání vlastních emočních reakcí v kontextu vysokokonfliktního sporu.

Otázka, kterou tento článek otevírá, proto nezní, zda profesionálové na ruptury reagují. Reagují, a to každý den, v každém případě, u každého stolu. Otázka zní, zda jsme ochotni přiznat, že intuitivní reakce nestačí, a začít systematicky trénovat to, co dosud necháváme na intuici.

Seznam literatury

Barata, M., Sousa, D., & Vaz, A. (2024). The effect of deliberate practice training on psychology students' empathic skills. *Journal of Expertise*, 6 (4), 337–351.

Barrett-Naylor, R., Malins, S., Levene, J., Biswas, S., Mays, C., & Main, G. (2020). Brief training in psychological assessment and interventions skills for cancer care staff: A mixed methods evaluation of deliberate practice techniques. *Psycho-Oncology*, 29 (11), 1786–1793. <https://doi.org/10.1002/pon.5393>

Bergman-Pyykkönen, M. (2017). Towards interprofessionality in developing family mediation in Finland. *Social Work Education*, 36 (5), 575–590. <https://doi.org/10.1080/02615479.2016.1259403>

Brand, J. (2024). The Leap Towards Deliberate Practice Supervision. *The Integrative Therapist*, 10 (2), 12–18.

Brand, J., Miller-Bottomo, M., Vaz, A., & Rousmaniere, T. (2025). Deliberate Practice Supervision in Action: The Sentio Supervision Model. *Journal of Clinical Psychology*, 81 (6), 462–472. <https://doi.org/10.1002/jclp.23790>

Chow, D. L., Miller, S. D., Seidel, J. A., Kane, R. T., Thornton, J. A., & Andrews, W. P. (2015). The role of deliberate practice in the development of highly effective psychotherapists. *Psychotherapy*, 52 (3), 337–345. <https://doi.org/10.1037/pst0000015>

Cirasola, A., Fonagy, P., & Midgley, N. (2024). Alliance rupture and repair in adolescent psychotherapy: What clinicians can learn from research. *Psychotherapy*, 61 (4), 304–313. <https://doi.org/10.1037/pst0000535>

Diamond, G., Wlodek, B., Arthey, S., & Parker, S. (2025). A systematic review of deliberate practice in psychotherapy: Definitions, operationalization, and preliminary outcomes. *Psychotherapy*, 62 (2), 113–131. <https://doi.org/10.1037/pst0000569>

Eccles, D. W., Leone, E. J., & Williams, A. M. (2022). Deliberate Practice: What Is It and How Can I Use It? *Journal of Sport Psychology in Action*, 13 (1), 16–26. <https://doi.org/10.1080/21520704.2020.1850577>

Ericsson, K. A., & Harwell, K. W. (2019). Deliberate Practice and Proposed Limits on the Effects of Practice on the Acquisition of Expert Performance: Why the Original Definition Matters and Recommendations for Future Research. *Frontiers in Psychology*, 10, 2396. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02396>

Ericsson, K. A., Krampe, R. T., & Tesch-Römer, C. (1993). The role of deliberate practice in the acquisition of expert performance. *Psychological Review*, 100 (3), 363.

- Eubanks, C. F. (2022). Rupture Repair. *Cognitive and Behavioral Practice*, 29 (3), 554–59. <https://doi.org/10.1016/j.cbpra.2022.02.012>
- Eubanks, C. F., Muran, J. C., & Safran, J. D. (2018). Alliance rupture repair: A meta-analysis. *Psychotherapy*, 55 (4), 508–519. <https://doi.org/10.1037/pst0000185>
- Eubanks, C. F., Samstag, L. W., & Muran, J. C. (eds.). (2023). *Rupture and repair in psychotherapy: A critical process for change*. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000306-000>
- Ingvardsen Vemmelund, L., Spaanheden Moeslund, A.-S., Steen Høgenhaug, S., & Østergård, O. K. (2026). Testing the alliance rupture repair model on two cases with successful and unsuccessful rupture repair: A task analytic validation study. *Psychotherapy Research*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/10503307.2026.2642109>
- Macnamara, B. N., Hambrick, D. Z., & Oswald, F. L. (2014). Deliberate Practice and Performance in Music, Games, Sports, Education, and Professions: A Meta-Analysis. *Psychological Science*, 25 (8), 1608–1618. <https://doi.org/10.1177/0956797614535810>
- Macnamara, B. N., & Maitra, M. (2019). The role of deliberate practice in expert performance: Revisiting Ericsson, Krampe & Tesch-Römer (1993). *Royal Society Open Science*, 6 (8), 190327. <https://doi.org/10.1098/rsos.190327>
- Macnamara, B. N., Moreau, D., & Hambrick, D. Z. (2016). The Relationship Between Deliberate Practice and Performance in Sports: A Meta-Analysis. *Perspectives on Psychological Science*, 11 (3), 333–350. <https://doi.org/10.1177/1745691616635591>
- Mahon, D. (2023). A scoping review of deliberate practice in the acquisition of therapeutic skills and practices. *Counselling and Psychotherapy Research*, 23 (4), 965–981. <https://doi.org/10.1002/capr.12601>
- McLeod, J. (2022). How students use deliberate practice during the first stage of counsellor training. *Counselling and Psychotherapy Research*, 22 (1), 207–218. <https://doi.org/10.1002/capr.12397>
- Muran, J. C., Eubanks, C. F., Samstag, L. W., & Macdonald, J. (2026). *Alliance-focused training: An evidence-based guide to negotiating ruptures in therapy*. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000473-000>
- Newman, D. S., Villarreal, J. N., Gerrard, M. K., McIntire, H., Barrett, C. A., & Kaiser, L. T. (2022). Deliberate practice of consultation communication skills: A randomized controlled trial. *School Psychology*, 37 (3), 225–235. <https://doi.org/10.1037/spq0000494>
- Rosén, E. (2025). Integrating Deliberate Practice Into Group Supervision: A Case Illustration. *Journal of Clinical Psychology*, 81 (6), 483–493. <https://doi.org/10.1002/jclp.23780>
- Rousmaniere, T. (2024). *Deliberate Practice for Psychotherapists: A Guide to Improving Clinical Effectiveness* (2nd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003400622>
- Rousmaniere, T., Goodyear, R. K., Miller, S. D., & Wampold, B. E. (eds.). (2017). *The Cycle of Excellence: Using Deliberate Practice to Improve Supervision and Training* (1.). Wiley Blackwell.
- Safran, J. D., & Muran, J. C. (2000). *Negotiating the Therapeutic Alliance: A Relational Treatment Guide*. Guilford Publications.
- Safran, J. D., Muran, J. C., & Eubanks-Carter, C. (2011). Repairing alliance ruptures. *Psychotherapy*, 48 (1), 80–87. <https://doi.org/10.1037/a0022140>
- Tomás, M. (2021). *The Impact Of A Deliberate Practice Training In The Improvement Of Empathic Interventions For Clinical Psychology Students* [Mestre em Psicologia, Instituto Superior de Psicologia Aplicada]. <https://repositorio.ispa.pt/bitstream/10400.12/8442/1/24889.pdf>
- Tomás, M., Sousa, D., Barata, M., Amaro, I., & Coelho, P. (2025). The Effect of a Deliberate Practice Training on the Delivery of Empathetic Interventions in Clinical Psychology Master Students. *Journal of Expertise/March*, 8 (1).

Vaz, A., McLeod, J., & Nissen-Lie, H. A. (2025). Rethinking Psychotherapy Training and Supervision: The Case for Deliberate Practice. *Journal of Clinical Psychology*, 81 (6), 393–398. <https://doi.org/10.1002/jclp.23777>

Vaz, A., & Rousmaniere, T. (2024). *Deliberate Practice Supervision Series from the Sentio Marriage and Family Therapy Program*. Society for Psychotherapy. <https://societyforpsychotherapy.org/deliberate-practice-supervision-series-from-the-sentio-marriage-and-family-therapy-program/>

Wackerhausen, S. (2009). Collaboration, professional identity and reflection across boundaries. *Journal of Interprofessional Care*, 23 (5), 455–473. <https://doi.org/10.1080/13561820902921720>

Westra, H. A., Norouzian, N., Poulin, L., Coyne, A., Constantino, M. J., Hara, K., Olson, D., & Antony, M. M. (2021). Testing a deliberate practice workshop for developing appropriate responsivity to resistance markers. *Psychotherapy*, 58 (2), 175–185. <https://doi.org/10.1037/pst0000311>

Zilcha-Mano, S., & Muran, J. C. (2024). Thinking transtheoretically about alliance and rupture: Implications for practice and training. *Clinical Psychology in Europe*, 6 (Special Issue), e12439. <https://doi.org/10.32872/cpe.12439>

STRETNUTIE RODINNÉHO KRUHU AKO NÁSTROJ PRÁCE S RODINOU V CENTRÁCH PRE DETI A RODINY

Family circle meeting as a tool for working with the family in Centers for children and families

Melinda Čakarová¹

Abstrakt

Príspevok analyzuje konferenčné modely práce s rodinou ako nástroj koordinácie intervencií v podmienkach Centier pre deti a rodiny. Zameriava sa na ich úlohu v ochrane dieťaťa, plánovaní riešenia jeho nepriaznivej životnej situácie a rozhodovaní o ďalšej trajektórii starostlivosti. Reflektuje interdisciplinárnu spoluprácu aktérov systému a význam participácie rodiny v procese rozhodovania. Identifikuje faktory, ktoré prispievajú k efektívnosti konferenčných modelov ako mechanizmu stabilizácie rodinného prostredia a podpory bezpečného vývinu dieťaťa.

Kľúčové slová: prípadová konferencia; stretnutie rodinného kruhu; interdisciplinárna spolupráca; participácia rodiny; ochrana dieťaťa

Abstract

The paper analyzes conferencing models in family work as a systemic tool for coordinating interventions in the context of Centres for Children and Families. It focuses on their role in child protection, planning solutions to adverse life situations, and decision-making regarding the child's future care trajectory. The paper reflects the interdisciplinary cooperation of system actors and emphasizes the importance of family participation in the decision-making process. It identifies factors that enhance the effectiveness of conferencing models as a mechanism for stabilizing the family environment and supporting the child's safe development.

Keywords: case conference; family group conference; interdisciplinary collaboration; family participation; child protection

1. Úvod do problematiky

Súčasná prax sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately reflektuje posun smerom k participatívnym a na rodinu orientovaným prístupom, ktoré podporujú zachovanie prirodzeného rodinného prostredia dieťaťa. V podmienkach Centier pre deti a rodiny (ďalej len „CDR“) nadobúda osobitný význam koordinácia intervencií medzi jednotlivými aktérmi systému, pričom kľúčovým východiskom je ochrana najlepšieho záujmu dieťaťa ako základného princípu rozhodovania.

Tento princíp je explicitne zakotvený v Dohovore o právach dieťaťa, ktorý stanovuje, že záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri všetkých činnostiach týkajúcich sa detí, realizovaných verejnými aj súkromnými inštitúciami sociálnej starostlivosti, súdmi či správnymi orgánmi (Dohovor o právach dieťaťa, 1989/1991, čl. 3). Súčasne Dohovor zdôrazňuje

---

¹ PhDr. Melinda Čakarová, externý doktorand, Katedra sociálnej práce, Pedagogická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave; cakarova1@uniba.sk

je význam rodiny ako prirodzeného prostredia pre rast a blaho dieťaťa, pričom poukazuje na potrebu jej podpory zo strany spoločnosti a štátu.

Na národnej úrovni je význam participatívnych a kooperatívnych prístupov reflektovaný aj v normatívnych dokumentoch upravujúcich činnosť centier pre deti a rodiny. Odborné činnosti centier zahŕňajú využívanie metód prípadovej konferencie, rodinnej konferencie alebo iných odborných postupov realizovaných v spolupráci s rodičmi, širšou rodinou a ďalšími relevantnými subjektmi, vrátane zástupcov obce, školy či poskytovateľov zdravotnej starostlivosti. Súčasťou tohto procesu je aj povinnosť informovania orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately o realizácii uvedených metód (Vyhláška č. 103/2018 Z. z., § 7 ods. 7).

V uvedenom kontexte nadobúdajú na význame nástroje, ktoré umožňujú aktívne zapojenie rodiny do procesu riešenia nepriaznivej životnej situácie dieťaťa a podporujú jej kompetencie pri prijímaní rozhodnutí. Jedným z takýchto nástrojov je stretnutie rodinného kruhu, ktoré predstavuje systematický spôsob koordinácie intervencií a zároveň vytvára priestor pre participáciu rodiny, posilnenie jej zdrojov a stabilizáciu rodinného systému.

Uvedené skutočnosti poukazujú na potrebu systematického vymedzenia priorít pri hľadaní riešenia situácie dieťaťa, ktoré následne determinujú výber vhodných intervenčných nástrojov a postupov. Napriek deklarovanému významu rodiny ako primárneho prostredia socializácie a vývinu dieťaťa sa v praxi stretávame so situáciami, v ktorých rodinný systém nedokáže adekvátne plniť svoje základné funkcie. Dysfunkčnosť rodiny môže byť podmienená viacerými faktormi, pričom ide spravidla o ich kumulatívne pôsobenie. Medzi najčastejšie determinanty patria dlhodobé konflikty medzi rodičmi, nedostatočné rodičovské kompetencie, socioekonomická záťaž, ako aj výskyt patologických javov, napríklad závislosti rôzneho typu či domáce násilie. Tieto skutočnosti sa premietajú do narušenia vzťahovej dynamiky v rodine a oslabovania jej ochranných a podporných funkcií, čo môže viesť k ohrozeniu priaznivého vývinu dieťaťa. V dôsledku toho vzniká potreba koordinovaného a systematického prístupu k riešeniu situácie dieťaťa, ktorý reflektuje komplexnosť rodinného prostredia a zapája nielen odborníkov, ale aj samotnú rodinu a jej širšie sociálne väzby. V nadväznosti na uvedené je preto nevyhnutné systematicky identifikovať priority pri hľadaní riešenia situácie dieťaťa, ktoré vytvárajú východisko pre výber adekvátnych intervenčných postupov.

1.1 Priority pri hľadaní riešenia situácie dieťaťa

Proces hľadania riešenia situácie dieťaťa sa nezačína až jeho umiestnením do CDR, ale nadväzuje na predchádzajúce opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ktoré sú realizované priamo v prirodzenom rodinnom prostredí dieťaťa. Tieto opatrenia sú orientované na poskytovanie pomoci dieťaťu a jeho rodine pri zvládaní nepriaznivej životnej situácie, identifikáciu a elimináciu negatívnych vplyvov pôsobiacich na vývin dieťaťa a podporu riešenia výchovných, sociálnych a rodinných problémov. Súčasťou uvedených postupov je aj sprostredkovanie alebo zabezpečenie účasti na programoch zameraných na stabilizáciu rodinného prostredia, posilnenie rodičovských kompetencií a prevenciu sociálneho vylúčenia (Zákon č. 305/2005 Z. z., § 11 ods. 1).

Uvedené opatrenia predstavujú východisko pre následné rozhodovanie o ďalšej trajektórii starostlivosti o dieťa a zdôrazňujú preferenciu riešení, ktoré umožňujú zachovanie dieťaťa v jeho prirodzenom sociálnom prostredí. Tento prístup je v súlade aj s konceptom sanácie rodiny, ktorý je zameraný na podporu jej funkčnosti a stabilizáciu vzťahov s cieľom predchá-

dzať vyčlenení dieťaťa z rodinného prostredia, pričom je v sociálnej práci vnímaný ako preferovaný postup pri riešení situácií ohrozenia dieťaťa (Matoušek, 2003).

Pokiaľ uvedené opatrenia nevedú k stabilizácii situácie, alebo rodina nie je schopná zabezpečiť podmienky pre bezpečný vývin dieťaťa alebo je dieťa vystavené bezprostrednému ohrozeniu, pristupuje orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately k realizácii ochranných opatrení, ktoré môžu zahŕňať aj jeho umiestnenie mimo prirodzeného rodinného prostredia.

Z uvedeného možno identifikovať jednotlivé priority pri hľadaní riešenia situácie dieťaťa, pričom ich uplatňovanie nemá striktné lineárny charakter. V prípade závažného ohrozenia dieťaťa môže dôjsť k jeho bezodkladnému odňatiu z rodinného prostredia, pričom následné posudzovanie možností starostlivosti, vrátane zapojenia širšej rodiny, prebieha až následne. Naopak, v menej akútnych situáciách je možné alternatívne formy starostlivosti, ako aj participatívne metódy práce s rodinou, uplatňovať ešte pred samotným umiestnením dieťaťa mimo rodiny. Uvedené sa týka aj stretnutia rodinného kruhu, ktoré môže byť realizované ako preventívny nástroj pred umiestnením dieťaťa, ale aj ako súčasť procesu práce s rodinou počas jeho pobytu v centre pre deti a rodiny.

V prípadoch, keď nie je možné zabezpečiť starostlivosť o dieťa v biologickej rodine, predstavuje preferovanú alternatívu náhradná osobná starostlivosť v rámci širšej rodiny. Táto forma starostlivosti umožňuje zachovanie rodinných väzieb, kontinuity vzťahov a identity dieťaťa, čím sa minimalizujú negatívne dopady vyňatia dieťaťa z jeho prirodzeného prostredia.

Zároveň podporuje využívanie prirodzených zdrojov rodiny a posilňuje jej zodpovednosť za riešenie situácie dieťaťa.

Ak nie je možné zveriť dieťa do náhradnej osobnej starostlivosti v rámci širšej rodiny, pristupuje sa k zabezpečeniu náhradnej rodinnej starostlivosti, najmä formou pestúnskej starostlivosti alebo osvojenia. Tento proces je sprevádzaný systematickým posudzovaním situácie dieťaťa, jeho prípravou primeranou veku a rozumovej vyspelosti, ako aj sprostredkovaním nadviazania vzťahu medzi dieťaťom a vhodnou fyzickou osobou. Dôraz sa pritom kladie na zohľadnenie individuálnych potrieb dieťaťa, jeho názorov a zabezpečenie kontinuity jeho vývinu (Zákon č. 305/2005 Z. z., § 33).

Aj v tejto fáze procesu zostáva zachovaná možnosť zapojenia širšej rodiny alebo blízkych osôb dieťaťa, pokiaľ sa preukáže ich schopnosť a pripravenosť prevziať starostlivosť o dieťa. Výber konkrétnej formy starostlivosti je preto vždy výsledkom individuálneho a komplexného posúdenia situácie dieťaťa a jeho rodinného zázemia.

2. Stretnutie rodinného kruhu ako nástroj práce s rodinou

V rámci sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately sa v praxi uplatňujú rôzne konferenčné modely práce s rodinou, ktoré predstavujú štruktúrované nástroje na koordináciu intervencií a hľadanie riešení situácie dieťaťa. Ich využívanie reflektuje potrebu interdisciplinárnej spolupráce, ako aj postupné posilňovanie participácie rodiny v procese rozhodovania. Jednotlivé modely sa pritom líšia nielen svojím zameraním, ale aj mierou zapojenia rodiny, postavením odborníkov a štruktúrou samotného procesu.

Medzi najčastejšie využívané konferenčné modely patria:

- **Prípadová konferencia** predstavuje odborný interdisciplinárny nástroj zameraný najmä na koordináciu intervencií a výmenu informácií medzi jednotlivými aktérmi

systemu. Zúčastňujú sa jej predovšetkým odborníci (napr. zástupcovia SPODaSK, CDR, školy či psychológovia), pričom proces je riadený manažérom prípadu alebo iným odborníkom. Štruktúra stretnutia je flexibilná a jeho výstupom sú najmä odborné odporúčania pre ďalší postup práce s dieťaťom a rodinou.

- **Rodinná konferencia** predstavuje participatívny prístup práce s rodinou, ktorý do procesu rozhodovania zapája nielen odborníkov, ale aj samotnú rodinu. Stretnutie je vedené facilitátorom a jeho cieľom je spoločné hľadanie riešení situácie dieťaťa. Štruktúra konferencie sa môže líšiť v závislosti od použitej metodiky, pričom dôraz sa kladie na aktívnu účasť rodiny a tvorbu plánu podpory.
- **Stretnutie rodinného kruhu (SRK)** predstavuje metodicky ukotvený model rodinnej konferencie s presne definovanými fázami a jasne stanovenými pravidlami. Do procesu sú zapojení členovia širšej rodiny, podporná sociálna sieť a odborníci, pričom stretnutie vedie nezávislý koordinátor. Kľúčovým prvkom je vytvorenie priestoru pre tzv. súkromný čas rodiny, počas ktorého rodina samostatne navrhuje riešenia situácie dieťaťa. Výstupom je konkrétny rodinný plán a zapojenie podpornej siete.

Cieľom konferenčných modelov práce s rodinou je tímovo identifikovať a realizovať optimálne riešenie situácie dieťaťa s dôrazom na čo najvyššiu mieru naplnenia jeho potrieb, pričom zároveň smerujú k aktivizácii a reálnemu zapojeniu rodiny, príbuzných a ďalších blízkych osôb do procesu plánovania a riešenia jeho nepriaznivej životnej situácie.

Neoddeliteľnou súčasťou konferenčných modelov práce s rodinou je interdisciplinárna spolupráca jednotlivých aktérov systému sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Každý z nich vstupuje do procesu so špecifickou rolou a kompetenciami, pričom ich koordinované a komplementárne pôsobenie vytvára predpoklad pre efektívne hľadanie a realizáciu riešení v najlepšom záujme dieťaťa. Do tohto procesu vstupujú najmä pracovníci orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, sociálni pracovníci centier pre deti a rodiny, koordinátor stretnutia rodinného kruhu, ako aj ďalší odborníci a subjekty, napríklad zástupcovia škôl, zdravotníckych zariadení, obcí či iných pomáhajúcich profesií, ktorí sa podieľajú na riešení situácie dieťaťa a jeho rodiny.

Uvedené modely predstavujú rôzne prístupy k práci s rodinou, pričom ich výber závisí od charakteru situácie dieťaťa, cieľov intervencie a miery zapojenia rodiny do rozhodovacieho procesu. Z hľadiska podpory participácie rodiny a posilňovania jej kompetencií nadobúda osobitný význam najmä stretnutie rodinného kruhu, ktorému sa venuje nasledujúca podkapitola.

2.1 Stretnutie rodinného kruhu ako participatívny prístup

Stretnutie rodinného kruhu predstavuje špecifický participatívny model práce s rodinou, ktorý vytvára priestor na iniciovanie a aktívne zapojenie rodiny, príbuzných a ďalších blízkych osôb do plánovania a riešenia nepriaznivej životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny (Úsmev ako dar, n. d.). Daný koncept je založený na presvedčení, že rodina a jej prirodzené sociálne väzby disponujú potenciálom hľadať a nachádzať riešenia aj v náročných životných situáciách, pokiaľ majú k dispozícii primeranú podporu a dostatok relevantných informácií. Stretnutie rodinného kruhu možno zároveň chápať ako proces zameraný na posilnenie funkčnosti rodiny, podporu participácie významných osôb v živote dieťaťa a mobilizáciu dostupných zdrojov

pomoci, pričom prispieva k posilňovaniu vzťahov, pocitu spolupatričnosti a prepájaniu formálnej a neformálnej podpory.

Podstatou tohto modelu je aktivizácia širšej rodiny a jej sociálnej siete s cieľom využívať prirodzené zdroje podpory, posilňovať rodinné väzby a ponechať zodpovednosť za riešenie situácie dieťaťa primárne na rodine a jej blízkych. Až v prípadoch, keď rodina nie je schopná vytvoriť bezpečný a realizovateľný plán riešenia ani za podpory dostupných zdrojov, vstupuje do procesu intenzívnejšie orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ktorý zabezpečuje ochranu práv a záujmov dieťaťa.

Predpokladom efektívnosti stretnutia rodinného kruhu je včasná a adekvátne podpora rodiny, ktorá zahŕňa poskytovanie informácií, vytváranie priestoru pre formulovanie otázok a sprevádzanie rodiny pri hľadaní vlastných riešení v prostredí rešpektu a dôvery. Neoddeliteľnou súčasťou procesu je systematická a dôsledná príprava, ktorá významne ovplyvňuje jeho priebeh a výsledok. Táto fáza zahŕňa identifikáciu a zapojenie relevantných osôb, sieťovanie podpory a prípravu účastníkov na samotné stretnutie.

Kľúčovú úlohu v tomto procese zohráva koordinátor stretnutia rodinného kruhu, ktorý je nezávislý od rozhodovacích kompetencií systému sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Jeho úlohou je facilitovať proces, mobilizovať zdroje rodiny a jej sociálnej siete a vytvárať podmienky pre hľadanie riešení v najlepšom záujme dieťaťa. Významným prínosom stretnutia rodinného kruhu je aj napĺňanie potrieb dieťaťa a jeho rodiny, ako aj posilnenie pocitu spoluzodpovednosti a angažovanosti u zapojených príbuzných, blízkych osôb a odborníkov (Úsmev ako dar, n. d.).

2.2 Historické východiská a implementácia stretnutia rodinného kruhu

Stretnutie rodinného kruhu, resp. jeho východiskový model známy ako rodinná skupinová konferencia (Family Group Conference), vznikol na Novom Zélande a je úzko spätý s tradíciami pôvodného obyvateľstva Māori, ktoré zdôrazňujú význam širšej rodiny a komunity pri riešení problémov jednotlivca. Tento model bol legislatívne ukotvený v roku 1989 v rámci zákona o deťoch, mladých ľuďoch a ich rodinách, čím sa stal základným rozhodovacím mechanizmom v oblasti ochrany detí (Harris, 2008).

Podstatou tohto prístupu je presun rozhodovacích kompetencií smerom k rodine a jej prirodzenému sociálnemu prostrediu, pričom odborníci vystupujú predovšetkým v podporných a informačných rolách. Rodinná skupinová konferencia je vnímaná ako inovatívny nástroj, ktorý posilňuje zodpovednosť rodiny za riešenie situácie dieťaťa, mobilizuje širšiu sieť podpory a prispieva k tvorbe akceptovateľných a realizovateľných plánov (Harris, 2008).

Postupne sa tento model rozšíril aj do ďalších krajín, najmä do Austrálie a európskych štátov, kde bol adaptovaný na podmienky jednotlivých systémov sociálnej práce. Skúsenosti z praxe poukazujú na jeho pozitívny vplyv najmä v oblasti posilňovania rodinných väzieb, zvyšovania participácie rodiny a zlepšovania bezpečia detí (Harris, 2008).

V podmienkach Slovenskej republiky sa model rodinnej skupinovej konferencie adaptoval pod názvom stretnutie rodinného kruhu, ktorý reflektuje jeho podstatu a filozofiu založenú na zapojení širšej rodiny a prirodzenej podpornej siete do riešenia situácie dieťaťa. Terminologická úprava zároveň zohľadňuje potrebu zrozumiteľnosti a ukotvenia prístupu v domacom sociálnom kontexte.

Významným míľnikom v implementácii tohto modelu na Slovensku bolo legislatívne zakotvenie jeho princípov v rámci novely zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately účinnej od roku 2018. Uvedená zmena vytvorila priestor pre systematickejšie zapájanie širšej rodiny a blízkych osôb do plánovania a rozhodovania o situácii dieťaťa, čím sa postupne prekonáva tradičný model individuálneho rozhodovania odborníkov bez aktívnej participácie rodiny.

Model stretnutia rodinného kruhu sa na Slovensku rozvíja od roku 2007, pričom jeho implementácia bola výrazne ovplyvnená zahraničnými skúsenosťami a odbornou podporou, najmä zo strany organizácií pôsobiacich v Holandsku a vo Veľkej Británii. Dôležitú úlohu pri jeho rozvoji zohráva aj odborný tím organizácie Úsmev ako dar, ktorý sa podieľa na vzdelávaní a metodickom vedení koordinátorov stretnutí rodinného kruhu. Doterajšia prax poukazuje na postupné etablovanie tohto prístupu, čo dokumentuje aj realizácia stretnutí rodinného kruhu pre stovky rodín a systematická príprava odborníkov v tejto oblasti.

Zavedenie tohto prístupu zároveň podporuje napĺňanie konceptu práce centier pre deti a rodiny orientovaného na spoluprácu s rodinou, posilňovanie jej kompetencií a využívanie prirodzených zdrojov podpory v procese riešenia nepriaznivej životnej situácie dieťaťa (Úsmev ako dar, n. d.).

Uvedené skutočnosti potvrdzujú, že stretnutie rodinného kruhu predstavuje významný nástroj transformácie prístupov v sociálnoprávnej ochrane detí smerom k väčšej participácii rodiny.

2.3 Stretnutie rodinného kruhu v praxi

V podmienkach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately nachádza tento nástroj široké uplatnenie v situáciách, ktoré si vyžadujú koordinovaný a participatívny prístup k riešeniu nepriaznivej životnej situácie dieťaťa. Medzi najčastejšie dôvody jeho zvolania patrí najmä potreba predchádzať vyňatiu dieťaťa z prirodzeného rodinného prostredia alebo naopak podpora jeho návratu do rodiny po ukončení pobytovej formy starostlivosti. Významnú úlohu zohráva aj v situáciách, keď je potrebné zachovať a posilniť vzťahy dieťaťa s rodinou a jeho prirodzeným sociálnym prostredím.

Stretnutie rodinného kruhu sa zároveň uplatňuje pri riešení rodičovských konfliktov a krízových situácií v rodine, ktoré negatívne ovplyvňujú vývin dieťaťa, ako aj pri zvládaní školských a výchovných problémov. Osobitné uplatnenie nachádza aj v prípadoch, kde je potrebné zabezpečiť ochranu dieťaťa a vytvoriť bezpečné prostredie pre jeho ďalší vývin, najmä ak sa v rodine vyskytuje problémové správanie, rizikové faktory alebo domáce násilie.

Podnet na realizáciu stretnutia rodinného kruhu môže iniciovať široké spektrum aktérov, ktorí sú v kontakte s dieťaťom a jeho rodinou a identifikujú nepriaznivú životnú situáciu vyžadujúcu koordinovaný zásah. Nejde pritom výlučne o odborníkov systému sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ale aj o ďalšie osoby, ako sú členovia rodiny, pedagógovia, zdravotnícki pracovníci či iné osoby z prirodzeného sociálneho prostredia dieťaťa. Tento otvorený model iniciácie reflektuje filozofiu stretnutia rodinného kruhu, ktorá zdôrazňuje participáciu a zodpovednosť širšej podpornej siete za riešenie situácie dieťaťa. V praxi môže byť podnet na uskutočnenie stretnutia rodinného kruhu podaný rôznymi formami, pričom jeho realizáciu zabezpečuje odborne pripravený koordinátor, ktorý vedie celý proces v spolupráci s rodinou a relevantnými aktérmi systému pomoci (Úsmev ako dar, n. d.).

Tieto fakty poukazujú na široké spektrum využitia stretnutia rodinného kruhu ako nástroja, ktorý umožňuje nielen riešiť aktuálne problémy, ale zároveň aktivizovať prirodzené zdroje rodiny a posilniť jej schopnosť zvládať náročné životné situácie. Na zabezpečenie efektívnosti tohto procesu je však nevyhnutné jeho systematické usporiadanie do jednotlivých fáz, ktoré budú bližšie charakterizované v nasledujúcej časti.

Priebeh stretnutia rodinného kruhu možno konceptualizovať ako proces pozostávajúci z viacerých na seba nadväzujúcich krokov, ktoré zabezpečujú systematickú prípravu, realizáciu a následné vyhodnotenie prijatých opatrení. Tento proces je koordinovaný nezávislým koordinátorom a prebieha v úzkej spolupráci s rodinou a relevantnými odborníkmi.

Jednotlivé kroky realizácie stretnutia rodinného kruhu možno vymedziť nasledovne:

a) Prijatie podnetu na realizáciu stretnutia rodinného kruhu

Proces sa začína podnetom, ktorý môže iniciovať osoba identifikujúca nepriaznivú situáciu dieťaťa. Navrhovateľ spravidla vyplní základný formulár, ktorý je sprostredkovaný prostredníctvom koordinátora stretnutia rodinného kruhu.

b) Príprava procesu stretnutia rodinného kruhu

V tejto fáze nezávislý koordinátor identifikuje a oslovuje členov rodiny, príbuzných, blízke osoby dieťaťa, ako aj relevantných odborníkov, najmä sociálnych pracovníkov a ďalších profesionálov. Súčasťou prípravy sú individuálne stretnutia so všetkými účastníkmi, vrátane detí, ktorých cieľom je zabezpečiť ich informovanosť, pripravenosť a aktívnu participáciu na samotnom stretnutí.

3. Realizácia stretnutia rodinného kruhu

Samotné stretnutie má tri základné časti:

a) Poskytnutie informácií

Dochádza k stretnutiu rodiny a jej blízkych osôb s prizvanými odborníkmi, ktorí poskytujú informácie o aktuálnej situácii dieťaťa, identifikovaných rizikách a možných dôsledkoch neriešenia situácie. Prípadový sociálny pracovník zároveň definuje minimálne požiadavky, ktoré musí plán obsahovať z hľadiska zabezpečenia ochrany a bezpečia dieťaťa.

b) Dôverný čas rodiny

Ide o kľúčovú fázu procesu, počas ktorej rodina a jej blízke osoby bez prítomnosti odborníkov spoločne analyzujú situáciu a vytvárajú konkrétny plán riešenia. Súčasťou je aj rozdelenie zodpovedností a úloh medzi jednotlivých členov podpornej siete.

c) Prijatie plánu

Po ukončení dôverného času rodina prezentuje navrhnutý plán koordinátorovi a prípadovému sociálnemu pracovníkovi. V prípade, že plán spĺňa požiadavky ochrany dieťaťa a je v súlade s podmienkami sociálnoprávnej ochrany, je schválený ako záväzný rámec ďalšieho postupu.

d) Realizácia plánu

V tejto fáze dochádza k implementácii dohodnutých opatrení, pričom jednotlivé úlohy sú realizované členmi rodiny, blízkymi osobami alebo odborníkmi. Súčasťou plánu je aj stanovenie mechanizmov monitorovania a hodnotenia jeho plnenia.

e) **Hodnotiaci proces**

Po uplynutí určitého časového obdobia sa rodinný kruh opätovne stretáva s cieľom zhodnotiť napĺňanie plánu, posilniť motiváciu účastníkov a v prípade potreby plán upraviť v závislosti od aktuálneho vývoja situácie dieťaťa a rodiny (Úsmev ako dar, n. d.).

Osobitnú pozornosť si vyžaduje úloha koordinátora stretnutia rodinného kruhu, ktorá presahuje rámec jednotlivých fáz procesu. Koordinátor vystupuje ako nezávislá osoba bez rozhodovacích kompetencií, pričom jeho úlohou je prepájať rodinu, jej širšiu sociálnu sieť a odborníkov zapojených do riešenia situácie dieťaťa. Zabezpečuje vyhľadávanie a kontaktovanie členov rodiny a ďalších blízkych osôb, oslovuje relevantných odborníkov a koordinuje ich zapojenie do procesu.

Súčasťou jeho činnosti je aj individuálna príprava účastníkov na stretnutie, vrátane detí, pričom dôraz sa kladie na ich aktívne zapojenie a porozumenie celému procesu. Príprava detí prebieha primerane ich veku a rozumovej vyspelosti a môže mať aj kreatívnu formu, napríklad zapojenie dieťaťa do tvorby pozvánky na stretnutie, čím sa posilňuje jeho participácia a pocit spolupatričnosti.

Koordinátor v procese úzko spolupracuje s odborníkmi centra pre deti a rodiny, najmä so sociálnym pracovníkom a psychológom, ktorí zabezpečujú odborný pohľad na situáciu dieťaťa. Súčasne sú na stretnutí rodinného kruhu prítomní aj ďalší pracovníci centra, napríklad vychovatelia, ktorí poznajú každodenné fungovanie dieťaťa a môžu prispieť k lepšiemu porozumeniu jeho potrieb a správania. Koordinátor zároveň zabezpečuje organizačné podmienky stretnutia a facilitáciu jeho priebehu tak, aby bol zachovaný jeho participatívny a bezpečný charakter.

Stretnutie rodinného kruhu sa v kontexte sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately profiluje ako efektívny nástroj práce s rodinou, ktorý reflektuje posun smerom k participatívnym a na rodinu orientovaným prístupom. Jeho význam nespočíva len v hľadaní konkrétnych riešení nepriaznivej životnej situácie dieťaťa, ale aj v aktivizácii prirodzených zdrojov podpory, posilňovaní rodinných väzieb a prehlbovaní zodpovednosti rodiny za prijaté rozhodnutia.

V prostredí centier pre deti a rodiny sa tento prístup uplatňuje najmä pri stabilizácii rodinného prostredia, podpore návratu dieťaťa do rodiny a prevencii jeho opätovného ohrozenia. Súčasne vytvára priestor pre multidisciplinárnu spoluprácu odborníkov a prirodzenej sociálnej siete dieťaťa, čím prispieva k formulovaniu komplexných a dlhodobo udržateľných riešení.

Efektívne využívanie stretnutia rodinného kruhu je podmienené systematickou prípravou, odborným vedením procesu a dôsledným rešpektovaním princípov participácie, bezpečia a najlepšieho záujmu dieťaťa. V tomto procese zohráva nezastupiteľnú úlohu koordinátor, ktorý prepája jednotlivých aktérov a vytvára podmienky pre funkčnú spoluprácu.

Stretnutie rodinného kruhu tak možno vnímať nielen ako metodický postup, ale aj ako prístup, ktorý posilňuje kompetencie rodiny, podporuje jej autonómiu a zároveň prispieva k ochrane práv a potrieb dieťaťa v jeho prirodzenom sociálnom prostredí.

Bibliografia

Černá, M., Šiška, J., Strnadová, I., & kol. (2015). *Česká psychopedie: Speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Karolinum.

Dohovor o právach dieťaťa. (1989). <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1991/104/>

Harris, N. (2008). *Family group conferencing in Australia 15 years on*. Család Gyermek Ifjúság, 2008 (3). <https://www.csalad.hu/sites/default/files/csaladi%20csoport%20konferencia.pdf>

Matoušek, O., et al. (2003). *Encyklopédie sociální práce*. Portál.

Úsmev ako dar. (n. d.). *Stretnutie rodinného kruhu*. <https://www.usmev.sk/stretnutie-rodinneho-kruhu/>

Vyhláška č. 103/2018 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov. (2018). *Zbierka zákonov Slovenskej republiky*. <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2018/103/>

Zákon č. 305/2005 Z. z. *O sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov*. (2005). *Zbierka zákonov Slovenskej republiky*. <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/305/>

HODNOTY AKO ORIENTÁCIA V RIEŠENÍ RODINNÝCH VZŤAHOV

Values as an orientation in resolving family relationships

Monika Čambáliková¹

Abstrakt

Meritom príspevku sú vybrané zmeny v rodine a zmeny rodiny v súvislosti so zmenami, ktoré prináša postmoderná spoločnosť a ich odraz v hodnotových orientáciách a preferenciách. Hodnoty sú analyzované ako kompas pre vlastné konanie (vrátane cieľovej hodnoty aktérov), ako aj pre hodnotenie konania iných (vrátane intenzity sankcií a stigmatizovania konania mimo daného inštitucionálneho rámca). Empirické údaje sú získané z medzinárodného komparatívneho longitudinálneho výskumu European Values Study (Európsky výskum hodnôt), ktorý mapuje hodnotový vývoj na Slovensku a v Česku od roku 1991. Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-24-0467 Changing Value Orientation in Slovakia and Europe. Challenges and Insights.

Kľúčové slová: hodnotové orientácie; výskum hodnôt; rodina; deinštitucionalizácia rodiny

Abstract

The merit of the paper is the selected changes in the family in connection with the changes brought by postmodern society and their reflection in value orientations and preferences. Values are analyzed as a compass for one's own actions (including the target value of actors), as well as for the evaluation of the actions of others (including the intensity of sanctions and stigmatization of actions outside the given institutional framework). Empirical data are obtained from the international comparative longitudinal research European Values Study, which maps the value development in Slovakia and the Czech Republic since 1991. The paper was written within the framework of the project APVV-24-0467 Changing Value Orientation in Slovakia and Europe. Challenges and Insights.

Keywords: value orientation; values research; family; deinstitutionalization of the family

1. Úvod

V tomto príspevku si všimneme niektoré vybrané hodnoty a zmeny hodnôt súvisiacich s rodinou, a to:

- v stručne naznačenom širšom (globálnom) kontexte súčasnej (post-industriálnej, post-modernej) spoločnosti;
- v užšom kontexte reflexie stavu a vývoja týchto hodnôt v českej a slovenskej spoločnosti od začiatku post-socialistickej transformácie po roku 1989.

Empirické údaje, ktoré budú v príspevku použité, sú v podstatnej miere založené na výsledkoch a zisteniach medzinárodného longitudinálneho komparatívneho sociologického výskumu European Values Study² (Európsky výskum hodnôt, EVS), ktorý sa v Česku

¹ Prof. PhDr. Monika Čambáliková, CSc., Sociologický ústav SAV, v. v. i., Bratislava; e-mail: monika.cambalikova@savba.sk

² Výskum EVS je metodologicky založený ako kvantitatívny dlhodobý porovnávaci výskum, ktorý získava dáta pomocou dotazníkového výskumu od reprezentatívneho súboru respondentov vo veku 18 rokov a starších.

a na Slovensku realizuje od roku 1991, ergo mapuje hodnotový vývoj analyzovaných hodnôt v špecifickom kontexte post – socialistického transformačného vývoja oboch spoločností.

V sociologických výskumoch sú hodnoty spravidla skúmané a indikované cez postoje skúmaných respondentov. Sociologická teória vo všeobecnosti chápe hodnoty ako koncepty toho, čo je dobré a čo zlé a ako všeobecne prijímané žiadúce ciele, ktoré slúžia ako kompas pre vlastné konanie i pre posudzovanie konania iných. Zároveň sa – podobne ako v tomto príspevku – vychádza z predpokladu, že hodnoty ovplyvňujú ľudské konanie a možno ich chápať ako dispozíciu a motiváciu ku konaniu, či priam ako príčinu konania.

Hodnoty sú sociálne konštruované, sú spoločensky zdieľané a interpretované, sú výtvorom spoločenstva a súčasne spoločenstvo vytvárajú. Proces socializácie – v ktorom má rodina nezastupiteľné miesto – je do značnej miery procesom osvojovania si hodnôt spoločnosti a kultúry v ktorej žijeme. Práve v rodine a v rámci rodiny si ľudia osvojujú určité rodinné hodnoty, rodinné roly, učia sa určitým spôsobom budovania a fungovania rodinných vzťahov, vrátane modelov riešenia konfliktov v rodine.

Spoločenský vývoj je dynamický a rodina – hoci považovaná za inštitúciu sociálnej statiky – sa tiež mení. Spoločenské normy a hodnoty majú tendenciu pretrvávať. Zotrvačnosť hodnotových štruktúr však neznamená, že ich premena (a súvisiaca premena spoločnosti a kultúry) nie je možná. Spoločnosti, kultúry i rodiny sa menia, zväčša však ide o dlhodobý a postupný proces. Zmena hodnôt je dôsledkom, a zároveň podmienkou sociálnej zmeny, ako aj zmeny inštitúcie rodiny. Prevládajúce hodnotové orientácie odzrkadľujú jestvujúce podmienky a ak sa tieto podmienky zmenia, je pravdepodobné, že sa zmenia (adaptujú sa) i hodnotové orientácie – avšak s určitým časovým oneskorením, ktoré je potrebné na to, aby jednotlivci reagovali na dosahy a dôsledky týchto zmien a našli nové životné stratégie, ktoré novým podmienkam lepšie zodpovedajú.

2. Inštitúcia rodiny a (hodnotová) deinštitucionalizácia rodiny

Hodnotové chápanie sociálnych inštitúcií sa sústreďuje na otázku, do akej miery je dané inštitucionálne konanie konštruované a chápané ako žiadúce, záväzné, prijateľné, či naopak neprípustné. Tento prístup zdôrazňuje rovinu neformálnych i formálnych pravidiel, ktoré konanie aktérov (jednotlivcov a skupín) ovplyvňujú. Tento prístup – analogicky ako tento príspevok – teda kladie dôraz práve na aspekt normativity a hodnotového ukotvenia.

O hodnotách často hovoríme, keď diskutujeme o kríze, či zániku tradičnej rodiny. Tieto diskusie sa v oboch skúmaných spoločnostiach často týkajú nových foriem párového spolujitia, kohabitácií, singlovstva, homosexuálnych manželstiev, jednorodičovských rodín či zámerne bezdetných manželstiev. Hoci z hľadiska proporcie tvoria tieto javy v českej i slovenskej spoločnosti stále menšinu, ich symbolická stránka znamená narušenie predstavy o záväznosti (hodnote) určitého rodinného vzoru ako (jediného) správneho a žiadúceho modelu.

Skúmajúc súčasné rodiny optikou jej tradičného modelu, môžeme pozorovať proces a stav deinštitucionalizácie³ (tradičnej) rodiny.

³ Pojem „deinštitucionalizácia“ vniesol do sociologickej literatúry Andrew Cherlin, keď rekapituloval svoj pohľad na vývoj amerických sobášov. Deinštitucionalizáciu spája so sociálnou zmenou, so situáciou, kedy „jednotlivci sa už nemôžu spoliehať na zdieľané chápanie, ako konať“ (Cherlin 2004:848). Za príklady oblastí, ktorých vývoj indikuje deinštitucionalizáciu, Cherlin považuje vývoj kohabitácií a sobáše párov rovnakého pohlavia. (Podľa Chromková – Rabušic. 2019:41).

V rámci normatívneho chápania rodiny ako sociálnej inštitúcie môžeme vyčleniť tri aspekty tejto deinštitucionalizácie:

- odklon od určitých hodnôt ako vlastnej cieľovej hodnoty;
- odklon od normatívnych očakávaní spojených s konaním ostatných ;
- miznutie sankcií a stigmatizovania reprezentovaných odmietavými postojmi ku konaniu mimo daného inštitucionálneho rámca“ (Chromková, Rabušic, 2019: 34).

2.1 Tradičná a post-industriálna rodina

Sociológovia sa v podstate zhodujú, že z hľadiska makroštrukturálnych ukazovateľov patrí Česko i Slovensko medzi štáty sveta, ktoré možno označiť ako post-industriálne.

Áké zmeny a zmeny hodnôt súvisiacich s rodinou (a typických pre post-industriálnu fázu vývoja moderných spoločností) možno teda pozorovať v českej a slovenskej spoločnosti ?

V procesoch industrializácie a následne post-industriálnej fázy vývoja moderných spoločností sa oslabuje význam tradičných hodnôt a narastá dôležitosť individuálnych rozhodnutí. Signifikantne výraznejšie ako predtým pozorujeme oslabenie, ba až narušenie väzby medzi sexualitou, manželstvom a rodičovstvom. Manželstvo spravidla bývalo kľúčovým predpokladom legitímnej sexuality, legitímneho párového spolužitia a legitímneho rodičovstva. Toto sa dynamicky zmenilo od druhej polovice minulého storočia. Historicky ešte staršou zmenou, súvisiacou so zmenou inštitúcie manželstva bola – povedané slovami Anthonyho Giddensa – *premena intimacy* – nástup ideológie romantickej lásky, ktorá sa stáva dostatočným dôvodom na vstup do manželstva, ale tiež pre jeho ukončenie. Oproti (hodnote) záväzku a tradície nastupuje (hodnota) autenticity a sebaurčenia, ktoré legitimuje konanie.

Akcentovanie slobody a práv jednotlivca vytvára hodnotovú orientáciu, ktorá slúži ako megalegitimizácia v mnohých oblastiach – sféru rodiny nevynímajúc – a ktorá zvyšuje dôležitosť individuálnych rozhodnutí a slobodnej voľby.

Ako si všíma napríklad Ralf Dahrendorf, či Francis Fukuyama ľudia v tradičnej spoločnosti si môžu vybrať z mála alternatív a množstva väzieb (v zmysle sociálnych väzieb s inými ľuďmi) a zväzujú ich často ťaživé putá, ktoré im zakladá rodina, kmeň, kasta, či cirkev. V moderných spoločnostiach sa občanom nebývalo zvyšuje možnosť voľby, pokým väzby, ktorými sú spútaní v sieťach záväzkov a povinností k ostatným, sa veľmi uvoľňujú. Nedobrovoľné väzby a záväzky sú nahrádzané väzbami dobrovoľnými, ľudia sa viažu len s tými, ktorými sa viazať chcú. Problém tohto optimistického scenára však spočíva v tom, že odstraňovanie väzieb nekončí tými ťaživými, ktoré charakterizovali tradičné alebo autoritárske spoločnosti, ale nahradáva aj sociálne spojivá, na ktorých sú založené práve oné dobrovoľné inštitúcie, slobodne prijaté záväzky a uzavreté zväzky. Ľudia tak spochybňujú autoritu i demokraticky zvolených verejných činiteľov, autoritu vedcov, učiteľov i rodičov. Ošivajú sa, keď sa majú podvoliť obmedzeniam, ktoré na nich kladie manželský zväzok a rodinné povinnosti, i keď ho prijali dobrovoľne. (Fukuyama, 2006)

2.2 Manželstvo a rodičovstvo

Vo vyjadreniach českých i slovenských respondentov je manželstvo stále vysoko preferovanou formou spolužitia⁴, hoci v realite sa v roku 2021 rodí trikrát viac detí mimo manželstva ako pred tridsiatimi rokmi. Počet sobášov sa znižuje, čo však neznamená menej párového spolužitia – zvyšuje sa tolerancia k rôznym formám predmanželského spolužitia či kohabitácii a rastie ich počet.

Hodnotovo relatívne silno zakotveným predpokladom o „normálnom“ manželstve je jeho spojenie s rodičovstvom, osobitne s materstvom. Približne 80% českých i slovenských respondentov stabilne považuje deti za *veľmi dôležitú* podmienku úspešného manželstva. Tradičné chápanie rodiny ako rodiny s deťmi má vo všeobecnosti hlboké hodnotové zakotvenie ako orientácia žiadúcej formy konania. Normatívne prepojenie v zmysle žiadúceho medzi manželstvom a rodičovstvom slabne však u najmladšej generácie (18 – 29 rokov).⁵

Za dôležitý indikátor deinštitucionalizácie (tradičného) manželstva možno pokladať postoje voči rodičovstvu párov rovnakého pohlavia (homosexuálnym partnerstvám). Kým v Česku s tvrdením, že *homosexuálne páry sú rovnako dobrými rodičmi ako iné páry* súhlasí 44%, na Slovensku 18% respondentov. Na Slovensku je pri tomto posudzovaní zrejmý súvis s vierou respondenta – tí, ktorí sa označujú za veriacich, súhlasia s týmto výrokom menej. V oboch štátoch vykazujú vyššiu mieru súhlasu s týmto tvrdením ženy ako muži. A opäť má výrazný vplyv vek respondenta, ergo je rozdiel medzi českými a slovenskými mladými: podiel ich súhlasných vyjadrení s uvedeným výrokom je v Česku takmer trojnásobne vyšší (58%) než na Slovensku (približne 20%).

2.3 Rodina a výchova detí

Napriek zmenám, ktorými rodina prechádza, stále plní svoje tradičné funkcie, a to najmä reprodukčnú a výchovno-socializačnú. Ak hodnota dieťaťa bola v industrializujúcej sa Európe 19. storočia predovšetkým ekonomická, to sa radikálne zmenilo. Dieťa sa pre rodinu stalo primárne emocionálnou hodnotou. V čase, kedy veľký počet detí v rodine prestal byť ekonomicky výhodný hlavne kvôli sociálnym reformám, ktoré postupne zakazovali detskú prácu a prikazovali povinnú školskú dochádzku, sa začal klásť dôraz už nie na počet detí, ale na ich (kvalitnú) výchovu. Dôraz na (kvalitné) vlastnosti dieťaťa a na jeho (kvalitnú) výchovu sa stal nielen spoločenským, ale tiež rodičovským imperatívom. V modernej spoločnosti a v modernej rodine sa vo výchove začali výraznejšie uprednostňovať vlastnosti ako sú samostatnosť, autonómia a nezávislosť, na rozdiel od predchádzajúceho dôrazu na poslušnosť.

To, aké vlastnosti svojho dieťaťa rodičia považujú za žiadúce, odzrkadľuje nielen ich hodnotový systém, ale tiež to vypovedá o ich predstave o pravidlách a nárokoch ekonomického a sociálneho prostredia, v ktorom budú deti žiť a ktorého požiadavky budú musieť zvládnuť, ak majú uspieť.

V uvádzanom európskom výskume sa skúmajú dve skupiny hodnôt: hodnoty tradičné, ku ktorým autori radia slušnosť, poslušnosť, pracovitosť a sporivosť; a hodnoty moderné,

⁴ Zvyšuje sa však vek vstupu do manželstva: napr. na Slovensku v roku 1991 bol priemerný vek mužov vstupujúcich do manželstva 25, 6 roka, v 2021 už takmer 35 rokov; u žien stúpol z 22, 9 na 32, 1 roka.

⁵ V roku 2017 deti za veľmi dôležitú podmienku úspešného manželstva považovalo deti 69% mladých na Slovensku a 55% v Česku (kým v roku 1991 to bolo 89%, resp. 85% respondentov).

to je samostatnosť, predstavivosť a odhodlanie. Zistenia výskumu (Matejková, 2019) ukazujú, že k presunu preferencií od hodnôt jednoznačne tradičných k hodnotám jednoznačne moderným zatiaľ neprišlo a v oboch spoločnostiach sú preferované hodnoty mixom tradície a modernity. Zjednodušene: v Čechách (v roku 2017) zvíťazila *slušnosť*, na Slovensku *pracovitosť*. *Pracovitosť* ako preferovaná vlastnosť dieťaťa je však v Česku hneď na 2. mieste a *slušnosť* skórovala na Slovensku veľmi vysoko (na 2. a 3. mieste striedavo s hodnotou *pocit zodpovednosti a samostatnosti*). Spodné priečky hodnotového rebríčka pri preferovaní výchovných hodnôt obsadila *poslušnosť* a *náboženská viera*. Tieto vlastnosti (hodnoty) sú nízko preferované v oboch štátoch: v Česku je *náboženskej viere* pripisovaná minimálna dôležitosť kontinúálne, na Slovensku nastal výrazný pokles vnímania dôležitosti *viery* v roku 2017 (neprekračuje 20 %).

To, že *samostatnosť* a *zodpovednosť* ako moderné individuálne hodnoty sú vysoko preferované vypovedá nielen o dôležitosti potreby a hodnoty samostatného rozhodovania o svojich životných stratégiách a cieľoch, znamená to tiež odmietanie prílišného zasahovania štátu a iných externých autorít do súkromia (a slobodných volieb) jednotlivcov a ich rodín.

3. Záver a diskusia

Ak sa na inštitúciu rodiny, resp. na uvedené tri aspekty jej deinštitucionalizácie⁶ pozrieme optikou Európskeho výskumu hodnôt, v prvom i druhom aspekte sa ukazujú relatívne obmedzené zmeny. Najvýznamnejšie zmeny sú v zanikaní stigmatizovania konania iných, ergo v tom, že už nie je odmietané, ale je akceptované konanie mimo daného (tradičného) inštitucionálneho rámca.

V Česku sa tolerancia ku konaniu mimo rámca uvedených sociálnych inštitúcií dostáva do spoločenského mainstreamu. Na Slovensku tiež narastá tolerancia, napr. k mimomanželskej plodnosti a single materstvu, avšak v obmedzenejšej miere a výraznejšie v postojoch žien.

Stotožňujeme sa s názorom, že to, či sa vo sfére rodiny a rodinných hodnôt v českej a slovenskej spoločnosti vytvárajú nové kultúrne vzorce a normy, alebo ide skôr „iba“ o odchýlky od doteraz prevládajúceho hodnotovo – normatívneho modelu, je zatiaľ predčasné hodnotiť. Zjavné však je, že v oboch spoločnostiach dochádza postupne k zvyšovaniu tolerance k nedodržiavaniu základných etických otázok vychádzajúcich z nedodržiavania tradičného náboženského učenia (s výnimkou trestu smrti). V roku 2017 sa stali viac ospravedlniteľné ako neospravedlniteľné *rozvod*, *potrat* či *homosexualita*, v Česku aj *eutanázia*. Tento trend v podstate kopírujú aj cirkevne náboženský ľudia. Napriek prítomnosti náboženských aktérov vo verejných a politických debatách (zvlášť na Slovensku po prijatí tzv. vatikánskych zmlúv v roku 2000), ktorí zdôrazňujú neprijateľnosť väčšiny z týchto etických javov, česká i slovenská verejnosť sa stáva v daných otázkach tolerantnejšia (Tížik, 2019: 242) Deje sa tak napriek tomu, že na Slovensku, na rozdiel od Česka, do verejného priestoru výraznejšie vstupuje nielen cirkev, ale tiež sú tu silné politické strany, ktoré do spoločenského diskurzu opätovne vnášajú prvky ako je definícia manželstva a rodiny, či umelé prerušenie tehotenstva, pričom presadzujú tradičné hodnoty.

⁶ Deinštitucionalizácia je tu chápaná ako (1) odklon od určitých hodnôt ako vlastnej cieľovej hodnoty (2) odklon od normatívnych očakávaní spojených s konaním ostatných a (3) miznutie sankcií a stigmatizovania reprezentovaných odmietavými postojmi ku konaniu mimo daného inštitucionálneho rámca

Vo všeobecnosti je však pre súčasné moderné či post-moderné spoločnosti príznačné, že ani ohľadne manželstva a rodiny v nich neprebiehajú nezmieriteľné strety, pretože väčšina zo súčasníkov k žiadnej otázke, ktorá sa týka morálnych hodnôt, nezaujíma postoj natoľko kategorický, aby ho vnucovala svojim spoluobčanom. Zároveň je tento bezstarostný mravný relativizmus – ako hovorí napríklad Alan Wolfe – považovaný za koniec koncov dobrú vec: pomáha uchovať ústrednú liberálnu cnosť, ktorou je tolerantnosť. Ulrich Beck a Beck-Gernsheim (2005) patria k tým, ktorí zase pripomínajú, že oslobodenie od utláčateľského vplyvu sociálnych inštitúcií a tradičných foriem konania znamená tiež nevyhnutnosť prevziať osobnú zodpovednosť za voľbu či vytváranie vlastných foriem konania bez dostupnej legitimizácie tradíciou, autoritou, rituálom.

Bibliografia

Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2005). *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. SAGE Publications.

Fučík, P., Chromková M. B. & Rabušic, L. (2019). K problému deinstitucionalizace manželství. In Rabušic, L. & Kusá, Z. (eds.) *Odděleně spolu? Česko a Slovensko optikou vývoje hodnot po roce 1991*. SLOVART.

Fukuyama, F. (2006). *Velký rozvrat. Lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Avademia,

Matejková, A. (2019). Rodové stereotypy: rola muža a ženy v súčasnej spoločnosti. In Rabušic, L. & Kusá, Z. (eds.) *Odděleně spolu? Česko a Slovensko optikou vývoje hodnot po roce 1991*. SLOVART.

Tížik, M. (2019). Podoby ne/náboženskosti a náboženskost církevních veriacich. Podobnosti a rozdiely za štvrtstoročie. In Rabušic, L. & Kusá, Z. (eds.) *Odděleně spolu? Česko a Slovensko optikou vývoje hodnot po roce 1991*. SLOVART.

Wolfe, A. (1989). *Whose Keeper? Social Science and Moral Obligation*. University of California Press.

VYUŽITÍ MEDIACE VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ Z PERSPEKTIVY VEDENÍ ŠKOLY

Mediation use in school settings from the perspective of school leadership

Radmila Dačevová¹

Abstrakt

Příspěvek prezentuje výsledky kvantitativního výzkumného šetření zaměřeného na využití mediace ve školním prostředí z perspektivy vedení mateřských, základních a středních škol. Cílem studie bylo analyzovat míru znalosti mediace, její praktické využívání, zapojení aktérů a identifikovat bariéry její systematické implementace. Výzkumný soubor tvořilo 203 respondentů z řad vedení škol. Výsledky ukazují, že mediace je vnímána jako přínosný nástroj podpory komunikace a školního klimatu, avšak její využívání je převážně nesystematické a spíše příležitostné. Mezi hlavní bariéry patří nedostatek vyškolených pracovníků, časová náročnost a absence metodické podpory. Studie poukazuje na klíčovou roli vedení školy při zavádění mediace a zdůrazňuje potřebu systematického vzdělávání pedagogických pracovníků a institucionálního ukotvení mediace ve školní praxi.

Klíčová slova: mediace; školní klima; vedení školy; řízení školy; inkluze

Abstract

The paper presents the results of a quantitative study focusing on the use of mediation in school settings from the perspective of school leadership in kindergartens, primary, and secondary schools. The aim of the study was to analyse the level of awareness of mediation, its practical application, the involvement of actors, and the barriers to its systematic implementation. The research sample consisted of 203 school leaders. The findings indicate that mediation is perceived as a beneficial tool for communication and school climate; however, its use remains largely unsystematic and occasional. The main barriers include a lack of trained professionals, time constraints, and insufficient methodological support. The study highlights the key role of school leadership in implementing mediation and emphasises the need for systematic training and institutional embedding of mediation in school practice.

Keywords: mediation; school climate; school leadership; school management; inclusion

1. Mediace ve školním prostředí

Současné školní prostředí klade zvýšené nároky na kvalitu mezilidských vztahů, komunikaci a efektivní řízení lidských zdrojů. V kontextu inkluzivního vzdělávání a rostoucí diverzity vzdělávacích potřeb žáků nabývá na významu využívání nástrojů podporujících konstruktivní dialog mezi aktéry vzdělávání. Jedním z těchto nástrojů je mediace, která představuje strukturovaný proces facilitace komunikace mezi stranami za účelem nalezení oboustranně přijatelného řešení. V zahraničních vzdělávacích systémech je mediace dlouhodobě etablovaným přístupem k práci se vztahy ve škole, zatímco v českém prostředí její systematické využívání zůstává omezené. Cílem příspěvku je analyzovat využívání mediace ve školním prostředí z perspektivy vedení škol a identifikovat faktory, které její implementaci podporují či limitují.

¹ Radmila Dačevová, Mgr., Ph.D. Katedra speciální a inkluzivní pedagogiky, Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity; dacevova@ped.muni.cz

1.1 Vymezení mediace a teoretická východiska

Mediace je v odborné literatuře vymezována jako strukturovaný proces řešení sporů za přítomnosti neutrální třetí osoby – mediátora, který podporuje komunikaci mezi stranami a napomáhá hledání řešení přijatelného pro všechny zúčastněné (Moore, 2014; Plamínek, 2013). Mediace je součástí širšího rámce alternativních způsobů řešení sporů (ADR), které zdůrazňují participaci aktérů a jejich odpovědnost za výsledek procesu.

Základní principy mediace zahrnují dobrovolnost, neutralitu, důvěrnost a aktivní participaci stran (Bush & Folger, 2004; Holá, 2011). Dobrovolnost znamená, že účastníci vstupují do procesu mediace z vlastní vůle a mohou jej kdykoli ukončit. Neutralita mediátora zajišťuje nestrannost vůči jednotlivým stranám a podporuje důvěru v proces. Důvěrnost pak vytváří bezpečný prostor pro otevřenou komunikaci a sdílení citlivých informací.

Teoretická východiska mediace vycházejí především z teorií konfliktu a humanistické psychologie. Konflikt je v současných přístupech chápán nikoli pouze jako negativní jev, ale jako přirozená součást sociálních interakcí, která může mít při konstruktivním zvládnutí i pozitivní potenciál (Deutsch, 2006). Mediace v tomto kontextu představuje nástroj, který umožňuje transformovat konfliktní situaci v příležitost pro dialog, porozumění a změnu vztahů.

Významným teoretickým přístupem je také transformační mediace, která zdůrazňuje rozvoj autonomie a vzájemného uznání mezi účastníky (Bush & Folger, 2004). Tento přístup přesahuje pouhé dosažení dohody a zaměřuje se na změnu kvality interakce mezi stranami.

V kontextu vzdělávání se mediace opírá rovněž o principy restorativních přístupů, které kladou důraz na obnovu narušených vztahů, převzetí odpovědnosti a zapojení všech dotčených aktérů (Zehr, 2015). Současné empirické studie ukazují, že implementace restorativních přístupů ve školách přispívá ke zlepšení kvality vztahů mezi žáky i pedagogy, ke snížení problémového chování a k posílení sociálně-emocionálních kompetencí účastníků (Lodi et al., 2022; Zakszeski & Rutherford, 2021).

Systematické přehledy dále potvrzují, že mediace a restorativní přístupy mají pozitivní dopad na školní klima, zejména ve smyslu zvýšení pocitu bezpečí, sounáležitosti a angažovanosti žáků (Cohen et al., 2009; Thapa et al., 2013). Mediace tak představuje nejen metodu řešení sporů, ale komplexní přístup k práci se vztahy, komunikací a organizační kulturou školy.

1.2 Mediace v kontextu školní organizace

Škola představuje specifický typ organizace charakterizovaný vysokou mírou sociální interakce a komplexní strukturou vztahů mezi různými skupinami aktérů. V tomto prostředí dochází k intenzivní komunikaci mezi pedagogy, vedením školy, žáky i rodiči, což vytváří prostor pro vznik situací vyžadujících facilitovanou komunikaci a konstruktivní způsoby řešení. Mediace v tomto kontextu představuje nástroj, který umožňuje strukturovaně pracovat se vztahy a podporovat jejich stabilitu.

Mediace může být ve školním prostředí realizována na několika úrovních. Na úrovni řízení školy může vedení školy vystupovat jako facilitátor komunikace mezi zaměstnanci nebo mezi školou a rodiči. Na pedagogické úrovni může být mediace využívána učiteli jako součást práce s třídním kolektivem, například při řešení vztahových situací mezi žáky. Významnou roli mohou sehrávat také členové školního poradenského pracoviště, jako je školní psycho-

log, speciální pedagog nebo metodik prevence, kteří disponují odbornými kompetencemi v oblasti práce se vztahy a komunikací.

Specifickou formou mediace je zapojení externího mediátora, který přináší nestranný pohled a může být využit zejména v komplexnějších situacích. Výzkumná zjištění však ukazují, že tato forma je v českém školním prostředí využívána spíše výjimečně, což souvisí s organizačními, časovými i finančními omezeními. Analýzy implementace mediace ve školách ukazují, že externí mediátoři jsou využíváni spíše v ojedinělých a závažnějších případech, zatímco běžná praxe je založena na interním řešení situací prostřednictvím vedení školy nebo pedagogických pracovníků (Kressel & Pruitt, 1989; Moore, 2014). Podobně i výzkumy zaměřené na školní mediaci a restorativní přístupy poukazují na to, že školy preferují interní kapacity, zejména z důvodu dostupnosti a nákladové efektivity (Gregory et al., 2016).

Mezinárodní studie zaměřené na implementaci mediace ve školách dále ukazují, že zapojení externích odborníků je limitováno nejen finančními náklady, ale také organizační náročností a nedostatečnou institucionalizací mediace ve školních systémech (McCluskey et al., 2008). Výzkum zaměřený na zavádění restorativních přístupů ve školách rovněž potvrzuje, že efektivní implementace je častěji spojena s rozvojem interních kompetencí pedagogů než s využíváním externích specialistů (Gregory et al., 2016). V českém kontextu je omezené využívání externích mediátorů spojeno také s absencí systematické podpory a legislativního ukotvení mediace ve školním prostředí (Kolář, 2011).

Součástí organizačního rámce práce se vztahy ve škole mohou být také peer programy, zejména vrstevnická mediace, které rozšiřují možnosti řešení vztahových situací mezi žáky. Tyto programy představují doplňkový přístup k mediaci realizované dospělými aktéry a mohou být integrovány do širších preventivních a výchovných strategií školy.

Z hlediska organizační kultury školy je klíčové, jakým způsobem je mediace – včetně jejích různých forem – vnímána a zda je systematicky ukotvena v interních procesech školy. Výzkumy zaměřené na vedení škol ukazují, že participativní a distribuované formy leadershipu podporují otevřenou komunikaci a spolupráci mezi aktéry (Fullan, 2016; Spillane, 2006). Mediace je s těmito přístupy úzce propojena, protože posiluje zapojení aktérů do řešení situací a podporuje sdílenou odpovědnost za kvalitu vztahů ve škole.

Současně platí, že mediace je neúčinnější tehdy, pokud není realizována izolovaně, ale je součástí širší strategie školy zaměřené na podporu školního klimatu, prevence a inkluzivního vzdělávání.

1.3 Přínosy mediace pro školní klima a řízení školy

Přínosy mediace ve školním prostředí lze analyzovat na několika úrovních – individuální, vztahové i organizační. Tento víceúrovňový pohled umožňuje komplexně porozumět významu mediace jako nástroje práce se vztahy ve škole.

Na individuální úrovni mediace podporuje rozvoj komunikačních a sociálních kompetencí, jako jsou aktivní naslouchání, empatie, schopnost formulovat vlastní potřeby a hledat konstruktivní řešení situací. Tyto dovednosti jsou klíčové nejen pro pedagogické pracovníky, ale i pro žáky, zejména v kontextu inkluzivního vzdělávání, které klade důraz na respekt k různorodosti a individuálním potřebám.

Na vztahové úrovni mediace přispívá ke zlepšení komunikace mezi aktéry, posílení důvěry a prevenci eskalace problémových situací. Výzkumy školního klimatu dlouhodobě potvr-

zují, že kvalita vztahů a otevřená komunikace patří mezi klíčové faktory pozitivního prostředí školy (Cohen et al., 2009; Thapa et al., 2013). Mediace tak může působit jako nástroj stabilizace vztahů a podpory respektující kultury komunikace.

Na organizační úrovni mediace přispívá k rozvoji pozitivního školního klimatu a efektivnějšímu fungování školy jako celku. Systematické přehledy ukazují, že mediace a širší restorativní přístupy vedou ke zvýšení pocitu bezpečí, sounáležitosti a angažovanosti žáků, stejně jako ke zlepšení vztahů mezi jednotlivými aktéry (Zakszeski & Rutherford, 2021). Současně dochází ke snížení výskytu problémového chování a ke zlepšení kvality školního prostředí (Alonso-Rodríguez et al., 2025).

Z hlediska řízení školy představuje mediace významný nástroj práce s lidskými zdroji. Podporuje stabilitu pracovního prostředí, profesní spokojenost pedagogických pracovníků a spolupráci v pedagogickém sboru (Johnson et al., 2012). Mediace zároveň přispívá k rozvoji participativního řízení školy, protože zapojuje aktéry do procesu hledání řešení a posiluje jejich odpovědnost za kvalitu vztahů.

a) **Vrstevnícká mediace jako specifická forma podpory vztahů**

Specifickou oblastí přínosů mediace ve školním prostředí je využívání vrstevníckých (peer) programů, zejména vrstevnícké mediace. Tyto programy představují participativní přístup, v němž jsou žáci aktivně zapojeni do řešení vztahových situací a spoluutváření sociálního prostředí školy.

Empirické studie ukazují, že peer mediation programy přispívají k rozvoji sociálních a komunikačních kompetencí žáků, podporují jejich odpovědnost za vlastní jednání a vedou ke konstruktivnějším způsobům řešení sporů (Johnson & Johnson, 1996). Zároveň mohou snižovat počet situací, které vyžadují zásah učitele, a přispívat k efektivnějšímu fungování školní organizace.

Význam vrstevnícké mediace však přesahuje řešení konkrétních situací. Výzkumy ukazují, že systematicky zavedené peer programy přispívají k posilování spolupráce mezi žáky, ke zlepšení vztahů v kolektivu a k rozvoji pozitivního školního klimatu. Tyto programy zároveň podporují rozvoj občanských a sociálních kompetencí žáků a jejich aktivní participaci na životě školy.

b) **Mediace jako součást komplexní strategie školy**

Význam mediace a práce se vztahy ve škole je zdůrazňován také v mezinárodních výzkumech, které poukazují na klíčovou roli školního klimatu, kvality vztahů a podpory ze strany vedení školy pro efektivní fungování vzdělávacích institucí (OECD, 2019). Mediace by proto měla být chápána nikoli jako izolovaný nástroj, ale jako součást širší strategie rozvoje školy, která zahrnuje také preventivní programy, restorativní přístupy a podporu participace žáků.

1.4 Bariéry implementace mediace ve školách

Navzdory identifikovaným přínosům mediace a jejímu potenciálu pro podporu školního klimatu naráží její implementace ve školním prostředí na řadu bariér. Tyto bariéry lze analyzovat na několika úrovních – individuální, organizační i systémové – a jejich působení je vzájemně provázané.

Na individuální úrovni představuje významnou překážku nedostatek odborně vyškolených pracovníků. Mediace vyžaduje specifické kompetence, jako jsou dovednosti facilitace komunikace, práce s emocemi, aktivní naslouchání a vedení strukturovaného dialogu. Tyto kompeten-

ce nejsou standardní součástí pregraduální přípravy pedagogických pracovníků, a proto je jejich rozvoj závislý na dalším vzdělávání. Výzkumy ukazují, že absence systematického profesního rozvoje v oblasti mediace významně omezuje její využívání v praxi (Gregory et al., 2016).

Dalším významným faktorem je časová náročnost mediace. Na rozdíl od direktivních způsobů řešení situací, které jsou často rychlejší, mediace vyžaduje prostor pro dialog, porozumění a hledání řešení. V podmínkách vysoké pracovní zátěže pedagogických pracovníků a vedení školy může být tento aspekt vnímán jako limitující. OECD (2019) ve svých výzkumech upozorňuje, že časová kapacita pedagogů představuje jeden z klíčových faktorů ovlivňujících implementaci inovativních přístupů ve školách.

Na organizační úrovni se jako zásadní ukazuje absence metodické podpory a systematického ukotvení mediace v rámci školy. Pokud mediace není součástí školních dokumentů, preventivních programů nebo strategií řízení školy, zůstává její využívání nahodilé a závislé na individuální iniciativě jednotlivých pedagogů. Výzkumy zaměřené na implementaci restorativních přístupů potvrzují, že dlouhodobá udržitelnost těchto přístupů je podmíněna jejich institucionálním zakotvením a podporou vedení školy (Gregory et al., 2016; McCluskey et al., 2008).

Významnou roli hraje také organizační kultura školy. V prostředí, kde převažují autoritativní nebo direktivní způsoby řízení, může být mediace vnímána jako méně efektivní nebo obtížně realizovatelná. Naopak školy, které podporují otevřenou komunikaci, spolupráci a participaci aktérů, vytvářejí podmínky příznivé pro implementaci mediace (Fullan, 2016; Spillane, 2006). Mediace je tak úzce propojena s celkovým pojetím řízení školy a jejími hodnotami.

Na systémové úrovni je bariérou nedostatečné legislativní a institucionální ukotvení mediace ve vzdělávacím systému. V českém kontextu není mediace standardní součástí školních procesů ani jednoznačně definovaným nástrojem práce se vztahy, což omezuje její širší rozšíření. Zahraniční výzkumy přitom ukazují, že implementace mediace a restorativních přístupů je úspěšnější v prostředí, kde je podporována na úrovni vzdělávací politiky, metodických doporučení a systémového vzdělávání pedagogů (OECD, 2019; Zakszeski & Rutherford, 2021).

Specifickou bariéru představuje také nedostatečné propojení mediace s dalšími nástroji podpory školního klimatu, včetně peer programů. Pokud nejsou mediace a vrstevnické programy koncipovány jako součást širší strategie prevence a práce se vztahy, jejich dopad zůstává omezený. Výzkumy ukazují, že izolovaná implementace jednotlivých nástrojů bez systémového ukotvení vede k nižší efektivitě a udržitelnosti těchto přístupů (Thapa et al., 2013).

Z uvedených poznatků vyplývá, že úspěšná implementace mediace ve školách vyžaduje komplexní a systémový přístup. Ten zahrnuje nejen rozvoj kompetencí jednotlivých aktérů, ale také podporu ze strany vedení školy, metodické vedení a ukotvení mediace v rámci širších strategií rozvoje školního klimatu a inkluzivního vzdělávání.

2. Metodologie výzkumu

2.1 Cíl a výzkumné otázky

Cílem výzkumu bylo analyzovat využívání mediace ve školním prostředí z perspektivy vedení mateřských, základních a středních škol a identifikovat faktory, které ovlivňují její implementaci do praxe. Výzkum se zaměřil nejen na míru využívání mediace, ale také na způsoby jejího uplatnění, zapojení jednotlivých aktérů a vnímání jejich přínosů a bariér.

Hlavní výzkumná otázka byla formulována následovně:

- Jakým způsobem přistupuje vedení škol k využívání mediace a jaké jsou možnosti jejího systematického zavádění do praxe?
- Ta byla formulována v návaznosti na teoretická východiska mediace, školního klimatu a řízení školy a reflektovaly potřebu propojit empirická zjištění s kontextem školní praxe.

2.2 Výzkumný design a sběr dat

Výzkum byl koncipován jako kvantitativní šetření doplněné o kvalitativní prvky. Zvolený design umožnil zachytit jak základní trendy ve využívání mediace, tak i hlubší porozumění postojům a zkušenostem respondentů.

Sběr dat byl realizován v lednu 2026 prostřednictvím nestandardizovaného dotazníku vlastní konstrukce, který byl distribuován online formou. Dotazník obsahoval kombinaci uzavřených položek (dichotomických, výběrových a škálových) a otevřených otázek, které umožňovaly respondentům rozvést své zkušenosti a názory.

Položky dotazníku byly konstruovány na základě teoretických východisek mediace a předchozích výzkumů zaměřených na školní klima a řízení školy. Dotazník byl před samotnou distribucí pilotně ověřen na menším vzorku respondentů, což umožnilo zpřesnění formulací jednotlivých položek a zvýšení srozumitelnosti nástroje.

Respondenti byli před zahájením šetření informováni o účelu výzkumu, anonymitě zpracování dat a dobrovolnosti účasti. Vyplnění dotazníku bylo zcela dobrovolné a respondenti mohli kdykoli účast ukončit.

2.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvořilo celkem 203 respondentů z řad vedení mateřských, základních a středních škol. Výběr respondentů byl záměrný a cílený na osoby, které se podílejí na řízení školy a mají zkušenost s řešením vztahových situací v pedagogickém prostředí.

Dominantní skupinu respondentů tvořili ředitelé škol (91,1 %), menší část pak zástupci ředitelů a další členové vedení. Z hlediska typu školy byli ve výzkumném souboru zastoupeni zástupci mateřských, základních i středních škol, což umožnilo porovnání výsledků napříč jednotlivými stupni vzdělávání.

Zastoupení různých typů škol zároveň umožnilo reflektovat specifika jednotlivých vzdělávacích kontextů, zejména ve vztahu k organizačním podmínkám, velikosti školy a charakteru pedagogické práce.

2.4 Způsob analýzy dat

Získaná data byla analyzována pomocí statistických metod. V rámci deskriptivní analýzy byly využity absolutní a relativní četnosti, aritmetický průměr, medián a směrodatná odchylka, které umožnily základní popis dat a identifikaci hlavních trendů.

Pro ověření vztahů mezi proměnnými byly využity neparametrické statistické testy, které jsou vhodné pro práci s ordinálními daty a nevyžadují splnění předpokladu normálního rozdělení. Konkrétně byl použit Spearmanův korelační koeficient (ρ) pro zjištění síly a směru

vztahů mezi proměnnými, χ^2 test pro analýzu závislosti mezi kategoriálními proměnnými, Mann–Whitney U test pro porovnání dvou nezávislých skupin a Kruskal–Wallisův test pro porovnání více skupin. Hladina statistické významnosti byla stanovena na $\alpha = 0,05$.

Otevřené odpovědi respondentů byly analyzovány pomocí tematické analýzy. Tento postup umožnil identifikovat opakující se témata a vzorce v odpovědích respondentů a doplnit kvantitativní zjištění o hlubší interpretační rovinu.

Kombinace kvantitativních a kvalitativních postupů přispěla ke komplexnějšímu porozumění problematice mediace ve školním prostředí a umožnila propojit statistická zjištění s kontextem školní praxe.

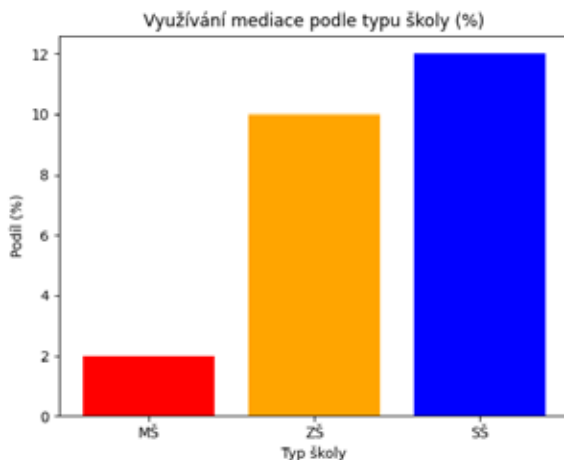
3. Výsledky výzkumného šetření

3.1 Využívání mediace ve školách

Analýza dat ukázala, že mediace není v českém školním prostředí běžně využívaným nástrojem. Mediaci jako způsob řešení situací uvedlo pouze 7,4 % respondentů ($N = 203$). Naprostá většina škol tak mediaci systematicky nevyužívá a preferuje jiné způsoby řešení, zejména interní postupy vedené vedením školy nebo pedagogickými pracovníky.

Z hlediska typu školy se ukázaly rozdíly ve využívání mediace. Vyšší míra využití byla zaznamenána u základních a středních škol, zatímco v mateřských školách byla mediace využívána minimálně. Tyto rozdíly však nebyly statisticky významné (χ^2 test, $p > 0,05$), což naznačuje, že nízká míra využívání mediace je obecná napříč všemi typy škol.

Graf č. 1: využívání mediace podle typu škol (%)

Zdroj: Dačevová (2026)

Výsledky dále ukazují, že mediace je ve školách realizována spíše neformálně než jako strukturovaný proces. Nejčastěji vystupuje vedení školy v roli prostředníka, aniž by byl proces označen jako mediace nebo měl jasně definované kroky.

Tento trend potvrzují i otevřené odpovědi respondentů:
„Většinu situací řešíme domluvou, mediátora nemáme.“

„Ředitel nebo zástupce často funguje jako prostředník, ale neříkáme tomu mediace.“

„Spíše jde o neformální rozhovory než o systematickou mediaci.“

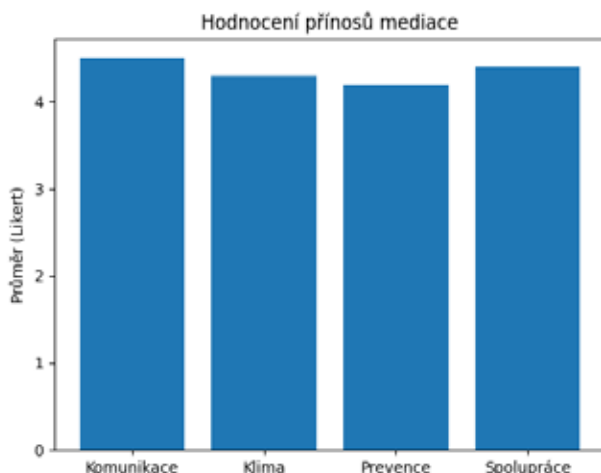
Tyto výroky naznačují, že prvky mediace jsou ve školní praxi přítomny, avšak nejsou reflektovány jako samostatný nástroj ani systematicky rozvíjeny.

3.2 Vnímání mediace vedením škol

Navzdory nízké míře využívání mediace ji respondenti hodnotí převážně pozitivně. Mediace je nejčastěji vnímána jako nástroj podpory komunikace, prevence eskalace problémových situací a zlepšení školního klimatu.

Průměrné hodnocení přínosů mediace dosahovalo hodnoty $M = 4,32$ ($SD = 0,71$) na pěti-bodové škále, což svědčí o převážně pozitivním postoji respondentů.

Graf č. 2: hodnocení přínosů mediace

Zdroj: Dačevová (2026)

Statistická analýza ukázala, že respondenti, kteří mají osobní zkušenost s mediací, vykazují statisticky významně pozitivnější hodnocení její přínosnosti (Mann-Whitney U test, $p < 0,05$). Spearmanova korelace dále potvrdila středně silný vztah mezi zkušeností s mediací a jejím pozitivním hodnocením ($\rho = 0,35$; $p < 0,05$).

Z otevřených odpovědí vyplynulo, že respondenti spojují mediaci zejména s následujícími přínosy:

- zlepšení komunikace mezi aktéry
- snížení napětí ve vztazích
- možnost zapojení všech stran do řešení
- prevence vyhrocení situací

Tyto přínosy ilustrují i konkrétní výroky respondentů:

„Mediace pomáhá uklidnit situaci a dát prostor oběma stranám.“

„Vidím v ní velký potenciál pro zlepšení vztahů ve škole.“

„Je to cesta, jak řešit věci bez zbytečných konfliktů.“

Současně se však ukazuje, že pozitivní vnímání mediace nevede automaticky k jejímu systematickému zavádění do praxe, což poukazuje na existenci dalších limitujících faktorů.

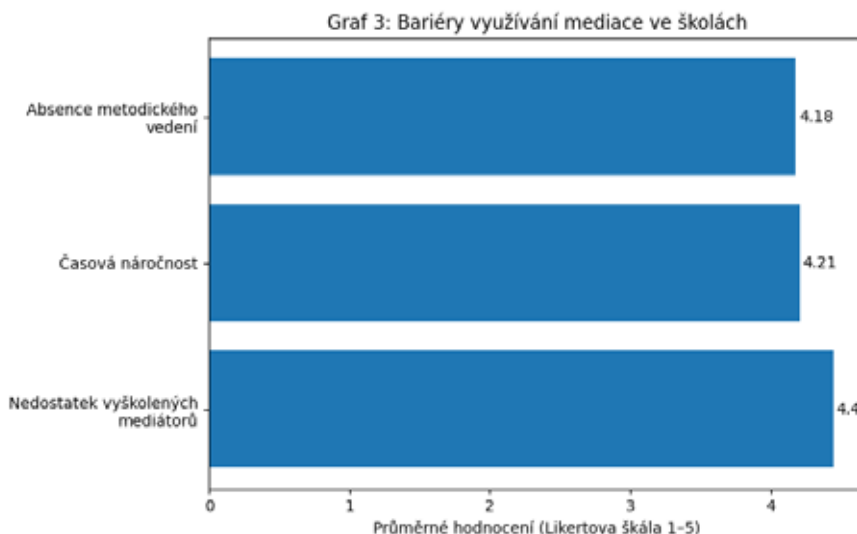
3.3 Bariéry využívání mediace

Analýza dat identifikovala několik klíčových bariér, které brání širšímu využívání mediace ve školním prostředí. Mezi nejčastěji uváděné patří nedostatek odborně vyškolených pracovníků, časová náročnost mediace a absence systematické podpory.

Průměrné hodnocení jednotlivých bariér bylo následující:

- nedostatek vyškolených mediátorů ($M = 4,45$; $SD = 0,68$)
- časová náročnost ($M = 4,21$; $SD = 0,74$)
- absence metodického vedení ($M = 4,18$; $SD = 0,79$)

Graf č. 3: Bariéry využívání mediace ve školách

Zdroj: Dačevová (2026)

Rozdíly mezi typy škol nebyly statisticky významné (Kruskal–Wallisův test, $p > 0,05$), což naznačuje, že vnímané bariéry jsou obdobné napříč různými vzdělávacími stupni.

Otevřené odpovědi respondentů tyto výsledky dále konkretizují:

„Nemáme nikoho vyškoleného na mediaci.“

„Na mediaci není v běžném provozu školy čas.“

„Chybí nám metodika, jak mediaci správně vést.“

„Nevíme přesně, jak mediaci do školy zavést.“

Výsledky tak ukazují, že mediace je v současnosti vnímána spíše jako doplňkový nástroj, jehož využití závisí na individuální iniciativě jednotlivců, nikoli jako systematická součást řízení školy.

4. Diskuse

Výsledky výzkumu potvrzují, že mediace má v českém školním prostředí významný potenciál, avšak její implementace je zatím omezená a spíše nesystematická. Tento rozpor mezi pozitivním vnímáním mediace a její nízkou mírou využívání poukazuje na přítomnost strukturálních a organizačních bariér, které byly identifikovány v předchozí části studie.

Zjištění, že mediace je ve školách často realizována neformálně prostřednictvím vedení školy nebo pedagogických pracovníků, odpovídá závěrům zahraničních výzkumů, které ukazují, že bez systematického ukotvení zůstává mediace na úrovni individuální praxe (Gregory et al., 2016). Tento trend lze interpretovat jako přechodnou fázi mezi implicitním využíváním mediačních principů a jejich vědomou implementací jako samostatného nástroje.

Významnou roli v tomto procesu hraje vedení školy. Výsledky ukazují, že právě vedení školy často přebírá roli facilitátora komunikace a současně rozhoduje o tom, zda bude mediace systematicky podporována. Tento závěr koresponduje s koncepty distribuovaného a transformačního leadershipu, které zdůrazňují význam vedení školy při utváření organizační kultury a podpory inovativních přístupů (Fullan, 2016; Spillane, 2006). Současně mezinárodní výzkumy potvrzují, že kvalita vedení školy a jeho podpora jsou klíčovými faktory ovlivňujícími pracovní prostředí a vztahy ve škole (OECD, 2019).

Výsledky dále ukazují, že zkušenost s mediací významně ovlivňuje její hodnocení. Respondenti, kteří mají přímou zkušenost s mediací, ji hodnotí pozitivněji, což naznačuje, že osobní zkušenost může hrát klíčovou roli při jejím přijímání. Tento závěr odpovídá poznatkům z oblasti implementace inovací ve vzdělávání, podle nichž přímá zkušenost a profesní rozvoj podporují změnu postojů pedagogů (Fullan, 2016).

V kontextu přínosů mediace lze výsledky interpretovat jako potvrzení významu práce se vztahy ve škole. Pozitivní vnímání mediace jako nástroje podpory komunikace, prevence eskalace situací a zlepšení školního klimatu je v souladu s výzkumy zaměřenými na školní klima, které zdůrazňují roli vztahů a komunikace jako klíčových faktorů kvality školního prostředí (Cohen et al., 2009; Thapa et al., 2013).

Zároveň se ukazuje, že mediace by měla být chápána v širším kontextu práce se vztahy, včetně restorativních přístupů a peer programů. Výzkumy ukazují, že právě propojení těchto přístupů přispívá k vyšší efektivitě a udržitelnosti jejich implementace (Zakszeski & Rutherford, 2021). Pokud je mediace realizována izolovaně, její dopad zůstává omezený.

Identifikované bariéry – zejména nedostatek odborně vyškolených pracovníků, časová náročnost a absence metodické podpory – odpovídají závěrům zahraničních studií zaměřených na implementaci restorativních přístupů ve školách (Gregory et al., 2016; McCluskey et al., 2008). Tyto bariéry lze interpretovat jako systémové, nikoli pouze individuální, což poukazuje na potřebu širší institucionální podpory.

Z hlediska praxe lze výsledky interpretovat jako výzvu k systematickému zavádění mediace do školního prostředí. To zahrnuje nejen vzdělávání pedagogických pracovníků, ale také vytvoření metodického zázemí a začlenění mediace do školních strategií a dokumentů.

4.1 Limity výzkumu

Předkládaná studie má několik limitů, které je třeba zohlednit při interpretaci výsledků. Výzkumný soubor byl záměrný a zaměřený na vedení škol, což může ovlivňovat zobecnitel-

nost výsledků. Dále byl použit nestandardizovaný dotazník, jehož psychometrické vlastnosti nebyly ověřeny v širším kontextu. Výsledky jsou rovněž založeny na sebehodnocení respondentů, což může vést k určité míře subjektivity.

Navzdory těmto limitům poskytuje studie cenný vhled do problematiky mediace ve školním prostředí a otevírá prostor pro další výzkum, zejména v oblasti evaluace konkrétních modelů implementace mediace ve školách.

5. Závěr

Mediace představuje perspektivní nástroj podpory komunikace, vztahů a školního klimatu. Výsledky výzkumu ukazují, že ačkoli je mediace vedením škol vnímána převážně pozitivně, její využívání v praxi zůstává omezené a spíše nesystematické.

Pro efektivní implementaci mediace je nezbytné vytvořit podmínky na několika úrovních. Na úrovni jednotlivců je klíčové posílit odbornou přípravu pedagogických pracovníků a rozvíjet jejich kompetence v oblasti komunikace a facilitace. Na úrovni školy je důležité začlenit mediaci do interních dokumentů, preventivních programů a strategií řízení školy.

Zásadní roli přitom hraje vedení školy, které může mediaci podporovat nejen na úrovni každodenní praxe, ale také prostřednictvím jejího systematického ukotvení. Mediace by měla být zároveň chápána jako součást širšího rámce práce se vztahy, který zahrnuje také restaurativní přístupy a peer programy.

Na systémové úrovni je žádoucí podpora mediace prostřednictvím vzdělávací politiky, metodických doporučení a profesního rozvoje pedagogických pracovníků.

Seznam literatury

Alonso-Rodríguez, I., Pérez-Jorge, D., Pérez-Pérez, I., & Olmos-Raya, E. (2025). Restorative practices in reducing school violence: A systematic review of positive impacts on emotional wellbeing. *Frontiers in Education*, 10, Article 1520137.

Bush, R. A. B., & Folger, J. P. (2004). *The promise of mediation: The transformative approach to conflict* (2nd ed.). Jossey-Bass.

Cohen, J., McCabe, L., Michelli, N. M., & Pickeral, T. (2009). School climate: Research, policy, practice, and teacher education. *Teachers College Record*, 111 (1), 180–213.

Deutsch, M., Coleman, P. T., & Marcus, E. C. (eds.). (2006). *The handbook of conflict resolution: Theory and practice* (2nd ed.). Jossey-Bass.

Fullan, M. (2016). *The new meaning of educational change* (5th ed.). Teachers College Press.

Gregory, A., Clawson, K., Davis, A., & Gerewitz, J. (2016). The promise of restorative practices to transform teacher-student relationships and achieve equity in school discipline. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 26 (4), 325–353.

Holá, L. (2011). *Mediace v teorii a praxi*. Grada Publishing as.

Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1996). Conflict resolution and peer mediation programs in elementary and secondary schools: A review of the research. *Review of Educational Research*, 66 (4), 459–506.

Johnson, S. M., Kraft, M. A., & Papay, J. P. (2012). How context matters in high-need schools: The effects of teachers' working conditions on their professional satisfaction and their students' achievement. *Teachers College Record*, 114 (10), 1–39.

Kolář, M. (2011). *Nová cesta k léčbě šikany*. Portál.

Kressel, K., & Pruitt, D. G. (eds.). (1989). *Mediation research: The process and effectiveness of third-party intervention*. Jossey-Bass.

Lodi, E., Perrella, L., Lepri, G. L., Scarpa, M. L., & Patrizi, P. (2022). Use of restorative justice and restorative practices at school: A systematic literature review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19 (1), Article 96.

McCluskey, G., Lloyd, G., Kane, J., Riddell, S., Stead, J., & Weedon, E. (2008). Can restorative practices in schools make a difference? *Educational Review*, 60 (4), 405–417.

Moore, C. W. (2014). *The mediation process: Practical strategies for resolving conflict* (4th ed.). Jossey-Bass.

OECD. (2019). *TALIS 2018 results (Volume I): Teachers and school leaders as lifelong learners*. OECD Publishing.

Plamínek, J. (2013). *Mediace*. Grada Publishing as.

Spillane, J. P. (2006). *Distributed leadership*. Jossey-Bass.

Thapa, A., Cohen, J., Guffey, S., & Higgins-D'Alessandro, A. (2013). A review of school climate research. *Review of Educational Research*, 83 (3), 357–385.

Zakszeski, B., & Rutherford, L. (2021). Mind the gap: A systematic review of research on restorative practices in schools. *School Psychology Review*, 50 (2–3), 371–387.

Zehr, H. (2015). *The little book of restorative justice*. Good Books.

FROM AMBIGUITY TO CLARITY: COGNITIVE AND CONTEXTUAL MECHANISMS IN LANGUAGE RESOLUTION

Anastasija Daňková¹

Abstract

Language ambiguity is a ubiquitous phenomenon in communication, which can significantly impact the way individuals interpret and process information. The article addresses this question by exploring the mechanisms involved in resolving language ambiguity, particularly in the form of puns, and examining the cognitive stages required to comprehend ambiguous language. Through a series of eye-tracking experiments, the paper outlines how lexical ambiguity triggers a multi-stage cognitive process that includes lexical access, semantic integration, incongruity detection, and eventual resolution. By integrating perspectives from psycholinguistics, cognitive psychology, visual neuroscience, and cross-cultural communication, this study emphasizes the critical role the context plays in shaping cognitive language processing, particularly in the realm of written communication. By employing a multidisciplinary approach, the paper emphasizes the need for context-aware strategies to enhance communication practices in both everyday and professional contexts.

Keywords: *language ambiguity; cognitive language processing; contextual cues; eye-tracking; misunderstandings; multidisciplinary approach.*

---

1. Introduction

Language ambiguity is a fundamental and pervasive feature of natural language, manifesting whenever a linguistic form permits multiple interpretations. It can occur at multiple linguistic levels, each possessing unique challenges to the language processing system. The problem of lexical ambiguity resolution, i.e., how multiple potential meanings of a word are accessed, weighted, and selected, has been a central focus of psycholinguistic and cognitive research for decades. The ability to resolve ambiguity efficiently is critical for comprehension in real-time communication, yet it involves complex interactions among lexical access, semantic integration, working memory, attentional control, and contextual processing (Kleousniotou, 2002; Rodd et al., 2002; Van Petten, 2002).

In everyday conversations even small ambiguities can lead to confusion or conflict if the intended meaning is not clear. Understanding how ambiguity is resolved is therefore not merely a theoretical concern; it has practical implications across diverse communicative domains, including legal interpretation, educational instruction, intercultural communication, and conflict mediation. Ambiguity, when unrecognized or misinterpreted, can lead to misunderstandings, cognitive overload, and social friction. Conversely, an awareness of the cognitive and contextual mechanisms underlying ambiguity resolution allows communicators to design messages that minimize misinterpretation and enhance clarity, particularly in high-stakes or cross-cultural settings (Gernsbacher, 1990; Titone & Connine, 1994).

---

¹ Anastasija, Daňková, Mgr., Masaryk University; anastasia.dankova@mail.muni.cz.

The present article seeks to integrate these perspectives to provide a comprehensive account of how language ambiguity, particularly in the form of puns, is resolved. Specifically, it examines the cognitive mechanisms and the modulatory influence of contextual information. Drawing on insights from psycholinguistics, cognitive psychology, and eye-tracking research, the study situates findings from the ongoing dissertation project of pun processing investigation in the German language as well as a mini-experiment concentrated on language ambiguity in the Czech language, in collaboration with the Department of German, Scandinavian and Netherland Studies and the HUME Lab at Masaryk University. In doing so, the article aims to elucidate how ambiguity is navigated in real-time comprehension and how these mechanisms can inform communication practices in applied contexts, from mediation to intercultural exchange.

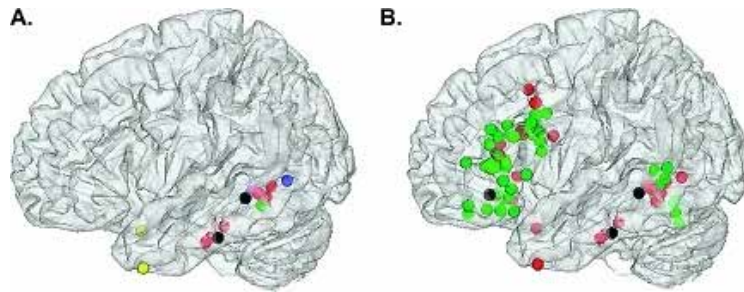
2. Language Ambiguity: Concepts and Challenges

Language ambiguity constitutes a multifaceted phenomenon that arises whenever a linguistic signal – whether a word, phrase, or sentence – permits multiple interpretations, thereby activating competing mental representations (Rodd et al., 2002:245). It is ubiquitous across languages and is not limited to lexical phenomena; syntactic structures and discourse-level cues can similarly yield multiple potential interpretations. The resolution of ambiguity is therefore essential for achieving coherent communication and effective comprehension, and it entails a dynamic interaction between bottom-up lexical processing and top-down contextual integration (Gwilliams et al., 2024:1046). Linguistic ambiguity can be classified into phonological, lexical, syntactic, and pragmatic categories, each imposing distinct cognitive demands.

Phonological ambiguity, or *homophony*, arises when words share pronunciation but differ semantically or orthographically (Bitan et al., 2017:760). For instance, German listeners must rely on context to disambiguate *Meer* (“sea”) versus *mehr* (“more”) during auditory comprehension, engaging both phonological decoding and semantic integration mechanisms. *Lexical ambiguity* arises when a single lexical form maps onto multiple semantic representations. It includes *homonymy*, where two unrelated meanings share a form (e.g. *Läufer*: “rug” vs. “bishop (in chess)”, and *polysemy*, where a single lexical item words exhibit related senses, such as *head* referring to “body part”, “leader”, or “the top of an object.”

Syntactic ambiguity occurs when a sentence can be parsed in more than one way, leading to potential *garden-path effects*, as in the sentence “*Visiting relatives can be annoying*,” which initially misleads the reader’s parser until the correct syntactic structure is established (Sedivy, 2019:285). Syntactic ambiguity highlights the incremental nature of sentence processing, where initial interpretations are continuously revised based on subsequent input. *Pragmatic or discourse-level ambiguity* emerges when contextual information is insufficient to constrain interpretation, as in conversational implicatures or indirect speech acts (Francesch, Payrató, 2023:157). Even when lexical and syntactic forms are unambiguous, the listener or reader may need to rely on social, cultural, or situational cues to derive the intended meaning. For instance, the utterance “*It’s cold in here*” can function as a simple statement, a request to close a window, or a critique of building maintenance, depending on context (Brown, Levinson, 1987: 215).

This multi-level classification demonstrates that ambiguity is not limited to lexical phenomena; rather, it encompasses a hierarchy of linguistic processes, from phonological decoding to pragmatic inference, each of which contributes to comprehension and potential misinterpretation. Neurocognitive findings complement this evidence. Functional neuroimaging studies demonstrate that ambiguous words activate a distributed network encompassing the left inferior frontal gyrus, temporal regions, and dorsolateral prefrontal cortex, reflecting the combined demands of semantic selection, inhibitory control, and working memory during ambiguity resolution (Rodd et al., 2010b; Mason, Just, 2007; Zempleni et al., 2007). Understanding these mechanisms provides critical insights into both fundamental aspects of language comprehension and applied domains where clarity is essential:

Fig. 1: Brain activation during ambiguity resolution

- (A) *Left temporal lobe activation during ambiguity resolution (i.e., ambiguous > unambiguous material, retrieval of subordinate > dominant concepts of homonyms).*
- (B) *Left temporal and inferior frontal activation during tasks of high versus low semantic control demands for ambiguous (red) and unambiguous (green) stimuli.*

Source: Whitney et al. (2011)

3. EyeTracking Methodology in Ambiguity Research

Eye-tracking has emerged as a central methodological tool in psycholinguistic research for investigating real-time language comprehension. By providing precise, quantitative measurements of ocular behavior, eye-tracking allows researchers to infer the temporal dynamics of lexical access, semantic integration, and contextual interpretation (Serenio, 1995; Binder & Morris, 1995). Eye movements during reading are tightly coupled with cognitive processing, providing a detailed time course of comprehension by recording when and where readers fixate on text and how frequently their gaze moves backward or skips ahead. Classic studies establish baseline reading behavior in skilled adult readers: the average fixation duration is approximately 200–250 milliseconds, readers skip roughly 25–30% of words, and regressions occur around 10–15% of fixations (Rayner, 1998: 375). Deviations from these norms are indicative of increased processing demands.

In the context of lexical ambiguity, this can trigger elevated cognitive load, observable in extended first-fixation durations and increased fixation counts (Binder, Morris, 1995; Klepousniotou, 2002). Prior eye-tracking studies demonstrate that puns, as a form of lexical ambiguity, induce longer fixation durations and more regressions compared with unambiguous controls, reflecting the cognitive effort necessary to navigate multiple interpreta-

tions. Once the pun is resolved, fixations typically shorten, consistent with the integration of the intended meaning into the reader's mental representation of the sentence. Importantly, eye-tracking can distinguish between local and global processing effects. Local effects pertain to the immediate cognitive load at the ambiguous item itself, while global effects capture the downstream influence of ambiguity on subsequent text regions (Kambe et al., 2001: 365).

For example, homonyms may initially activate multiple lexical candidates, but contextually guided semantic integration can resolve this competition within a few hundred milliseconds, a process directly observable in fixation patterns (Seidenberg et al., 1982; Swinney, 1979). Let us consider the following example of German homonyms *Harz/Herz* ("resin" vs. "heart") in the sentence "*Der Förster hatte ein weiches Harz für die alten Bäume.*" (The forester had a soft *resin/heart* for the old trees.):

Fig. 2: Example of homonymic lexical ambiguity in German

Source: Authors' own elaboration

In the example above, the eye-tracking heat map shows warmer colors (red/yellow) on the critical region – a pun trigger – indicating longer or more frequent fixations and reflecting heightened processing demands. First-fixation and gaze durations are longer on the wordplay *Harz/Herz*, but once the meaning is clarified, readers progress quickly, indicating successful resolution of the conflict. This visualization provides compelling evidence for the multi-stage process of ambiguity resolution by highlighting points of high cognitive load.

4. Cognitive Stages in Ambiguity Resolution

Comprehension of ambiguous language is a multi-stage cognitive process, involving the interaction of lexical, semantic, syntactic, and contextual mechanisms. Empirical evidence from eye-tracking, event-related potentials, and behavioral studies supports the view that ambiguity is processed through a series of overlapping cognitive stages, which can be conceptualized as *lexical access*, *semantic integration*, *incongruity detection*, and *resolution* (Klepusniotou, 2002; Mason & Just, 2007):

- **Lexical Access** – The initial stage in ambiguity resolution, during which the mental lexicon is activated upon encountering a written or spoken stimulus. In cases of lexical ambiguity, multiple candidate meanings are temporarily activated in parallel, creating a state of cognitive competition (Swinney, 1979). For example, homophones such as *Meer/mehr* or homonyms such as *Bank* in German elicit simultaneous activation of all contextually plausible meanings. Such early-stage activation is crucial, as it provides the cognitive substrate for subsequent semantic and contextual evaluation. Without the initial retrieval of candidate meanings, higher-level integration processes would lack the requisite lexical representations to resolve ambiguity effectively.
- **Semantic Integration** – Once multiple lexical candidates are activated, the cognitive system engages in semantic integration, linking each potential meaning to the sur-

rounding linguistic and extralinguistic context. This stage involves the construction of a coherent mental representation of the sentence or discourse, evaluating which interpretation is compatible with the broader context (Van Petten, 2002). Empirical studies show that integration is influenced by both *local context* (adjacent words and syntactic structures) and *global context* (discourse-level cues and prior knowledge). In this way, semantic integration functions as a filtering mechanism, weighting candidate meanings according to their coherence with available contextual information.

- **Detection of Incongruity** – The third stage occurs when the reader identifies a conflict between the initially activated meaning(s) and the constraints imposed by the context. At this stage, the cognitive system recognizes that the first-pass interpretation may be incorrect or incomplete, necessitating further processing to reconcile the discrepancy (Klepousniotou, 2002). This stage is typically the most cognitively demanding. Neurolinguistic evidence corroborates this, with increased N400 amplitudes in ERP studies signaling the detection of semantic incongruities and the engagement of reanalysis processes. Importantly, the efficiency of incongruity detection is modulated by factors such as working memory capacity, linguistic proficiency, and prior exposure to the ambiguous structure (Mason, Just, 2007).
- **Incongruity Resolution** – The final stage involves the selection of the contextually appropriate meaning and its integration into the reader's mental representation of the text. Successful resolution requires both accurate disambiguation and the suppression of irrelevant or competing interpretations (Rodd et al., 2002). In eye-tracking terms, resolution is reflected by the termination of regressions and the normalization of fixation durations, indicating that the cognitive system has achieved a stable interpretation (Rayner, 1998; Sereno, 1995). For example, in pun comprehension, once the humorous or incongruous element is understood, fixations on the pun-triggering element typically decrease, and reading resumes with fluency.

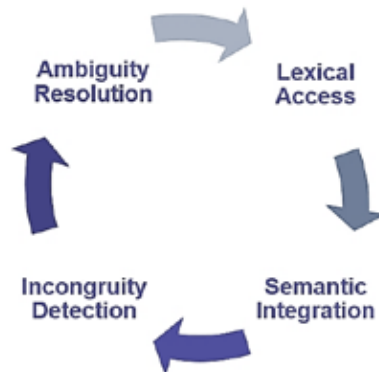

Fig. 3: Four-stage model of ambiguity resolution

Source: Authors' own elaboration

These four stages operate dynamically rather than sequentially, often overlapping and interacting as readers construct meaning. They reflect a dynamic interplay of top-down and bottom-up processes. Initially, bottom-up salience drives meaning activation; then top-

down context constrains interpretation. If conflict is detected, a secondary top-down search retrieves the less salient meaning. Let us consider the following Czech example “*Chytili jste v sauně toho zloděje? Bohužel ne, vypařil se.*” (“Did you catch the thief in the sauna? Unfortunately, no, he *evaporated/ran away*”), which exemplifies these four cognitive stages:

Fig. 4: Example of homonymic lexical ambiguity in Czech

Source: Authors' own elaboration

Initially, the reader activates the literal meaning of “*vypařil se*” (“*evaporated*”), corresponding to the lexical access stage. Semantic integration then juxtaposes this meaning with the surrounding context: a thief in a sauna. The reader detects an incongruity between the literal sense and the plausible interpretation, prompting regressions to the previous clause and the consideration of alternative meanings (semantic reanalysis). Finally, resolution occurs as the reader reinterprets “*vypařil se*” figuratively as “*escaped*,” yielding a coherent, contextually appropriate understanding.

5. Role of Context in Ambiguity Resolution

Context is a critical factor in the comprehension of ambiguous language, shaping both the efficiency and accuracy of lexical and semantic interpretation. Ambiguity resolution is rarely an isolated process; rather, it occurs within a rich contextual framework, including lexical, sentential, discourse, and pragmatic cues. Context modulates the cognitive load associated with ambiguity, facilitating or impeding the selection of appropriate interpretations and influencing the temporal dynamics of comprehension (Kambe et al., 2001; Klepousniotou, 2002). Contextual information can be classified according to its presence, accuracy, and explicitness, each type modulating ambiguity resolution differently. Three illustrative examples, based on Czech-language stimuli, demonstrate these effects:

- **Present but Implicit Context:** “*Chytili jste v sauně toho zloděje? Bohužel ne, vypařil se.*” (“Did you catch the thief in the sauna? Unfortunately, no, he *evaporated/ran away*”). In this case, the context is available but does not explicitly disambiguate the pun or ambiguous phrase. The reader must still reconcile the double meaning of *vypařil se* (“*evaporated*” vs. “*escaped*”). Eye-tracking evidence indicates longer fixation durations and occasional regressions as the reader evaluates competing interpretations.
- **Absent or Misleading Context:** “*Chytili jste v sauně ten klavír? Bohužel ne, vypařil se.*” (“Did you catch the piano in the sauna? Unfortunately, no, it *evaporated/ran away*”). Here, the context is either missing or misleading. The unexpected referent *klavír* exacerbates processing difficulty, leading to increased regressions and longer gaze durations at the critical word. The cognitive system experiences elevated load, as it attempts to reconcile the incongruity between context and lexical meaning of this semantic anomaly.

- **Explicit Context:** “*Chytili jste v sauně toho zloděje? Bohužel ne, utekl nám.*” (“Did you catch the thief in the sauna? Unfortunately, no, he *ran away*”). With a direct and unambiguous context, the meaning is immediately clear. Eye-tracking studies reveal shorter fixation durations and fewer regressions, reflecting reduced cognitive effort and faster integration of lexical and contextual information:

Fig. 5: Illustrative example of cognitive load differences across various context levels

Source: Authors' own elaboration

These examples demonstrate the graded influence of context on processing efficiency: while ambiguous language always requires some cognitive effort, explicit contextual cues streamline comprehension, whereas absent or misleading cues heighten processing demands and the risk of misinterpretation (Gernsbacher, 1990; Rodd et al., 2002).

Furthermore, context operates at multiple levels. *Situational context* (what we know about the situation) can render one meaning absurd. *Discourse context* (previous sentences) can prepone a meaning. *Cultural context* also matters: idioms or references meaningful in one culture may be nonsensical in another. For example, a pun using German wordplay might fall flat on a non-native who lacks those associations. We will revisit this in discussing individual differences.

Understanding the role of context in ambiguity resolution has significant implications for both theoretical and applied domains. First, it underscores the importance of providing clear, structured information to minimize misinterpretation. Ambiguity in everyday communication, particularly when context is incomplete or misleading, can lead to misunderstandings, frustration, and conflict (Rodd et al., 2002: 260). Second, in applied settings such as mediation, law, or cross-cultural communication, explicit and accurate context reduces the cognitive load on interlocutors and minimizes the likelihood of conflict arising from misinterpretation. In summary, the role of context is twofold: it facilitates the resolution of ambiguity in real-time cognitive processing and supports practical communicative effectiveness by minimizing misinterpretation.

6. Cultural, Linguistic, and Cognitive Factors in Ambiguity Resolution
6.1 Cultural and Linguistic Framework

Cultural background and linguistic competence can significantly affect the speed and accuracy with which ambiguous language is resolved. Readers with different levels of language proficiency or distinct native-language experience activate and integrate lexical and contextual information differently. Consider the following example in Czech: “*Kukačka říká kukačákovi: „To sis nevšiml, že po tobě pokukuju?”* (Female) cuckoo says to the (male) cuckoo: “Didn’t you notice that I’m cuckooing/peeking at you? “):

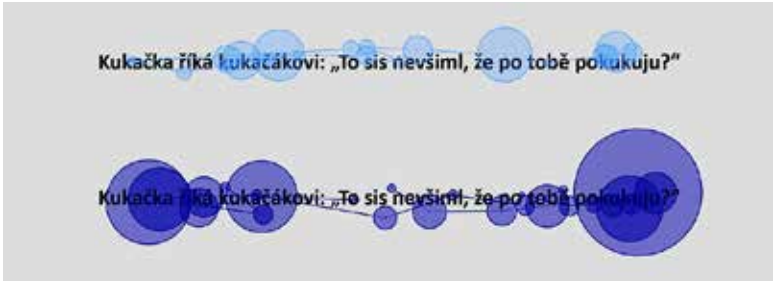

Fig. 6: Comparison of eye movement patterns between L1 and L2 readers
Source: Authors’ own elaboration

- **Native Czech Reader (L1):** The native speaker rapidly identifies the critical ambiguous term *pokukuju*, immediately allocating visual attention to the word that carries multiple potential meanings. The automated phonological and lexical framework enables efficient access to both the homophonic and polysemous interpretations, facilitating swift semantic integration.
- **Non-Native Czech Reader (L2):** In contrast, a reader for whom Czech is a foreign language requires additional time to activate the lexical entries and integrate them with the sentence-level context. Eye-tracking patterns reveal more systematic scanning, prolonged fixations, and multiple regressions as the reader evaluates competing interpretations, reflecting a higher cognitive load in integrating phonological, lexical, and semantic information.

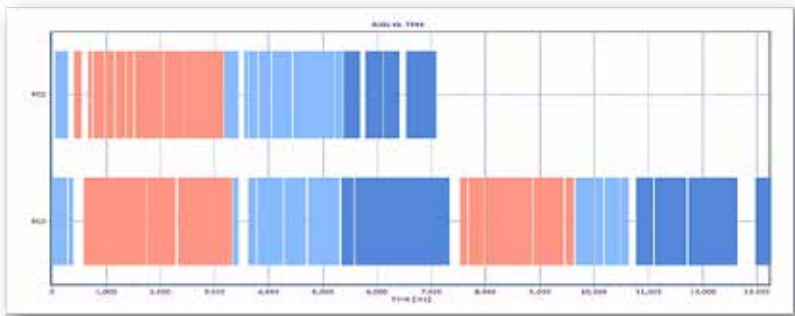

Fig. 7: Comparison of reading process length between L1 and L2 readers
Source: Authors’ own elaboration

These findings illustrate that linguistic proficiency and familiarity with culturally grounded semantic conventions strongly influence the efficiency of ambiguity resolution. Cross-linguistic research indicates similar effects in other languages, such as German and English, where homonymy and homophony interact with readers' linguistic experience to shape processing.

6.2 Individual Cognitive Profiles and Mental Limitations

Beyond cultural and linguistic factors, *individual cognitive capacities*, including attentional control, working memory, and executive function, play a critical role in determining how efficiently ambiguity is resolved. Eye-tracking research has elucidated the distinctive reading strategies adopted by individuals with cognitive limitations, neurological impairments, or attentional disorders.

a) Healthy Reader vs. Stroke-Affected Reader

Consider the Czech example: “Co řekne proton nevrleému elektronu? Proč musíš být pořád tak negativní?” (“What does a proton say to a grumpy electron? Why do you always have to be so negative/negatively charged?”):

Fig. 8: Comparison of reading processes between healthy reader and stroke-affected reader

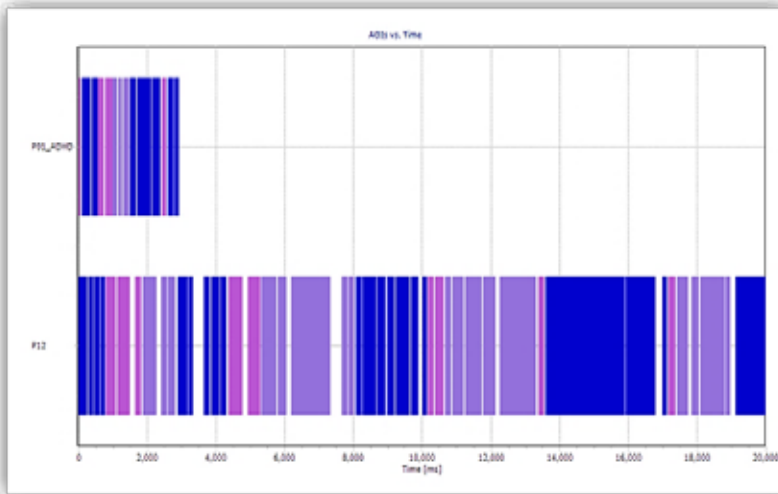
Source: Authors' own elaboration

- **Healthy Reader:** Typically focuses primarily on the critical word carrying the pun, integrating its semantic and pragmatic meaning relatively efficiently. Fixation durations are moderate, and regressions are minimal, reflecting smooth comprehension (Binder, Morris, 1995; Rayner, 1998).
- **Reader with Post-Stroke Cognitive Impairment:** A stroke survivor with residual cognitive deficits exhibits a more effortful reading pattern: extended fixations, “zig-zag” eye movements, and frequent regressions characterize the reading of both critical and non-critical words. The distribution of attention across the sentence reflects compensatory strategies for reduced working memory capacity and attentional control, as the reader monitors multiple elements simultaneously to resolve ambiguity. Such findings demonstrate how neurological impairments modulate ambiguity resolution,

highlighting the need for contextually explicit communication in therapeutic, educational, and mediation settings.

b) ADHD vs. Neurotypical Reader

The following German example illustrates differences in attentional control: “*Der Arzt hatte ein weiches Harz für die alten Bäume.*” (The doctor had a soft resin/heart for the old trees):

Fig. 9: Comparison of reading process length between ADHD reader and average reader

Source: Authors' own elaboration

- **Reader with ADHD:** Exhibits a unique reading strategy, characterized by faster overall reading times, fewer regressions, and occasional skipping of areas of interest. While speed is increased, comprehension may rely on global rather than local processing, and ambiguity resolution occurs with reduced re-evaluation of competing meanings. Such patterns highlight the impact of attentional modulation on ambiguity processing and underscore the importance of adaptive strategies in instructional and therapeutic contexts.
- **Average Neurotypical Reader:** Fixates on critical words, occasionally regressing to prior segments to resolve potential ambiguity, and demonstrates moderate reading speed. Gaze duration patterns typically reflect the four-stage cognitive process of ambiguity resolution (lexical access, semantic integration, incongruity detection, and resolution).

Collectively, cultural, linguistic, and cognitive factors interact dynamically with context and lexical properties to shape ambiguity resolution, providing a comprehensive account of how individual differences influence real-time language comprehension. From a practical standpoint, these findings emphasize the need for adaptive communication strategies, tai-

lored educational interventions, and accessible text presentation, particularly in multilingual or clinical contexts.

7. Conclusions

In conclusion, the resolution of linguistic ambiguity is a complex multi-level cognitive process, critically influenced by context, individual cognitive capacity, and cultural-linguistic experience. The preceding sections have demonstrated that ambiguity is a pervasive feature of natural language, manifesting at multiple linguistic levels; its successful resolution depends on a dynamic four-stage cognitive process facilitated or hindered by the presence and quality of context. The integration of contextual information serves as a critical modulator of cognitive load, with explicit, accurate context facilitating rapid resolution and absent or misleading context imposing additional processing demands. Effective communication relies on understanding and managing these variables, whether in daily interpersonal exchanges, cross-cultural interactions, educational environments, or professional mediation.

From a practical perspective in applied communication contexts, explicit contextualization of messages emerges as a primary strategy to mitigate misinterpretation and cognitive overload. In mediation contexts, for instance, facilitators can strategically provide unambiguous, well-structured information to reduce cognitive load and preempt misunderstanding, thereby improving negotiation outcomes and supporting constructive resolution of disputes. Similarly, legal and professional texts frequently encounter challenges posed by linguistic ambiguity. The principle of *contra proferentem*, which interprets unclear contractual language against the drafter, implicitly acknowledges that ambiguity imposes cognitive strain on the reader; empirical eye-tracking data now provide a mechanistic explanation for this effect, demonstrating that ambiguous formulations systematically increase fixation durations, regressions, and processing difficulty. This principle is equally applicable to educational contexts, where scaffolding for linguistic ambiguity can improve comprehension and learning in both native and non-native language settings.

Looking forward, future research is poised to continue the investigation of these mechanisms across various modalities with a particular emphasis on longitudinal changes in cognitive flexibility, context integration, and adaptive reading strategies. Extending this work to legal and professional writing may be especially promising: systematic analysis of drafting strategies, syntactic and lexical choices of legal texts, and their cognitive effects on the reader could offer actionable insights for both legal practice and policy formulation. Ultimately, understanding how humans navigate ambiguity not only advances cognitive and linguistic theory but also provides tangible tools for improving communication, fostering understanding, and minimizing conflict in everyday and professional contexts.

8. Acknowledgments

I would like to express my sincere gratitude to my PhD supervisor, Mgr. Vlastimil Brom, Ph.D., for his guidance, support, and expertise throughout this research. I also wish to acknowledge the collaborative efforts with HUME Lab for its assistance and contribution to this work.

Bibliography

- Binder, K. S., & Morris, R. K. (1995). Eye movements and lexical ambiguity resolution: Effects of prior encounter and discourse topic. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 21 (5), 1186-1196. <https://doi.org/10.1037/0278-7393.21.5.1186>
- Bitan, T., Kaftory, A., Meiri-Leib, A., Eviatar, Z., & Peleg, O. (2017). Phonological ambiguity modulates resolution of semantic ambiguity during reading: An fMRI study of Hebrew. *Neuropsychology*, 31 (7), 759-777. <https://doi.org/10.1037/neu0000357>
- Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511813085>
- Francesch, P. & Payrató, L. (2023). Pragmatic Ambiguity, Implicatures, and Translation. *Studia Linguistica*, 78 (1), 156-185. <https://doi.org/10.1111/stul.12219>
- Gernsbacher M. A. (1990). *Language comprehension as structure building*. Hillsdale, NJ: Erlbaum. <https://doi.org/10.4324/9780203772157>
- Gwilliams, L., Marantz, A., Poeppel, D., & King, J. R. (2024). Top-down information shapes lexical processing when listening to continuous speech. *Language, Cognition and Neuroscience*, 39 (8), 1045-1058. <https://doi.org/10.1080/23273798.2023.2171072>
- Kambe, G., Rayner, K. & Duffy, S. (2001). Global context effects on processing lexically ambiguous words: Evidence from eye fixations. *Memory & cognition*, 29 (2), 363-372. <https://doi.org/10.3758/BF03194931>
- Klepousniotou, E. (2002). The processing of lexical ambiguity: Homonymy and polysemy in the mental lexicon. *Brain and Language*, 81 (1-3), 205-223. <https://doi.org/10.1006/brln.2001.2518>
- Mason, R. A., & Just, M. A. (2007). Lexical ambiguity in sentence comprehension. *Brain Res*. 1146, 115-127. <https://doi.org/10.1016/j.brainres.2007.02.076>
- Rayner, K. (1998). Eye movements in reading and information processing: 20 years of research. *Psychological Bulletin*, 124 (3), 372-422. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.124.3.372>
- Rodd, J. M., Gaskell, G., & Marslen-Wilson, W. (2002). Making sense of semantic ambiguity: Semantic competition in lexical access. *Journal of Memory and Language*, 46 (2), 245-266. <https://doi.org/10.1006/jmla.2001.2810>
- Rodd, J. M., Johnsrude, I. S., & Davis, M. H. (2010). The role of domain-general frontal systems in language comprehension: Evidence from dual-task interference and semantic ambiguity. *Brain Lang*. 115 (3), 182-188. <https://doi.org/10.1016/j.bandl.2010.07.005>
- Sedivy, J. (2019). *Language in Mind: An Introduction to Psycholinguistics*. Oxford University Press.
- Seidenberg M. S., Tanenhaus M. K., Leiman J. M., & Bienkowski M. (1982). Automatic access of the meanings of ambiguous words in context: some limitations of knowledge-based processing. *Cognitive Psychology*, 14 (4), 489-537. [https://doi.org/10.1016/0010-0285\(82\)90017-2](https://doi.org/10.1016/0010-0285(82)90017-2)
- Sereno, S. C. (1995). Resolution of Lexical Ambiguity: Evidence from an Eye Movement Priming Paradigm. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 21 (3), 582-595. <https://doi.org/10.1037/0278-7393.21.3.582>
- Swinney, D. A. (1979). Lexical access during sentence comprehension: (Re)consideration of context effects. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 18 (6), 645-659. [https://doi.org/10.1016/S0022-5371\(79\)90355-4](https://doi.org/10.1016/S0022-5371(79)90355-4)
- Titone, D., & Connine, C. (1994). Comprehension of Idiomatic Expressions: Effects of Predictability and Literality. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 20 (5), 1126-1138. <https://doi.org/10.1037/0278-7393.20.5.1126>
- Van Petten, C. (2002). Lexical ambiguity resolution. In L. Nadel (ed.), *Encyclopedia of Cognitive Science* (pp. 867-872). MacMillian.

Whitney, C., Jefferies, E. & Kircher, T. (2011). Heterogeneity of the Left Temporal Lobe in Semantic Representation and Control: Priming Multiple versus Single Meanings of Ambiguous Words. *Cerebral cortex*, 21 (4), 831-844. <https://doi.org/10.1093/cercor/bhq148>

Zempleni, M. Z., Renken, R., Hoeks, J. C. J., Hoogduin, J. M., & Stowe, L. A. (2007). Semantic ambiguity processing in sentence context: Evidence from event-related fMRI. *Neuroimage*, 34 (3), 1270-1279. <https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2006.09.048>

TRANSFORMATÍVNA MEDIÁCIA V INTERDISCIPLINÁRNYM RIEŠENÍ MANŽELSKÝCH KRÍZ: KOMPARATÍVNA ANALÝZA PRÍSTUPOV CIRKVI A SPOLOČNOSTI

**Transformative mediation in interdisciplinary solutions to marital crises:
a comparative analysis of the approaches of the church and society**

Júlia Krištofová¹

Abstrakt

Súčasná postmoderná spoločnosť čelí rastúcej dynamike rodinných konfliktov, ktoré si vyžadujú komplexné a interdisciplinárne riešenia. Manželská kríza dnes nepredstavuje len právny či sociálny problém, ale aj hlbokú existenciálnu a hodnotovú výzvu, ktorá sa dotýka svedomia jednotlivca aj štruktúry spoločenstva. V tomto kontexte sa často stretávajú dva svety – sekulárna sféra zameraná na pragmatické riešenie sporov a cirkevné prostredie orientované na ochranu integrity manželstva a duchovné sprevádzanie. Cieľom tohto príspevku je prostredníctvom komparatívnej analýzy preskúmať prieniky a rozdiely v riešení manželských kríz v optike Cirkvi a spoločnosti a validovať transformatívnu mediáciu ako efektívny interdisciplinárny nástroj. Pozornosť je venovaná spôsobu, akým tento špecifický mediačný model dokáže preklenúť rozdiely medzi náboženským a sekulárnym prístupom. Namiesto hľadania mechanických dohôd sa príspevok sústreďuje na transformáciu kvality interakcie medzi partnermi, čo korešponduje s cieľmi pastoračnej starostlivosti aj moderného riešenia sporov. Výsledkom je predstavenie mediácie ako funkčného „mosta“, ktorý umožňuje transformovať konflikt na príležitosť pre osobný rast a hlbšie vzájomné uznanie strán, čím sa do praxe interdisciplinárneho riešenia rodinných sporov vnáša nová kvalita.

Kľúčové slová: transformatívna mediácia; manželská kríza; cirkev; interdisciplinarita; konflikt

Abstract

Contemporary postmodern society faces growing dynamics of family conflicts that require complex and interdisciplinary solutions. Today, marital crisis is not only a legal or social problem, but also a profound existential and value challenge that affects both the conscience of the individual and the structure of the community. In this context, two worlds often collide—the secular sphere focused on pragmatic dispute resolution and the ecclesiastical environment oriented toward protecting the integrity of marriage and spiritual guidance. The aim of this paper is to use comparative analysis to examine the similarities and differences in the resolution of marital crises from the perspective of the Church and society and to validate transformative mediation as an effective interdisciplinary tool. Attention is paid to the way in which this specific mediation model can bridge the differences between religious and secular approaches. Instead of seeking mechanical agreements, the paper focuses on transforming the quality of interaction between partners, which corresponds to the goals of pastoral care and modern dispute resolution. The result is the presentation of mediation as a functional “bridge” that allows conflict to be transformed into an opportunity for personal growth and deeper mutual recognition of the parties, bringing a new quality to the practice of interdisciplinary family dispute resolution.

Keywords: transformative mediation; marital crisis; church; interdisciplinarity; conflict

---

¹ PhDr. Mgr. Júlia Krištofová, LL.M., Katedra spoločenských a humanitných vied, Gréckokatolícka teologická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove; julia.kristofova@smail.unipo.sk

1. Úvod

Súčasná postmoderná spoločnosť prechádza zásadnou transformáciou medziľudských väzieb. V tejto dobe, kde sú pevné väzby často považované za prekážku pre slobodu pohybu a sebvýjadrenia, sa partnerstvo čoraz viac stáva tovarom, ktorý má slúžiť kým prináša uspokojenie, a byť nahradený, keď sa objaví „novší model“ alebo keď si vyžaduje príliš veľkú údržbu. Tradičné inštitúcie, vrátane manželstva, sa pod tlakom narastajúceho individualizmu a konzumného spôsobu života stávajú krehkými. V spoločnosti, kde je prioritou okamžité uspokojenie potrieb, sa manželská kríza častokrát nevníma ako prirodzený priestor na osobný či spoločný rast, ale skôr ako neprekonateľná prekážka vedúca k rýchlemu ukončeniu zväzku. Tento stav vytvára hlbokú dichotómiu medzi dvoma dominantnými prístupmi k riešeniu rodinných konfliktov. Na jednej strane stojí sekulárna sféra, ktorá k manželskej kríze pristupuje primárne pragmaticky a právne. Jej cieľom je efektívne usporiadanie pomerov, ochrana práv a majetkové vyrovnanie, pričom rozvod vníma ako legitímne technické riešenie nefungujúceho stavu. Na strane druhej stojí Cirkev, pre ktorú je manželstvo sviatosťou a jeho nerozlučiteľnosť (indisolubilita) predstavuje nemennú teologickú pravdu. Cirkev hľadá na krízu cez optiku duchovného sprevádzania a formovania svedomia, pričom prioritou zostáva záchrana zväzku a uzdravenie vzťahu v kontexte spásy. Komplexnosť rodinných konfliktov si dnes nevyhnutne vyžaduje interdisciplinárnu spoluprácu, ktorá dokáže integrovať psychologické, právne aj teologické aspekty ľudskej existencie.

Hlavnou tézou tohto príspevku je, že transformatívna mediácia predstavuje efektívny interdisciplinárny nástroj, schopný preklenúť priepasť medzi sekulárnym a cirkevným prístupom k riešeniu manželských kríz. Tento model mediácie, na rozdiel od tradičných prístupov zameraných na rýchlu dohodu, neorientuje sa len na právny stav, ale predovšetkým na „vzťahovú podstatu“ a na transformáciu vzorcov interakcie medzi partnermi. Pomocou kľúčových princípov ako posilnenie (empowerment) a uznanie (recognition) umožňuje tento prístup hlbokú zmenu zmysľania účastníkov a rešpektuje náboženské a teologické hodnoty Cirkvi, ako aj moderné požiadavky na pokojné a vyvážené spolužitie. Tento prístup predstavuje mediáciu ako praktický „most“, ktorý umožňuje prepojenie sekulárneho a náboženského prístupu a transformuje konflikt na príležitosť pre osobný rast a obnovu vzájomného uznania. Cieľom príspevku je ukázať, ako tento model mediácie prináša novú kvalitu do procesu interdisciplinárneho riešenia rodinných sporov, čím sa vytvára harmonický dialóg medzi rôznymi pohľadmi na manželstvo a krízu.

2. Manželská kríza ako interdisciplinárny fenomén

Manželská kríza v 21. storočí prestala byť izolovaným súkromným či právnym problémom a stala sa komplexným uzlom sociologických, psychologických, teologických a kultúrnych faktorov. Jej riešenie si preto vyžaduje viac než len formálnu procedúru; vyžaduje si pochopenie hĺbkovej dynamiky konfliktu a identity človeka v postmodernej dobe.

Z pohľadu sociológie sa manželská kríza v súčasnosti vníma ako dôsledok širších spoločenských zmien, ktoré sú charakteristické tzv. „tekutou modernou“ dobou (Bauman, 2013: 11). V tejto dobe, kde sú pevné väzby často považované za hrozbu pre individuálnu slobodu, sa partnerstvo čoraz viac mení na spotrebný tovar. To znamená, že vzťah je hodnotený najmä podľa toho, či prináša uspokojenie a okamžité naplnenie potrieb. Ak tento benefit vyprchá,

vzťah stráca opodstatnenie. Tento trend dopĺňa aj Giddens (2012: 68) so svojím konceptom „čistého vzťahu“, ktorý je krehký, pretože stojí výlučne na emočnom benefite. Ak tento benefit vyprchá, vzťah stráca opodstatnenie a dochádza k eskalácii konfliktov. Psychologicky tento stav vyúsťuje do straty schopnosti skutočného dialógu. Partneri sa namiesto blíznych stávajú „odporcami“, ktorí sú vo vzájomnom konflikte, čo len prehĺbuje krízu. Strata schopnosti komunikovať efektívne a hľadať riešenia problémov vedie k stagnácii vzťahu, kde sa partnerské väzby narušujú a stávajú sa „prežitými“.

V ostrom kontraste k funkčnému a procedurálnemu prístupu stojí teologicko-pastoračná optika Cirkvi, ktorá manželstvo nevníma len ako civilnú zmluvu, ale predovšetkým ako sviaťtosť a „intímne spoločenstvo života a lásky“ (II. Vatikánsky koncil – *Gaudium et spes*, 2020: bod 48). Tento zväzok je v kresťanskej antropológii chápaný ako obraz Božej lásky, z čoho vyplýva jeho nerozlučiteľnosť (*indissolubilitas*) a hlboká morálna zodpovednosť voči sľubu (Ján Pavol II., 2007: 45-52). Kríza v tomto kontexte stráca charakter technického zlyhania a stáva sa existenciálnou výzvou, ktorá je priestorom pre *metanoiu* – zásadnú vnútornú transformáciu oboch partnerov. Cirkev však podľa pápeža Františka nesmie zostať len strohým strážcom dogmy, ale musí reflektovať aj realitu ľudského zlyhania. V exhortácii *Amoris Laetitia* zdôrazňuje, že pastoračné sprevádzanie nesmie byť mechanickou aplikáciou kánonických noriem zameraných na minulosť, ale musí uplatňovať „logiku milosrdenstva“ (František, 2016: 291-312). Kým sekulárny prístup akcentuje efektivitu a ukončenie sporu, súčasná pastoračná prax sa zameriava na pomoc pri riešení aktuálnej emocionálnej a duchovnej deštrukcie, pričom v každej ťažkej situácii hľadá cestu k zmiereniu a rastu.

Napriek rozdielnym východiskám sekulárneho a cirkevného prístupu k manželským krízam existuje jeden spoločný menovateľ: neporušiteľná dôstojnosť ľudskej osoby. V sekulárnom práve je táto dôstojnosť základným pilierom ľudských práv, zatiaľ čo v kresťanskom vnímaní ide o koncept *Imago Dei* – človeka stvoreného na Boží obraz (Sväté písmo, 2011: 14). Táto ontologická dôstojnosť znamená, že človek má neodňateľnú hodnotu sám v sebe, nezávisle od úspechu či zlyhania jeho manželského vzťahu (Ján Pavol II., 2015: 48). Kým sekulárny humanizmus vidí v dôstojnosti ochranu autonómie jednotlivca, teologická perspektíva v nej vidí povolanie k láske, ktorá odráža samotnú bytosť Boha (KKC, 2020: bod 1702). V právnom aj cirkevnom rámci je preto kľúčové rešpektovať dôstojnosť každého jednotlivca, a to nielen v procese rozvodu, ale už počas samotného riešenia konfliktov. Mediácia sa tu ukazuje ako efektívny nástroj, pretože nepracuje len s neosobnými „právnymi subjektmi“, ale s konkrétnymi osobami, ktoré si zaslúžia uznanie svojej ľudskej hodnoty. Tým sa vytvára priestor pre transformáciu deštruktívneho konfliktu na vzťah založený na vzájomnom rešpekte.

Klasické riešenia manželských kríz – či už v sekulárnej alebo cirkevnej sfére – často narážajú na svoje limity. Súdne spory v sekulárnej rovine bývajú založené na princípe kontradiktórnosti (víťaz vs. porazený), čo nezriedka vedie k eskalácii konfliktu a traumatizácii rodinného systému. Na druhej strane, tradičné kánonické procesy, hoci sú zamerané na ochranu manželského zväzku, môžu niekedy opomínať psychologickú a emocionálnu realitu aktérov. Táto medzera medzi „chladným právom“ a teoretickým ideálom manželstva vytvára potrebu interdisciplinárneho nástroja – mediácie. Tá dokáže integrovať potreby oboch sfér, pričom rešpektuje kľúčové hodnoty oboch systémov. Ako uvádza Kováč (2024: 14-15), legislatívne prístupy k rodinným sporom často opomínajú „ľudskú dimenziu“, čím ignorujú emocionálnu a psychologickú rovinu konfliktov. Mediácia sa tak ukazuje ako efektívny prostriedok na vypl-

nenie vákua medzi právom a realitou vzťahov, pričom účastníkom umožňuje zachovať si dôstojnosť a nájsť riešenie, ktoré je vyvážené a rešpektuje integritu oboch strán.

3. Transformatívna mediácia: Paradigma zmeny

Zatiaľ čo klasická mediácia (facilitatívna) sa zameriava na vyriešenie problému a uzavretie dohody, transformatívna mediácia mení samotnú optiku pohľadu na konflikt. Tento prístup sa neuspokojuje len s formálnym zmierom, ale usiluje sa o hlbšiu premenu postojov. Širší teoretický rámec tomuto snaženiu dáva John Paul Lederach (2014: 15), ktorý transformáciu konfliktu definuje nasledovne: „*Transformácia konfliktu znamená vnímať sociálny konflikt a reagovať na jeho prirodzený príliv a odliv ako na životodarné príležitosti pre vytváranie procesov konštruktívnej zmeny, ktoré znižujú násilie, zvyšujú spravodlivosť v priamej interakcii aj v sociálnych štruktúrach a reagujú na problémy reálneho života v ľudských vzťahoch.*“

Na túto širokú definíciu nadväzuje špecifický model mediácie, vyvinutý Robertom A. Baruchom Bushom a Josephom P. Folgerom. Tí posúvajú mediáciu od technického riešenia k hlbšej transformácii vzorcov komunikácie prostredníctvom dvoch kľúčových procesov, a to empowerment (posilnenie postavenia) a recognition (uznanie).

Posilnenie postavenia znamená obnovu vedomia vlastnej hodnoty a kompetencie strán robiť autonómne rozhodnutia. V teologickom zmysle tu nachádzame paralelu s kresťanským konceptom ľudskej slobody a zodpovednosti. Človek nie je pasívnym objektom právneho procesu, ale bytosťou obdarovanou slobodnou vôľou a rozumom, ktorá je povolaná k zodpovednému konaniu aj uprostred krízy. Mediátor tu nevystupuje ako autorita určujúca smer, ale ako ten, kto rešpektuje dôstojnosť strán a ich schopnosť nájsť vlastnú cestu k pravde (Bush & Folger, 2004: 82).

Uznanie predstavuje schopnosť vidieť situáciu očami druhého a uznať jeho ľudskú dôstojnosť napriek pretrvávajúcemu konfliktu. Tento proces korešponduje s kresťanským imperatívom lásky k bližnému a schopnosťou odpúšťať. Kým sekulárne právo vyžaduje dodržiavanie noriem, transformatívna mediácia cez uznanie otvára cestu k zmiereniu, ktoré nie je len formálne, ale vychádza z vnútornej premeny (*metanoia*). Práve v týchto dvoch pohyboch – posilnení seba a uznaní druhého – sa mediácia stáva praktickou aplikáciou kresťanskej antropológie v sekulárnom procese, čím transformuje deštruktívny konflikt na priestor pre obnovu medziľudských väzieb (Bush & Folger, 2004: 115–118).

Prečo je tento model vhodnejší pre rodinnú sféru v interdisciplinárnom kontexte? Predovšetkým preto, že na rozdiel od striktne sekulárnej mediácie, ktorá hľadá výhradne do budúcnosti, transformatívny prístup rešpektuje minulosť a dovoľuje stranám pomenovať krivdy a bolesti vzniknuté počas vzťahu. Buduje tým novú kvalitu vzťahu – aj v prípade rozchodu umožňuje partnerom zostať funkčnými rodičmi bez nánosu nenávisti. Nasledujúca komparácia ukazuje, že rozdiel nie je len v technike vedenia rozhovoru, ale v samotnej filozofii prístupu k človeku a jeho konfliktu (pozri Tabuľku 1).

Odklon od riešenia problémov k transformácii osôb, ktorý sumarizuje Tabuľka 1, má v kontexte rodinných kríz zásadný význam. V situáciách, kde sú v hre emócie a dlhodobé väzby, je totiž pragmatická dohoda o majetku či styku s deťmi často len „náplastou“ na hlbokú ranu. Transformatívna mediácia predpokladá, že ak sa podarí zmeniť spôsob interakcie medzi partnermi, riešenie praktických problémov sa dostaví ako prirodzený výsledok ich

Tabuľka č. 1: Diferenciácia prístupov v mediácii

Parameter	Facilitatívna (Klasická) mediácia	Transformatívna mediácia
Primárny cieľ	Uzavretie dohody (Settlement)	Zmena interakcie (Transformation)
Úloha mediátora	Riadi proces smerom k riešeniu	Sprevádza strany pri ich raste
Pohľad na konflikt	Problém, ktorý treba odstrániť	Príležitosť k morálnemu rozvoju
Kľúčové nástroje	Vyjednávanie o záujmoch	Posilnenie (Empowerment) a Uznanie (Recognition)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Bush a Folger (2004).

obnovení schopnosti komunikovať. Tento model je pre rodinnú sféru vhodnejší z niekoľkých kľúčových dôvodov:

- **Rešpektuje minulosť:** Na rozdiel od čisto sekulárnej facilitatívnej mediácie, ktorá sa orientuje výhradne na budúcnosť, tento prístup dovoľuje stranám pomenovať krivdy a bolesti vzniknuté počas vzťahu.
- **Buduje novú kvalitu vzťahu:** Umožňuje partnerom prejsť od deštruktívnych vzorcov k funkčnej komunikácii. Aj v prípade rozchodu im to pomáha zostať „partnermi v rodičovstve“ bez nánosu nenávisti a agresivity.
- **Zodpovedá svedomiu:** Mediátor nepresviedča strany o konkrétnom riešení, ale rešpektuje ich autonómiu (Empowerment). Tým vytvára priestor pre rozhodnutia, ktoré sú v súlade s ich osobnými hodnotami a vierou.

Transformatívna mediácia tak vytvára unikátny priestor pre prácu s vinou a zodpovednosťou – aspektmi, ktoré klasický právny systém (koncept *no-fault divorce*) (Lederach, 2014: 15) často opomína a cirkevné procesy skúmajú primárne z hľadiska platnosti kánonického zväzku. V bezpečnom prostredí mediácie môžu strany vyjadriť ľútosť nad konkrétnymi zlyhaniami, čo priamo odpovedá na teologický koncept *metanoie*, zásadnej zmeny zmysľania a vnútornej transformácie. Podľa Busha a Folgera (2004: 7–15) nastáva skutočná transformácia v momente, keď jedna strana uzná podiel svojej viny a druhá strana toto priznanie prijme (*Recognition*). Tento proces očisťuje svedomie a obnovuje osobnú dôstojnosť oboch strán, čo je nevyhnutným predpokladom pre budovanie akejkoľvek budúcnosti v duchu spravodlivosti a vzájomnej úcty.

4. Komparatívna analýza: Prieniky a diskrepancie

Súčasná prax rodinnoprávnych sporov ukazuje, že čisto právne riešenie konfliktov je často nedostačujúce, ak nereflektuje vnútorný hodnotový systém strán. V kontexte slovenskej spoločnosti, kde sa prelínajú sekulárne normy s náboženským cítením, sa mediácia javí ako ideálny priestor pre integráciu oboch prístupov. Pre pochopenie úlohy mediácie ako „mosta“ je nevyhnutné presne definovať brehy, ktoré spája. Sekulárna spoločnosť a Cirkev majú pri riešení manželskej krízy odlišné priority, hoci ich objekt – človek v kríze – zostáva rovnaký. Rozdiely medzi týmito prístupmi môžu byť na prvý pohľad zásadné, no mediácia predstavuje nástroj, ktorý dokáže tieto svety efektívne prepojiť.

V civilnom prostredí je prioritou právna istota a pragmatické usporiadanie budúcich vzťahov. Štát prostredníctvom súdov a klasickej facilitatívnej mediácie chráni predovšetkým záujmy detí a majetkovú integritu. Systém funguje na princípe „bez viny“ (*no-fault divorce*),

kde minulosť hrá rolu len v rozsahu potrebnom pre technické vyriešenie následkov rozpadu. Úspech sa tu meria podpisom dohody, čo však často ignoruje hlbšiu emocionálnu a duchovnú dimenziu konfliktu (Holá, 2003: 18–25).

Na druhej strane, v cirkevnom prostredí je prioritou ochrana integrity manželského zväzku a duchovné dobro osôb. Právnym základom tohto prístupu je Kódex kánonického práva (2019), konkrétne kánony 1055 – 1061. Tie definujú manželstvo ako celoživotné spoločenstvo zamerané na dobro manželov a plodenie detí, ktoré Kristus povýšil na hodnotu sviatosti (kán. 1055). Z tejto definície vyplývajú podstatné vlastnosti – jednota a nerozlučiteľnosť (kán. 1056), ktoré tvoria základ cirkevného postoja k manželskej kríze. Cirkev pracuje s kategóriami hriechu, pokánia a odpustenia. Kľúčovým dokumentom je exhortácia *Amoris Laetitia* pápeža Františka, ktorá volá po citlivom „rozlišovaní“ a sprevádzaní osôb v kríze. Uznanie zlyhania je tu vnímané ako nevyhnutný krok k uzdraveniu svedomia, pričom kým spoločnosť vníma riešenie sporu ako bodovú udalosť (uzavretie kauzy), Cirkev ho vníma ako proces spásy (František, 2016: 291–312). Cirkevná perspektíva sa teda nevyčerpáva len v právnom posúdení platnosti zväzku, ale zameriava sa na celostné sprevádzanie osoby v jej konkrétnej biede. Cieľom tohto prístupu je, aby človek aj uprostred rozpadu manželstva nestratil kontakt s Božím milosrdenstvom a našiel vnútorný pokoj skrze úprimné hľadanie pravdy o svojom živote.

Nasledujúca tabuľka sumarizuje základné rozdiely, ktoré musí interdisciplinárny prístup rešpektovať:

Tabuľka č. 2: Porovnanie sekulárneho a cirkevného prístupu k riešeniu manželskej krízy

Aspekt porovnania	Sekulárna sféra (Spoločnosť)	Cirkevná sféra (Cirkev)
Primárny cieľ	Právna dohoda a usporiadanie pomerov.	Spása duší (salus animarum) a ochrana sviatosti.
Priorita	Záujem dieťaťa a majetková spravodlivosť.	Svedomie, odpustenie a pravda o zväzku.
Časová orientácia	Budúcnosť (ako budeme fungovať ďalej).	Minulosť a večnosť (uznanie zlyhania/platnosť).
Kľúčová hodnota	Autonómia vôle a ľudské práva.	Vernosť, milosrdenstvo a Imago Dei.
Výsledok	Vykonaateľná dohoda alebo rozsudok.	Pokoj v svedomí, metanoia (zmena zmysľovania).

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe Holá (2003), František (2016) a Popovič (2024)

Napriek diskrepanciám existuje spoločný základ v otázke morálnej zodpovednosti. V sekulárnej mediácii je mediátor viazaný neutralitou, no transformatívny model do procesu vnáša prvok morálneho rastu. Tým, že vyžaduje *Recognition* (uznanie druhého) (Bush & Folger, 2004: 78–81), núti strany prevziať zodpovednosť za svoje činy. To korešponduje s kresťanskou etikou, kde uznanie viny nie je len procesný krok, ale akt oslobodenia svedomia (Katechizmus katolíckej cirkvi, 2020: 1455). Mediátor tu síce neplní rolu spovedníka, ale vytvára podmienky, v ktorých sa „pravda svedomia“ môže prejaviť bez strachu z právneho postihu.

Križovatky medzi prístupmi vznikajú najmä v technike intervencie. Pastoračné sprevádzanie môže byť niekedy príliš normatívne, zatiaľ čo sekulárna mediácia príliš technická. Transformatívna mediácia ponúka techniky ako zrkadlenie (*reflecting*) či zhrnutie (*sum-*

marizing), ktoré umožňujú „sprevádzanie bez dominancie“. Tento prístup priamo odpovedá na pastoračné volanie pápeža Františka po „umení sprevádzania“, pretože namiesto rýchleho procesného ukončenia sporu ponúka priestor pre hlbšiu reflexiu a pochopenie potrieb blízkeho (Popovič, 2024: 92).

Interdisciplinárny prístup tak nestiera rozdiely medzi právnym a pastoračným riešením, ale vytvára synergický efekt. Mediácia v tomto kontexte nefunguje len ako nástroj na dosiahnutie dohody, ale ako priestor, kde sa sekulárny pragmatizmus stretáva s duchovnou hĺbkou. Výsledkom nie je len podpísaný dokument, ale integrovanejšia osobnosť, ktorá dokáže prijať následky rozpadu vzťahu bez straty svojej základnej ontologickej dôstojnosti (*Imago Dei*).

5. Mediácia ako interdisciplinárny „most“: Prepojenie hodnôt v riešení rodinných kríz

Transformatívna mediácia nie je len technickým postupom, ale stáva sa komplexným procesom, ktorý prepojuje sekulárne a náboženské hodnoty pri riešení rodinných kríz. Tento prístup nielen rešpektuje právne a sociálne potreby strán, ale zároveň integruje duchovné a etické hodnoty, ktoré sú základom cirkevného pohľadu na rodinu (Popovič, 2024: 42-46). Mediácia týmto spôsobom funguje ako „most“, ktorý spája tieto dve sféry, čo umožňuje zachovať ich vzájomnú úctu a prinášať praktické a duchovné riešenia v súlade s oboma svetmi.

Pápež František v exhortácii *Amoris Laetitia* (2016) zdôrazňuje tri kľúčové piliere prístupu k rodinám v kríze: sprevádzanie, rozlišovanie a integrácia.

Transformatívna mediácia tieto piliere priamo realizuje:

- **Sprevádzanie:** Mediátor nekritizuje a nesúdi, ale kráča so stranami v ich konflikte. Tento princíp je v súlade s kresťanskou hodnotou milosrdenstva a lásky, kde je dôležité „neodsudzovať“, ale hľadať cesty k zmiereniu (František, 2016: 291).
- **Rozlišovanie:** Cez proces posilnenia (empowerment) pomáha stranám pochopiť ich vlastnú zodpovednosť a možnosti (Bush – Folger, 2004: 72-75), čo je nevyhnutné pre formovanie zrelého svedomia. Tento proces vychádza z kresťanského chápaní metanoie (zmeny zmysľania), kde je dôležité dať priestor pre vnútornú premenu jednotlivcov.
- **Integrácia:** Aj v prípade rozpadu zväzku mediácia smeruje k tomu, aby strany zostali rešpektujúcimi sa členmi spoločenstva, nie nepriateľmi. Tento princíp umožňuje, aby sa rozvod nestal len právnym procesom, ale aby sa zachovala dôstojnosť oboch strán (František, 2016: 24 –242).

Tento model hlboko rezonuje s kresťanským konceptom *metanoie* – zmeny zmysľania. Transformácia komunikácie v mediačnej miestnosti je často prvým krokom k odpusteniu, ktoré je v Cirkvi vnímané ako duchovná kategória, no v mediácii sa stáva hmatateľnou sociálnou realitou (Popovič, 2024: 92). Cieľom je, aby sa nielen vyrovnali právne vzťahy, ale aby sa obnovil vzájomný rešpekt a láska medzi jednotlivcami, čo vedie k hlbokým zmenám na osobnej i spoločenskej úrovni.

V súčasnosti sa pastorační pracovníci (kňazi, poradcovia) často ocitajú v roli neformálnych mediátorov bez metodologickej prípravy. Implementácia transformatívnych prvkov – najmä techniky aktívneho zrkadlenia a posilňovania autonómie – môže zabrániť riziku preberania nadmernej zodpovednosti kňaza za rozhodnutia manželov (Popovič, 2024: 120–125). V praxi tak rozlišujeme dva typy úspešnej transformácie:

- **Transformácia smerom k zmiereniu:** Proces uznania (*recognition*) umožní manželom vidieť bolesť toho druhého (Bush & Folger, 2004: 77) a zistiť, že ich konflikt bol založený na komunikačnom šume. To otvára cestu k obnove manželského života.
- **Transformácia smerom k civilizovanému rozchodu:** Ak je zväzok nenávratne rozpadnutý (napr. pri násilí), mediácia nahrádza deštruktívnu dynamiku viny konštruktívnou zodpovednosťou. Tento postup nachádza oporu aj v kánonickom práve, ktoré v Kódexe kánonického práva v kán. 1153 predpokladá možnosť odlúčenia manželov pri trvaní zväzku, ak jeden z nich spôsobuje druhému alebo deťom veľké nebezpečenstvo. Mediácia v tomto prípade umožňuje partnerom zostať funkčnou „výchovnou jednotkou“ pre deti, čo chráni najslabších členov rodiny.

Nasledujúca tabuľka sumarizuje funkciu mediátora ako spojovacieho článku medzi obo-
ma brehmi:

Tabuľka č. 3: Mediácia ako interdisciplinárny most

Sekulárny breh (Právo)	<--- Mediátor --->	Cirkevný breh (Viera)
Právna ochrana detí	Sprevádzanie	Duchovné dobro rodiny
Autonómia vôle	Rozlišovanie	Formovanie svedomia
Civilná dohoda	Integrácia	Pokoj v svedomí / Metanoia

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe Bush a Folger (2004) a František (2016)

Tento model tak „stavia most“ tam, kde by strohé právo prinieslo len chladné usporiadanie pomerov a kde by čistá pastorácia mohla narážať na komunikačnú zablokovanosť strán.

Interdisciplinárny prínos mediácie v tomto kontexte nespočíva v hľadaní kompromisu medzi právom a vierou, ale v hľadaní spoločnej cesty, ktorá rešpektuje obe roviny existencie človeka. Mediátor ako nezávislý odborník tak nevytvára len dohodu o majetku či styku, ale kultivuje prostredie, v ktorom sa deštruktívna kríza mení na proces osobného rastu. Takto postavený „most“ v konečnom dôsledku nechráni len právne subjekty, ale predovšetkým živé osoby a integritu rodinných vzťahov, čo je spoločným cieľom sekulárnej spoločnosti i Cirkvi.

6. Diskusia a návrhy pre aplikačnú prax

Syntéza transformatívnej mediácie a cirkevných pastoračných cieľov ukazuje, že mediácia nie je len alternatívou k súdu, ale samostatnou kultúrou riešenia konfliktov, ktorá má potenciál stabilizovať rodinné štruktúry aj v postmodernej dobe. Interdisciplinárny prístup zásadne mení úspešnosť riešenia kríz, nakoľko umožňuje zníženie emočnej záťaže a ochranu hodnôt veriacich klientov, ktorí tak nemusia v procese potláčať svoju vieru (Popovič, 2024: 94).

Implementácia tohto modelu však prináša dôležité otázky týkajúce sa jeho limitov. Ako uvádza Bush a Folger (2004: 13-22), spolupráca medzi profesiami vyžaduje vysokú mieru vzájomného pochopenia špecifik každej disciplíny. Limity sekulárnej mediácie v náboženskom kontexte spočívajú v jej častom zameraní na pragmatický „pohľad vpred“. Ak mediátor ignoruje spirituálnu dimenziu zmluvy, hrozí, že účastníci nebudú pociťovať integritu svojho rozhodnutia.

Naopak, limity cirkevného prístupu sa prejavujú v riziku prílišnej normativity. Ak je cieľom vopred stanovený výsledok (napr. záchrana manželstva za každú cenu), proces prestáva byť mediáciou a stáva sa nátlakovým sprevádzaním. To popiera princíp *empowermentu* a môže viesť k „falošnému zmiereniu“ bez vnútornej premeny. Mediátor preto musí pôsobiť ako **facilitátor svedomia**, nie ako morálna autorita. Jeho úlohou je vytvoriť bezpečný priestor, kde sa „pravda svedomia“ môže prejaviť v súlade s legálnymi aj kánonickými normami (Bush – Folger, 2004: 84).

Pre efektívnejšiu integráciu mediácie do interdisciplinárneho riešenia rodinných kríz navrhujeme nasledovné kroky pre aplikačnú prax:

- **Vytvorenie spoločnej terminologickej bázy:** Je nevyhnutné, aby odborníci rozumeli rozdielom medzi „právnou dohodou“, teologickým „zmierením“ a mediačnou „transformáciou interakcie“.
- **Zavedenie mediácie do pastoračných centier:** Mediácia by mala byť súčasťou preventívnej pastoračnej starostlivosti. Prepojenie mediácie s kresťanskými hodnotami posilňuje autenticitu riešenia sporov v náboženských komunitách (František, 2016: čl. 244).
- **Vzdelávanie kňazov a poradcov:** Základné zručnosti transformatívnej mediácie (aktívne počúvanie, facilitácia uznania) by mali byť súčasťou formácie tých, ktorí sprevádzajú manželov v kríze, aby sa predišlo direktívnemu moralizovaniu (Popovič, 2024: 122).
- **Interdisciplinárne tímy:** Ideálnym modelom je spolupráca mediátora, teológa a psychológa. Teológ poskytuje hodnotový rámec, psychológ pomáha porozumieť emóciám a mediátor vedie proces tak, aby tieto prvky vyústili do zodpovedného rozhodnutia.

Zavedenie týchto návrhov by znamenalo posun od reaktívneho riešenia následkov k proaktívnej kultúre sprevádzania. Interdisciplinárna synergia práva, psychológie a teológie tak vytvára pevný a bezpečný „most“, ktorý nielen sanuje krízu, ale aktívne prispieva k stabilite rodiny a ochrane neodhateľnej dôstojnosti každej ľudskej osoby. Takto postavená ochranná sieť v konečnom dôsledku transformuje konflikt na príležitosť pre vnútorný rast a autentické zmierenie v duchu kresťanskej antropológie.

7. Záver

Predložený príspevok potvrdil hlavnú tézu, že transformatívna mediácia predstavuje kľúčový interdisciplinárny nástroj schopný preklenúť priepasť medzi sekulárnym právnym pragmatizmom a cirkevnou pastoračnou starostlivosťou. V prostredí postmodernej spoločnosti, kde sa manželské väzby stávajú krehkými a kríza je často vnímaná len ako technická prekážka, prináša tento model mediácie potrebný návrat k hlbokéj dôstojnosti ľudskej osoby.

Analýza ukázala, že kým tradičné facilitatívne modely mediácie sa orientujú na rýchle uzavretie dohody, transformatívny prístup sa sústreďuje na samotnú podstatu vzťahu. Princípy posilnenia (*empowerment*) a uznania (*recognition*) priamo korešpondujú s kresťanskou antropológiou a volaním pápeža Františka po „umení sprevádzania“. Mediácia sa tak v kontexte manželskej krízy stáva priestorom pre praktickú realizáciu *metanoie* – vnútornej premeny, ktorá účastníkom umožňuje vidieť v druhom človeku blízkeho, a nie odporcu, a to aj v prípade definitívneho rozpadu zväzku.

Interdisciplinárny prínos práce spočíva v identifikácii mediátora ako „staviteľa mostov“. Tento odborník nevytvára len právne vykonateľné dohody, ale kultivuje bezpečné prostredie, v ktorom sa pravda svedomia klientov môže prejaviť v súlade s ich vierou a hodnotami. Ukázalo sa, že synergia teológie, psychológie a práva v mediačnom procese neslúži len na sanáciu konfliktov, ale aktívne chráni integritu rodinného systému a predovšetkým záujmy najslabších členov rodiny – detí.

Zistenia príspevku vyúsťujú do konkrétnych odporúčaní pre aplikačnú prax, od potreby vzdelávania pastoračných pracovníkov v komunikačných zručnostiach až po zriaďovanie interdisciplinárnych tímov v cirkevných poradniach. Ak sa mediácia stane prirodzenou súčasťou kultúry sprevádzania, rodinný konflikt prestane byť vnímaný len ako deštruktívny koniec, ale stane sa príležitosťou pre osobný rast a obnovu vzájomnej úcty. V konečnom dôsledku tak transformatívna mediácia vracia do procesu riešenia sporov „ľudskú dimenziu“, ktorá je nevyhnutným predpokladom pre spravodlivosť, pokoj v svedomí a skutočné uzdravenie vzťahov.

Bibliografia

- Bauman, Z. (2013). *Tekutá láska: O krehkosti lidských pout*. Academia.
- Bush, R. A. B. & Folger, J. P. (2004). *The Promise of Mediation: The Transformative Approach to Conflict*. Jossey-Bass.
- Dokumenty druhého vatikánskeho koncilu. Gaudium et spes: Pastorálna konštitúcia o Cirkvi v súčasnom svete.* (2020). Spolok svätého Vojtecha.
- František. (2016). *Amoris laetitia: posynodálna apoštolská exhortácia o láske v rodine*. Spolok svätého Vojtecha.
- Giddens, A. (2012). *Proměna intimity: sexualita, láska a erotika v moderních společnostech*. Praha: Portál.
- Ján Pavol II. (2007). *Ako muža a ženu ich stvoril*. Metodicko-pedagogické centrum.
- Ján Pavol II. (2015). *Teológia tela: Katecheze Jana Pavla II. o ľudskej láske podľa Božieho plánu*. Paulíny.
- Katechizmus Katolíckej cirkvi.* (2020). Spolok svätého Vojtecha, bod 1702.
- Kódex kánonického práva (Codex Iuris Canonici).* (2019). Konferencia biskupov Slovenska, kán. 1055-1061.
- Kováč, E. (2024). *Mediácia – rodina – legislatíva*. Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja.
- Lederach, J. P. (2014). *The Little Book of Conflict Transformation*. New York: Good Books.
- Popovič, J. (2024). *Koncept aplikácie inštitútu mediácie v Katolíckej cirkvi*. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.
- Sväté písmo Starého i Nového zákona.* (2011). Spolok svätého Vojtecha.

PREVENCIA DOMÁCEHO NÁSILIA – INTERDISCIPLINÁRNE PRÍSTUPY Z POHLADU TRESTNÉHO PRÁVA, KRIMINOLÓGIE A PSYCHOLÓGIE¹

Prevention of domestic violence – interdisciplinary approaches from the perspective of criminal law, criminology and psychology

Lucia Kurilovská,² Patrícia Krásná³

Abstrakt

Domáce násilie je závažný spoločenský problém, ktorý si vyžaduje komplexný a interdisciplinárny prístup. Predložená štúdia sa zameriava na možnosti prevencie domáceho násilia z pohľadu trestného práva, kriminológie a psychológie, pričom analyzuje ich vzájomné prepojenia a prínos k efektívnej ochrane obetí domáceho násilia. Z hľadiska trestného práva je nahliadané na skúmaný problém prostredníctvom legislatívnych nástrojov, represívnych aj preventívnych opatrení a ich uplatňovania v praxi. Kriminologický pohľad prináša analýzu príčin, rizikových faktorov a typológie páchatelov, čím prispieva k identifikácii možností včasnej intervencie. Psychologický aspekt sa sústreďuje na dynamiku násilného správania, dopady na obeť a možnosti terapeutickú a preventívnu prácu s páchatelmi aj obeťami. Cieľom vedeckej štúdie je tiež poukázať na význam bezpodmienečnej koordinovanej spolupráce medzi jednotlivými vednými disciplínami a navrhnúť opatrenia smerujúce k účinnej prevencii domáceho násilia.

Kľúčové slová: domáce násilie; obeť; páchatel; obzvlášť zraniteľná obeť; prevencia

Abstract

Domestic violence is a serious social problem that requires a comprehensive and interdisciplinary approach. The presented study focuses on the possibilities of preventing domestic violence from the perspective of criminal law, criminology and psychology, while analyzing their mutual connections and contribution to the effective protection of victims of domestic violence. From the perspective of criminal law, the problem under study is viewed through legislative instruments, repressive and preventive measures and their application in practice. The criminological perspective brings an analysis of the causes, risk factors and typology of perpetrators, thereby contributing to the identification of options for early intervention. The psychological aspect focuses on the dynamics of violent behavior, the impacts on victims and the possibilities of therapeutic and preventive work with perpetrators and victims. The aim of the scientific study is also to point out the importance of unconditional coordinated cooperation between individual scientific disciplines and to propose measures aimed at the effective prevention of domestic violence.

Keywords: domestic violence; victim; perpetrator; particularly vulnerable victim; prevention

---

¹ Predložená vedecká štúdia je výsledkom vedeckej činnosti v rámci projektu VEGA č. 1/0722/24 – Princípy právneho štátu v trestnom práve.

² Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD. I. štátna tajomníčka Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave; lucia.kurilovska@flawuniba.sk

³ mjr. JUDr. Patrícia Krásná, PhD., LL.M. Prorektorka pre celoživotné vzdelávanie a informatizáciu Akadémie Policajného zboru v Bratislave, Katedra vyšetrovania, Katedra kriminológie Akadémie Policajného zboru v Bratislave; patricia.krasna@akademipaz.sk

1. Úvod

V úvode je bezpodmienečne potrebné uviesť, že domáce násillie predstavuje jednu z najzávažnejších foriem latentnej kriminality, ktorá svojím charakterom zasahuje celú spoločnosť. Ide o trestný čin, ale i komplexný sociálno-patologický jav charakteristický dlhodobosťou, opakovaním násilného správania, existenciou asymetrického mocenského postavenia medzi páchatelom a obeťou, ako aj špecifickým vzťahovým rámcom založeným na rodinnom, partnerskom alebo inom blízkom vzťahu. Charakter a štruktúra domáceho násillia spôsobuje, že jeho dôsledky nepostihujú výlučne priame obeť, ale významným spôsobom ovplyvňujú aj ostatných ľudí, ktorí sú toho súčasťou. Ide napr. o deti vyrastajúce v násilnom prostredí, rodičov násilníka, svokrovcov, súrodencov a pod. Domáce násillie ovplyvňuje širšie rodinné väzby a v konečnom dôsledku aj celú spoločnosť. Rozmery domáceho násillia a najmä jeho dopady nie je možné striktné vymedziť, pretože okolnosti, ktoré sú s ním spojené zasahujú do viacerých štruktúr rodiny, ale aj spoločnosti.

Z nášho vedeckého poznania je možné uviesť, že domácejmu násilliu ako multidimenzionálnemu problému, ktorého efektívne riešenie nemožno redukovať výlučne na aplikáciu represívnych nástrojov trestného práva je potrebné sa venovať aj na úrovni kriminológie a psychológie. Poznatky z aplikačnej praxe, ako aj výsledky domácich a zahraničných výskumov potvrdzujú, že izolované trestnoprávne postihovanie páchatelov bez súčasného zabezpečenia psychologickej intervencie, sociálnej podpory obetí a systematických preventívnych mechanizmov nevedie k dlhodobému znižovaniu výskytu domáceho násillia ani k eliminácii recidívy násilného správania. Za nevyhnutný predpoklad efektívnej ochrany obetí a prevencie domáceho násillia preto považujeme jednoznačne efektívnu koordinovanú interdisciplinárnu spoluprácu subjektov participujúcich na ochrane obetí a represii násillia, najmä orgánov činných v trestnom konaní, súdov, psychológov, sociálnych pracovníkov, zdravotníckych pracovníkov, intervenčných centier, subjektov tretieho sektora, ale aj vedeckých pracovníkov, ktorí sa budú venovať domácejmu násilliu na vedeckej úrovni a následne bude možné vymedziť aj jeho etiológiu i fenomenológiu.

Domáce násillie nie je však iba národným problémom, ale máme za to, že jeho existenciu je možné nachádzať aj v iných krajinách a týka sa celého sveta. Vedecká, odborná literatúra, venuje problematike predmetného trestného činu značnú pozornosť, a to tak v rovine všeobecných teoretických východísk, ako aj v kontexte jeho konkrétnych aplikačných a interpretačných aspektov. Odborné poznatky sa sústreďujú najmä na identifikáciu jeho charakteristických znakov, determinantov a foriem prejavu s cieľom vytvárania efektívnych mechanizmov prevencie, včasnej intervencie a eliminácie jeho výskytu v spoločnosti.

Predmetom predkladanej vedeckej štúdie je analýza problematiky domáceho násillia z perspektívy trestného práva, kriminológie a psychológie s dôrazom na ich vzájomné prepojenie, ale aj aplikačný význam pri ochrane obetí a prevencii násilného správania. Túto analýzu vytvorili autorky prostredníctvom využitia poznatkov z právnych predpisov, odbornej literatúry, realizácie riadených rozhovorov s odborníkmi z praxe, ale aj prostredníctvom syntézy vedeckých poznatkov získaných počas realizácie výskumu, komparatívnej metódy, metódy indukcie a dedukcie.

Obsahom prvej kapitoly sú trestnoprávne aspekty domáceho násillia, právne nástroje ochrany obetí, aplikačné problémy súvisiace s dokazovaním a postihovaním násilnej kriminality v rodinnom prostredí. Druhá kapitola analyzuje domáce násillie z pohľadu kriminolo-

gických a psychologických teórií, pričom sa sústreďuje na determinanty násilia, rizikové faktory, typológiu páchatel'ov, dynamiku násilných vzťahov a možnosti prevencie. Tretia kapitola obsahuje praktické odporúčania vyplývajúce z aplikačnej praxe, identifikuje systémové nedostatky existujúcej právnej úpravy a formuluje návrhy de lege ferenda smerujúce k posilneniu ochrany obetí a zvýšeniu efektívnosti preventívnych mechanizmov v oblasti domáceho násilia.

2. Vymedzenie pojmu domáce násilie, jeho trestnoprávne aspekty, ochrana obetí, prevencia

Za trestný čin domáceho násilia sa považuje trestný čin spáchaný násilím alebo hrozbou násilia na príbuznom v priamom rade, osvojiteľovi, osvojencovi, súrodencovi, manželovi, bývalom manželovi, druhovi, bývalom druhovi, rodičovi spoločného dieťaťa alebo inej osobe, ktorá s páchatel'om žije alebo žila v spoločnej domácnosti. Takto ho definuje zákon č. 274/2017 Z. z. Zákon o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v § 2 ods. 1 písm. e).

Vo všeobecnosti však môžeme domáce násilie definovať ako sociálno – patologický jav, ktorý je spoločnosťou odsudzovaný a neakceptovateľný. Na základe určitých a presne špecifikovaných kritérií, ktorými popisujeme isté formy správania môžeme domáce násilie zaradiť do sociálnej kategórie. Uvedenými kritériami sú najmä: periodickosť porušovania spoločenských noriem v priestore a v čase, hromadného porušovania spoločenských noriem viacerými jedincami, potreba zásahu orgánov činných v trestnom konaní a divergencia správania jedincov, ktorí porušujú spoločenské normy (Bodnárová & Filadelfiová, 2002: 18).

Z medzinárodnoprávneho hľadiska predstavuje významný dokument v oblasti prevencie a eliminácie domáceho násilia Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu, označovaný ako Istanbulský dohovor. Napriek tomu, že Slovenská republika k ratifikácii uvedeného dohovoru nepristúpila, jeho normatívny obsah a hodnotové východiská významným spôsobom ovplyvňujú odborný diskurz týkajúci sa ochrany obetí domáceho násilia, ako aj požiadaviek na vytváranie komplexných systémových opatrení v oblasti prevencie a intervencie domáceho násilia. Medzi ďalšie najvýznamnejšie medzinárodné dokumenty patria aj Dohovor OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, Dohovor o právach dieťaťa, Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ale aj Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu.

Problematika domáceho násilia je v právnom poriadku Slovenskej republiky upravená prostredníctvom viacerých legislatívnych predpisov, najmä ustanoveniami Zákona č. 274/2017 Z. z. Zákona o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ďalej už iba „Zákon o obetiach“, Zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona v znení neskorších predpisov, ďalej už iba „Trestný zákon“ a Zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku v znení neskorších predpisov, ďalej už iba „Trestný poriadok“. Významné postavenie v systéme okamžitej ochrany obetí má i Zákon č. 171/1993 Z. z. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov, ďalej už iba „Zákon o PZ“, kde významným inštitútom je oprávnenie policajta vykázat' násilnú osobu zo spoločného obydlija. Policajt môže vykázat' osobu zo spoločného obydlija na 14 dní, ak možno očakávať útok na život, zdravie alebo ľudskú dôstojnosť. Tento inštitút predstavuje významný preventívny nástroj okamžitej ochrany obeť.

Tak ako vyplýva z vyššie uvedených skutočností Trestný zákon neobsahuje osobitnú skutkovú podstatu trestného činu domáceho násillia. Konanie páchatel'ov je subsumované najčastejšie pod viaceré trestné činy, najmä: týranie blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 Trestného zákona, nebezpečné vyhrážanie podľa § 360, nebezpečné prenasledovanie podľa § 360a, ublíženie na zdraví podľa § 155 a § 156, obmedzovanie osobnej slobody podľa § 183, znásilnenie podľa § 199, sexuálne násillie podľa § 200, či vydieranie podľa § 189. Tak ako znásilnenie i sexuálne násillie je sprevádzané násillím, hrozbou bezprostredného násillia alebo zneužitím bezbrannosti. Pri sexuálnom násillí však nie je následkom donútenie k súložu, ale donútenie k orálnemu styku, análnemu styku alebo k iným sexuálnym praktikám (Prokeiová, 2007).

Kľúčové postavenie v systéme ochrany obetí domáceho násillia má práve trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 Trestného zákona. Objektom trestného činu je ochrana blízkych osôb pred dlhodobým násillným alebo krutým zaobchádzaním. Charakteristickým znakom je opakované spôsobovanie fyzického alebo psychického utrpenia. Aplikácia prax, aj v súvislosti s daným, poukazuje na viacero problémov dokazovania tohto trestného činu. Vzhľadom na latentnosť násillia často absentujú priami svedkovia a dokazovanie je založené na výpovedi obete, znaleckých posudkoch a nepriamych dôkazoch. Významnú úlohu zohrávajú psychologické znalecké dokazovania a dokumentácia zdravotných následkov (Hamranová, 2021: 72). V rámci ďalšieho užšieho vymedzenia skutkov vykazujúcich znaky domáceho násillia zaraďujeme i trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201 Trestného zákona.

Následne by sme ešte rady poukázali na legislatívnu úpravu vybraných pojmov bezprostredne súvisiacich s domácim násillím, ktoré sú upravené v Zákone o obetiach a podporujú legislatívne ukotvenie a ochranu obetí domáceho násillia.

Obeťou sa podľa Zákona o obetiach rozumie fyzická osoba, ktorej bolo alebo malo byť trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková škoda, nemajetková alebo iná škoda alebo boli porušené, či ohrozené jej zákonom chránené práva alebo slobody. Príbuzný v priamom rade, osvojiteľ, osvojenec, súrodenec, manžel a osoba, ktorá žila v čase smrti v spoločnej domácnosti s osobou, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ako aj osoba závislá od osoby, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ak utrpeli v dôsledku smrti tejto osoby škodu a ak Zákon o obetiach neustanovuje inak. V prípade, ak je týchto osôb viac, považuje sa za obeť každá z nich.

Obzvlášť zraniteľnou obeťou je dieťa. Dieťaťom sa rozumie osoba mladšia ako osemnásť rokov, a ak nie je vek osoby známy a existuje dôvod domnievať sa, že je dieťaťom, považuje sa za dieťa, až kým sa nepreukáže opak. Obzvlášť zraniteľnou obeťou je aj osoba staršia ako 75 rokov, osoba so zdravotným postihnutím, obeť trestného činu obchodovania s ľuďmi, trestného činu nedobrovoľného zmiznutia, trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby, trestného činu spáchaného organizovanou skupinou, niektorého z trestných činov proti ľudskej dôstojnosti, niektorého z trestných činov terorizmu alebo trestného činu domáceho násillia, obeť trestného činu spáchaného násillím alebo hrozbou násillia z dôvodu jej pohlavia, sexuálnej orientácie, národnosti, rasovej alebo etnickej príslušnosti, náboženského vyznania alebo viery, ale aj obeť iného trestného činu, ktorá je vystavená vyššiemu riziku opakovanej viktimizácie alebo druhotnej viktimizácie zistenému na základe individuálneho posúdenia obete a jej osobných vlastností, vzťahu k páchatel'ovi alebo závislosti od páchatel'a, druhu alebo povahy a okolností spáchania trestného činu.

Obetou násilného trestného činu je fyzická osoba, ktorej bola úmyselným násilným trestným činom spôsobená ujma na zdraví. Ak táto osoba v dôsledku tohto činu zomrela, obeťou násilného trestného činu je aj pozostalý manžel po zomretom a pozostalé dieťa po zomretom, a ak ich niet, pozostalý rodič po zomretom, a osoba, ktorá žila so zomretým najmenej po dobu jedného roka pred smrťou v spoločnej domácnosti a ktorá sa so zomretým starala o spoločnú domácnosť, alebo osoba, ktorá bola odkázaná výživou na zomretého, ak Zákon o obetiach neustanovuje inak. Obeťou násilného trestného činu je aj fyzická osoba, ktorej bola spôsobená nemajetková ujma trestným činom obchodovania s ľuďmi, znásilnenia, sexuálneho násillia, sexuálneho zneužívania, týrania blízkej osoby a zverenej osoby alebo nedobrovoľného zmiznutia.

Dôležitým pojmom, ktorý súvisí s nami spracovávanou problematikou a je legislatívne zakotvený v Zákone o obetiach je aj *druhotná viktimizácia*. Druhotnou viktimizáciou je ujma, ktorá obeti vznikla v dôsledku konania alebo nekonania orgánu verejnej moci, subjektu poskytujúceho pomoc obetiam, poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, znalca, tlmočníka, obhajcu alebo oznamovacích prostriedkov.

Opakovanou viktimizáciou je ujma, ktorá obeti vznikla v dôsledku pokračujúceho konania páchatela, ktoré spočíva v pôsobení na obeť vyhrážaním, zastrašovaním, nátlakom, zneužívaním moci nad obeťou, pomstami sa alebo inou formou s cieľom pôsobiť na fyzickú integritu obeť alebo psychickú integritu obeť. Z vyššie uvedeného vyplýva aj ochrana obeť domáceho násillia, pretože veľmi podstatným prvkom v rámci ochrany obeť je aj legislatívne ukotvenie primárnych pojmov, ktoré nám umožňuje adekvátne reagovať na vznikajúce problémy v aplikačnej praxi.

Európsky súd pre ľudské práva vo svojej judikatúre tiež opakovane zdôrazňuje pozitívnu povinnosť štátu zabezpečiť účinnú ochranu obeť domáceho násillia aj prostredníctvom legislatívnych prvkov. V rozhodnutí *Opuz proti Turecku* súd konštatoval, že pasivita štátu pri ochrane obeť domáceho násillia môže predstavovať porušenie práva na život a zákazu neľudského zaobchádzania (CASE OF OPUZ v. TURKEY Application no. 33401/02).

Dovolíme si konštatovať, že tak ako národné, tak aj medzinárodné štandardy kladú v súvislosti s ochranou obeť aj domáceho násillia dôraz na: preventívne opatrenia, efektívnu ochranu obeť, dostupnosť pomoci, vzdelávanie odborníkov a efektívnu koordináciu inštitúcií.

3. Kriminologické a psychologické aspekty domáceho násillia, prevencia domáceho násillia z pohľadu psychológie a kriminológie

Kriminológia skúma domáce násillie ako sociálno-patologický jav podmienený viacerými individuálnymi, sociálnymi a situačnými faktormi. Pri definovaní príčin domáceho násillia sa uplatňujú rôzne teoretické prístupy. Teória sociálneho učenia vychádza z predpokladu, že násilné správanie je osvojované prostredníctvom pozorovania a skúseností. Deti vyrastajúce v násilnom prostredí si môžu takéto správanie osvojovať a násillie považujú za akceptovateľný spôsob riešenia konfliktov (Bandura, 1997). Teória sociálneho stresu poukazuje na význam ekonomických problémov, nezamestnanosti, frustrácie a sociálnej izolácie. Tieto faktory môžu zvyšovať pravdepodobnosť násilného správania (Gřivna & Scheinost & Zoubková a kol., 2014).

Viacere kriminologické výskumy identifikovali niekoľko rizikových faktorov zvyšujúcich pravdepodobnosť výskytu domáceho násillia v rodinách. Medzi najčastejšie, ktoré sme identi-

fikovali patrili: agresívne osobnostné črty, nízka frustračná tolerancia, závislosti od alkoholu a drog, psychické poruchy, skúsenosť s násilím v detstve. Medzi najčastejšie sociálne faktory možno zaradiť: nezamestnanosť, chudobu, sociálnu izoláciu, konfliktné partnerské vzťahy, ale i patriarchálne postoje (Goldsmith, 2016). V súvislosti s vyhodnocovaním informácií získanými počas riadených rozhovorov nám bola vo všetkých prípadoch potvrdená aj informácia, že alkohol a aj iné návykové látky predstavujú významný faktor eskalácie i domáceho násilia. Hoci samotný alkohol nie je primárnou príčinou domáceho násilia, významne znižuje sebakontrolu a zvyšuje agresivitu páchatel'ov a tým aj dôsledky nekontrolovateľného správania agresora.

V súvislosti s kriminologickým náhľadom na nami spracovávanú problematiku považujeme ďalej za dôležité vymedziť aj osobnostnú charakteristiku páchatel'ov domáceho násilia, pretože poznanie konkrétnych špecifických znakov páchatel'ov je podstatne dôležité pri uplatňovaní aj efektívnej prevencie, či ochrane obetí domáceho násilia.

Osobnosť páchatel'a trestnej činnosti putá mimoriadnu pozornosť kriminológie. Pojem osobnosť pochádza z latinského slova „persóna“. Maska antického herca zvýrazňovala charakteristické vlastnosti role, ktorú hral. Trestné činy, napr. lúpeže v bankách, nás učia, že maska zároveň skrýva skutočnú tvár páchatel'a. Preto exkurz do osobnostných vlastností páchatel'a trestných činov umožňuje hlbšie preniknúť do ich podstaty (Kdo jsou tzv. zelené vdovy? Národní linka pro odvykání, 2026). V súčasnej dobe existuje veľké množstvo charakteristík, či názorov na definíciu osobnosti. Súčasné učebnice kriminológie svedčia o tom, že kriminológia stále využíva definície a poznatky psychologickéj vedy. Osobnostný profil veľkej väčšiny páchatel'ov domáceho násilia možno charakterizovať nasledujúcim spôsobom: prenesenie viny na dôvody vonkajšieho rozsahu – agresori vo veľkej miere hľadajú dôvody, prečo k násiliu prišlo všade možne, len nie u seba. Svoje konanie ospravedlňujú hlavne pred sebou samým, pred okolím vrátane obete. Príčinu svojho agresívneho konania pripisujú dôvodom, ktoré sú mimo ich vôle, či mimo ich rozsah. Takýmto dôvodom môže byť napr. požívanie alkoholu, provokácie obete či podstúpenie stresu v zamestnaní. Keďže spoločenská mienka páchanie násilia odsudzuje, robia muži, ktorí sa ho dopúšťajú, všetko preto, aby zaň nemuseli prevziať zodpovednosť. V tom, ako sa so svojim násilným správaním vyrovnávajú, ako ho vysvetľujú, ako ho obhajujú či popierajú, môžeme identifikovať spoločné znaky.

Poznanie spôsobov a stratégií, akými sa páchatel' snaží zbaviť zodpovednosti za násilie, je obzvlášť užitočné pre profesionálov, ktorí sú v rámci spoločenského systému zapojení do kontaktu s násilníkom: orgány činné v trestnom konaní, súdy, atď. Násilník sa totiž neraz usiluje prostredníctvom manipulácie získať týchto ľudí na svoju stranu, ochromí ich argumentmi, má vysvetlenie takpovediac „na všetko“. Dôvodov má viacero. V prípade prebiehajúceho trestného konania sa snaží vyhnúť trestnej zodpovednosti, v otázke starostlivosti o deti zasa usiluje zneužiť kompetencie úradov v neprospech partnerky. Domáceho násilia sa najčastejšie dopúšťajú muži, ktorí vyrástli v násilných domácnostiach, boli priamo sami obeťou alebo svedkom násilia v detstve, alebo sa stretli s násilím medzi inými, významnými osobami vo svojom živote. Svoju partnerku berú ako majetok a sú silno žiarliví. Reagujú agresívne, kedykoľvek majú pocit, že by ich partnerke či matke, dcére mohol iný muž venovať pozornosť. Tieto ženy nie sú schopné presvedčiť ho o svojej nevine a to aj napriek tomu, že muži monitorujú každý ich krok, to niekedy až do extrémnej podoby, napr. prehľadávajú jej poštu, odpočúvajú mobilné hovory a pod. Vyznávajú tradičné hodnoty a veria predstave, že muži majú právo biť ženy, že sú ženám nadriadené a že je svoju ženu normálne občas „preplesknúť“. Násilie

na žene, deťoch či iných osobách je pre nich jednoducho súčasť mužskej role. Majú násilnícke sklony – akceptujú násilie ako jediný nástroj a prostriedok riešenia situácií. Vykazujú problematické sexuálne správanie – pohlavný styk nevnímajú ako prejav lásky medzi mužom a ženou, ale ako akt moci a v jeho priebehu si posilňujú mužskú dominanciu. Majú „dvojitú“ tvár – na jednej strane sú pozorní a starostliví, na strane druhej agresívni a vulgárni (Krásná, Lengyelová, 2024: 38). Táto vlastnosť je pre obeť či ostatných členov veľmi mätúca, pretože jeden deň dokáže svoje partnerku či manželku zbiť, na druhý deň ju zahŕňa láskou (Ševčík, Špatenková, 2011). Tak ako bolo už nami uvedené poznanie osobnosti páchatela je podstatne dôležité. Toto poznanie je však významné i z hľadiska posudzovania rizika recidívy a voľby vhodných terapeutických intervencií.

Psychológia domáceho násilia skúma dynamiku násilných vzťahov, psychologické mechanizmy násilia a jeho dôsledky na obeť. Lenore Walker formulovala teóriu cyklu násilia, ktorý pozostáva z troch fáz: fáza narastania napätia, fáza násilného incidentu, fáza ospravedlňovania a „medových týždňov“ (Walker, 1984). Tento cyklus spôsobuje psychologickú závislosť obeť od páchatela a komplikuje odchod z násilného vzťahu. Obete domáceho násilia často trpia úzkostnými poruchami, depresívnymi stavmi, posttraumatickou stresovou poruchou, poruchami sebahodnotenia, ale aj psychosomatickými problémami. Významným psychologickým fenoménom je naučená bezmocnosť. Obete po opakovaných skúsenostiach s násilím nadobúdajú presvedčenie, že nie sú schopné zmeniť svoju situáciu (Velikovská, 2016).

Z pohľadu kriminológie, psychológie, ale samozrejme aj trestného práva prevencia domáceho násilia musí byť viacúrovňová, systematická a efektívna. Práve spomínané kľúčové faktory je možné dosiahnuť multiinštitucionálnym a multidisciplinárnym prístupom, ktorý prezentujeme i v našej predloženej štúdií.

Primárna prevencia v súvislosti s domácim násilím je zameraná na predchádzanie vzniku násilia prostredníctvom vzdelávania, osvety a podpory zdravých partnerských vzťahov. Kľúčovými oblasťami v oblasti primárnej prevencie sú vzdelávanie a osveta–informovanie verejnosti o formách násilia, fyzické, psychické, sexuálne, ekonomické, a jeho následkoch. Zmena všeobecných postojov – nepodporovanie a vyvracanie mýtov a rodových stereotypov, ktoré ospravedlňujú alebo zľahčujú násilie. Školské programy: Výchova detí a mladých ľudí k nenásilnému riešeniu konfliktov a rešpektu. Podpora rovnosti: Realizácia projektov zameraných na rodovo podmienené násilie a presadzovanie nediskriminácie. Komunitné aktivity: Zapájanie komunity do prevencie a zvyšovanie povedomia o dostupnej pomoci (Zastavmenasilie.gov, 2026). Primárnu prevenciu považujeme za kľúčovú a veľmi dôležitú, pretože ak dokážeme domácomu násiliu predchádzať, dokážeme ho eliminovať už v začiatkoch následne bude jeho výskyt nižší (Dianiška & Strémy, 2018).

Sekundárna prevencia sa sústreďuje na rizikové skupiny a včasnú intervenciu pri identifikovaní násilia. Prispieva k včasnému rozpoznaní a zastaveniu násilia a zameriava sa na identifikovanie problémov jednotlivcov alebo skupín a konkrétnu pomoc obetiam. Sekundárna prevencia je určená priamo ohrozeným osobám alebo rizikovým skupinám obyvateľstva, pričom vytvára priestor pre ciele aktivít v sociálnej oblasti, zdravotníctve, školstve, psychológii a orgánov činných v trestnom konaní. Sekundárna prevencia má zabrániť aj vzniku alebo prehĺbovaniu ďalších problémov, prameniach z násilia, ako porúch sociálneho a psychického vývinu či zdravotných problémov. Napríklad rýchly zásah polície s primeranými následkami pre páchatela by v zásade mal zabrániť páchaniu násilia (Gender.gov, 2026).

Terciárna prevencia smeruje k zabráneniu recidívy a minimalizácii následkov násilia. Významným nástrojom prevencie sú programy práce s páchatelmi. Ich cieľom je rozvoj schopnosti zvládať konflikty bez násilia, kontrola agresivity a prevzatie zodpovednosti za svoje konanie. V rámci terciárnej prevencie je potrebné poskytovať bezpečie, bezpečné ubytovanie, krízovú intervenciu a dlhodobú pomoc pre obeť, ktoré už násilie zažili. V rámci terciárnej prevencie je dôležité zamedziť aj opakovaniu domáceho násilia. Preto je potrebné pracovať s páchatelom – snaha o zmenu jeho správania napríklad prostredníctvom resocializačných programov alebo vzdelávania (Dianiška & Strémy & Vráblová a kol, 2016).

4. Praktické odporúčania, postrehy z aplikačnej praxe a návrhy de lege ferenda

V ďalšom texte máme v úmysle poukázať na výsledky nami realizovaného prieskumu. Analýzou týchto zistení sme dospeli k vymedzeniu konkrétnych aplikačných nesúládov, odporúčaní a návrhov, ktoré máme za to, že vo zvýšenej miere prispievajú k zefektívneniu prevencie domáceho násilia a podporia podstatnú významnosť interdisciplinárnych prístupov z pohľadu trestného práva, kriminológie a psychológie pri riešení domáceho násilia. Riadené rozhovory realizované s vyšetrovateľmi Policajného zboru⁴ poukazujú na viacero systémových problémov pri vyšetrovaní domáceho násilia.

Za najvýznamnejšie problémy označili vysokú latentnosť domáceho násilia, časté späťvzatie výpovedí zo strany obetí, ekonomickú a emocionálnu závislosť obetí od páchatelov, ale aj závislosť páchatelov na obetiach, nedostatok špecializovaných psychológov, zdĺhavosť znaleckého dokazovania, nedostatočnú koordináciu medzi inštitúciami a sekundárnu viktimizáciu obetí. Vyšetrovatelia zároveň zdôraznili, že úspešnosť dokazovania výrazne závisí od kvality prvotného zásahu policajnej hliadky. Práve daná skutočnosť bola nami už niekoľkokrát riešená v rámci aj iných vedeckých výstupov, kde sme poukazovali na dôležitosť vzdelania a poznania problematiky aj domáceho násilia policajtmi prvého kontaktu. Pretože aj v prípade, že vyšetrovateľ bude postupovať s úplnou presnosťou, ale bude prvotný kontakt s obeťou a páchatelom neadekvátny následne sa veľmi ťažko odstraňuje tento nedostatok a z neho prameniace negatívne následky.

Aplikačná prax ďalej ukazuje, že obeť často odmietajú spolupracovať z dôvodu strachu z páchatela alebo ekonomickej závislosti. Mimoriadne problematické sú prípady, keď obeť a páchatel naďalej žijú v spoločnej domácnosti pretože ani obeť a ani páchatel nemajú kde ísť.

Pozitívne skúsenosti sú spojené s činnosťou intervenčných centier, špecializovaných poradenských služieb a Informačných kancelárií pre obeť trestných činov – Informačné kancelárie pre obeť trestných činov sú systémovou súčasťou Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Boli zriadené s cieľom zlepšiť ochranu, podporu a dostupnosť pomoci pre obeť trestných činov prostredníctvom poskytovania informačného usmernenia a nasmerovania na odbornú pomoc na základe posúdenia individuálnych potrieb každého klienta. Cieľom informačných kancelárií je tiež pomôcť klientom zorientovať sa vo svojich zákonom garantovaných právach a v systéme dostupnej odbornej pomoci. Samotný zásah represívnych zložiek často nepostačuje na komplexné riešenie situácie obete, najmä v počiatočnej fáze po spáchaní trestné-

⁴ Riadené rozhovory boli realizované s 8 vyšetrovateľmi, ktorí pôsobia v aplikačnej praxi viac ako 3 roky a venujú sa nami zvolenej problematike viac ako 2 roky.

ho činu, keď môže byť obeť v šoku a nemusí plne rozumieť svojim právam ani možnostiam pomoci. Absencia služby zameranej na potreby obete môže prehlbovať jej traumy a znižovať ochotu spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní. Okrem plnenia úloh kontaktného pracoviska pre obeť realizujú informačné kancelárie aj aktivity osvetovej činnosti. Tieto aktivity sú zamerané najmä na osoby prvého kontaktu (učitelia, pracovníci komunitných centier a pod.), ktoré prichádzajú do pravidelného kontaktu s ohrozenými cieľovými skupinami (seniori, mládež, deti v inštitucionálnej starostlivosti a pod.) v záujme posilnenia identifikácie a nasmerovania obetí k dostupnej pomoci (MINV SR, 2026).

Pozitívne bola hodnotená interdisciplinárna spolupráca medzi políciou, psychológmi a ostatnými subjektami, čo sa javí, podľa našich zistení, ako najefektívnejší model prevencie, ale samozrejme následne aj ochrany obetí.

Na základe analýzy odborných prameňov a poznatkov z aplikačnej praxe si dovoľíme formulovať viaceré odporúčania.

Posilnenie špecializácie orgánov činných v trestnom konaní – vyšetrovanie domáceho násillia si vyžaduje osobitné odborné vedomosti a citlivý prístup k obetiam. Vhodným riešením je napríklad vytváranie špecializovaných tímov policajtov a prokurátorov zameraných na domáce násillie. Kľúčové je aj pravidelné vzdelávanie, ktoré realizujeme aj v podmienkach Akadémie Policajného zboru v Bratislave, a malo by zahŕňať: školenie policajtov prvého kontaktu, ale aj vyšetrovateľov na témy: psychológia obetí, rizikové faktory eskalácie násillia, komunikačné techniky, prevencia sekundárnej viktimizácie, práca s deťskými obeťami. Rozšírenie dostupnosti psychologickej pomoci – psychologická pomoc musí byť dostupná nielen obetiam, ale aj deťom a páchatelom. Včasná psychologická intervencia môže výrazne znížiť riziko recidívy a dlhodobých psychických následkov. Potrebné je zvýšiť kapacity poradenských centier, zabezpečiť bezplatnú psychologickú pomoc, vytvárať krízové intervenčné tímy, podporovať programy pre páchatelov násillia. Tiež je podstatne dôležité posilnenie preventívnych programov. Prevencia domáceho násillia musí začínať už v školskom prostredí. Veľmi dôležité je rozvíjať emocionálnu inteligenciu, nenásilnú komunikáciu, prevenciu rodovo podmieneného násillia. Významnú úlohu zohrávajú aj mediálne kampane zamerané na zvyšovanie povedomia verejnosti.

Na základe identifikovaných problémov možno formulovať viaceré návrhy de lege ferenda.

Posilnenie ochranných opatrení. Vhodné je zvážiť predĺženie doby vykázania násilnej osoby, efektívnejšie monitorovanie dodržiavania zákazov priblíženia, širšie využívanie elektronických monitorovacích prostriedkov. Povinné terapeutické programy pre páchatelov. V prípade odsúdených páchatelov domáceho násillia je vhodné rozšíriť využívanie povinných terapeutických a resocializačných programov. Zlepšenie postavenia deťskych obetí. Potrebné je posilniť ochranu detí ako nepriamych obetí domáceho násillia, najmä: minimalizáciou opakovaných výsluchov, využívaním špecializovaných výsluchových miestností, zabezpečením psychologickej podpory. Interdisciplinárny prístup musí byť založený na koordinácii subjektov, výmene informácií, špecializovanom vzdelávaní, multidisciplinárnych tímoch, dostupnosti odbornej pomoci.

5. Záver

Domáce násilie predstavuje závažný multidimenzionálny fenomén, ktorý významným spôsobom zasahuje do základných ľudských práv, integrity jednotlivca a stability rodinného prostredia. Ide o spoločensky mimoriadne nebezpečný jav, ktorého špecifikom je dlhodobosť, opakovaný charakter, vysoká miera latentnosti a existencia mocenskej nerovnováhy medzi páchatelom a obeťou. Práve tieto charakteristiky spôsobujú, že odhaľovanie, dokazovanie a následná ochrana obetí predstavujú pre orgány činné v trestnom konaní, ako aj pre odbornú verejnosť osobitne náročnú úlohu.

Analýza právnej úpravy potvrdzuje, že slovenský právny poriadok disponuje viacerými prostriedkami ochrany obetí domáceho násilia, a to tak v rovine trestného, občianskeho, ako aj správneho práva. Významným prvkom ochrany sú najmä inštitúty vykázania zo spoločného obydľia, neodkladných opatrení, osobitných procesných práv obetí či možnosti využitia špecializovaných intervenčných služieb. Napriek tomu však aplikačná prax poukazuje na viaceré pretrvávajúce nedostatky, predovšetkým v oblasti efektívneho dokazovania psychického násilia, posudzovania opakovaných incidentov, zabezpečenia dôkaznej situácie a eliminácie sekundárnej viktimizácie obetí počas trestného konania. Problematická zostáva aj nejednotnosť rozhodovacej praxe a nedostatočná koordinácia jednotlivých subjektov participujúcich na ochrane obetí.

Z kriminologického hľadiska je domáce násilie podmienené komplexným súborom individuálnych, sociálnych, ekonomických a kultúrnych faktorov. Významnú úlohu zohrávajú patologické vzorce správania, generačný prenos násilia, závislosti, sociálna frustrácia či stereotypné rodové predstavy. Psychologické poznatky zároveň poukazujú na závažné dôsledky domáceho násilia na psychické zdravie obetí, vrátane rozvoja úzkostných porúch, depresívnych stavov, posttraumatickej stresovej poruchy alebo syndrómu naučenej bezmocnosti. Mimoriadne alarmujúci je dopad násilia na maloleté deti, ktoré sú často sekundárnymi obeťami konfliktov v rodinnom prostredí. Dlhodobé vystavenie násiliu môže negatívne ovplyvniť ich emocionálny vývin, sociálne väzby a budúce správanie, pričom zvyšuje riziko reprodukcie násilných modelov v dospelosti.

Osobitný význam preto nadobúda včasná identifikácia rizikových faktorov a efektívna preventívna činnosť. Prevencia domáceho násilia musí byť realizovaná na viacerých úrovniach – od primárnej prevencie zameranej na vzdelávanie verejnosti, podporu rovnosti a rozvoj nenásilnej komunikácie, až po sekundárnu a terciárnu prevenciu orientovanú na včasné odhalenie násilia, ochranu obetí a resocializáciu páchatelov. Nevyhnutnou súčasťou efektívneho systému ochrany je aj dostupnosť špecializovaných poradenských, psychologických a sociálnych služieb, ktoré dokážu reagovať na individuálne potreby obetí.

Významným predpokladom efektívneho riešenia domáceho násilia je interdisciplinárna spolupráca medzi orgánmi činnými v trestnom konaní, súdmi, orgánmi sociálnoprávnej ochrany detí, zdravotníckymi zariadeniami, školami, intervenčnými centrami a mimovládnyimi organizáciami. Len koordinovaný postup jednotlivých subjektov umožňuje zabezpečiť komplexnú ochranu obetí, minimalizovať riziko opakovanej viktimizácie a zvýšiť účinnosť preventívnych opatrení. Zároveň je potrebné pokračovať v špecializovanom vzdelávaní policajtov, sudcov, prokurátorov, psychológov a sociálnych pracovníkov, aby boli schopní citlivo a odborne reagovať na špecifiká domáceho násilia.

Do budúcnosti možno za prioritné považovať ďalšie posilňovanie preventívnych mechanizmov, rozvoj multidisciplinárnych intervenčných tímov, zlepšenie dostupnosti pomoci najmä v regiónoch a dôslednejšie uplatňovanie princípov ochrany obetí v aplikačnej praxi. Rovnako dôležité je podporovať výskum v oblasti domáceho násillia, ktorý umožní lepšie identifikovať príčiny, rizikové faktory a efektívne formy intervencie.

Efektívny boj proti domácejmu násilliu preto nemožno redukovať výlučne na represívne opatrenia trestného práva. Vyžaduje si komplexný, systematický a dlhodobý prístup založený na prevencii, vzdelávaní, odbornej pomoci, ochrane obetí a aktívnej spolupráci všetkých zainteresovaných subjektov. Len vytvorením funkčného systému koordinovanej ochrany možno dosiahnuť nielen znižovanie výskytu domáceho násillia, ale aj reálne posilnenie ochrany ľudskej dôstojnosti, základných práv a bezpečnosti jednotlivcov v spoločnosti.

Bibliografia

Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. W H Freeman/Times Books/ Henry Holt & Co.

Bodnárová, B., & Filadelfiová, J. (2002). *Domáce násillie na Slovensku: Priebežná správa z výskumu*. 1. vyd. Medzinárodné stredisko pre štúdium rodiny.

CASE OF OPUZ v. TURKEY Application no. 33401/02.

Dianiška, G., Strémy, T., Vrábová, M. & kol. (2016). *Kriminológia. 3. aktualizované a doplnené vydanie*. Aleš Čeňek.

Dianiška, G., & Strémy, T. (2018). Význam kriminológie pre vzdelávanie právnikov. In V. Hrabovec Hudecová & J. Mlýnek (Ed). *Kriminológia ako samostatný vedný odbor v rovine vedeckovýskumnej a akademickej výučby na vysokých školách v Slovenskej republike, Českej republike a Poľskej republike*. (s. 86 – 102). Akadémia Policajného zboru v Bratislave.

Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilliu na ženách a domácejmu násilliu a o boji proti nemu.

Dohovor OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien.

Dohovor o právach dieťaťa.

Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilliu na ženách a domácejmu násilliu.

Filadelfiová, J., Gerbery, D., & Vittek, J. (2017). *Reprezentatívny výskum domáceho násillia na Slovensku*. Inštitút pre výskum práce a rodiny.

Goldsmith, T. D. (2016). *The Physical & Emotional Injuries of Domestic Violence*. Psych Central. [cit. online]. Dostupné na <https://psychcentral.com/lib/the-physical-and-emotional-injuries-of-domestic-violence/>.

Gřivna, T., Scheinost, M., Zoubková, I., & kol. (2014). *Kriminologie. 4. vydanie*. Wolters Kluwer, a. s..

Hamranová, D. (2021). *Legal Means of the Protection of Victims of Domestic Violence*. ACTA FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS COMENIANAE. Tomus XL. 1/2021. 19 s.

Kdo jsou tzv. zelené vdovy? Národní linka pro odvykání. (2026). [online]. Dostupné na internete: <https://chciodvykat.cz/clanky/kdo-jsou-tzv-zelene-vdovy/>.

Pastuchová Neumannová, A. (2024). Vybrané východiská pri komunikácii vyšetrovateľov s obeťou domáceho násillia vo výsluchovej miestnosti. In P. Krásná & D. Lengyelová (Ed). *Súbor prednášok a prezentácií z kurzu realizovaného v rámci projektu „Zlepšenie ochrany práv obetí – posilnenie kapacít a postupov boja proti násilliu na ženách a domácejmu násilliu“*. (s. 69 – 76). Akadémia Policajného zboru v Bratislave.

MINV SR. (2026). [online]. [cit.2026-04-03]. Dostupné na internete: <https://www.minv.sk/?informacne-kancelarie-pre-obete-trestnych-cinov>.

Prevenicia. (2026). [online]. [cit.2026-04-01]. Dostupné na internete: <https://www.gender.gov.sk/zastavmenasilie/kmc/prevenicia/>.

Prokeinová, M. (2007). *Odborníci a znalci v trestnom konaní*. Dostupné na internete: <http://www.epi.sk/odborny-clanok/Odbornici-a-znalci-v-trestnom-onani.aspx?Template=print>.

Ševčík, D., Špatenková, N. & kol. (2011). *Domáci násillí*. Portál.

Velikovská, M. (2016). *Psychologie obětí trestných činů*. Grada Publishing, a. s..

Walker, L. E. (1984). *The Battered Woman Syndrome*. Springer Publishing Company.

Zastavmenasilie. (2026). [online]. [cit.2026-04-03]. Dostupné na internete: <https://www.zastavmenasilie.gov.sk/>.

Zákon č. 171/1993 Z. z. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 274/2017 Z. z. Zákon o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

SOCIÁLNA KOHÉZIA A JEJ OHROZENIE V KONTEXTE DLHODOBÝCH RODINNÝCH KONFLIKTOV

Social cohesion and its threats in the context of long-term family conflicts

Ernest Kováč¹

Abstrakt

Sociálna kohézia predstavuje fundamentálny pilier funkčného spoločenského usporiadania, pričom jej erózia na mikroúrovni rodinného systému vyvoláva kaskádové dôsledky presahujúce hranice primárnej skupiny. Predkladaný príspevok analyzuje mechanizmy, prostredníctvom ktorých dlhodobé rodinné konflikty ohrozujú sociálnu kohéziu na individuálnej, skupinovej aj spoločenskej úrovni. Vychádzajúc z teórie sociálnej kohézie, systémovej rodinnej teórie a poznatkov vývinovej psychológie, príspevok mapuje vzťah medzi chronickou konfliktnosťou v rodinnom prostredí a dezintegračnými procesmi v širšom sociálnom kontexte. Osobitná pozornosť je venovaná psychosociálnym mechanizmom prenosu konfliktných vzorcov správania, erózii sociálneho kapitálu a narušeniu interpersonálnej dôvery ako kľúčových dimenzií kohézie. Príspevok ďalej identifikuje rizikové faktory posilňujúce destabilizačný potenciál rodinných konfliktov a načrtáva implikácie pre intervenčnú prax v oblasti psychosociálnej pomoci. Záverom sú formulované odporúčania pre oblasť prevencie a podpory sociálnej súdržnosti prostredníctvom cielej práce s rodinným systémom.

Kľúčové slová: sociálna kohézia; rodinný konflikt; psychosociálna práca; dezintegrácia; sociálny kapitál; interpersonálna dôvera; rodinný systém; mediácia

Abstract

Social cohesion represents a fundamental pillar of functional social order, and its erosion at the micro-level of the family system produces cascading consequences that extend beyond the boundaries of the primary group. This paper analyses the mechanisms through which long-term family conflicts threaten social cohesion at the individual, group, and societal levels. Drawing on social cohesion theory, systemic family theory, and developmental psychology, the paper maps the relationship between chronic conflictual in the family environment and disintegration processes in a broader social context. Particular attention is paid to psychosocial mechanisms of transferring conflictual behavioural patterns, the erosion of social capital, and the disruption of interpersonal trust as key dimensions of cohesion. The paper further identifies risk factors that amplify the destabilising potential of family conflicts and outlines implications for intervention practice in the field of psychosocial assistance. Recommendations for prevention and support of social cohesion through targeted work with the family system are formulated in the conclusion.

Keywords: social cohesion; family conflict; psychosocial work; disintegration; social capital; interpersonal trust; family system; mediation

---

¹ PhDr. Ernest Kováč, PhD., MBA, LL.M., Akadémia policajného zboru v Bratislave; ernest.kovac@akademiapz.sk

1. Úvod

Sociálna kohézia ako analytická kategória sociálnych vied označuje mieru súdržnosti, vzájomnej prepojenosti a zdieľaných hodnôt v rámci sociálnych skupín a spoločnosti ako celku. Napriek tomu, že termín je v odbornej literatúre diskutovaný predovšetkým na makrosociálnej úrovni – v kontexte národnej identity, migrácie, ekonomickej nerovnosti či politickej participácie – jej korene a predpoklady sa formujú v primárnych sociálnych skupinách, z ktorých najvýznamnejšou zostáva rodina (Berger, Schmitt, 2002). Práve rodina ako základná sociálna inštitúcia plní funkciu primárneho socializačného prostredia, v ktorom sa internalizujú normy, hodnoty a vzorce správania nevyhnutné pre budovanie kohéznych medziľudských vzťahov. Durkheim (1893/2004) v tejto súvislosti poukazuje na to, že organická solidarita modernej spoločnosti je podmienená funkčnosťou primárnych skupín, v rámci ktorých sa reprodujú normy vzájomnosti a reciprocity tvorené základom sociálnej integrácie. Dlhodobé rodinné konflikty – charakterizované chronickou prítomnosťou napätia, adversariálnych interakcií a nedostatočnej schopnosti konštruktívneho riešenia sporov – predstavujú závažný rizikový faktor nielen pre psychosociálnu pohodu jednotlivých členov rodiny, ale aj pre širší sociálny systém. Výskumy konzistentne dokazujú, že deti vyrastajúce v konfliktnom rodinnom prostredí vykazujú nižšiu schopnosť empatie, obmedzenú kapacitu pre kooperatívne správanie a zvýšenú predispozíciu k interpersonálnym konfliktom v dospelosti (Cummings, Davies, 2010). V tomto kontexte je relevantné poukázať na to, že psychosociálne dôsledky rodinných konfliktov sa nekumulujú iba na individuálnej úrovni, ale systematicky oslabujú prosociálne kompetencie potrebné pre udržanie kohéznych spoločenských väzieb. Kováč a Szarszoi (2025) v tejto súvislosti upozorňujú, že kumulatívny stres v rodinnom prostredí produkuje hlboké a dlhodobé zmeny v rodinnej dynamike, ktoré výrazne presahujú rámec akútnej krízy a ovplyvňujú celkové fungovanie rodinného systému ako sociálnej jednotky.

Matoušek (2003) zdôrazňuje, že rodina ako inštitúcia a vzťahová sieť súčasne plní nenahraditeľnú funkciu regulátora sociálneho správania svojich členov, pričom dysfunkcia tejto regulačnej funkcie – ako je tomu pri dlhodobých rodinných konfliktoch – sa nevyhnutne prejaví v kvalite vzťahov, ktoré jej členovia nadväzujú v širšom spoločenskom prostredí. Cieľom predkladaného príspevku je preto analyzovať vzťah medzi dlhodobými rodinnými konfliktmi a oslabovaním sociálnej kohézie prostredníctvom multi-úrovňovej perspektívy zahŕňajúcej individuálnu, skupinovú a spoločenskú dimenziu.

1.1 Konceptualizácia sociálnej kohézie

Sociálna kohézia predstavuje multidimenzionálny konštrukt, ktorého definovanie zostáva v odbornej literatúre predmetom diskusie. Jednu z najcitovanejších definícií formuloval Jenson (1998), ktorý sociálnu kohéziu opisuje ako stav spoločnosti, v ktorom existuje zdieľaný pocit príslušnosti, participácie, uznania, legitímnosti a rovnosti. Neskoršia európska diskusia, reflektovaná v správach Rady Európy, rozvinula tento koncept smerom k zdôrazňovaniu kapacity spoločnosti zabezpečovať dlhodobú pohodu všetkých svojich členov vrátane spravodlivého prístupu k zdrojom a rešpektovania ľudskej dôstojnosti (Council of Europe, 2005).

Berger – Schmitt (2002) navrhuje dvojrozmernú štruktúru sociálnej kohézie zahŕňajúcu: (1) znižovanie nerovností a sociálnych exklúzií a (2) posilňovanie sociálnych väzieb, interakcií a sociálneho kapitálu. Táto dualita má priamy analytický dosah na skúmanú problematiku,

nakoľko rodinné konflikty ovplyvňujú obe dimenzie – prostredníctvom ekonomickej destabilizácie rodiny a zároveň cez narušenie kvality medziľudských vzťahov a dôvery. Ondrejko-vič (2009) v tomto kontexte poukazuje na vzájomnú podmienenosť sociálnej dezorganizácie a dysfunkcií v primárnych skupinách, pričom argumentuje, že sociálna patológia na makroúrovni je vždy symptómom porúch na mikroúrovni rodinného a komunitného systému. Chan, To a Chan (2006) identifikujú päť kľúčových komponentov sociálnej kohézie: (1) spoločné hodnoty a občianska kultúra, (2) sociálny poriadok a sociálna kontrola, (3) sociálna solidarita a redukcia nerovností, (4) sociálne siete a sociálny kapitál, (5) pocit príslušnosti a identity. Z hľadiska rodinných konfliktov je obzvlášť relevantný komponent sociálnych sietí a sociálneho kapitálu, keďže konfliktné rodinné prostredie systematicky erózuje kapacitu jedincov budovať a udržiavať funkčné sociálne väzby.

1.2 Rodina ako mikroštruktúrny základ sociálnej kohézie

Bronfenbrennerova ekologická teória ľudského vývinu (Bronfenbrenner, 1979) poskytuje rámec pre pochopenie rodiny ako mikrosystému, v ktorom dochádza k primárnej formácii sociálnych kompetencií. Rodina v tomto chápaní nie je izolovanou jednotkou, ale systémom vnorených vzťahov, ktorých kvalita determinuje schopnosť jedinca integrovať sa do vyšších úrovní sociálnej organizácie – mezosystému (škola, pracovisko), exosystému (komunita, susedstvo) a makrosystému (kultúra, spoločnosť). Sobotková (2012) v nadväznosti na túto perspektívu zdôrazňuje, že resiliencia rodinného systému – teda jeho schopnosť zachovať funkčnosť napriek záťažovým situáciám – je kľúčovým prediktorom psychosociálneho zdravia jeho členov a ich schopnosti participovať na kohéznych sociálnych procesoch. Z perspektívy systémovej rodinnej teórie (Minuchin, 1974) rodina funguje ako dynamický systém s vlastnými hranicami, subsystémami a homeostázu udržiavajúcimi mechanizmami. Chronické konflikty v rodine narúšajú homeostázu systému, vedú k dysfunkčnému nastaveniu hraníc a oslabujú adaptívnu kapacitu rodinného systému voči záťažovým situáciám. Chvála a Trapková (2004) v rámci svojho integratívneho modelu rodinnej terapie dokumentujú, že narušenie rovnováhy v rodinnom systéme sa manifestuje prostredníctvom symptómov, ktoré sú primárne signálom systémovej dysfunkcie, nie individuálnej patológie. Tento pohľad má priamy dosah na pochopenie mechanizmov, prostredníctvom ktorých rodinné konflikty ohrozujú sociálnu kohéziu. Kováč (2025) zdôrazňuje, že rodinná mediácia ako intervenčný nástroj musí byť zakotvená v komplexnom porozumení rodinného systému, pričom izolované riešenie konfliktu bez zohľadnenia systémových vzťahov vedie k neúplným a dočasným výsledkom.

Sociálny kapitál rodiny, vymedzený Colemanom (1988) ako súbor noriem, sietí a dôvery umožňujúcich kolektívne konanie, je pri dlhodobých konfliktoch systematicky oslabovaný. Schavel a Oláh (2010) v kontexte sociálneho poradenstva a komunikácie poukazujú na to, že oslabenie sociálneho kapitálu rodiny je jedným z najzávažnejších dôsledkov rodinných kríz, pričom jeho obnova si vyžaduje ciele intervencie adresujúce nielen bezprostredné symptómy konfliktu, ale aj štrukturálne podmienky, ktoré jeho vznik umožnili.

2. Vymedzenie a typológia rodinného konfliktu

Rodinný konflikt je v psychologickej literatúre vymedzený ako stav antagonistickej interakcie medzi dvoma alebo viacerými členmi rodiny, pri ktorom dochádza k nezlučiteľnosti cieľov, potrieb alebo hodnôt a k narušeniu kooperatívneho fungovania vzťahu (Deutsch, 1973). Je nevyhnutné odlišiť funkčný, normatívny konflikt – ktorý je súčasťou zdravého rodinného dynamizmu – od dysfunkčného, chronického konfliktu charakterizovaného eskaláciou, absentujúcim riešením a kumulatívnym poškodzovaním vzťahovej siete. Možný (2008) v tejto súvislosti poukazuje na to, že transformácia rodinných štruktúr v postindustriálnej spoločnosti zásadne zmenila povahu rodinných konfliktov – oslabenie tradičných normatívnych rámcov zvýšilo priestor pre individuálne interpretácie rodinných rolí, čo pri absencii dostatočných komunikačných kompetencií vytvára zvýšené riziko chronifikácie konfliktov. Grych a Fincham (1990) rozlišujú viaceré dimenzie rodinného konfliktu: intenzitu, frekvenciu, obsahové zameranie, štýl riešenia a mieru vystavenia detí konfliktu. Z hľadiska dopadu na sociálnu kohéziu sú osobitne rizikové konflikty s vysokou intenzitou a frekvenciou, konflikty manifestované nepriateľskou agresiou alebo odťahom, a konflikty, ktoré zostávajú dlhodobo neriešené. Emery (1982) zdôrazňuje, že z pohľadu psychosociálneho vplyvu na deti nie je rozhodujúca samotná existencia konfliktu, ale jeho chronicnosť, deštruktívnosť a miera expozície dieťaťa. Kováč (2024b) v tomto kontexte argumentuje, že mediácia bez opory v psychologickom porozumení konfliktnej dynamiky zostáva len polovičným riešením, keďže nerieši hlbšie psychosociálne koreňové príčiny konfliktu, ktoré sú nevyhnutnou podmienkou pre trvalú zmenu.

2.1 Dynamika chronifikácie konfliktu

Chronifikácia rodinného konfliktu označuje proces, pri ktorom epizodické konflikty nadobúdajú trvalý, systémový charakter, pričom samotná konfliktnosť sa stáva organizačným princípom rodinných interakcií. Gottman (1994) vo svojom výskume manželských vzťahov identifikoval tzv. štyri jazdcov apokalypsy – kritiku, pohrdanie, defenzívnosť a odtiahnutie –, ktorých stabilná prítomnosť v dyádickej komunikácii predikuje chronifikáciu konfliktu a rozpad vzťahu s vysokou mierou pravdepodobnosti. Kopřiva (2024) v nadväznosti na túto perspektívu dokumentuje, že kvalita vzťahu ako súčasť profesionálnej i súkromnej dimenzie ľudského fungovania je priamo podmienená schopnosťou aktérov udržiavať empatickú prítomnosť aj v podmienkach interpersonálneho napätia – schopnosť, ktorá je v prostredí chronického konfliktu systematicky oslabovaná.

Z neurobiologického hľadiska chronický rodinný konflikt aktivuje stresové osi (hypotalamo-hypofyzárno-adrenálna os) u všetkých vystavených členov rodiny, čo vedie k allostatickému zaťaženiu a zhoršeniu regulačných kapacít nervového systému (McEwen, 2007). Kumulatívny charakter tohto zaťaženia je obzvlášť zákerný, nakoľko jeho dôsledky sa manifestujú postupne a nie sú okamžite rozoznateľné ako priame dôsledky rodinného konfliktu. Kováč a Szarszoi (2025) dokumentujú, že psychosociálne dôsledky kumulatívneho stresu v rodine zahŕňajú nielen individuálne psychopatologické prejavy, ale aj systémovú premenu rodinnej dynamiky, v rámci ktorej sa stres stáva samo reprodukujúcim prvkom rodinného fungovania.

2.2 Typológia dlhodobých rodinných konfliktov z hľadiska dopadu na kohéziu

Z hľadiska dopadu na sociálnu kohéziu možno identifikovať niekoľko typologicky odlišných foriem dlhodobých rodinných konfliktov.

- **Konflikty v partnerskej dyáde** majú priamy dopad nielen na partnerov samotných, ale prostredníctvom mechanizmu spillover efektu zásadne ovplyvňujú rodičovské správanie a celkovú kvalitu vzťahu rodič-dieťa (Erel – Burman, 1995). Chronické manželské konflikty znižujú emocionálnu dostupnosť rodičov pre deti, oslabujú konzistentnosť výchovného pôsobenia a vystavujú deti dlhodobému psychosociálnemu stresu vyplývajúcemu z intrafamiliárneho napätia. Sobotková (2012) v tejto súvislosti zdôrazňuje, že odolnosť rodinného systému voči destabilizačným vplyvom je priamo podmienená kvalitou partnerskej dyády, pričom chronická konfliktnosť medzi partnermi predstavuje jeden z najvýznamnejších faktorov znižujúcich celkovú resilienciu rodiny. Keď je rodičovský vzťah dlhodobo poznačený antagonizmom, stráca rodina schopnosť plniť svoje základné ochranné a socializačné funkcie, čo sa nevyhnutne odráža na schopnosti jej členov participovať na kohéznych procesoch mimo rodinného priestoru. Chvála a Trapková (2004) vo svojom integratívnom modeli rodinnej terapie poukazujú na to, že partnerský vzťah tvorí osový pilier celého rodinného systému, pričom jeho dlhodobá destabilizácia sa šíri do všetkých subsystémov rodiny – ovplyvňuje vzťahy medzi súrodencami, dynamiku vzťahu každého z rodičov s deťmi, ale tiež vzťahy s rozšírenou rodinou a sociálnym prostredím. Terapeutická práca s rodinami postihnutými chronickým partnerským konfliktom preto nemôže byť redukovaná na párové poradenstvo, ale musí reflektovať celú systémovú sieť vzťahov, v ktorej konflikt rezonuje. Kováč a Kováč (2025) v tejto línii argumentujú, že mediácia v rodinných konfliktoch predstavuje efektívny nástroj dosahovania vzájomnej dohody a adaptácie práve vtedy, keď rešpektuje systémový charakter rodinnej dynamiky a nevzťahuje sa iba na konkrétny sporný bod, ale na celkový vzorec komunikácie a vzájomného vnímania partnerov.

Z hľadiska širšieho sociálneho kontextu je relevantné zdôrazniť, že chronické rodinné konflikty a z nich vyplývajúca dysfunkčná rodinná dynamika vytvárajú podmienky priaznivé pre vznik sociálno-patologických javov vrátane delikventného a rizikového správania mladých ľudí. Kurilovská a Krásná (2025) v tejto súvislosti identifikujú dysfunkčné rodinné prostredie ako jeden z primárnych rizikových faktorov kriminality mládeže v 21. storočí, pričom zdôrazňujú, že preventívne stratégie musia byť zakotvené v práci s rodinou ako systémom, nie iba v individuálnej práci s mladým človekom. Tento záver korešponduje s argumentáciou príspevku o kaskádových dôsledkoch rodinných konfliktov na sociálnu kohéziu na mezosystémovej úrovni.

Škola preberá časť socializačnej záťaže v momentoch, keď rodina zlyháva. Michvocíková (2025) zdôrazňuje, že riešenie konfliktov v škole musí byť pevnou súčasťou pregraduálnej prípravy budúcich učiteľov a učiteliek. Pedagóg, ktorý disponuje kompetenciami v oblasti transformatívneho riešenia konfliktov, dokáže včas identifikovať symptómy rodinnej dysfunkcie u žiaka a pôsobiť preventívne. Michvocíková (2025) v tejto súvislosti akcentuje prechod od represívnych opatrení k empatickej komunikácii.

- **Konflikty v intergeneračnom rodinnom systéme** – zahŕňajúce napätia medzi rodičmi a dospelými deťmi, medzi súrodencami alebo v rámci rozšírenej rodiny – vedú k fragmentácii rodinnej siete, zhoršeniu kvality sociálnej podpory a narušeniu mechanizmov medzigeneračnej solidarity, ktoré sú kľúčové pre sociálnu kohéziu na komunitnej úrovni. Možný (2008) v kontexte analýzy premien rodinných štruktúr upozorňuje, že oslabenie rozšírenej rodiny ako nositeľa medzigeneračnej solidarity a sociálnej kontroly vytvára podmienky, v ktorých sú intergeneračné konflikty zákonitejšie a ich dôsledky závažnejšie, keďže chýbajú prirodzené tlmivé mechanizmy širšej rodinnej siete. Atomizácia rodiny na nukleárnu jednotku bez funkčných väzieb na rozšírenú rodinu znižuje kapacitu systému absorbovať konfliktné napätia a zvyšuje riziko ich chronifikácie. Intergeneračné konflikty predstavujú v sociálnej práci s rodinou kritickú výzvu z dôvodu ich ukotvenia v transgeneračných naratívoch a hodnotových systémoch. Tieto konflikty nie sú len aktuálnymi spormi, ale výsledkom dekád budovanej kolektívnej pamäte, čo zásadne determinuje proces psychosociálnej intervencie. Intervenčná práca s intergeneračnými konfliktmi si preto vyžaduje nielen diagnostickú precíznosť, ale aj schopnosť pracovať so zložitými emočnými a hodnotovými vrstvami rodinnej histórie. Kováč, Kováč a Belko (2025) v tejto súvislosti identifikujú intervenčný potenciál medzigeneračného dialógu ako nástroja znižovania sociálno-patologických rizík v rodinnom systéme, pričom dokumentujú, že cieľená práca s medzigeneračnými dynamikami môže efektívne prerušiť transgeneračný prenos dysfunkčných vzorcov a obnoviť solidárne väzby medzi generáciami.
- **Konflikty v postrozvodovom kontexte** predstavujú osobitnú kategóriu s vysokým destabilizačným potenciálom pre sociálnu kohéziu, a to z viacerých dôvodov. Po prvé, deti sú v týchto situáciách vystavené pretrvávajúcim rodičovským konfliktom bez možnosti úniku a bez perspektívy ich prirodzeného ukončenia. Po druhé, lojalitné konflikty – keď je dieťa vystavované tlakom prikloniť sa na jednu stranu sporu – a parentifikácia – keď dieťa preberá zodpovednosť za emočnú pohodu rodiča – ďalej komplikujú psychosociálny vývoj dieťaťa spôsobmi, ktoré majú trvalé dôsledky pre jeho budúce vzťahové a sociálne fungovanie (Amato, 2001). Po tretie, postrozvodové konflikty menia štruktúru sociálnych sietí všetkých zúčastnených, pričom dochádza k fragmentácii vzťahov s rozšírenou rodinou, priateľmi a komunitou. Matějček (1992) vo svojom výskume vplyvu rodinného prostredia na psychologický vývoj dieťaťa empiricky doložil, že psychosociálne škody spôsobené dieťaťu chronickým postrozvodovým konfliktom sú v mnohých prípadoch závažnejšie ako škody spôsobené samotným rozvodom. Nie rozchod rodičov, ale jeho chronická konfliktná dynamika je tým faktorom, ktorý determinuje dlhodobé psychosociálne dôsledky pre deti. Kováč (2025) v monografii venovanej psychologickým a emocionálnym aspektom detí v rozvodovej mediácii toto zistenie potvrdzuje a rozširuje o mediačnú perspektívu: efektívna rozvodová mediácia, ktorá zohľadňuje emocionálnu dimenziu zúčastnených a osobitne záujem dieťaťa, má potenciál signifikantne zmierniť negatívne dôsledky rozvodového konfliktu na psychosociálny vývoj detí. Kováč (2024) v nadväzujúcej monografii Mediácia – rodina – legislatíva analyzuje legislatívne rámce, v ktorých sa postrozvodová mediácia odohráva, a identifikuje systémové podmienky umožňujúce alebo limitujúce jej efektívnosť.

3. Narušenie primárnej socializácie a prosociálnych kompetencií

Rodina predstavuje primárne prostredie sociálneho učenia, v ktorom sa formujú fundamentálne kompetencie potrebné pre kohézne sociálne fungovanie: empatia, schopnosť kooperácie, tolerancia frustrácie, konštruktívne riešenie konfliktov a dôvera v ostatných. Bandura (1977) v rámci teórie sociálneho učenia preukázal, že deti si osvojujú vzorce správania prostredníctvom pozorovania a napodobňovania, pričom rodičovské správanie predstavuje primárny model. V prostredí dlhodobých rodinných konfliktov deti systematicky internalizujú dysfunkčné vzorce riešenia sporov – agresia, odtiahnutie, manipulácia, pasívna agresivita –, ktoré sa stávajú súčasťou ich behaviorálneho repertoáru uplatňovaného v neskorších interpersonálnych kontextoch.

Kopřiva (2024) v analýze ľudského vzťahu ako súčasti profesie poukazuje na skutočnosť, že schopnosť vytvárať autentické, empatické a recipročné vzťahy – teda tá kompetencia, ktorá je nevyhnutná pre udržanie sociálnej kohézie – je priamo podmienená kvalitou vzťahových skúseností z primárnej rodiny. Jedinci, ktorých raná vzťahová história bola poznačená chronickým konfliktom, si vyvinú obranné vzorce fungovania vo vzťahoch, ktoré sťažujú alebo znemožňujú autentickú reciprocitu a dôveru. Tieto obranné vzorce, hoci adaptívne v pôvodnom konfliktnom prostredí, sa stávajú dysfunkčnými v neskorších vzťahových kontextoch a limitujú kapacitu jedinca pre prosociálnu participáciu. Osobitne závažným aspektom je spojenosť medzi dysfunkčným rodinným prostredím a následnými sociálno-patologickými javmi.

Krásna, Kurilovská (2025) v kontexte ochrany tzv. mäkkých cieľov – teda sociálne exponovaných priestorov a skupín zraniteľných voči bezpečnostným hrozbám – identifikujú oslabenie primárnej socializácie a deficity v rodinnej výchove ako systémové rizikové faktory zvyšujúce zraniteľnosť sociálnych skupín a komunit. Táto perspektíva rozširuje tradičné psychosociálne chápanie dôsledkov rodinných konfliktov o bezpečnostnú dimenziu, čím sa posilňuje argument o ich makrosociálnom destabilizačnom potenciáli. Rodinný konflikt tak nie je len privátnou záležitosťou zúčastnených, ale javom s merateľnými externalitami presahujúcimi hranice primárnej skupiny.

Pri práci s dysfunkčnými rodinami sa ukazuje, že deti často strácajú schopnosť správať sa prosociálne. Tento problém sa nedá vyriešiť rýchlo; vyžaduje si to hĺbkovú a dlhodobú terapiu, ktorá nejde len po povrchu, ale rieši samotné korene narušených vzťahov a osobnosti. Ondrejko (2009) zo sociálno-patologickej perspektívy dokumentuje, že sociálno-patologické javy v populácii – delikvencia, závislosť, agresivita, sociálna exklúzia – sú štatisticky a kauzálny spojené s deficitmi v oblasti prosociálnych kompetencií formovaných v dysfunkčnom rodinnom prostredí, čím tvorí analytický most medzi individuálnymi dôsledkami rodinných konfliktov a ich makrosociálnymi implikáciami pre sociálnu kohéziu. Cummings a Davies (2010) vo svojej kognitívno-kontextuálnej teórii dokázali, že dlhodobá expozícia rodičovským konfliktom vedie u detí k zvýšenej citlivosti na interpersonálne hrozby, k negatívne hodnoteniu sociálnych situácií a k zhoršenej schopnosti regulovať emócie v konfliktných situáciách. Kováč (2025) vo vzťahu k aspektom intrapsychických a interpersonálnych konfliktov argumentuje, že nevyriešené konflikty zanechávajú trvalé stopy v psychickom fungovaní jednotlivca, pričom ich dôsledky sa prejavujú nielen v pracovnom a sociálnom kontexte, ale aj v schopnosti budovať funkčné partnerské a rodičovské vzťahy, čím sa kruh transgeneračnej transmisie uzatvára.

3.1 Erózia interpersonálnej dôvery

Interpersonálna dôvera je jednou z centrálnych dimenzií sociálnej kohézie (Putnam, 2000). Erikson (1950) vo svojej teórii psychosociálneho vývinu identifikoval základnú dôveru ako prvú vývinovú výzvu, ktorej zvládnutie závisí od kvality vzťahu s primárnymi opatrovateľmi. Dlhodobé rodinné konflikty narušajú podmienky pre rozvoj základnej dôvery: predvídateľnosť, bezpečie a konzistentná responzivnosť primárnych opatrovateľov sú v chronicky konfliktnom prostredí nahradené nepredvídateľnosťou, emocionálnou nedostupnosťou a nespoľahlivosťou. Durkheim (1893/2004) vo svojej analýze sociálnej solidarity poukazoval na to, že rozpad primárnych sociálnych väzieb je významným indikátorom anomie – stavu, v ktorom normatívna regulácia sociálneho správania zlyháva a jedinci strácajú pocit integrácie do sociálneho celku. V tomto teoretickom rámci možno chronické rodinné konflikty interpretovať ako mikroúrovňové procesy anomie, ktoré – kumulované na populačnej úrovni – generujú makrosociálne prejavy sociálnej dezorganizácie a oslabenia kohézie. Matoušek (2003) v tejto línii zdôrazňuje, že rodina ako inštitúcia a vzťahová sieť plní nezastupiteľnú funkciu v udržiavaní normatívnej regulácie správania jej členov, a jej dysfunkcia preto nevyhnutne vedie k oslabeniu tejto regulačnej kapacity s dôsledkami presahujúcimi hranice rodinného systému.

Teória attachmentu (Bowlby, 1982; Ainsworth et al., 1978) empiricky dokladá, že deti vyrastajúce v emocionálne nestabilnom a konfliktnom prostredí si s vyššou pravdepodobnosťou rozvinú neistý alebo dezorganizovaný vzor attachmentu, čo priamo predikuje nižšiu schopnosť dôverovať iným v dospelosti a tendenciu vnímať sociálne prostredie ako inherentne ohrozujúce. Sobotková (2012) v kontexte psychológie rodiny zdôrazňuje, že attachmentové vzorce formované v ranom detstve pretrvávajú ako vnútorné pracovné modely vzťahov, prostredníctvom ktorých jedinci interpretujú a reagujú na sociálne situácie po celý život. Kvalita týchto modelov priamo podmieňuje kapacitu jedinca pre dôveru, empatiu a spoluprácu – teda pre tie dimenzie interpersonálneho fungovania, na ktorých stojí sociálna kohézia. Bourdieu (1986) vymedzuje sociálny kapitál ako sieť trvalých, vzájomne prospešných vzťahov, ktoré sú výsledkom investícií do sociálnych výmen. Dlhodobé rodinné konflikty pôsobia dezintegračne na sociálne siete prostredníctvom viacerých mechanizmov: znižujú kapacitu členov rodiny pre budovanie externých sociálnych väzieb, vedú k fragmentácii rozšírenej rodinnej siete a oslabujú bridging social capital spájajúci rôzne sociálne skupiny. Schavel a Oláh (2010) v oblasti sociálneho poradenstva a komunikácie identifikujú sociálnu izoláciu ako jeden z najvýznamnejších dôsledkov rodinných kríz, pričom upozorňujú na sebaposilňujúci charakter tohto procesu: rodiny v konflikte sa izolujú od sociálneho prostredia, čím strácajú prístup k sociálnej podpore, ktorá by mohla zmierniť konfliktnú dynamiku, a izolácia tak konflikty ďalej prehľbuje. Tento bludný kruh sociálnej izolácie a eskalácie konfliktu predstavuje jeden z najzávažnejších mechanizmov, prostredníctvom ktorých rodinné konflikty ohrozujú sociálnu kohéziu na komunitnej úrovni. Kováč (2024) v monografii *Mediácia – rodina – legislatíva* analyzuje systémové podmienky, za ktorých je možné tento bludný kruh prerušiť prostredníctvom adekvátnej inštitucionálnej a legislatívnej podpory mediálnych procesov.

3.2 Transgeneračný prenos dysfunkčných vzorcov

Transgeneračný prenos opisuje mechanizmy, prostredníctvom ktorých sa vzorce vzťahového fungovania vrátane konfliktných dynamík prenášajú z jednej generácie na druhú. Bowlby (1982) a neskorší výskumníci (Fonagy et al., 1991) preukázali, že attachmentový štýl rodičov signifikantne predikuje attachmentový štýl ich detí, čím sa potenciál rodinného konfliktu reprodukuje naprieč generáciami. Sobotková (2012) zdôrazňuje, že schopnosť rodiny prerušiť transgeneračný prenos dysfunkčných vzorcov je jedným z kľúčových indikátorov rodinnej resiliencie. Rodiny s vysokou mierou resiliencie dokážu spracovať aj závažné krízy a konflikty bez toho, aby sa tieto vzorce preniesli na ďalšiu generáciu, a to vďaka schopnosti reflexívneho uvedomenia si vlastných vzorcov, aktívneho hľadania pomoci a schopnosti využiť protektívne zdroje v sociálnom prostredí. Naopak, rodiny s nízkou mierou resiliencie – charakterizované rigidnými obranami, nízkou reflexívnou kapacitou a limitovanými vonkajšími zdrojmi podpory – reproduktujú dysfunkčné vzorce s vysokou pravdepodobnosťou. Škoviera (2007) v analýze dilem náhradnej výchovy poukazuje na to, že deti pochádzajúce z prostredí dlhodobého rodinného konfliktu a dysfunkcie nesú hlboké stopy týchto skúseností, ktoré sa manifestujú v ich vzťahovom a sociálnom fungovaní a ktoré je mimoriadne ťažké transformovať aj intenzívnou výchovnou a terapeutickou intervenciou. Toto zistenie zdôrazňuje preventívnu dimenziu problematiky: oveľa efektívnejšie a z hľadiska sociálnej kohézie výnosnejšie je predchádzať chronifikácii rodinných konfliktov ako reparovať ich dôsledky. Kováč, Králik, Belko a Kováč (2025) dopĺňujú túto perspektívu o dimenziu spirituálnych a osobnostných faktorov, ktoré pôsobia ako potenciálne protektívne zdroje v medzigeneračnom prenose hodnôt a vzorcov správania, pričom poukazujú na to, že spirituálna dimenzia rodinného života predstavuje nedoceneného nositeľa hodnotovej kontinuity a sociálnej súdržnosti.

3.3 Makrosociálne dôsledky kumulácie rodinných konfliktov

Keď sa dezintegračné procesy iniciované v rodinnom mikrosystéme kumulujú na spoločenskej úrovni, ich dôsledky nadobúdajú makrosociálny charakter. Putnam (2000) zdokumentoval dlhodobý úpadok sociálnej angažovanosti a oslabenie komunitných väzieb, pričom tieto trendy korelujú s rastúcou fragmentáciou rodinných štruktúr. Možný (2008) v analýze vzťahu rodiny a spoločnosti upozorňuje na to, že transformácia rodinných štruktúr – sprevádzaná rastúcou rozvodovosťou, oslabením stabilných partnerských väzieb a prehlbujúcou sa individualizáciou – nie je iba súkromnou záležitosťou jednotlivcov, ale fenoménom s hlbokými makrosociálnymi implikáciami pre sociálnu kohéziu a solidaritu. Ondrejko (2009) zo sociálno-patologickej perspektívy dokumentuje, že zvýšená prevalencia sociálnych patológií v populácii – delikvencia, závislosť, marginalizácia, interpersonálna agresia – je systematicky asociovaná s dysfunkciou primárnych sociálnych skupín, predovšetkým rodiny. Táto asociácia nie je náhodná ani jednostranná: rodinná dysfunkcia produkuje jedincov so zníženou kapacitou pre prosociálne správanie, a títo jedinci následne oslabujú kohézne procesy v komunite a spoločnosti, čím sa dezintegračná dynamika replikuje na vyšších systémových úrovniach. Durkheim (1893/2004) by tento proces interpretoval ako prejav organickej anómie – stavu, v ktorom zlyhávajú normatívne väzby zabezpečujúce sociálnu integráciu. Na úrovni verejného zdravia dlhodobé rodinné konflikty zvyšujú prevalenciu psychopatológie v populácii (Kes-

sler et al., 1997), čo znižuje produktívnu kapacitu spoločnosti a zvyšuje záťaž na systémy sociálnej a zdravotnej starostlivosti.

Kováč a Szarszoi (2025) empiricky dokumentujú, že psychosociálne dôsledky kumulatívneho stresu v rodine presahujú rámec individuálnej psychopatológie a manifestujú sa ako štrukturálne zmeny v rodinnej dynamike, ktoré sú odolné voči spontánnej remisii a vyžadujú cielenú odbornú intervenciu. Vzťah medzi dlhodobými rodinnými konfliktmi a oslabením sociálnej kohézie nie je jednoduchý a lineárny; je modulovaný radom mediujúcich a moderujúcich premenných. K ochranným faktorom zmierňujúcim negatívny dopad rodinných konfliktov patria: silná externá sieť sociálnej podpory (Garmezy, 1991), prítomnosť aspoň jedného stabilného responsívneho dospelého v živote dieťaťa, vysoká miera resiliencie dieťaťa a dostupnosť kvalitnej odbornej pomoci. Matoušek (2003) zdôrazňuje, že rodina ako vzťahová sieť nie je uzavretou entitou, ale systémom prepojeným s širším sociálnym prostredím, pričom kvalita týchto prepojení zásadne determinuje dostupnosť ochranných zdrojov v krízových situáciách. Rodiny s rozvinutou sieťou sociálnych väzieb majú signifikantne lepšiu prognózu pri zvládaní konfliktov bez chronifikácie, čo potvrdzuje centrálnu úlohu sociálneho kapitálu ako protektívneho faktora. V kontexte sociálnej práce s rodinou identifikujeme systematické mapovanie a posilňovanie sociálnych sietí rizikových rodín ako kľúčový nástroj preventívnej intervencie zameranej na zachovanie rodinnej funkčnosti a tým aj na ochranu sociálnej kohézie na komunitnej úrovni.

Rizikovými faktormi zosilňujúcimi destabilizačný potenciál rodinných konfliktov sú naopak: kumulácia socioekonomických stresov, sociálna izolácia rodiny, nízka reflexívna kapacita rodičov (Fonagy et al., 2002), prítomnosť domáceho násillia a zneužívania návykových látok. Ak sa v rodine stretne viacero sociálnych problémov naraz, ich negatívny vplyv sa násobí. Napriek tomu sú odborné služby najmenej dostupné práve pre tie najrizikovejšie rodiny, u ktorých je najvyššia pravdepodobnosť, že sa ich problémy stanú neriešiteľnými a chronickými. Táto systemická nerovnosť v dostupnosti odbornej pomoci má priamy dopad na reprodukciu sociálnej nerovnosti a oslabenie medzitriednej kohézie.

3.4 Terapeutické a mediálne prístupy

Identifikovaný vzťah medzi dlhodobými rodinnými konfliktmi a oslabením sociálnej kohézie má priame implikácie pre intervenčnú prax. Efektívne intervencie musia byť komplexné, multisystémové a kontextuálne senzitívne, pričom musia adresovať nielen symptómy, ale aj systemické príčiny konfliktnej dynamiky (Henggeler et al., 1998). Rodinná terapia v systémovom ponímaní – reprezentovaná prístupmi Minuchina (1974) a ich rozvíjaním v európskom priestore – chápe rodinu ako systém, v ktorom zmena v jednom prvku nevyhnutne vyvoláva zmeny v celom systéme. Chvála a Trapková (2004) vo svojom integratívnom modeli rodinnej terapie kombinujú psychodynamické a systémové prístupy, pričom zdôrazňujú, že efektívna terapeutická práca s rodinou musí súčasne adresovať individuálnu, dyadickú aj systémovú úroveň rodinného fungovania. Terapeutický cieľ nie je iba redukcia konfliktu, ale obnova funkčných komunikačných vzorcov a posilnenie vzájomnej dôvery, čo priamo prispieva k obnove kohéznych procesov v rodine. Mediácia v rodinnom kontexte predstavuje komplementárny nástroj k terapeutickému práci.

Kováč (2025) vo svojej monografii o psychologických a emocionálnych aspektoch detí v rozvodovej mediácii dokumentuje, že záujem dieťaťa musí byť centrálnym kritériom

mediačného procesu, pričom psychologická znalosť vývinových potrieb detí a ich emocionálnych reakcií na rodičovský konflikt je nevyhnutnou podmienkou pre zodpovednú mediačnú prax. Kováč (2025) rozširuje tento argument a preukázateľne demonštruje, že mediácia bez opory v psychologickom porozumení konfliktnej dynamiky rieši iba povrchové prejavy konfliktu bez adresovania hlbinných príčin, ktoré sú nevyhnutnou podmienkou pre trvalú zmenu. Schavel a Oláh (2010) zdôrazňujú, že sociálne poradenstvo a komunikácia s rodinou v kríze vyžadujú od odborníkov vysokú úroveň komunikačných kompetencií a schopnosť budovať dôverný vzťah, ktorý je predpokladom akejkoľvek efektívnej intervencie. Odborník, ktorý nedokáže vytvoriť bezpečný vzťahový priestor pre rodinu v konflikte, nemôže očakávať, že jeho intervencia prinesie trvalú zmenu, keďže rodina sa neotvorí v prostredí, kde nepociťuje dôveru a akceptáciu.

Na mezosystémovej úrovni sú kľúčové komunitné intervenčné programy a podpora sociálnych sietí. Škola ako mezosystémová inštitúcia zohráva v tejto súvislosti osobitnú úlohu. Kováč (2025) analyzuje transformáciu školskej kultúry smerom k empatii prostredníctvom rovesníckej mediácie, pričom dokumentuje, že implementácia mediačných programov v školách nielen znižuje výskyt konfliktov medzi žiakmi, ale súčasne rozvíja prosociálne kompetencie kľúčové pre budovanie kohéznych sociálnych vzťahov. Weiss a Kováč (2025) ďalej dokladajú, že intervenčné stratégie školskej mediácie majú významný preventívny potenciál pri rizikových formách správania u detí a adolescentov.

Škoviera (2007) v kontexte náhradnej výchovy upozorňuje, že preventívne intervencie zamerané na rodinný systém sú z hľadiska sociálnych investícií oveľa efektívnejšie ako následná práca s deťmi, ktoré prešli prostredím chronického rodinného konfliktu a dysfunkcie. Každé euro investované do podpory funkčnosti ohrozených rodín sa mnohonásobne zhodnotí v prevencii sociálnych patológií, ktoré by inak vyžadovali nákladnú inštitucionálnu intervenciu. Ondrejko (2009) tento argument zo sociálno-patologickej perspektívy podporuje poukazom na to, že primárna prevencia sociálnych patológií musí nevyhnutne zahŕňať posilnenie funkčnosti rodiny ako primárnej socializačnej agentúry. Kováč (2025) v príspevku venovanom statusu a kompetenciám strážcu konfliktu v ochrane práv dieťaťa identifikuje inštitucionálne medzery v systéme ochrany detí vystavených dlhodobým rodičovským konfliktom a navrhuje konkrétne opatrenia na posilnenie inštitucionálnej kapacity pre včasnú identifikáciu a intervenciu v rizikových rodinách. Inštitucionálny aspekt dopĺňa o perspektívu sociálnej práce s rodinou, zdôrazňujúc, že efektívny systém ochrany rodiny a dieťaťa musí byť postavený na princípoch subsidiarity, partnerstva s rodinou a multidisciplinárnej spolupráce.

Predložená analýza poukazuje na kauzálnu komplexnosť vzťahu medzi dlhodobými rodinnými konfliktmi a ohrozením sociálnej kohézie. Väčšina makrosociologických analýz sociálnej kohézie sa zameriava na štrukturálne determinanty, pričom mikrosociálna úroveň rodinného systému zostáva na periférii pozornosti. Predkladaný príspevok argumentuje, že táto analytická medzera má priame praktické dôsledky. Durkheim (1893/2004) upozorňoval, že zdravie sociálneho tela závisí od zdravia jeho elementárnych buniek. Ak sú primárne sociálne skupiny – rodiny – systematicky narušované chronickými konfliktmi, oslabuje sa tá vrstva sociálneho aspektu, z ktorej sociálna kohézia primárne vyrastá. Možný (2008) v tomto kontexte poukazuje na to, že spoločenská diskusia o sociálnej kohézii, ktorá ignoruje transformáciu rodinných štruktúr a nárast rodinných dysfunkcií, stavia svoju analýzu na neúplnom obraze sociálnej reality.

Súčasne je nevyhnutné reflektovať reciprocitu vzťahu: makrosociálne podmienky samy o sebe determinujú výskyt a závažnosť rodinných konfliktov. Ondrejko (2009) zhodne upozorňuje, že individualizácia štrukturálnych problémov – pripisovanie rodinných dysfunkcií výlučne individuálnym alebo rodinným faktorom bez reflexie sociálno-štrukturálnych podmienok – vedie k neadekvátnym a neefektívnym intervenčným stratégiám. Efektívna odpoveď na oslabenie sociálnej kohézie preto vyžaduje simultánne intervencie na mikro-, mezo- aj makrosociálnej úrovni.

4. Záver

Predkladaný príspevok preukázal, že dlhodobé rodinné konflikty predstavujú závažné ohrozenie sociálnej kohézie prostredníctvom viacerých vzájomne prepojených mechanizmov: narušenia primárnej socializácie a formovania prosociálnych kompetencií, erózie interpersonálnej dôvery, dezintegrácie sociálnych sietí a sociálneho kapitálu, a transgeneračného prenosu konfliktných vzorcov. Tieto procesy sa kumulujú od úrovne individuálnych psychosociálnych dôsledkov cez oslabenie komunitných väzieb až po makrosociálnu fragmentáciu. Z perspektívy psychosociálnej praxe je identifikovaný vzťah výzvou k systémovej reforme intervenčných prístupov – od reaktívnych, symptóm-zameraných intervencií smerom ku komplexným, preventívnym a multisystémovým programom adresujúcim rodinné konflikty v ich plnej kontextuálnej komplexnosti. Mediácia, rodinná terapia, sociálna práca s rodinou a inštitucionálne opatrenia na ochranu detí predstavujú komplementárne nástroje, ktorých integrácia do koherentného systému psychosociálnej pomoci je nevyhnutnou podmienkou efektívnej odpovede na skúmané ohrozenie. Spoločnosť, ktorá aspiruje na vysokú mieru sociálnej súdržnosti, musí systematicky investovať do podpory funkčnosti rodinného systému – nie ako súkromnej záležitosti jednotlivcov, ale ako verejného záujmu prvého rádu.

Bibliografia

- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. N. (2015). *Patterns of attachment* (Classic ed.). Psychology Press.
- Amato, P. R. (2001). Children of divorce in the 1990s: An update of the meta-analysis. *Journal of Family Psychology*, 15 (3), 355–370. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.15.3.355>
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice Hall.
- Berger-Schmitt, R. (2002). Considering social cohesion in quality of life assessments: Concept and measurement. *Assessing quality of life and living conditions to guide national policy* (s. 403 – 428). Kluwer Academic Publishers. https://doi.org/10.1007/0-306-47513-8_18.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (s. 241 – 258). Greenwood Press.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: vol. 1. Attachment* (2nd ed.). Basic Books.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- Chan, J., To, H. P., & Chan, E. (2006). Reconsidering social cohesion: Developing a definition and analytical framework for empirical research. *Social Indicators Research*, 75 (2), 273–302. <https://doi.org/10.1007/s11205-005-2118-1>
- Trapková, L., & Chvála, V. (2016). *Rodinná terapie a teorie jin-jangu*. Portál.

- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, S95–S120. <https://doi.org/10.1086/228943>
- Council of Europe. (2005). *Concerted development of social cohesion indicators: Methodological guide*. Council of Europe Publishing.
- Cummings, E. M., & Davies, P. T. (2010). *Marital conflict and children: An emotional security perspective*. Guilford Press.
- Deutsch, M. (1973). *The resolution of conflict: Constructive and destructive processes*. Yale University Press. <https://doi.org/10.1177/000276427301700206>
- Durkheim, É. (2004). *Spoločenská deľba práce*. Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).
- Emery, R. E. (1982). Interparental conflict and the children of discord and divorce. *Psychological Bulletin*, 92 (2), 310–330. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.92.2.310>
- Erel, O., Burman, B. (1995). Interrelatedness of marital relations and parent–child relations: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 118 (1), 108–132. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.118.1.108>
- Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. W. W. Norton & Company.
- Fonagy, P., Steele, M., Steele, H., Moran, G. S., & Higgitt, A. C. (1991). The capacity for understanding mental states: The reflective self in parent and child and its significance for security of attachment. *Infant Mental Health Journal*, 12 (3), 201–218. [https://doi.org/10.1002/1520-6238\(199123\)12:3](https://doi.org/10.1002/1520-6238(199123)12:3)
- Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E. L., & Target, M. (2002). *Affect regulation, mentalization and the development of the self*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429471643>
- Garmezy, N. (1991). Resilience in children's adaptation to negative life events and stressed environments. *Pediatric Annals*, 20 (9), 459–466. <https://doi.org/10.3928/0090-4481-19910901-05>
- Gottman, J. M. (1994). *What predicts divorce? The relationship between marital processes and marital outcomes*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Grych, J. H., & Fincham, F. D. (1990). Marital conflict and children's adjustment: A cognitive-contextual framework. *Psychological Bulletin*, 108 (2), 267–290. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.108.2.267>
- Henggeler, S. W., Schoenwald, S. K., Borduin, C. M., Rowland, M. D., & Cunningham, P. B. (1998). *Multisystemic treatment of antisocial behavior in children and adolescents*. Guilford Press.
- Jenson, J. (1998). *Mapping social cohesion: The state of Canadian research*. Canadian Policy Research Networks.
- Kessler, R. C., Davis, C. G., & Kendler, K. S. (1997). Childhood adversity and adult psychiatric disorder in the US National Comorbidity Survey. *Psychological Medicine*, 27 (5), 1101–1119. <https://doi.org/10.1017/s0033291797005588>
- Kopřiva, K. (2024). *Lidský vztah jako součást profese*. Portál.
- Kováč, E. (2024). *Mediácia – rodina – legislatíva*. Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja.
- Kováč, E. (2025). *Psychologické a emocionálne aspekty detí v rozvodovej mediácii*. Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja.
- Kováč, E. (2020). Aspekty intrapsychických a interpersonálnych konfliktov v praxi manažéra. In M. Suja (ed.), *Optimalizácia edukácie študentov študijného odboru bezpečnostné verejno-správne služby: Zborník z konferencie s medzinárodnou účasťou* (s. 113 – 116). Akadémia Policajného zboru v Bratislave. ISBN 978-80-8054-851-3.
- Kováč, E., & Belko, J. (2025). Utilization of mediation in resolving complex B2B controversies from the perspective of strategic conflict management. In A. Tartaraj & J. Belko (eds.), *Dialóg o mediácii. Inšpirácia pre riešenie konfliktov: Medzinárodná vedecká konferencia* (s. 159 – 169). Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja. ISBN 978-80-69186-06-4.
- Kováč, E., Králik, R., Belko, J., Kováč, T., & Krnáč, M. J. (2025). Multidimensional analysis of burnout syndrome in social workers. *Revue Internationale des Sciences humaines et naturelles*, 15 (2), 55–78. <https://doi.org/10.59505/IRHNS.22352007.2025.2.04>

Kováč, E., & Szarszoi, D. (2025). Psychosocial consequences of cumulative stress in the family and their impact on family dynamic. In K. Mičková & L. Lešková (eds.), *Rodina dnes: Kríza alebo príležitosť? Verzus krízy a životný ideál Bl. Sára Salkaházi: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie* (Roč. 17, s. 157 – 168). VERBUM – vydavateľstvo KU.

Kováč, E., & Weiss, E. (2025). Soziale Determinanten und Risikofaktoren in Ein-Eltern-Familien [Sociálne determinanty a rizikové faktory v neúplných rodinách]. In Z. Budayová, J. Bursová, & M. Val'ko (eds.), *Sociálna práca v súčasnej spoločnosti IV: Recenzovaný zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie* (s. 145 – 160). VERBUM – vydavateľstvo KU.

Krásna, P., & Kurilovská, L. (2025). Ochrana mäkkých cieľov. *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae*, 44 (1), 49–68. <https://doi.org/10.62874/afi.2025.1.03>

Kurilovská, L., & Krásna, P. (2025). Kriminalita mládeže v 21. storočí: Príčiny, dôsledky a preventívne stratégie. In V. Borůvková Buková (ed.), *CrisCon 2025 – Krizové řízení a řešení krizových situací: Zborník príspevkov z konferencie* (s. 80 – 99). Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.

Matějček, Z. (1992). *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Státní pedagogické nakladatelství.

Matoušek, O. (2003). *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Sociologické nakladatelství (Slon).

McEwen, B. S. (2007). Physiology and neurobiology of stress and adaptation: Central role of the brain. *Physiological Reviews*, 87 (3), 873–904. <https://doi.org/10.1152/physrev.00041.2006>

Michvocíková, V. (2025). Riešenie konfliktov v škole: Ako súčasť pregraduálnej prípravy budúcich učiteľov a učiteľiek. *Manažment školy v praxi*, 20 (7-8), 42–43.

Minuchin, S. (1974). *Families and family therapy*. Harvard University Press.

Možný, I. (2008). *Rodina a společnost* (2. upr. vyd.). Sociologické nakladatelství (Slon).

Oláh, M., Schavel, M. (2010). *Sociálne poradenstvo a komunikácia*. Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety.

Ondrejko, P. (2009). *Sociálna patológia*. Veda.

Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: The collapse and revival of American community. *Proceedings of the 2000 ACM conference on Computer supported cooperative work* (s. 4). Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/358916.361990>

Sobotková, I. (2012). *Psychologie rodiny*. Portál.

Škoviera, A. (2007). *Dilemata náhradní výchovy: Teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech*. Portál.

DIEŤA V PASCI LOJALITY. PSYCHOLOGICKÁ DYNAMIKA VZŤAHOV A MOŽNOSTI ODBORNEJ POMOCI V SOCIÁLNEJ PRAXI

The Child Caught in the Trap of Loyalty: The Psychological Dynamics of Relationships and Options for Professional Assistance in Social Work Practice

Jaroslav Kováč,¹ Mária Kováčová,² Jozef Belko,³ Lucie Bernatová,⁴ Tomáš Kováč,⁵
Martin Chřvala⁶

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá fenoménom konfliktu lojality u detí v kontexte vysoko konfliktných rozhodov a rozvodov rodičov. Cieľom textu je analyzovať sociálno-psychologickú dynamiku rodinného systému, v ktorom je dieťa vystavené systematickému tlaku na voľbu medzi oboma rodičovskými postavami. Pozornosť je venovaná mechanizmu triangulácie, procesom nevedomej emocionálnej manipulácie, vytváraniu patologických rodinných koalícií a psychosomatickým dôsledkom dlhodobého stresu vyplývajúceho z konfliktu lojality. Príspevok integruje poznatky zo sociálnej psychológie, vývinovej psychológie, psychológie dieťaťa a školskej psychológie. Osobitná pozornosť je venovaná úlohe mediácie ako nástroja de-eskalácie rodinného konfliktu a ochrane emocionálnej bezpečnosti dieťaťa. Príspevok ponúka prehľad možností odbornej pomoci so zameraním na psychologické metódy a nástroje sociálnej práce, akými sú technika zrkadlenia, koncept „povolenia milovať“ a princíp paralelného rodičovstva. Súčasťou príspevku sú tri anonymizované kazuistiky ilustrujúce rôznorodosť klinického obrazu konfliktu lojality. Interdisciplinárny prístup je prezentovaný ako kľúčový predpoklad účinnej intervencie, pričom príspevok reflektuje aj duchovný a hodnotový rozmer rodiny ako základnej jednotky spoločnosti.

Kľúčové slová: konflikt lojality; triangulácia; rodinný systém; mediácia; sociálna práca; psychológia dieťaťa; vývinová psychológia; školská psychológia; povolenie milovať; paralelné rodičovstvo; emocionálna bezpečnosť

Abstract

This paper examines the phenomenon of loyalty conflict in children in the context of highly conflictual parental separations and divorces. The aim of this text is to analyze the socio-psychological dynamics of the family system in which a child is subjected to systematic pressure to choose between both parental figures. Attention is given to the mechanism of triangulation, processes of unconscious emotional manipulation, the formation of pathological family coalitions, and the psychosomatic consequences of long-term stress resulting from loyalty conflict. The paper integrates findings from social psychology,

¹ Mgr. Jaroslav Kováč, MBA, LL.M., Katolícka univerzita v Ružomberku, Teologický inštitút v Spišskom Podhradí; kovac@kovacservis.sk

² PaedDr. Mária Kováčová, MBA, LL.M., Katolícka univerzita v Ružomberku, Teologický inštitút v Spišskom Podhradí; ladybirdmaria123@gmail.com

³ Mgr. Jozef Belko, MBA, LL.M., Katolícka univerzita v Ružomberku, Teologický inštitút v Spišskom Podhradí; jozef.belko@insuria.sk

⁴ Mgr. Lucie Bernatová, Ambulance klinické psychologie, Šumperk; lucie.bernatova@gmail.com

⁵ Tomáš Kováč, Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta; tomaskovacz333@gmail.com

⁶ Mgr. Martin Chřvala, Katolícka univerzita v Ružomberku, Teologický inštitút v Spišskom Podhradí, chřvala.martin@gmail.com

developmental psychology, child psychology, and school psychology. Particular attention is paid to the role of mediation as a tool for de-escalating family conflict and protecting the child's emotional safety. The paper offers an overview of professional support options, focusing on psychological methods and social work tools such as the mirroring technique, the concept of "permission to love," and the principle of parallel parenting. The paper includes three anonymized case studies illustrating the diversity of the clinical picture of loyalty conflict. An interdisciplinary approach is presented as a key prerequisite for effective intervention, while the paper also reflects on the spiritual and value-based dimension of the family as the basic unit of society.

Keywords: loyalty conflict; triangulation; family system; mediation; social work; child psychology; developmental psychology; school psychology; permission to love; parallel parenting; emotional security

---

1. Úvod

Rodina predstavuje pre dieťa primárny a nenahraditeľný sociálny systém, ktorý plní funkciu bezpečnej základne, z ktorej môže jedinec explorať svet a budovať svoju identitu. Táto základná funkcia rodiny nie je len psychologickým konštruktom, ale hlboko zakoreneným antropologickým a hodnotovým faktom, ktorý je reflektovaný naprieč vedeckými disciplínami aj náboženskými tradíciami. Pápež Ján Pavol II. v apoštolskej exhortácii *Familiaris consortio* (1993) opisuje rodinu ako „svätyňu života“ a zdôrazňuje, že dieťa má prirodzené právo na lásku oboch rodičov, ktorá je nenahraditeľným predpokladom jeho zdravého rozvoja. Kováč et al. (2025b) v tejto súvislosti poukazujú na to, že spiritualita a medzigeneračná dynamika v rodine predstavujú determinanty, ktoré zásadne ovplyvňujú nielen výchovný proces, ale aj schopnosť rodiny zvládať krízové situácie vrátane rozpadu manželského zväzku.

V momente, keď sa rodinný systém destabilizuje v dôsledku rozchodu alebo rozvodu rodičov, dochádza k zásadnej premene rodinnej dynamiky, ktorá sa dotýka každého jej člena. Kým dospelí disponujú – prinajmenšom potenciálne – kognitívnymi a emocionálnymi kapacitami na spracovanie straty partnerského vzťahu, dieťa čelí situácii, na ktorú nie je vývinovo pripravené a na ktorú nemá k dispozícii adekvátne copingové mechanizmy (Škoviera, 2007). Za mimoriadne problematickú kategóriu sú považované tzv. vysoko konfliktné rozvody, kde spor medzi rodičmi nenadobúda charakter dočasnej krízy, ale chronického, opakujúceho sa konfliktu s hlbokými dopadmi na psychický vývin detí (Gabura, 2012).

Kováč a Szarszoi (2025) v tejto súvislosti upozorňujú, že kumulatívny stres v rodine má špecifické psychosociálne dôsledky, ktoré zásadne ovplyvňujú rodinnú dynamiku a znižujú schopnosť jej členov konštruktívne riešiť medziľudské konflikty. V takýchto situáciách sa dieťa stáva nedobrovoľným aktérom rodičovského sporu. Namiesto toho, aby bolo chránené dospelými, stáva sa – paradoxne – nástrojom, cez ktorý si dospelí navzájom komunikujú svoju bolesť, hnev a potrebu kontroly. Tento jav, označovaný v odbornej literatúre ako konflikt lojality, je predmetom rastúceho záujmu odborníkov z oblasti psychológie, sociálnej práce, pedagogiky i medicíny (Špaňhelová, 2010). Rosenberg et al. (2025) zdôrazňujú, že sociálna práca v meniacom sa svete čelí novým výzvam práve v oblasti komplexných rodinných systémov, kde tradičné intervenčné modely nestačia a je nevyhnutné hľadať inovatívne, interdisciplinárne prístupy.

Cieľom predkladaného príspevku je systematicky analyzovať psychologické mechanizmy, ktoré vedú k vzniku a udržiavaniu konfliktu lojality u dieťaťa, a na tomto základe identifikovať konkrétne možnosti odbornej intervencie v sociálnej praxi s využitím poznatkov zo soci-

álnej psychológie, vývinovej psychológie, psychológie dieťaťa a školskej psychológie. Príspevok sa vedome vyhýba primárne právnomu diskurzu a zameriava sa na psychologickú a sociálne-pracovnú rovinu problému, pretože práve táto rovina je v odbornej diskusii i v každo-dennej praxi systematicky podceňovaná.

2. Rodina ako systém a dieťa ako jeho najzraniteľnejší člen

Pre pochopenie fenoménu konfliktu lojality je nevyhnutné nahliadať na rodinu nie ako na súhrn izolovaných jedincov, ale ako na dynamický sociálny systém s vlastnými pravidlami, rolami, hranicami a komunikačnými vzorcami. Systémová teória rodiny, rozvíjaná od druhej polovice 20. storočia prostredníctvom prác Minuchina, Bowena a Satirovej, vychádza z predpokladu, že zmena v jednej časti systému nevyhnutne vyvolá reakciu v celom systéme (Gjuričová & Kubička, 2009). V kontexte rozvodu to znamená, že narušenie partnerského podsystemu neostáva ohraničené len na túto diádu, ale zákonite preniká do rodičovského podsystemu a v krajných prípadoch aj do podsystemu súrodeneckého.

Minuchin (Gjuričová & Kubička, 2009) opisuje zdravý rodinný systém ako systém s jasnými, ale priepustnými hranicami medzi podsystemami. Rodičovský podsystem má svoju autonómiu a spory, ktoré v ňom prebiehajú, sú od detského sveta oddelené. V patologickom rodinnom systéme sú tieto hranice narušené – stávajú sa buď rigidnými, alebo difúznymi, pričom v druhom prípade je dieťa zahľtené informáciami a emóciami, ktoré patria do sveta dospelých. Kováč et al. (2025a) v kontexte medzigeneračného dialógu ukazujú, že práve narušenie hraníc medzi generáciami a podsystemami v rodine predstavuje jeden z kľúčových rizikových faktorov vzniku sociálno-patologických javov, vrátane chronického konfliktu lojality u detí.

Sociálna psychológia poskytuje dôležité koncepty pre pochopenie toho, ako sa v rámci rodinného systému formujú skupinové tlaky, koalície a sociálna identita. Tajfelova a Turnerová teória sociálnej identity (Výrost & Slaměník, 2019) vysvetľuje, prečo rodičia v konflikte nevedome „zaraďujú“ dieťa do svojej vlastnej skupiny a vyžadujú od neho skupinovú lojalitu. Z pohľadu dieťaťa to znamená, že prirodzená potreba príslušnosti a akceptácie je instrumentalizovaná v prospech rodičovského konfliktu.

Festingerova teória kognitívnej disonancie (Výrost & Slaměník, 2019) osvetľuje vnútorný stav dieťaťa v pasci lojality. Dieťa zároveň drží v mysli dva protichodné presvedčenia – „milujem mamu“ a „milujem otca“ – pričom sociálny tlak ho núti jedno z týchto presvedčení potlačiť. Táto kognitívna disonancia je zdrojom chronickej psychickej záťaže, ktorá sa prejavuje na behaviorálnej, emocionálnej aj somatickej úrovni (Vágnerová, 2012). Maturkanič et al. (2024) v súvislosti s psycho-spirituálnym rozmerom kultúrnych hodnôt upozorňujú, že hodnotová orientácia rodinného prostredia zásadne ovplyvňuje, akým spôsobom jej členovia interpretujú a spracúvajú medziľudské konflikty vrátane tých, ktoré ohrozujú psychickú pohodu detí.

3. Diferenciovaný dopad konfliktu lojality podľa vývinovej fázy

Teória väzby, pôvodne formulovaná Johnom Bowlbom a rozvinutá Mary Ainsworthovou, poskytuje kľúčový teoretický rámec pre pochopenie toho, prečo je konflikt lojality pre dieťa tak devastujúci. Základnou premisou tejto teórie je, že dieťa má vrodennú potrebu blízkosti a ochrany zo strany primárnych opatrovateľov, pričom táto väzba tvorí základ jeho pocitu bezpečia a sebaopätia (Škoviera, 2007).

Z vývinovej perspektívy je dôležité zdôrazniť, že dopady konfliktu lojality sú diferenciované podľa vývinovej fázy dieťaťa. Piaget (Vágnerová, 2012) poukazuje na to, že predškolské deti sú vo fáze preoperačného myslenia charakterizovanej egocentrickým uvažovaním – a preto sú zvlášť náchylné k tomu, aby konflikt rodičov interpretovali ako dôsledok vlastného správania alebo zlyhania. Školské deti sa nachádzajú vo fáze konkrétnych operácií a sú schopné komplexnejšieho sociálneho uvažovania, ale práve táto schopnosť ich robí zraniteľnými voči sofistikovanejším formám triangulácie. Adolescenti zasa prežívajú konflikt lojality v kontexte budovania vlastnej identity (Eriksonova vývinová kríza identity verzus difúzia rolí), čo môže viesť k predčasnému uzavretiu identity formou nereflektovaného odmietnutia jedného rodiča (Vágnerová, 2012).

3.1 Psychologické mechanizmy konfliktu lojality

Konflikt lojality je definovaný ako psychologický stav, v ktorom sa dieťa cíti nútené vybrať si medzi dvoma osobami, ku ktorým má citovú väzbu, pričom táto voľba je prezentovaná explicitne alebo implicitne ako nevyhnutná podmienka zachovania vzťahu s tou druhou osobou. Warshak (2011) rozlišuje medzi miernym konfliktom lojality, ktorý je prirodzenou súčasťou každého rozvodu, a patologickým konfliktom lojality, pri ktorom je dieťa systematicky podmieňované k odmietaniu jedného z rodičov. Kováč (2025) v kontexte rozvodovej mediácie opisuje konflikt lojality ako jeden z najzávažnejších psychologických a emocionálnych aspektov, s ktorými sa deti v procese rodinného rozchodu stretávajú, a zdôrazňuje, že jeho včasná identifikácia a riešenie sú kľúčové pre prevenciu dlhodobých psychických následkov.

3.2 Triangulácia ako centrálny mechanizmus

Triangulácia je centrálnym sociálno-psychologickým mechanizmom, prostredníctvom ktorého konflikt lojality vzniká a je udržiavaný. Bowen (Gabura, 2012) opisuje trianguláciu ako proces, pri ktorom napätie medzi dvoma členmi systému je stabilizované vtiahnutím tretieho člena. V rodinnom kontexte rozvodu je touto treťou osobou spravidla dieťa. Triangulácia prebieha na viacerých úrovniach. Na *komunikačnej úrovni* je dieťa využívané ako prostredník – „poštár“, ktorý prenáša správy a emocionálny náboj medzi rodičmi, ktorí spolu priamo nekomunikujú. Na *emocionálnej úrovni* je dieťa vystavené neverbálnym signálom (povzdychy, mlčanie, zmena výrazu tváre pri zmienke o druhom rodičovi), ktoré jednoznačne komunikujú, ktoré emócie sú povolené a ktoré nie. Na *koaličnej úrovni* je dieťa prizvané do aliancie s jedným rodičom proti druhému, čím sa stáva spoluhráčom v konflikte, na riešenie ktorého nemá žiadnu kompetenciu ani zodpovednosť (Gjuričová & Kubička, 2009). Kováč a Prudovič (2025) v tejto súvislosti zdôrazňujú, že mediácia ako nástroj transformatívneho riešenia kon-

fliktov dokáže efektívne prerušiť triangulačné cykly tým, že obnovuje priamu a štruktúrovanú komunikáciu medzi rodičmi, čím znižuje tlak na dieťa ako prostredníka.

Jedným z najzávažnejších psychologických dôsledkov dlhodobého konfliktu lojality je vývoj tzv. falošného ja, konceptu, ktorý do psychológie uviedol Winnicott (citovaný v Škoviera, 2007). Dieťa, ktoré je dlhodobo vystavené tlaku na potlačenie vlastných autentických pocitov, si postupne vytvára sociálne prispôsobivú persónu, ktorá je v súlade s požiadavkami dominantného rodiča, ale je v hlbokom rozpore s jeho skutočnými vnútornými stavmi.

Vágnerová (2012) z pohľadu vývinovej psychológie identifikuje ďalšie obranné mechanizmy typické pre deti v pasci lojality: *regresia* (návrat k vývinovým vzorcom správania z mladšieho obdobia), *projekcia* (premiestňovanie vlastnej agresie na neutrálne objekty alebo rovesníkov), *intelektualizácia* (u starších detí – odpútanie od emocionálnej roviny prostredníctvom racionálnych argumentov prevzatých od rodiča) a *disociácia* (rozštiepenie prežívania pri prechode medzi rodičmi). Kováč (2021) v kontexte komunikačných zručností upozorňuje, že odborníci pracujúci s rodinami v kríze musia byť schopní rozpoznať tieto obranné vzorce v komunikácii dieťaťa a prispôbiť im svoju intervenčnú stratégiu, aby nedochádzalo k iatrogenickému posilňovaniu existujúcich obranných mechanizmov.

3.3 Nevedomé programovanie dieťaťa rodičom

Rodičia, ktorí svojho potomka vedú k odmietaniu druhého rodiča, tak väčšinou nečinia s vedomým zámerom poškodenia dieťaťa. Ich správanie je výsledkom ich vlastnej nespracovanej bolesti, strachu zo straty a pocitu krivdy. Warshak (2011) identifikuje niekoľko typických foriem nevedomého programovania: selektívne zdieľanie informácií, delegitimizácia emócií, vťahnutie dieťaťa do dospelých problémov (diskusie o financiách, právnych sporoch alebo intímnom živote druhého rodiča v prítomnosti dieťaťa) a systematické odmeňovanie lojality. Kováč (2024) v kontexte mediácie, rodiny a legislatívy poukazuje na to, že práve tieto nevedomé vzorce správania sú jednou z hlavných príčin, prečo sa konflikty rodičov po formálnom ukončení rozvodového konania naďalej prehlbujú a prečo je nevyhnutná systematická psychologická podpora oboch rodičov ako podmienka ochrany dieťaťa.

3.4 Prejavy a dôsledky konfliktu lojality

Konflikt lojality sa u dieťaťa prejavuje radom symptómov, ktoré sú rozpoznateľné pre školských psychológov a pedagogických pracovníkov. K najčastejším krátkodobým prejavom patrí výrazná emocionálna labilita, zvýšená úzkostlivosť, regresívne správanie, poruchy spánku a jedenia, ako aj somatizácia stresu v podobe rekurentných bolestí brucha a hlavy bez organického podkladu (Špatenková, 2011). Školská psychológia pritom zohráva nezastupiteľnú úlohu v sekundárnej prevencii, keďže škola je priestorom, kde dieťa trávi značnú časť dňa a kde jeho zmeny v správaní môžu byť systematicky sledované (Gajdošová, Herényiová, 2016). Zhoršenie školského prospechu je v takýchto prípadoch skôr symptómom než príčinou problémov. Dieťa, ktorého kognitívne kapacity sú vyčerpané zvládaním emočného napätia doma, má obmedzenú kapacitu pre pozornosť, pamäť a učenie (Matoušek, 2016). Kováč (2025c) v kapitole venovanej transformácii školskej kultúry prostredníctvom rovesníckej mediácie upozorňuje, že škola, ktorá pristupuje k problematickému správaniu dieťaťa represívne

namiesto empaticky, môže nevedome prehlbovať trauma dieťaťa pochádzajúceho z rozvráteného rodinného prostredia.

Longitudinálne výskumy ukazujú, že dlhodobé zotrvávanie dieťaťa v pasci lojality má preukázateľné negatívne dôsledky pre jeho psychický vývin. Deti vystavené systémovej parentálnej alienácii vykazujú v dospelosti vyššiu mieru depresívnych a úzkostných porúch, ťažkosti s nadväzovaním intímnych vzťahov a zvýšené riziko medzigeneračného prenosu dysfunkčných vzorcov rodičovstva. Osobitne závažným dôsledkom je narušenie identity dieťaťa. Erikson (Vágnerová, 2012) zdôrazňuje, že osobná identita je budovaná prostredníctvom identifikácie s oboma rodičovskými postavami. Odmietnutie jedného rodiča preto nevyhnutne znamená odmietnutie časti seba samého, čo môže viesť k difúzii identity a k neskorším problémom s autenticitou v dospelých vzťahoch. Kováč et al. (2025a) v tomto kontexte poukazujú na to, že intervenčný potenciál medzigeneračného dialógu pri znižovaní sociálno-patologických rizík v rodinnom systéme je výrazne vyšší, ak sa intervencia realizuje včas – ešte v období, keď sa rigidné vzorce vzťahovej patológie nestihli plne konsolidovať.

Súčasná neurobiológia poskytuje ďalší dôležitý rozmer pre pochopenie devastujúcich dôsledkov konfliktu lojality. Chronický stres vyplývajúci z dlhodobého konfliktu lojality aktivuje os hypotalamus-hypofýza-nadobličky (HPA-os) a vedie k nadprodukcii kortizolu, čo má preukázateľné negatívne dôsledky pre vyvíjajúci sa mozog dieťaťa, predovšetkým pre hipokampus a prefrontálny kortex (Levine & Heller, 2019). Kováč a Szarszoi (2025) v štúdií venovanej psychosociálnym dôsledkom kumulatívneho stresu v rodine ukazujú, že chronická stresová záťaž sa neprejavuje len individuálne u jednotlivých členov rodiny, ale mení celkovú dynamiku rodinného systému smerom k zvýšenej rigidite, zníženej schopnosti empatie a narušeniu komunikačných vzorcov – čo sú presne tie podmienky, za ktorých konflikt lojality u dieťaťa prosperuje a narastá.

Včasná identifikácia konfliktu lojality je kľúčovým predpokladom účinnej intervencie. Primárnym diagnostickým ukazovateľom je rozpor medzi verbálnou výpoveďou dieťaťa a jeho neverbálnym správaním pri skutočnom kontakte s rodičmi. Dieťa, ktorého odpor voči jednému rodičovi je výsledkom externého tlaku, spravidla v reálnom kontakte s týmto rodičom prejavuje uvoľnenie a prirodzenú komunikáciu. Ďalším ukazovateľom je jazykový profil dieťaťa: ak používa terminológiu a argumenty zodpovedajúce jazykovej úrovni dospelého, je to silný signál toho, že jeho výpoveď bola formovaná vonkajším vplyvom (Špaňhelová, 2010). Gajdošová a Herényiová (2016) v kontexte školskej psychológie zdôrazňujú, že školský psychológ môže využiť dlhodobé pozorovanie dieťaťa v prirodzenom prostredí ako diagnostickú výhodu, ktorú ambulantní odborníci nemajú. Systematické mapovanie zmien v správaní, vzťahoch s rovesníkmi a v školskom výkone dieťaťa umožňuje školskému psychológovi detekovať konflikt lojality relatívne skoro, ešte pred tým, než sa jeho symptómy plne konsolidujú do chronických vzorcov.

V priamej práci s dieťaťom sú mimoriadne cenné projektívne a expresívne metódy. Kresba rodiny a sandplay terapia umožňujú dieťaťu komunikovať prostredníctvom symbolického jazyka, obchádzajúc verbálnu sebakontrolu. Dieťa v pasci lojality v kresbe rodiny charakteristicky vynecháva jedného z rodičov, umiestňuje medzi postavy fyzické bariéry alebo seba kreslí výrazne zmenšene (Škoviera, 2007).

Akákoľvek priama práca s dieťaťom musí začínať vytvorením bezpečnej terapeutickej aliancie. Dieťa v pasci lojality je mimoriadne citlivé na akékoľvek náznaky stranenia odborníka jednému z rodičov. Odborník musí od prvého stretnutia jasne komunikovať neutralitu

a zainteresovanosť na perspektíve dieťaťa. Kľúčovým posolstvom, ktoré musí dieťa internalizovať, je oslobodenie od zodpovednosti za emócie dospelých: „Tvoja úloha nie je vyriešiť spor rodičov. Tvoja úloha je byť dieťaťom“ (Špatenková, 2011). Dôležitou súčasťou práce s dieťaťom je validácia jeho emočného prežívania, a to aj vtedy, ak sú tieto emócie ambivalentné. Dieťa musí dostať jednoznačnú správu, že je v poriadku zároveň milovať aj sa hnevať na každého z rodičov a že jeho city sú legitímne a nepotrebujú cudzie schválenie. Kováč (2021) v kontexte komunikačných a lektorských zručností zdôrazňuje, že schopnosť odborníka komunikovať empaticky, jasne a bez hodnotiacich súdov je základnou kompetenciou, bez ktorej nemôže byť žiadna terapeutická alebo poradenská intervencia úspešná.

4. Technika zrkadlenia v práci s rodičmi

Jednou z najúčinnějších techník v práci s rodičmi je metóda reflexívneho zrkadlenia. Táto technika vychádza z princípu, že direktívne príkazy a poučovanie rodičov spravidla vyvolávajú obranné reakcie a odpor. Namiesto toho odborník konfrontuje rodiča s konkrétnymi, overiteľnými dôkazmi dopadu jeho správania na dieťa – prostredníctvom anonymizovaných kresieb, opisov situácií alebo priamych pozorovaní (Matoušek, 2016). Cieľom je posunúť pozornosť rodiča od vlastného hnevu k prežívaniu dieťaťa. Gjuričová a Kubička (2009) zdôrazňujú, že táto kognitívna a emocionálna reštruktúracia je nevyhnutným predpokladom akejkoľvek zmeny správania na strane rodiča.

4.1 Mediácia ako nástroj ochrany dieťaťa a de-eskalácie konfliktu

Mediácia predstavuje v kontexte vysoko konfliktného rozvodu jeden z najúčinnějších nástrojov, ktoré môže odborník ponúknuť rodine ohrozenej konfliktom lojality. Kováč (2024a) definuje mediáciu v rodinnom kontexte ako štruktúrovaný proces, v ktorom neutrálny mediátor pomáha stranám komunikovať, identifikovať ich skutočné záujmy a hľadať riešenia, ktoré sú akceptovateľné pre všetkých zainteresovaných – vrátane dieťaťa, ktorého hlas je v mediačnom procese zohľadňovaný, aj keď dieťa nie je priamym účastníkom.

Kováč a Prudovič (2025) zdôrazňujú, že mediácia nie je len právnym nástrojom, ale predovšetkým psychologickým procesom, ktorý umožňuje rodičom znovu nadviazať funkčnú komunikáciu v bezpečnom, štruktúrovanom prostredí. Tým priamo znižuje tlak na dieťa ako prostredníka a vytvára podmienky pre obnovu jeho emocionálnej bezpečnosti. Kováč (2025c) v tomto kontexte poukazuje na to, že princípy mediácie – empatia, aktívne počúvanie, rešpekt k perspektíve druhého – sú prenositeľné nielen do rodinného prostredia, ale aj do školského kontextu, kde rovesnícka mediácia môže zmiernovať sekundárne sociálne dôsledky konfliktu lojality u dieťaťa.

4.2 Koncept „povolenia milovať“ a jeho implementácia v praxi

Jedným z najsilnějších a zároveň najpraktickejších konceptov v oblasti intervencie pri konflikte lojality je tzv. „povolenie milovať“. Tento koncept vychádza z poznatku, že dieťa v pasci lojality fakticky čaká na signál od dominantného rodiča, že je bezpečné mať rado aj toho druhého (Warshak, 2011). Praktické odporúčanie, ktoré môže odborník rodičovi ponúk-

nuť, znie: „Nemusíte o mamičke hovoriť nič pekné, ak to nedokázate. Ale keď sa na vás dieťa pozrie a čaká váš výraz pri zmienke o nej, vaša tvár musí zostať pokojná.“

Tento princíp rezonuje aj s hodnotovým posolstvom kresťanskej antropológie. Pápež František v apoštolskej exhortácii *Amoris laetitia* (2016) zdôrazňuje, že rodičovská láska musí byť bezpodmienečná a nesmie byť podmienená lojalitou dieťaťa k jednému z rodičov. Kresťanský pohľad na rodičovstvo kladie do centra nie práva rodičov, ale dobro dieťaťa ako slabšieho a zraniteľnejšieho subjektu rodinného systému. Kováč et al. (2025b) v príspevku o spiritualite a medzigeneračnej dynamike v rodine zdôrazňujú, že hodnotová a duchovná orientácia rodičov môže byť zdrojom vnútornej sily, ktorá im umožňuje prekonať vlastnú bolesť a konať v záujme dieťaťa – čo je presne to, čo koncept „povolenia milovať“ od rodiča vyžaduje.

V prípadoch, kde je spolupráca medzi rodičmi napriek intervencii odborníkov nemožná, predstavuje model paralelného rodičovstva realistickú alternatívu k ideálu kooperatívneho spolu rodičovstva. Paralelné rodičovstvo akceptuje realitu, že títo dvaja ľudia nie sú schopní koordinovanej komunikácie, a buduje systém, v ktorom každý rodič funguje autonómne vo svojej sfére, pričom dieťa v žiadnej z nich nemusí tajiť, čo zažilo v tej druhej (Špaňhelová, 2010).

Kľúčovými pravidlami sú: výmena informácií výhradne písomnou formou, minimalizácia osobného kontaktu pri odovzdávaní dieťaťa, jasne definované sféry autonómie každého rodiča a záväzok zdržať sa akejkoľvek dehonestácie druhého rodiča v prítomnosti dieťaťa.

5. Kazuistiky

5.1 Kazuistika 1: Adam (8 rokov) – Somatizácia konfliktu lojality u mladšieho školského dieťaťa

Kazuistika je anonymizovaná. Mená a identifikačné údaje sú zmenené.

Adam mal pri prvom kontakte so sociálnou pracovníčkou osem rokov. Bol privezený matkou, ktorá ho opísala ako dieťa odmietajúce kontakt s otcom a prejavujúce pri každom stretnutí s ním silnú úzkosť a somatické symptómy – bolesti brucha a zvracanie. Matka uviedla, že Adam sám nechce k otcovi chodiť, a prezentovala jeho odpor ako výsledok otcovho nevhodného správania počas manželstva. Otec mal podľa jej slov „vždy nadradenú povahu“ a dieťa ho „prirodzene odmieta“.

Pri prvom diagnostickom rozhovore sociálna pracovníčka využila projektívnu techniku – voľnú kresbu a hru s figúrkami. V kresbe rodiny Adam nakreslil matku a seba vedľa seba v ľavej časti papiera, otca umiestnil na pravú stranu listu, oddeleného hrubou, trikrát podčiarknutou čiarou. Seba nakreslil výrazne menšieho než oboch rodičov, bez úsmevu, s rukami pritlačenými k telu. Pri hre s figúrkami Adam vytvoril scenár, v ktorom malá figúrka (označená ako „chlapček“) mlčky stála medzi dvoma väčšími figúrkami, zatiaľ čo tieto sa navzájom odvrátili chrbtom. Na otázku, čo chlapček cíti, Adam po dlhšej pauze odpovedal: „Bojí sa urobiť čokoľvek, lebo vždy niekoho uraziť.“ Pri individuálnej práci s Adamom sociálna pracovníčka explicitne pomenovala jeho situáciu primeraným jazykom: „Vieš, niektoré deti majú pocit, že keď sa smejú s tatinkom, mama bude smutná. Toto nie je tvoja starosť. Nie si za to zodpovedný.“ Adam sa na túto výpoveď pozrel prekvapene a po chvíli sa rozplakal. Išlo o prvý autentický emocionálny prejav od začiatku práce s ním – prvý moment, kedy nereprodukoval naučený naratív, ale reagoval zo svojho skutočného vnútra.

Pri práci s matkou sociálna pracovníčka využila techniku zrkadlenia. Ukázala jej Adamovu kresbu a opísala scenár z hry s figúrkami bez interpretačného komentára. Matka sa rozplakala a po prvý raz posunula naratív od „otec je zlý“ k „Adam trpí“. Toto bol zlomový bod intervencie. Rodičom bola ponúknutá oddelená psychologická podpora a matke bola odporučená individuálna mediácia s cieľom nastavenia pravidiel paralelného rodičovstva. Po šiestich týždňoch intenzívnej práce matka – hoci zostala voči otcovi kritická – začala pred synom zaujímať neutrálnu pozíciu pri zmienke o otcovi. Adamove somatické symptómy sa výrazne zmiernili, čo potvrdila aj jeho pediatrička pri kontrolnej návšteve. Táto kazuistika ilustruje, ako efektívna práca s rodinným systémom v duchu princípov, ktoré opisuje Kováč (2024a), môže viesť k rýchlej a merateľnej zmene aj v prípadoch, kde symptómy dieťaťa na prvý pohľad pôsobia ako somatická porucha.

5.2 Kazuistika 2: Klára (13 rokov) – Intelektualizácia konfliktu lojality u adolescentky

Kazuistika je anonymizovaná. Mená a identifikačné údaje sú zmenené.

Klára bola odoslaná na školského psychológa triednou učiteľkou pre náhle zhoršenie prospechu, izoláciu od spolužiakov a opakujúce sa konflikty s učiteľmi. Predtým bola Klára výborne prosperujúca žiačka s bohatým sociálnym životom. Zmena nastala bezprostredne po tom, čo sa jej rodičia rozišli a začali súdny spor o zverenie do starostlivosti.

Pri prvom stretnutí pôsobila Klára nápadne „dospelo“ – hovorila presvedčivo, s istotou a využívala argumenty, ktoré výrazne presahovali jej vek: „Otec nám robí zle celé roky. Mama sa len bráni. Ja to chápem, aj keď to ostatní nechápu.“ Školská psychologička si všimla, že Klára pri opisovaní situácie doma nekomunikuje žiadnu vlastnú emóciu – iba prerozpráva naratív, ktorý pôsobil dôverne naučene. Identifikovaný bol typický obranný mechanizmus intelektualizácie, opísaný Vágnerovou (2012) ako charakteristický pre adolescentov vystavených emocionálne neúnosnej záťaži. V ďalších stretnutiach školská psychologička pracovala s technikou externalizácie – kládla Kláre otázky nie o nej samej, ale o postavičke, ktorá je „trochu podobná jej“: „Čo by táto dievčina robila, keby nemala povinnosť byť na strane mamy?“ Klára spočiatku odpovedala v duchu naučeného naratívu. Postupne začala pripúšťať, že „tá dievčina by asi chcela ísť na otcovu svadbu, ale bojí sa mamy“. Pri štvrtom stretnutí sa Klára prvý raz dotkla vlastných emócií priamo: „Chcem ho vidieť. Ale neviem, ako to mame povedať.“

Školská psychologička spolupracovala s rodinou a navrhla matke mediáciu. Matka spočiatku odmietla, ale po ďalšom rozhovore, v ktorom psychologička zrkadlila Klárinu izoláciu a zhoršenie prospechu ako symptómy jej vnútorného konfliktu, súhlasila s jedným spoločným stretnutím za prítomnosti mediátora. Klára na tomto stretnutí po prvý raz v prítomnosti oboch rodičov povedala: „Chcem mať oboch.“ Matka zachovala neutrálny výraz. Otec sa rozplakal. Toto bol začiatok dlhodobého procesu obnovy Klárinej emocionálnej bezpečnosti. Kováč (2025c) poukazuje na to, že práve takéto situácie ukazujú transformatívny potenciál mediácie a empatiou vedených intervencií v porovnaní s represívnymi prístupmi, ktoré by Klárino správanie v škole riešili len disciplinárne.

5.3 Kazuistika 3: Tomáš (5 rokov) – Regresívne prejavy konfliktu lojality u predškolského dieťaťa

Kazuistika je anonymizovaná. Mená a identifikačné údaje sú zmenené.

Tomáš bol privezený do poradenského centra otcom pre výrazné regresívne prejavy: päťročné dieťa opäť začalo s nočným pomočovaním, odmietalo chodiť do škôlky a plakalo pri každom odchode otca po víkendovom stretnutí. Otec opisoval matku ako osobu, ktorá Tomášovi systematicky rozprávala o „zlom tatinkovi“, a dokladal to konkrétnymi situáciami, v ktorých Tomáš opakoval vety neprimerane veku: „Mama hovorí, že ty nás opustil.“ Terapeut pri práci s Tomášom využil hravú terapiu (play therapy), keďže Tomášova verbálna kapacita na priamu terapeutickú komunikáciu bola prirodzene limitovaná jeho vekom. V priebehu herných sedení Tomáš opakovane vytváral scény, v ktorých malá figúrka (auto, medvedík) odchádza a vracia sa, zatiaľ čo ostatné figúrky čakajú. V jednej zo scén malá figúrka povedala Tomášovým hlasom: „Neviem, či sa smiem vrátiť.“ Tento moment bol diagnosticky zásadný – Tomáš neistotu nepociťoval vo vzťahu k otcovi, ale vo vzťahu k tomu, či je vôbec povolené tešiť sa na otca.

Terapeut pracoval súbežne s oboma rodičmi oddelene. S matkou pracoval na uvedomení si dopadu jej komunikácie na Tomáša, pričom využil neurobiologické vysvetlenie prístupné pre neodborníka: „Keď Tomáš vidí, že sa zakaždým smúťte po jeho návrate od otca, jeho mozog to interpretuje ako nebezpečenstvo. Jeho telo reaguje tak, ako keby bol v ohrození – a to je príčina pomočovania.“ Toto vysvetlenie opierané o poznatky Levina a Hellerovej (2019) matku zasiahlo. Bola odporučená mediácia zameraná na nastavenie pravidiel odovzdávania dieťaťa a komunikačných protokolov medzi rodičmi. Kováč (2024a) zdôrazňuje, že práve nastavenie jasných komunikačných pravidiel je jedným z najdôležitejších výstupov mediácie v prípadoch, kde sú deti takéhoto veku vystavené konfliktu lojality. Po dvoch mesiacoch systematickej práce Tomášove regresívne prejavy ustúpili a pri odovzdávaniach vykazoval výrazne nižšiu úzkosť.

6. Duchovný a hodnotový rozmer: Rodina ako viac ako sociálna inštitúcia

Predkladaný príspevok by bol neúplný bez reflexie duchovného a hodnotového rozmeru, ktorý v odbornej sociálnej praxi tvorí dôležitý, aj keď často opomínaný kontext. Kresťanská tradícia nazerá na rodinu nie len ako na sociálnu inštitúciu, ale ako na základnú bunku spoločnosti, v ktorej je každý jej člen nositeľom nescudziteľnej dôstojnosti (Katechizmus Katolíckej cirkvi, 2017). Pápež Ján Pavol II. v apoštolskej exhortácii *Familiaris consortio* (1993) formuluje zásadu, že rodičia sú voči dieťaťu v pozícii bezpodmienečnej zodpovednosti, ktorá nezaniká rozpadom manželského vzťahu.

Maturkanic et al. (2024) v štúdiu o psycho-spirituálnom rozmere kultúrnych hodnôt poukazujú na to, že spirituálna a hodnotová orientácia jedinca má priamy dopad na jeho schopnosť prechádzať životnými krízami – vrátane rozpadu manželstva – bez toho, aby tieto krízy prenášal deštruktívnym spôsobom na svojich blízkych. V tomto zmysle je spirituálna zrelosť rodiča jedným z protektívnych faktorov, ktoré znižujú riziko vzniku konfliktu lojality u dieťaťa. Rodič, ktorý je zakotvený v hodnotovom systéme presahujúcom jeho vlastné ego a momentálne emocionálne reakcie, je schopnejší zachovať si odstup od vlastnej bolesti a konať v záujme dieťaťa aj napriek osobnej krivde. Kováč et al. (2025) v štúdiu o spiritualite

a osobnosti v kontexte medzigeneračnej dynamiky rodiny ukazujú, že hodnotová a spirituálna orientácia rodiny nie je len individuálnou záležitosťou, ale má systémový charakter – prenáša sa medzi generáciami a formuje základný postoj k vzťahom, konfliktom a ich riešeniu. Dieťa, ktoré vyrastá v rodine s koherentnou hodnotovou orientáciou – aj napriek rozchodu rodičov – má výrazne lepšie predpoklady na zvládnutie záťaže spojenjej s konfliktom lojality, pretože disponuje vnútorným referenčným rámcom, ktorý mu pomáha dávať situácii zmysel.

Tento princíp nadväzuje na logoterapeutickú tradíciu Viktora Frankla, ktorá zdôrazňuje, že schopnosť nachádzať zmysel aj v utrpení je kľúčovým protektívnym faktorom psychickej odolnosti (Gabura, 2012). Pre dieťa v pasci lojality to neznamena, že musí pochopiť rodičovský spor, ale že mu musí byť umožnené vytvoriť si vlastný koherentný príbeh o svojej rodine – príbeh, v ktorom je miesto pre oboch rodičov, aj keď žijú oddelene.

V kontexte odbornej pomoci rodinám v kríze si zasluhuje osobitnú pozornosť mediácia ako špecifická forma intervencie, ktorá sa systematicky rozvíja aj v slovenskom odbornom prostredí. Kováč (2024) definuje mediáciu v rodinnom kontexte ako štruktúrovaný proces, v ktorom neutrálny tretí aktér pomáha stranám v konflikte komunikovať a hľadať riešenia, ktoré sú akceptovateľné pre všetkých zúčastnených, pričom primárnym referenčným bodom tohto procesu je vždy najlepší záujem dieťaťa.

Rozvodová mediácia má v kontexte konfliktu lojality niekoľko kľúčových funkcií. Po prvé, vytvára *štruktúrovaný priestor* pre komunikáciu rodičov, čím znižuje potrebu vťiahnutia dieťaťa do role prostredníka. Po druhé, mediátor ako *neutrálna autorita* môže reflektovať rodičom dopady ich komunikačného správania na dieťa spôsobom, ktorý je menej ohrozujúci než priama konfrontácia zo strany psychológa alebo sociálneho pracovníka. Po tretie, mediačný proces umožňuje rodičom *spoločne formulovať dohody o komunikačných pravidlách*, ktoré priamo chránia dieťa pred konfliktom lojality – napríklad záväzok nehovoriť o druhom rodičovi negatívne v prítomnosti dieťaťa (Kováč, 2024).

Kováč a Prudovič (2025) v kontexte odbornej prípravy mediátorov zdôrazňujú, že práca s vysoko konfliktnou rozvodovou rodinou kladie na mediátora špecifické kompetenčné nároky, ktoré presahujú základný mediačný výcvik. Mediátor v takýchto prípadoch potrebuje hlboké porozumenie psychologickéj dynamike rodiny, vrátane mechanizmov triangulácie a konfliktu lojality, a musí byť schopný rozpoznať momenty, kedy dieťa nie je prítomné pri rokovaní, ale je napriek tomu aktívne vťahané do konfliktu prostredníctvom rodičovských naratívov. Kováč (2025) v monografii venovanej psychologickým a emocionálnym aspektom detí v rozvodovej mediácii systematicky dokumentuje, že deti, v ktorých prípadoch bola mediácia súčasťou riešenia rozvodového konania, vykazujú nižšiu mieru symptómov konfliktu lojality v porovnaní s deťmi, kde bol spor riešený výhradne súdnou cestou. Tento rozdiel autor pripisuje najmä skutočnosti, že mediačný proces umožňuje rodičom zachovať si pocit agentúry a kontroly, čo znižuje ich potrebu kompenzovať stratu kontroly prostredníctvom inštrumentalizácie dieťaťa. Rovesníckej mediácii a jej transformatívneho potenciálu v kontexte školského prostredia sa venuje Kováč (2025b), ktorý poukazuje na to, že škola môže byť nielen miestom sekundárnej diagnostiky konfliktu lojality, ale aj aktívnym priestorom intervencie. Programy rovesníckej mediácie budujú u detí kompetencie pre konštruktívne riešenie konfliktov, čím posilňujú ich psychickú odolnosť voči konfliktným vzorcom, ktorým sú vystavené v rodinnom prostredí. Dieťa, ktoré sa naučí, že konflikt je riešiteľný bez toho, aby niekto musel „prehrať“, získava alternatívny referenčný rámec k tomu, čo zažíva doma.

Analýza konfliktu lojality by bola neúplná bez reflektovania jeho medzigeneračného rozmeru. Kováč, Kováč a Belko (2025) v štúdiu o intervenčnom potenciáli medzigeneračného dialógu pri znižovaní sociálno-patologických rizík v rodinnom systéme ukazujú, že konflikt lojality u dieťaťa sa nerozvíja vo vzduchoprázdne, ale je vždy zasadený do širšieho medzigeneračného kontextu. Starí rodičia, súrodenci rodičov a ďalší príbuzní tvoria sieť vzťahov, ktorá môže konflikt lojality buď zmiernovať, alebo naopak posilňovať. V praxi sociálnej práce je medzigeneračná dimenzia konfliktu lojality najzreteľnejšia v situáciách, kedy starí rodičia z jednej strany aktívne participujú na dehonestácii druhého rodiča. Dieťa sa tak ocitá v situácii, kedy nielen rodičia, ale celá jedna rozvetvená príbuzenská sieť od neho vyžaduje lojalitu a odmietanie druhej strany. Kováč et al. (2025) navrhujú v takýchto prípadoch rozšíriť intervenciu z nukleárnej rodiny na širšiu rodinnú sieť a aktívne pracovať aj s prarodičmi, pričom kľúčovým cieľom je pomôcť im pochopiť, že ich vlastná bolesť zo situácie (napríklad strata kontaktu s vnúčaťom) môže byť znížená práve vtedy, keď prestanú posilňovať konflikt lojality.

Kováč a Szarszoi (2025) v štúdiu o psychosociálnych dôsledkoch kumulatívneho stresu v rodine a jeho dopade na rodinnú dynamiku identifikujú konflikt lojality ako jeden z najzávažnejších generátorov kumulatívneho stresu v rodinnom systéme po rozvoде. Autori zdôrazňujú, že kumulatívny stres pôsobí na dieťa kvalitatívne odlišne než jednorazové traumatické udalosti – nevyvoláva akútnu traumatickú reakciu, ktorú by okolie mohlo ľahko identifikovať, ale postupne erózuje psychické zdroje dieťaťa, čím znižuje jeho odolnosť voči ďalším záťažovým situáciám v živote.

Efektívna pomoc deťom v pasci lojality nie je možná bez systémovej a inštitucionálnej podpory, ktorá vytvára podmienky pre interdisciplinárnu spoluprácu. Rosenberg, Kováč a Kralík (2025) v kontexte sociálnej práce v meniacom sa svete identifikujú ako jednu z kľúčových výziev súčasnej sociálnej práce práve potrebu rozvoja nových modelov spolupráce medzi psychológmi, sociálnymi pracovníkmi, mediátormi, školskými psychológmi a ďalšími odborníkmi, ktorí prichádzajú do kontaktu s rodinou v kríze. Táto interdisciplinárna spolupráca naráža v praxi na viaceré inštitucionálne bariéry: rozdielne legislatívne rámce jednotlivých profesií, nedostatočnú koordináciu medzi inštitúciami (súd, sociálna kurately, škola, poradenské centrum), ako aj na absenciu spoločného jazyka a zdieľaného konceptuálneho rámca pre prácu s konfliktom lojality. Kováč (2021) v tomto kontexte zdôrazňuje, že komunikačné a lektorské kompetencie odborníkov sú kľúčovým nástrojom pre prekonávanie týchto bariér – odborník, ktorý dokáže efektívne komunikovať naprieč disciplinárnymi hranicami, je schopný budovať medziinštitucionálne koalície v záujme dieťaťa. Janáčková et al. (2024) v súvislosti s podpornými možnosťami v inštitucionálnom prostredí poukazujú na to, že inštitucionálna starostlivosť musí byť vždy nastavená tak, aby rešpektovala celosť človeka – jeho fyzickú, psychickú, sociálnu aj spirituálnu dimenziu. Hoci ich štúdia sa primárne zameriava na seniorov v nemocničnom prostredí, princíp celostnej starostlivosti je plne aplikovateľný aj na prácu s deťmi v pasci lojality. Dieťa nie je len súborom symptómov, ktoré treba eliminovať, ale celistvou osobnosťou s vlastnou históriou, vzťahmi, hodnotami a spirituálnym rozmerom, ktorý musí byť v odbornej intervencii rešpektovaný.

Súčasťou systémovej dimenzie pomoci je aj otázka prevencie. Edukačné programy pre rodičov prechádzajúcich rozvodom sú v niektorých krajinách povinnou súčasťou rozvodového konania, zatiaľ čo v slovenskom kontexte zostávajú skôr výnimočnou ponukou. Obsah takýchto programov sa zameriava na neurobiológiu stresu u detí, na identifikáciu vlastného nevedomého komunikačného správania a jeho dopadov, a na nácvik konkrétnych komuni-

kačných zručností, ktoré minimalizujú prenos konfliktu na dieťa. Kováč (2021) v tomto kontexte zdôrazňuje, že efektívna edukácia rodičov musí byť postavená na andragogických princípoch – rešpektovať autonómiu dospelého učiaceho sa a vychádzať z jeho reálnych skúseností a potrieb, nie len z normatívnych predpisov.

7. Záver

Cieľom odbornej pomoci v prípadoch konfliktu lojality nie je víťazstvo jednej zo strán sporu, ale ochrana zdravého psychického vývinu dieťaťa. Prax ukazuje, že striktne právne riešenia situáciu často ešte viac polarizujú. Skutočná pomoc spočíva v interdisciplinárnej spolupráci psychológov, školských psychológov, sociálnych pracovníkov a mediátorov, ktorí dokážu citlivo pracovať s rodinným systémom a vrátiť dieťaťu právo na bezpečné a autentické detstvo. Poznatky zo sociálnej psychológie, vývinovej psychológie a psychológie dieťaťa pritom tvoria nevyhnutný teoretický základ, bez ktorého by akákoľvek intervencia ostávala na rovine intuície a improvizácie.

Tri prezentované kazuistiky ilustrujú, že konflikt lojality nemá jednu tvár – prejavuje sa odlišne u predškolského dieťaťa, školáka aj adolescenta, a vyžaduje si prístupy prispôbené vývinovej fáze a individuálnej situácii. Spoločným menovateľom všetkých troch prípadov je však jedna a tá istá potreba: dieťa potrebuje od oboch rodičov – alebo aspoň od jedného z nich – dostať povolenie milovať toho druhého. Toto povolenie nie je právnym pojmom. Je to tichý, niekedy neverbálny signál, ktorý môže zmeniť celý vnútorný svet dieťaťa.

Záverom je potrebné zdôrazniť, že práca s rodinami v tejto situácii kladie mimoriadne vysoké nároky aj na odborníkov samotných. Supervízia, intervízia a vlastná psychohygiena sociálnych pracovníkov, psychológov a mediátorov pracujúcich v tejto oblasti nie sú luxusom, ale etickou nevyhnutnosťou. Len odborník, ktorý je sám emocionálne ukotvený a hodnotovo zakotvený, môže byť pre dieťa v pasci lojality skutočným bezpečným prístavom.

Bibliografia

František. (2016). *Amoris laetitia: Posynodálna apoštolská exhortácia biskupom, kňazom a diakonom, zasväteným osobám, kresťanským manželom a všetkým veriacim laikom o láske v rodine*. Spolok svätého Vojtecha.

Gabura, J. (2012). *Teória rodiny a proces práce s rodinou*. Iris.

Gajdošová, E., & Herényiová, G. (2006). *Rozvíjení emoční inteligence žáků: Prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. Portál.

Gjuričová, Š., & Kubička, J. (2009). *Rodinná terapie: Systemické a narativní přístupy* (2., dopl. a přeprac. vyd.). Grada.

Ján Pavol II. (1993). *Familiaris consortio: Apoštolská exhortácia najvyššieho veľkňaza Jána Pavla II. biskupom, kňazom a veriacim celej katolíckej cirkvi o úlohách kresťanskej rodiny v dnešnom svete* (2. vyd.). Spolok svätého Vojtecha.

Janáčková, L., Fialová, J., Tyrol, A., & Kováč, E. (2024). Support options for seniors in hospitals. *Acta Missiologica*, 18 (2), 186–201.

Konferencia biskupov Slovenska. (2017). *Katechizmus Katolíckej cirkvi* (9. vyd.). Spolok svätého Vojtecha.

Kováč, E. (2021). *Lektorské a komunikačné zručnosti*. Akadémia humanitných a medzikultúrnych štúdií Edith Steinovej.

- Kováč, E. (2024). *Mediácia – rodina – legislatíva*. Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja.
- Kováč, E. (2025). *Psychologické a emocionálne aspekty detí v rozvodovej mediácii*. Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja.
- Kováč, E. (2025). Transformácia školskej kultúry: Od represie k empatii prostredníctvom rovesníckej mediácie. In J. Belko & R. Ďurica (eds.), *Mediácia ako nástroj transformatívneho riešenia konfliktov* (1. vyd., s. 62 – 75). Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja.
- Kováč, E., & Prudovič, M. (2025). *Mediácia: Odborná príprava a prax* (1. vyd.). Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja.
- Kováč, E., & Szarszoi, D. (2025). Psychosocial consequences of cumulative stress in the family and their impact on family dynamic. In K. Mičková & L. Lešková (eds.), *Rodina dnes: Kríza alebo príležitosť? Verzus krízy a životný ideál Bl. Sály Salkaházi* (1. vyd., s. 157 – 168). Verbum.
- Kováč, E., Kováč, T., & Belko, J. (2025). Intervenčný potenciál medzigeneračného dialógu pri znižovaní sociálno-patologických rizík v rodinnom systéme. In P. Vansač, M. Semanová (eds.), *Medzigeneračné vzťahy v kontexte sociálnej práce a zdravotníckych vied – teória a prax: Zborník z XII. Medzinárodnej vedeckej konferencie* (1. vyd.). Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Kováč, E., Králik, R., Belko, J., & Kováč, T. (2025). Spiritualita a osobnosť – medzigeneračná dynamika v rodine ako determinant vzdelávacieho procesu. In P. Vansač, M. Semanová (eds.), *Medzigeneračné vzťahy v kontexte sociálnej práce a zdravotníckych vied – teória a prax: Zborník z XII. Medzinárodnej vedeckej konferencie* (1. vyd., s. 199 – 216). Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Levine, P. A., & Kline, M. (2008). *Trauma-proofing your kids: A parents' guide for instilling confidence, joy and resilience*. North Atlantic Books.
- Matoušek, O. (2016). *Slovník sociální práce* (3. vyd.). Portál.
- Maturkanič, P., Konečná, I., Šuráb, M., Kováč, E., & Králik, R. (2024). The values of Czech culture and its psycho-spiritual significance for the current era. *Acta Missiologica*, 18 (2), 29–39.
- Rosenberg, R., Kováč, E., & Králik, R. (2025). Social work in a changing world: New challenges and perspectives. *Clinical Social Work and Health Intervention*, 16 (3–4), 180–184.
- Špaňhelová, I. (2010). *Dítě a rozvod rodičů*. Grada.
- Špatenková, N. a kol. (2011). *Krizová intervence pro praxi* (2. vyd.). Grada.
- Škoviera, A. (2007). *Trendy náhradnej výchovy*. Petrus.
- Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. Univerzita Karlova v Praze.
- Warshak, R. A. (2011). *Divorce poison: How to protect your family from bad-mouthing and brainwashing* (New and updated ed.). Harper Collins.
- Výrost, J., Slaměník, I., & Sollárová, E. (eds.), (2019). *Sociální psychologie: Teorie, metody, aplikace*. Grada.

ZRUČNOSTI ZVYŠUJÚCE EFEKTIVITU PRÁCE V ZDRAVOTNÍCTVE

Skills Enhancing Work Efficiency in Healthcare

Janka Lipničanová¹

Abstrakt

Nájsť konkrétny zdroj, ktorý spúšťa naše reakcie, pociťovať sa pozrieť na svoje myšlienky, emócie a správanie nie je jednoduché. Spokojný pracovný život tvoríme slovami a asertívnym správaním s jasnými hranicami. Vytváranie života so zdravými vzťahmi si vyžaduje stálu prácu, no každopádne je dôležité podotknúť, že postupom času a s pribúdajúcimi skúsenosťami je to čoraz jednoduchšie. Asertívne komunikovať a vyrovnať sa s následkami svojho správania sa je cesta k spokojnosti v osobných ako aj pracovných vzťahoch. Vytváranie zdravých vzťahov vedie vždy k pocitu bezpečia, vzájomného rešpektu a efektívnej spolupráci.

Kľúčové slová: komunikácia; konflikt; ombudsman; spor; zdravotníctvo

Abstract

Finding the specific trigger behind our reactions and carefully examining our thoughts, emotions, and behavior is not an easy task. A fulfilling professional life is built through words and assertive behavior grounded in clear boundaries. Creating a life based on healthy relationships requires continuous effort; however, it is important to note that with time and experience, this process becomes easier. The ability to communicate assertively and to take responsibility for the consequences of one's behavior is a path toward satisfaction in both personal and professional relationships. Building healthy relationships consistently leads to a sense of safety, mutual respect, and effective cooperation.

Keywords: communication; conflict; defender of rights; dispute; healthcare

1. Úvod

V prípade, keď nie sú očakávania a predstavy človeka uspokojené alebo má pocit, že sú mu odoprené jeho potreby vzniká tzv. konflikt záujmov, ktorý vieme len ťažko predvídať. Môže dôjsť ku konfliktu vo vzťahu k jednej osobe, viacerým osobám alebo aj ku kolektívu. V prípadoch, keď je konflikt už veľmi vyhrotený, samotní účastníci konfliktu nie sú schopní konflikt vyriešiť sami. V dôsledku neuspokojenia dochádza k zvýšenému emocionálnemu napätiu, strany konfliktu sa už vôbec nepočúvajú a už vôbec nie sú schopné vnímať požiadavky a potreby druhej strany. Konflikty pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti sú vo veľkej miere výsledkom komunikačných problémov, emocionálneho napätia alebo vysokej úrovne stresu v každodennom osobnom, ale aj profesionálnom živote. Zriedkavo vznikajú zo zlého úmyslu. Jednou z možností pomoci pacientom a zdravotníckym pracovníkom je začlenenie do procesu kvalifikovanú osobu, ktorá pôsobí vo funkcii nemocničného ombudsmana, a ktorá nie len že vyplňa priestor medzi podaním sťažnosti na zariadenie poskytujúce službu, ale

¹ PhDr. Mgr. Janka Lipničanová, Ústredná vojenská nemocnica SNP Ružomberok – fakultná nemocnica, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o.; lipnicanovaj@uvn.sk

svojím odborným a holistickým prístupom napomáha pri predchádzaní, odstraňovaní a riešení nežiaducich udalostí v rámci celkovej starostlivosti.

2. Uplatnenie mediácie v zdravotníctve

Časový tlak, emocionálny stres, rôzne pracovné role, hierarchie alebo štýl riadenia môžu viesť k napätiu v zdravotníckych tímoch. Vychádzajúc z mojej osobnej praxe v nemocnici, ide často o nedorozumenia alebo nereálne očakávania zo strany jednotlivca (pacienta, zamestnanca) alebo skupiny (rodiny, pracovného tímu), ktoré predstavujú potenciál pre vznik konfliktu. Ak sa nezasiahne včas, konflikt veľmi rýchlo eskaluje do sporu s neblahými dôsledkami a nemožnosťou pokračovať v efektívnej komunikácii so zachovaním korektných a slušných vzťahov zameraných do budúcnosti.

Ku konfliktným situáciám nedochádza iba vo vzťahu pacient / rodinný príslušník (ďalej len klient) a zdravotnícky personál, ale aj vo vzťahoch medzi zdravotníkmi navzájom, či už sa jedná o horizontálne alebo vertikálne vzťahy. Každý konflikt, aj malý, môže vyústiť do sporového konania a preto je viac než žiaduce mať v zdravotníckych tímoch človeka v dvojroli preventistu a riešiteľa, môžeme ho nazvať „*neformálny mediátor*“. Ako to celé začalo u nás na Slovensku? Ako mediátorka registrovaná na Ministerstve spravodlivosti SR som vždy pripravená vstúpiť do sporových situácií vyskytujúcich sa pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti aktívne už viac ako dvanásť rokov. Moje začiatky v zdravotníctve boli spojené s finančnými pravidlami zabezpečenia starostlivosti o pacientov, postupne som prešla všetkými procesmi poskytovania zdravotnej starostlivosti vrátane oblasti riadenia lekársko – preventívnej starostlivosti, kde sa objavovali rôzne udalosti vyžadujúce iný ako len striktný legislatívne riadený postup. Dôslednou vedomou starostlivosťou o problémové situácie v tak náročnom prostredí akým je zdravotníctvo som prišla k záveru, že konflikty objavujúce sa v prostredí poskytovania zdravotnej starostlivosti, nie sú spojené iba so zanedbaním starostlivosti, ale na jednej strane so samotným subjektívnym stavom človeka ako klienta a na strane druhej človeka v pomáhajúcej profesii, ktorý službu klientovi poskytuje. Konflikt vždy začína v interpersonálnej rovine, odohráva sa vo vnútri osoby, a dotýka sa výlučne jednej osoby. Ide väčšinou o konflikt subjektívneho charakteru, dá sa povedať neviditeľného charakteru. Neriešený interpersonálny konflikt má tendenciu prerásť do intrapersonálneho konfliktu na základe odlišných názorov, postojov a priorít na konkrétnu situáciu. Spúšťač je vo väčšine prípadov, ako som už uviedla nedoriešený interpersonálny konflikt, ktorý si prinášame z osobného života. Do externého prostredia sa prenesie na základe frustrácie a vnútornej nespokojnosti človeka ako jednotlivca. V prípade nezachytenia vzniku napätej situácie na pracovisku intrapersonálny konflikt prerastá do vnútroskupinového konfliktu a začne sa prejavovať vznikom konfliktných alebo sporových situácií. Žiadny konflikt nie je negatívny, je hlavne skúškou odolnosti daného kolektívu a charakterov jednotlivých spolupracovníkov, v ktorej účastníci začínajú preberať rôzne role v konflikte:

- účastníci s moralizujúcou tendenciou – napomínajú, vytykajú alebo odsudzujú;
- účastníci, ktorí konfliktnú situáciu iba vyostrujú, provokujú konfliktné strany a podporujú v nich negatívne emócie;
- účastníci bez záujmu niečo riešiť, bez akejkoľvek pohnútky z vlastnej iniciatívy zasahovať do konfliktu;

- účastníci, ktorí nemajú vôbec žiadny záujem niečo riešiť, ani v prípade, že majú vedomosť o vzniku konfliktu a mohli by svojimi informáciami napomôcť k doriešeniu konfliktnej situácie;
- účastníci, ktorí majú aktívny záujem a snahu byť nápomocní a problém vyriešiť – to sú tí naši už vyššie uvedený *neformálni mediátori*.

Je potrebné si uvedomiť, že zdravotníctvo je jeden veľký celok s viacerými špecifickými prvkami, medzi ktorými vznikajú konfliktné situácie, spojené nie len so subjektívnou príčinou, ale aj objektívnymi faktormi vyplývajúcimi v rámci poskytovania starostlivosti o chorých, nevynímajúc ani následnú a preventívnu starostlivosť. Dôsledkom nich môže dôjsť k narušeniu režimu fungovania celého systému starostlivosti. Keď sa konflikty neriešia, trpí nielen pracovná atmosféra a kvalita poskytovanej zdravotnej starostlivosti, ale celý systém zdravotníctva.

Vzhľadom na pozitívne praktické skúsenosti s facilitáciou a mediáciou sa vedenie našej nemocnice rozhodlo oficiálne ponúknuť možnosť, osobám v konflikte, využiť služby *neformálneho mediátora*. Klienti, ktorí majú pocit, že im alebo ich blízkym nebola správne poskytnutá zdravotná starostlivosť, alebo sa domnievajú, že došlo k zanedbaniu zdravotnej starostlivosti, prípadne nie sú spokojní s prístupom ošetrojúceho lekára alebo iného zdravotníckeho personálu môžu kontaktovať neformálnu mediátorku, ktorá má praktické skúsenosti s legislatívou v zdravotníctve a pracuje v nemocnici už niekoľko desaťročí na úseku zdravotnej starostlivosti. Jej úlohou je viesť sporové strany ku zmierlivému konaniu a kultivovanému dialógu dvoch strán, pomocou vstupu tretieho subjektu – mediátora. Mediácia ponúka stranám prijateľné riešenie vzniknutej situácie, ktorá je náročná nielen z medicínskeho, ale aj emocionálneho hľadiska s prihliadnutím na práva klientov, nápravu vzťahov, skvalitnenie zdravotnej starostlivosti a súčasne zachováva vzťahy do budúcnosti. Zložitosť systému zdravotnej starostlivosti ponúka mediáciu ako oveľa výhodnejšie riešenie pre strany sporu ako súdne riešenie. Aplikáciou mediácie v zdravotníckom zariadení vzniká priestor na poznanie špecifických konfliktov a sporov čo umožňuje operatívnejšiu a profesionálnejšiu orientáciu v konflikte s rýchlejšou a vecnejšou orientáciou sa v konkrétnej situácii. Zároveň vzniká priestor na koncentráciu najdôležitejšej úlohy pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti na liečbu a uzdravenie.

3. Možnosti riešenia konfliktných situácií

Slová „konflikt“ a „spor“ používame ako synonymá (Medková, 2024), často však nerozlišujeme rozdiel medzi slovami a predsa existuje. *Konflikty* sa týkajú základných potrieb človeka a mali by sa riešiť takým spôsobom, ktorý neohrozuje hodnoty, záujmy a potreby človeka. *O sporoch*, hovoríme v prípade majetku a spôsobených škodách, ktoré sa môžu urovnať nielen alternatívnymi spôsobmi riešenia, ale napríklad aj súdmi či arbitrážou. Kým v prípade poruchy vzťahu, ktorý vznikol na základe zmluvy hovoríme o spore, pri probléme v menej formálnom vzťahu hovoríme o konflikte. Všetky pomáhajúce profesie pracujúce s najdrahšou ceninou na svete – s človekom, zdravím a životom, sú poznačené emočným, jednoducho povedané, pretlakom.

Z toho vyplýva povinnosť osoby, súčinnej pri riešení konfliktných alebo sporových situácií, urobiť dôkladnú analýzu situácie s následnými krokmi riešenia pri položení si niekoľkých otázok:

- Koho a čoho sa konflikt týka?
- Kto bude konflikt riešiť?
- Je vybraná osoba na riešenie konfliktu odborne a ľudsky kompetentná?
- Nie je vybraná osoba v konflikte zaangažovaná?
- Kto by mal byť prítomný v procese riešenia konfliktu?
- A pozor! Ide o konflikt alebo spor?
- Akým spôsobom bude proces riešenia vedený?

Mediácia, facilitácia (Medková, 2024), *negociácia* (Kutlík, 2023) a *supervízia*, predstavujú spôsob riešenia konfliktov, kedy kvalifikovaný odborník prizve strany v konflikte (klient, zamestnanec, zamestnávateľ, inštitúcia...) za účelom vyriešenia konfliktu s cieľom zabezpečenia správneho poskytovania starostlivosti, pokojného pracovného prostredia, prípadne za účelom uzatvorenia dohody. Všetky spôsoby ponúkajú príležitosť na pokojný, vecný a neosobný pohľad na konfliktnú situáciu.

Supervízia (Hawkins & Shohet, 2016) je jednou z možností pochopenia vzájomných vzťahov a taktiež jednou z najuznávanejších metód riešenia konfliktov na pracovisku. Poskytuje zamestnancom možnosť zamyslieť sa nad svojou prácou, rozvíjať svoje zručnosti a kompetencie s výsledkom zlepšovania poskytovaných služieb klientom. Zároveň zvyšuje obojstranný pocit pohody a u zamestnancov aj prevenciu vzniku syndrómu vyhorenia.

Mediácia (Svatoš, 2020) ponúka štruktúrovaný a udržateľný prístup k riešeniu konfliktov, ktorý na rozdiel od interných jednostranných systémov riešenia predstavuje neutrálny subjekt, čo je obzvlášť dôležité vo viacerých horizontálnych a vertikálnych hierarchiách pri starostlivosti o klienta. Mediácia môže svojím prístupom ukázať neutrálny náhľad do problému a napomôcť vzťahovému „reštartu“ a uľahčeniu hľadania konštruktívnych riešení. Zdravotnícke zariadenia sú z hľadiska výskytu konfliktov náročným a veľmi rizikovým prostredím. Konflikty zdravotníckych pracovníkov rozptyľujú, čo môže viesť k chybám a zníženiu kvality starostlivosti o klientov. Pri vzniku napätia, je veľmi ťažké sústrediť sa na základné povinnosti, čo môže zvyšovať riziko pochybenia pri poskytovaní starostlivosti.

Zabezpečenie harmonického pracovného prostredia je kľúčové pre udržanie vysokého štandardu starostlivosti. Žijeme v dobe, kedy medicína funguje na princípe obojstranného rozhodovania. V minulosti boli pacienti presvedčení, že lekár je ten, čo má na starosti ich zdravie. Stačilo ísť k lekárovi a on vyriešil všetky ťažkosti spojené so zdravím a nepohodou klienta. Zodpovednosť bola prenesená na lekárov, akoby bez účasti pacienta. V kontexte vedomosti, že zdravotníctvo prechádza veľkými zmenami týkajúcimi sa nie len financovania, ale aj personálneho zabezpečenia, je potrebné zobrať do úvahy aj fakt, že človek je v prvom rade sám zodpovedný za vlastné zdravie. Žiadna inštitúcia, ani žiadny človek nedokáže zabrániť subjektívnej nespokojnosti klienta, ktorá môže viesť k sťažnosti, alebo dokonca k právnomu konaniu pre zanedbanie zdravotnej starostlivosti. Okrem mediácie, respektíve iných alternatívnych riešení sporov, má klient niekoľko možností riešenia svojej nespokojnosti alebo frustrácie. Na začiatku by mal v prvom rade osloviť zdravotníckeho pracovníka, s ktorým je klient nespokojný a v prípade väčšieho pochybenia kontaktovať priamo vedenie zdravotníckeho zariadenia.

V súčasnosti na Slovensku tri zdravotnícke majú možnosť zariadenia využiť „medičlánok“ medzi klientom a zdravotníckym personálom, a to nemocničného ombudsmana respektíve ombudsmana v zdravotníctve. Veľkým prínosom osvetovej funkcie nemocničného ombudsmana na Slovensku sú pre mňa český kolegovia, ombudsmani v zdravotníctve ČR,

ktorí svojou „včelou“ a vysoko odbornou prácou „produkujú“ pod záštitou svojej vlastnej Asociácie ombudsmanov v zdravotníctve ČR nových ombudsmanov, pracujúcich vo viac ako 53 zdravotníckych zariadeniach ČR. Ich veľkou výhodou je, že Ministerstvo zdravotníctva ČR prebralo spoločne s vedením asociácie zodpovednosť za rozvoj a metodické riadenie tak potrebnej pomáhajúcej profesie, akým nemocniční ombudsmeni, respektíve ombudsmeni v zdravotníctve bezpochyby sú.

Bohužiaľ zdravotnícka prax ukazuje, že zo strany klientov sa čoraz častejšie začínajú objavovať nielen slovné, ale už aj fyzické útoky, vulgárne vyjadrovanie, agresivita, vyhrážky na adresu lekárov, sestier, ako aj iných zdravotníckych pracovníkov. Aj z mojej praxe môžem uviesť, že som sa stretla neraz s agresívnym a neprimeraným správaním sa klientov, ktorí svojím správaním vyvolávajú konfliktné udalosti priamo na klinických pracoviskách, slovným útokom a krikom na zdravotnícky personál, prípadne aj na spolupacientov. Ako certifikovaná supervízorka si dovoľím tvrdiť, že ombudsman v zdravotníctve v rámci krízovej intervencie môže organizovať aj supervízne stretnutia ohľadom správania sa, alebo odblokovania ventilu emócií zo strany klientov a v určitej miere aj zdravotníckych pracovníkov, ktoré sa pri nezachytení pretavia do hnevu a vzniku konfliktného situácie.

4. Nemocničný ombudsman

Pár slov k práci nemocničného ombudsmana, ktorý predovšetkým neutrálne a racionálne zhodnotí predložené konfliktné alebo sporové udalosti a rozhodne bez vplyvu nadriadenej osoby o ďalšom postupe a riešení konfliktného situácie.

Poslaním nemocničného ombudsmana je prispieť k lepšej kvalite zdravotníckych služieb a poskytovanej zdravotnej starostlivosti, zlepšeniu vzťahov medzi klientmi a zdravotníckymi pracovníkmi a medzi zamestnancami zdravotníckeho zariadenia navzájom.

Činnosť nemocničného ombudsmana spočíva v ochrane práv, obhajovaní a presadzovaní záujmov klientov a zamestnancov. Svojou činnosťou sa snaží predchádzať podaniu pacient-ských alebo zamestnaneckých sťažností a dospieť k zmierlivému riešeniu konfliktov. Nemocničný ombudsman formou poskytovania poradenstva dáva klientom a zamestnancom návod na riešenie vzniknutých negatívnych prejavov správania a môže odporúčať spôsoby, ako im predchádzať. Snaží sa o zmierlivé riešenie vzniknutých negatívnych javov najmä – otvorenou komunikáciou, poukázaním na domnelý problém s využitím metód mediácie, s cieľom nájsť riešenia vhodné pre všetky zúčastnené strany.

V oblasti ochrany práv *zamestnancov* prijíma a spracováva podnety týkajúce sa šikany na pracovisku, obťažovania, *mobbingu*, *bossingu*, arogantného alebo nevhodného chovania vedúcich zamestnancov voči podriadeným zamestnancom, podriadených zamestnancov voči nadriadeným zamestnancom alebo zamestnancov voči sebe navzájom, alebo iných foriem svojvôle, ak tieto nie sú riešené v súlade s postupmi stanoveným vnútornými predpismi, toho ktorého zariadenia poskytujúceho zdravotnú starostlivosť. V jeho kompetencii je aj poskytovať dôvernú pomoc a rady ako postupovať pri problémoch v oblasti medziľudských vzťahov na pracovisku, s cieľom zlepšiť celkovú kvalitu pracovného prostredia. V niektorých prípadoch konflikty alebo spory nemajú jednoduché riešenia. Odzrkadľujú totiž hodnotové systémy, náboženské presvedčenia a filozofické prístupy k zdraviu a ľudskému životu. Ak pri šetrení nežiaducej udalosti zistí nemocničný ombudsman vyššie uvedené zrkadlenie bez zjavného vecného a faktického pochybenia nasmeruje účastníkov konania na možnosť skúsiť mediáciu.

né konanie. Pri zachovaní princípu neutrality, diskretnosti a nezávislosti vysvetlí nemocničný ombudsman účastníkom konania princíp mediácie a hlavne, kde a na akom mieste majú hľadať pomoc mediátora (register mediátorov vedený Ministerstvom spravodlivosti SR). V každom prípade, vychádzajúc z praktických skúseností je vítané, ak má ombudsman v zdravotníctve aspoň základné vedomosti v oblasti mediácie a alternatívnych riešení sporov, pričom ideálnym stavom je ak ukončil akreditovaný kurz v zmysle príslušných ustanovení zákona o mediácii. Ombudsman, okrem iného, akcentuje veľký vplyv tímovej spolupráce na spoločné úspechy v súlade s viacerými faktormi vstupujúcimi medzi účastníkov vzťahu (pracovná etika, lojálnosť, empatia, spolupatričnosť, zohratosť a spolupráca tímu ...), ktoré vedú k prehlbovaniu vzájomnej dôvery.

4.1 Biopsychosociálny prístup pri riešení konfliktov a sporov

Ľudia na chorobu a bolesť reagujú rozdielne, a preto je dôležité nepredpokladať pri nespojnosti klienta, že presne vieme ako sa cíti. Pre záchranu zdravia a života je dôležité uvedomenie, aj z medicínskeho hľadiska, že podpora holistického prístupu má vysoký potenciál na uzdravenie. Zakomponovanie biopsychosociálneho prístupu do oblasti zdravotníctva pomaly, ale isto ide ruka v ruku s pochopením vzájomnej súvislosti a vplyvu telesného, psychického a sociálneho faktora. Nájsť jednoznačný lineárny vzťah príčiny a následku medzi jednotlivými faktormi a chorobou je veľmi náročné a dá sa povedať až nemožné. Do budúcnosti je snaha neustále sa vyvíjajúci biopsychosociálny prístup rozvíjať a zjednotiť jednotlivé faktory aj v praxi s podporou už spomenutého holistického prístupu v medicíne. Je nutné pripomenúť a zobrať na vedomie, že chorobu, ako aj následnú liečbu môžu ovplyvniť aj praktické prekážky pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti (dostupnosť zdravotnej starostlivosti; dostupnosť liekov; prístrojové vybavenie; čakacie lehoty; neprimeraná alebo zlá komunikácia; nedostatočná informovanosť alebo neznalosť systému riadenia v zdravotníctve atď.) A tu je nápomocná práve efektívna komunikácia a empatia, ktoré sú hlavným faktorom predchádzania a riešenia konfliktných situácií medzi klientom a zdravotníckym personálom. Na jednej strane sa zdravotnícky pracovník, aktívnym počúvaním o bolesti, strachu a obavách klienta, oboznámi s jeho videním problému. A na druhej strane vysvetlí klientovi, po zhodnotení jeho postoja k ochoreniu, jasne a bez predsudkov následné kroky liečby, prípadne ponúkne aj inú možnosť alternatívnych liečebných postupov. Takto spoločne, bez predsudkov a očakávaní, majú obidve strany možnosť dôjsť k vzájomne prijateľnému riešeniu zlepšenia zdravia klienta. Tento prístup rešpektuje autonómiu klienta s dôrazom na kvalitu jeho celkového zdravia (fyzického aj duševného), nakoľko sa klient cíti vypočutý a prijatý (Ayers, 2015).

Aktivita nemocničného ombudsmana, sa taktiež sústreďuje aj na rozšírenie videnia problému za hranice spolupracujúcich pracovísk, na búranie mantinelov medzi špeciálnymi pracoviskami a spolupracujúcimi inštitúciami a poukázanie na neefektívny systém vzájomnej súťaživosti. V pomáhajúcich profesiách je nevyhnutná interdisciplinárna spolupráca a efektívna koordinácia spolupracujúcich špecializovaných pracovísk a inštitúcií riadiacich ako komplexnú zdravotnú a sociálnu starostlivosť, následnú starostlivosť, prevenciu, tak aj legislatívne kroky vedúce k spájaniu, dôvere a vzájomnej spolupráci. V prípadoch kde nefunguje spolupráca a efektívna koordinácia vzniká zvýšené riziko chybovosti z dôvodu nespokojnosti a frustrácie, a to na obidvoch stranách konfliktu. Nemocničný ombudsman, ako prvý kontakt, zvyčajne prijíma podnety, analyzuje situáciu, pričom pôsobí aj ako komunikačný

most v čase krízy. Súčasne identifikuje konflikty, ktoré sú vhodné na mediáciu. Ombudsmeni v zdravotníctve navyše neriešia len konflikty, ale pomáhajú organizácii identifikovať rôzne „nášľapné míny“, ktoré vyvolávajú vnútorné tenzie a turbulencie.

4.2 Mediátor ako podporný nástroj riešenia problémov

Ako vyplýva z vyššie uvedených informácií nemocničný ombudsman zameriava svoju pozornosť na spoločné ciele, otvorenú diskusiu o problémoch s konštruktívnym rozvojom spolupráce a zachovaním vzťahov. Primárnym cieľom nemocničného ombudsmana je vybalansovať individuálne záujmy a predstavy s očakávaním širšieho rôznorodého kolektívu osôb ako aj následnej starostlivosti. Ďalšou možnosťou riešenia problému je forma edukácie, kde nemocničný ombudsman využíva základný mediačný manuál s jeho aplikáciou v praktickom riešení konfliktných situácií. A tu je možnosť vytvoriť spoločnú pôdu pre spoločnú činnosť a vstup *mediátora*, ktorý vytvorí priestor pre všetky individuálne pohľady na riešenie problémov tak, aby smerovali k prijatiu, čo možno najširšej skupinovej dohody. Mediátor podporuje a moderuje celý proces, garantuje korektný priebeh komunikácie, vytvára bezpečnú atmosféru, dáva rovnaký priestor na vyjadrenie každého návrhu, pripomienky či stanoviska (Kováč, 2019). Mediátor môže byť oslovený, aj na odporúčanie nemocničného ombudsmana, v terminálnej fáze života pacienta, kde vznikajú konflikty medzi členmi rodiny. Ide o extrémne vysokú psychickú záťaž pri prežívaní situácie a vysokú zodpovednosť pri spolurozhodovaní o najvhodnejšom postupe ďalšej starostlivosti. Snahou mediátora je usporiadať vzťahy medzi rodinnými príslušníkmi a zjednotiť ich kompetencie, role a pozície. Až potom je možný rodinou určený člen zastávať funkciu účastníka mediačného konania ako partnera na konzultáciu a konzekventné stanovisko vo veci liečebnej starostlivosti jeho blízkeho príbuzného.

Aj jasná hierarchia, no s nejasne stanovenými kompetenciami medzi vedúcimi pracovníkmi a podriadenými pracovníkmi predstavujú veľký potenciál pre konflikty. Na druhej strane, jasne definované kompetencie a z nich vyplývajúce pracovné úlohy minimalizujú nedorozumenia, najmä v núdzových alebo rizikových situáciách vyskytujúcich sa v zdravotníctve denne. Práve tu je ombudsman nápomocný pri vytlačení zakorenených vzorov správania sa a podpore porozumenia vzájomných pozícií bez obviňovania a osočovania. Svojou činnosťou môže podporiť procesy zmien s aktívnym zapojením zamestnancov, nakoľko ak chýba komunikácia a zamedzenie účasti zamestnancov pri organizačných alebo reštrukturalizačných zmenách, odpor rastie takmer automaticky. A tak sa aj zdravotníckom, ako aj v inom sektore hospodárstva, vyskytujú konflikty vznikajúce z pracovnoprávných vzťahov, ktoré úzko súvisia neraz s osobnostnou výbavou zamestnanca, kultúrou zamestnávateľa, s rozdeľovaním práce, s pracovným prostredím, zabezpečením pracovného odevu alebo stravovania a mnohými inými faktormi v pracovnom procese vplývajúcimi na zamestnancov aj na zamestnávateľa. Po zhodnotení nevhodnosti riešenia konfliktu spôsobom mediácie zostáva prípad na doriešenie v rukách nemocničného ombudsmana, ktorý má kompetenciu pripomienkovať, navrhovať zmeny a dávať podnet na vznik interných smerníc za účelom ochrany práv a povinností zúčastnených strán.

4.3 Transformácia konfliktov

Cieľom transformácie konfliktov je zmena vzťahov, ktoré vytvárajú živnú pôdu pre pokračovanie konfliktu alebo vznik následných konfliktov. Jednou z prvých aktivít nemocničného ombudsmana je analýza čoho sa konflikt týka, či ide o zlú komunikáciu, subjektívny problém, narušené medziludské vzťahy, boj o moc alebo faktické a dôkazmi podložené pochybenie atď. Po takomto zorientovaní sa, je úlohou ombudsmana začať konflikt transformovať na užitočné a prínosné vzťahové väzby. Môže sa stať, že v štádiu riešenia daného problému, sú odhalené ďalšie, s riešeným problémom vôbec nesúvisiace, konflikty. Ide o zložitejšiu, ale riešiteľnú situáciu, ktorá v konečnom dôsledku transformuje viaceré konflikty v súbehu na jeden s pozitívnym výsledkom. Poukázaním a odhalením na ďalšie nežiaduce javy sa získava možnosť riešenia a udržiavania následne sa vyskytujúcich konfliktov na prijateľnej úrovni. Vieme, že konfliktom sa nie je možné vyhnúť. Rozdielne názory, postoje a záujmy môžeme vnímať pozitívne alebo negatívne, konštruktívne alebo deštruktívne, všetko závisí od uhla pohľadu a následnej transformácie problému. V každom prípade pri správnom náhľade sú konflikty potenciálnym zdrojom pokroku a zlepšovania vzťahov (Burák, 2017). Neprítomnosť konfliktu speje k stagnácii, falošnej spokojnosti, nečinnosti a neschopnosti prispôbiť sa neustálej zmene v inštitucionálnej, organizačnej, personálnej ale aj sociálnej rovine. Hlavnou pozíciou ombudsmana v zdravotníctve je udržiavať optimálnu intenzitu konfliktu tak, aby sa nezvýšilo riziko deštrukcie či chaosu v tak veľmi bolestnom prostredí akým zdravotníctvo je.

4.4 Neformálny mediátor

Rešpektovanie, dodržiavanie a ochranu základných etických a morálnych princípov môžu vhodným spôsobom zabezpečovať interní zamestnanci spomínaní *neformálni mediátori*, ktorí sa denne pohybujú pri výkone starostlivosti o klienta a pomáhajú zvládať problémové situácie. Tento spôsob prevencie a predchádzania konfliktných situácií pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti vychádza priamo z mojej praxe nemocničnej ombudsmanky, hlavne z praktických skúseností pri riešení konfliktných a sporových udalostí. Mnohokrát ide o zachytenie rodiaceho sa konfliktu už na začiatku efektívnou komunikáciou, aktívnym počúvaním a zmapovaním problémov s prvoradým cieľom – garantovať pokojné a bezpečné pracovné prostredie. Aj neformálni mediátori v tomto procese využívajú, okrem iného, transformatívnu a terapeutickú mediáciu (Rogers, 2021) pre lepšie vzájomné pochopenie sa aktérov konfliktu.

Uvediem prípad z praxe, kde po prijatí anonymného oznámenia na pochybenie pracovníka vykonala nemocničná ombudsmanka v rámci preventívneho opatrenia rozhovor s jeho nadriadenými, ktorí nadobudli podozrenie, že sa oznámenie môže zakladať na pravde a rozhodli sa ho prostredníctvom ombudsmanky riešiť. Pracovník sa bránil tým, že oznámenie je absolútna lož, no po niekoľkých dňoch sám požiadal o individuálne stretnutie s ombudsmankou za účelom doriešenia predmetného anonymného oznámenia. Po uvedení si všetkých okolností ako sa mohol pacient v danej situácii cítiť a vlastnej sebareflexii pracovník uznal, že nekonal správne. Súčasne upozornil na príčinu problémového momentu pri svojej práci, ktorým bol nesprávny administratívny úkon, bez toho, aby si to v tej chvíli uvedomil. Jedným zo záverov riešenia bol preto aj podnet ombudsmanky na úpravu internej smernice, ktorá bude chrániť záujem klienta a zároveň aj výkon práce pracovníka v zdravotníctve. Prípad anonymného oznámenia, nám ukazuje rolu manažéra (primára oddelenia) v úlohe

neformálneho mediátora, ktorý poznal nielen prostredie a problematiku, ale aj vzťahové väzby dotknutých strán, čo mu pomohlo úspešne sa angažovať v konflikte. Môžem z vlastnej skúsenosti nemocničnej ombudsmanky potvrdiť veľký prínos neformálneho mediátora väčšinou pri menej náročných, ale v niektorých prípadoch aj pomerne komplikovaných a turbulentných momentoch súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti. Úlohou nemocničného ombudsmana je maximalizovať potenciál vedúcich pracovníkov a minimalizovať slabosti v pracovnom tíme. Poskytuje viac pohľadov ako naplniť potreby či naznačiť ciele, čím sa dá dosiahnuť viac alternatív spolupráce. Spoločný náhľad so vzájomným rešpektom má na riešenie problémov veľkú silu. Naučiť tímy deliť sa o uznanie za výsledky a spoločne zdieľať aj chyby podporuje skutočnú pokoru a autenticitu, respektíve integritu komunity. Ak sa vina alebo uznanie tľmočí len jednotlivcovi, podporuje to pýchu alebo pocit zlyhania, čo vedie k stresu, úzkostným stavom či vyhoreniu s negatívnymi konzekvenciami. Jednotlivec, ako to bolo v prípade nášho pracovníka by reagoval neadekvátne a pacienta by začal obviňovať z vlastného zlyhania. Z toho dôvodu boli oslovení nadriadení dotknutého zamestnanca, ktorí nastavili tímovú spoluprácu so zdieľaním informácií uvedených v anonymnom oznámení. Ide totiž o výkony, ktoré sú výsledkom práve tímovej spolupráce, aj keď v tomto prípade išlo o subjektívne zlyhanie jednotlivca. Výhodou služieb neformálnych mediátorov je znalosť prostredia, vzťahových problémov medzi členmi zdravotníckeho tímu, vnútornej organizácie či fungovania nemocnice a väčšinou majú skúsenosti s podobnými prípadmi, ktoré nastali v „ich“ zdravotníckom zariadení.

Neformálnym mediátorom môže byť ktokoľvek: lekár, právnik zdravotníckeho zariadenia, zdravotná sestra či člen manažmentu. Za značnú výhodu možno považovať aj bezproblémovú a rýchlu dostupnosť, kedy k dohode môžu strany pristúpiť už v samotnom zárodku konfliktu a nechať mu príležitosť na eskaláciu. Pokiaľ účastníci nedosiahnu v primeranom čase dohodu môže vedenie zdravotníckeho zariadenia navrhnúť osloviť profesionálneho mediátora s tým, že na jeho mene sa musia dohodnúť všetci aktéri mediačného procesu. V praxi sa možno stretnúť aj s akýmsi mixom neformálnej a profesionálnej mediácie uskutočnenej formou tandemovej spolupráce. Touto kombináciou môže dôjsť k posilneniu dôvery pacientov nielen v osobu mediátora, ale aj v samotný inštitút mediácie, pretože obaja mediátori môžu priniesť do procesu jedinečnú znalosť a skúsenosti zo svojho profesionálneho pôsobenia. Výhodou a devízou ombudsmana v zdravotníctve je aj fakt, že nerozmyšľa spôsobom „ja“ ale „my“. V konfliktných prípadoch je totiž veľmi potrebné zanechať svoje ego a pracovať spoločne, bez predsudkov a skreslených informácií. Ombudsman si nemôže dovoliť podceňovať náročnosť dosahovania spoločných výsledkov a musí sa vyvarovať ilúzií, že všetky závery urobí sám. Zisťuje ciele a záujmy sporových strán, ich schopnosť a ochotu veci riešiť a v spolupráci s nimi navrhuje postup ako ďalej. Konečné rozhodnutie je síce v plnej kompetencii ombudsmana, no ak robí všetky procesy týkajúce sa sporového prípadu bez osobnej účasti účastníkov, vytvára sám sebe nielen prekážky pre svoj odborný a osobnostný rast, ale aj pre svoju reputáciu. Objavujú sa, ako sme už vyššie uviedli, aj anonymné listy na adresu zdravotníckych pracovníkov z dôvodu nespokojnosti s poskytovanou zdravotnou starostlivosťou alebo nevhodným správaním sa voči klientom.

Otázka znie, riešiť alebo neriešiť anonymné oznámenie...? Pri neriešení a zahodení do koša, prípadne len zaevidovaní anonymného podnetu sa nič nedeje, len sa to administratívne registruje. No z reálnej skúsenosti viem, že každé riešenie podnetu má pozitívny prínos, najmä z hľadiska nápravy alebo úplného odstránenia negatívnych a nežiaducich

javov v budúcnosti. Nielen klienti, ale aj zdravotnícki pracovníci sa stretávajú čoraz častejšie s nepochopením alebo upozorňovaním na ich činnosť, čoho výsledkom je spochybňovanie ich práce predkladané v podpísaných alebo nepodpísaných podnetoch na prešetrovanie vecí smerovaných na nemocničného ombudsmana. Každý krok k riešeniu konfliktného konania však prináša zlepšenie poskytovania zdravotnej starostlivosti pre klientov, ako aj zlepšenie pracovného prostredia pre zdravotnícky personál. Aj neformálny mediátor, podobne ako profesionálny mediátor, by mal mať isté predpoklady na výkon tejto funkcie, ktoré spočívajú v odbornej (znalosť problematiky), respektíve osobnostnej rovine a predovšetkým v schopnosti doviest' strany k vzájomnej dohode (mediačné zručnosti). Väčšina odborníkov sa však prikláňa k názoru, že je to práve neformálny mediátor, ktorý by rozhodne (napokon, veď pracuje v dotknutom zdravotníckom zariadení) mal disponovať primeranými znalosťami o predmete mediácie a mal by tak mať možnosť, v prípade záujmu oboch strán, vstúpiť do procesu aj ako evaluátor či inovátor.

5. Prevencia

Ďalším nástrojom nápomocným pri transformácii a predchádzaní nedorozumení pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti je prevencia vzniku konfliktných a sporových udalostí. Korektne a humánne nastavený režim v zdravotníckom zariadení, v súlade s vhodnými prostriedkami prevencie umožňuje vytvárať, zachovávať a rozvíjať vzťahy založené na základných vzťahových hodnotách bezpečia, istoty a dôvery v spravodlivosť. V rámci kompetencií nemocničného ombudsmana sú vytvorené aj benefity pre pacientov a personál pracujúci v zdravotníckom zariadení; schránka pri dverách kancelárie nemocničnej ombudsmanky (aj pre účely anonymného oznámenia), kde môžu hádzať svoje podnety, pripomienky alebo aj návrhy na zmenu; možnosť encounterových a supervíznych stretnutí; možnosť konzultácií a poradenstva a mnoho iných benefitov v rámci možností jednotlivých zariadení. Každopádne kľúčovou pri prevencii a riešení konfliktov je osobnostná výbava nemocničného ombudsmana, a to hlavne pri vytváraní kvalitného sociálneho prostredia, pôsobenia na ľudí a ich vnímanie problému, čo významne ovplyvňuje ich nastavenie pri riešení problému.

Kľúčom k vzájomnému pochopeniu a spolupráci je aj rozvíjanie emocionálnej inteligencie a jej podpora v pracovnom prostredí. Emócie samy o sebe nemajú negatívny náboj. Až naša skúsenosť im pripisuje to, čo je pre nás dôležité. Človek však má dar myslenia a dokáže riešiť konflikty zdravým rozumom a kombináciou troch známych kvocientov inteligenčného, emočného a sociálneho. Empatická práca pomáhajúceho, ktorým nemocničný ombudsman a mediátor bezpochyby je, pomáha zmierniť bolesť, hnev a frustráciu klientov. Dáva príležitosť prejsť a prijať vysvetlenie vzniknutej situácie, umožňuje prejsť pochopenie, čím vytvára podmienky pre ďalšiu spoluprácu.

Veľmi dôležité je empirické porozumenie, ktoré je možné vysvetliť v dvoch leveloch (Křivohlavý, 2011):

- Empatia → vhodné reakcie na výpovede klientov, tvorba priaznivého prostredia v miestnosti pre možnosť úprimných osobných výpovedí → napomáha pomáhajúcemu spoznať psychický stav a porozumieť emóciám, predstavám a záujmom klienta.

POZOR → empatia neznamená stotožnenie sa s názormi sporových strán, pomáhajúci si musí za každých okolností zachovať profesionálny odstup!!!

- Empíria → ide o využitie skúseností pomáhajúceho, jeho vlastných kazuistík, víťazstiev, pokusov aj omylov, ktoré prešli jeho praxou → empirická skúsenosť a poznanie v komunikácii je pridanou hodnotou ponuky pomáhajúceho v závislosti od preferovaného modelu pomoci.

Empatiu podporuje nemocničný ombudsman predovšetkým vo vzťahu medzi klientmi. Empíriu pomáhajúci uplatňuje pri vlastnej komunikácii, napr. ako oslovený, aby vyjadril svoj názor na istý moment z procesu, hodnotil korektnosť a vyváženosť pripravovanej dohody (evaluatívny prístup). Nedá sa mi nespomenúť asertivitu, ktorá robí naše vzťahy rovnoprávnejšie a rešpektujúcejšie. Ide o priamu, pevnú a pozitívnu akciu s cieľom presadiť rovnosť v medziľudských vzťahoch. Umožňuje postaviť sa za seba bez negatívnych emócií a uplatniť práva bez popierania práv druhých s vyjadrením emócií (nespokojnosť, podráždenie, hnev, smútok ale aj radosť, priateľstvo, náklonnosť ....) v úprimnosti a dostatočnosti. Agresivita a asertivita sa často zamieňajú preto pozor na rozdiel – asertívne správanie neznamená „zametať“ alebo manipulovať, prípadne potláčať ich práva. Asertivita odráža nefalšovaný záujem o práva každého (Alberti, 2008).

Príklady správania sa, ktoré sú mnoho krát zamieňané za asertívne správanie sa:

- Prikazovanie
- Poučovanie
- Moralizovanie
- Poskytovanie rád, ak ich druhá strana nechce počuť
- Hodnotenie a posudzovanie
- Odmietanie
- Strhávanie pozornosti na seba
- Zvedavé vypytyvanie sa
- Nevhodné vtípkovanie

6. Záver

Ako ombudsmanka v zdravotníctve, aj ako mediátorka mám rada osobné stretnutia zoči-voči, kde je možnosť zistiť, či to čo bolo povedané, sedí alebo nesedí s tým, ako to bolo povedané. Pri písomnom podnete čítame slová, no za riadkami sa skrýva aj „neviem ako to mám povedať“ alebo „prosím všimnite si ma konečne“. Mediácia je moja (aj v pozícii ombudsmanky), „alma mater“, kde sa skutočne počúva požiadavka ušami aj očami, no hlavne je to o prejavení záujmu bez rád a okamžitých riešení. Skutočný a prirodzený ombudsman v zdravotníctve je nielen majstrom v sumarizovaní faktických a vecných skutočností, ale je aj akýmsi „majiteľom“ umenia hovoriť s ľuďmi tak, aby porozumel on im a oni jemu. K spravodlivo vyriešenému sporu pomáha skutočná, nehraná dobrosrdečnosť, láskavosť a vlúdnosť, ktoré sú spojené s už spomínanou empatiou. Rozvoj týchto charakteristík nám bude prospešný v osobných, pracovných, ale aj v kolegiálnych vzťahoch.

Bibliografia

Alberti, R., & Emmons, M. (2008). *Asertivita a rovnosť vo vašom živote a vzťahoch. Vaše plné právo!* Vydanie deviate. Vydavateľstvo F, Pro mente sana s.r.o.

- Asociácia ombudsmánov v zdravotníctve ČR, Dostupné na: <https://www.ftn.cz/asociace-ombudsmanu-ve-zdravotnictvi-cr-1298/>
- Ayers, S., & De Visser, R. (2015). *Psychologie v medicíně: Vydanie 1*. Grada Publishing, a.s.
- Burák, E. (2017). *Komunikácia v konflikte a kríze (Pragmatické príklady v dôvodnení – prevencia i terapia)*: Vydanie prvé. TESFO Ružomberok.
- Hawkins, P., & Shohet, R. (2016). *Supervize v pomáhajících profesích*. Portál, s.r.o., Praha
- IKEM – Institut klinické a experimentální medicíny. Dostupné na: <https://www.ikem.cz/cs/usek-lecebne-preventivni-pecce-ulp-nemocnicni-ombudsman/a-4484/>
- Kováč, E. (2019). *Prax mediácie v rôznych oblastiach spoločenského života*. Medzinárodná konferencia. Asociácia mediátorov Slovenska.
- Křivohlavý, F. (2011). *Rozprávaj – počúvam*. Karmelitánske nakladateľstvo Bratislava.
- Kutlík, F. (2023). *Komunikácia v mediácii – mediácia v komunikácii alebo čo sme si, to sme si, len o tom hovoríme!* SIMARS. P+M Turany, s.r.o.
- Lekárska komora SR. 2026. Dostupné na: <https://www.lekom.sk/aktuality/zakaz-niektorych-poplatkov-v-cr-pribudnu-nemocnicni-ombudsmani>
- Medková, R. (2024). *Praktická mediace. Konkrétní postupy, formulace a příklady z facilitativní mediální praxe: Matěj Bárta*. Studio JB.
- Národný onkologický ústav, Bratislava. Dostupné na: <https://www.nou.sk/nemocnicny-ombudsman>
- Nemocnica svätého Michala, Univerzitná nemocnica. Dostupné na: <https://nsmas.sk/ombudsman>
- Právo a Manažment v zdravotníctve. 2024. Dostupné na: <https://www.pravovzdravotnictve.sk/sk/casopis/pravo-a-manazment-v-zdravotnictve/komunikacia-v-zdravotnictve-a-nemocnicny-ombudsman.m-1549.html>
- Právo a Manažment v zdravotníctve. 2025. Dostupné na: <https://www.pravovzdravotnictve.sk/sk/casopis/pravo-a-manazment-v-zdravotnictve/nemocnicny-ombudsman-ako-expert-komunikacie-zameranej-na-riesenie.m-1491.html>
- Rogers, Carl, R. (2021). *O osobnej moci: vnútorná sila a jej revolučné pôsobenie*. Inštitút psychoterapie a socioterapie.
- Svatoš, M. (2020). *Tajemství mediace aneb Řešení sporů od A do Z*. Art Francesco s.r.o.
- Ústredná vojenský nemocnica SNP Ružomberok – fakultná nemocnica. Dostupné na: <https://www.uvn.sk/2023/05/19/nemocnicny-ombudsman-komunikacny-most-medzi-pacientom-a-nemocnicnym-systemom/>
- Ústredná vojenský nemocnica SNP Ružomberok – fakultná nemocnica. Dostupné na: <https://www.uvn.sk/nemocnicny-ombudsman/>

SOCIÁLNY A DUCHOVNÝ ROZMER RODINNÝCH SPOROV A VÝZNAM ICH ZMIERLIVÉHO RIEŠENIA¹

Social and spiritual dimension of family conflicts and the importance of their amicable resolution

Gabriel Paľa²

Abstrakt

Rodinné spory predstavujú prirodzenú súčasť spoločného života, no ich spôsob riešenia rozhoduje o tom, či budú deštruktívne alebo formujúce. Z hľadiska sociálneho rozmeru konflikty výrazne ovplyvňujú emocionálnu stabilitu členov rodiny, najmä detí a podieľajú sa na vytváraní budúcich vzťahových vzorcov. Rodina tak zohráva zásadnú úlohu nielen vo vnútornom živote jednotlivca, ale aj v stabilite širšieho spoločenského prostredia. Z duchovného pohľadu možno konflikt chápať ako výzvu k osobnému dozrievaniu, sebareflexii a obnoveniu vzťahov. Kresťanská tradícia vníma rodinu ako domácu cirkev, kde sa sociálne väzby a napätia pretvárajú v kontexte lásky, odpustenia a milosrdenstva. Dokumenty ako *Familiaris Consortio* či *Amoris Laetitia* poukazujú na to, že zmierlivé riešenie sporov podporuje nielen harmóniu rodinného života, ale aj duchovný rast jej členov. Zmierlivý prístup založený na dialógu, úcte a ochote odpustiť umožňuje premeniť konflikt na príležitosť k upevneniu dôvery a vzájomného porozumenia. Rodinný spor sa tak nestáva iba prejavom napätia, ale môže byť cestou k hlbšej jednote, sociálnej stabilite a duchovnému dozretiu rodiny ako spoločenstva. Cieľom príspevku je analyzovať sociálny a duchovný rozmer rodinných konfliktov a poukázať na význam zmierlivého riešenia sporov ako cesty k obnove vzťahov a posilneniu rodinnej stability.

Kľúčové slová: rodina; konflikty; spiritualita; spoločnosť; viera; riešenie

Abstract

Family conflicts represent a natural part of shared life; however, the way they are resolved determines whether they become destructive or formative. From a social perspective, conflicts significantly affect the emotional stability of family members, especially children, and contribute to the formation of future relational patterns. The family thus plays a crucial role not only in the inner life of the individual but also in the stability of the broader social environment. From a spiritual perspective, conflict can be understood as a challenge leading to personal maturity, self-reflection, and the restoration of relationships. The Christian tradition views the family as the “domestic church,” where social bonds and tensions are transformed within the context of love, forgiveness, and mercy. Documents such as *Familiaris Consortio* and *Amoris Laetitia* emphasize that reconciliatory conflict resolution fosters not only harmony in family life but also the spiritual growth of its members. A conciliatory approach based on dialogue, respect, and a willingness to forgive makes it possible to transform conflict into an opportunity to strengthen trust and mutual understanding. A family dispute thus becomes not merely an expression of tension, but a pathway toward deeper unity, social stability, and the spiritual maturation of the family as a community.

Keywords: family; conflicts; spirituality; society; faith; resolution

¹ Tento vedecký článok vznikol v rámci riešenia projektu KEGA č. 033PU-4/2025 – Vytvorenie elektronickej edukačnej a komunikačnej platformy pre vzdelávanie v oblasti probačnej a mediačnej, GTF PU v Prešove.

² prof. ThDr. PaedDr. Ing. Gabriel Paľa, PhD., Prešovská univerzita, Gréckokatolícka teologická fakulta; gabriel.pala@unipo.sk

1. Úvod

„Ak chcete zmeniť svet, chodte domov a milujte svoju rodinu.“

Matka Tereza

Súčasná spoločnosť je charakteristická zrýchleným tempom života, vysokými nárokmi na pracovný výkon a narastajúcim individualizmom. Tieto faktory významne zasahujú aj rodinný život a zvyšujú napätie medzi jeho členmi. Konflikty sa tak stávajú častejšími a intenzívnejšími, pričom ich zvládanie predstavuje jednu z najväčších výziev modernej rodiny.

Konflikt sám o sebe nemožno vnímať výlučne negatívne. Je prirodzeným prejavom rozdielnosti osobností, potrieb a očakávaní. Môže sa stať impulzom pre rast a prehĺbenie vzťahu. Problematickým sa stáva až vtedy, keď je riešený agresívne, manipulatívne alebo únikovým spôsobom. Hlavným problémom nie je samotná existencia konfliktov v rodine, ale spôsob ich riešenia a dlhodobé dôsledky nevyrovnaných sporov na jednotlivcov i spoločnosť.

1.1 Základná bunka spoločnosti

Rodina je v sociologickom chápaní považovaná za jednu zo základných a najstarších sociálnych inštitúcií, ktorá vzniká na základe objektívnych vzťahov medzi ľuďmi a vytvára organizovaný systém sociálnych noriem, hodnôt a rolí. Ako inštitucionalizovaný celok predstavuje štruktúru, prostredníctvom ktorej sa uspokojujú základné potreby jednotlivca i spoločnosti. Jej význam spočíva nielen v biologickej reprodukcii, ale predovšetkým v schopnosti zabezpečovať kontinuitu kultúry, hodnôt a spoločenských vzorcov správania.

Je prvým a najdôležitejším prostredím socializácie. Človek sa rodí ako biologická bytosť, no prostredníctvom rodiny si postupne osvojuje normy, hodnoty a pravidlá spoločenského života a stáva sa sociálnou osobnosťou. V rodinnom prostredí sa formuje identita jednotlivca, jeho morálne presvedčenia, postoje a vzťah k spoločnosti. Socializačná funkcia rodiny tak zohráva kľúčovú úlohu pri transformácii jednotlivca na člena spoločnosti, ktorý je schopný plniť svoje sociálne roly a niesť zodpovednosť.

Rodina zároveň plní reprodukčnú, výchovnú, ekonomickú a rekreačnú funkciu, pričom všetky tieto funkcie sú vzájomne prepojené. Mimoriadne významná je výchovná funkcia, ktorá prispieva k rozvoju osobnosti a zabezpečuje prenos skúseností a tradícií z generácie na generáciu. Rodina je tak chápaná ako ochrana a sprostredkovateľ kultúrneho dedičstva, ktoré formuje kolektívnu identitu a stabilitu spoločnosti.

Netreba zabúdať, že rodina nie je statickou štruktúrou. Jej podoba sa mení aj v závislosti od historických, ekonomických a sociálnych podmienok. Procesy globalizácie, urbanizácie, migrácie či rozvoj informačných technológií ovplyvňujú formu rodinných vzťahov a medzi-generačných väzieb. Dochádza k oslabovaniu tradičných modelov rozšírenej rodiny, pričom sa mení aj charakter interakcií medzi jej členmi. Napriek týmto transformáciám však rodina zostáva relatívne stabilnou a konzervatívnou súčasťou spoločenského systému, ktorá sa síce prispôbuje zmenám, no nestráca svoju fundamentálnu úlohu (Ganiyeva, 2022: 1566–1581).

Popri uvedených funkciách je však potrebné zdôrazniť aj význam vnútorného psychologického prostredia rodiny. Rodinné vzťahy sa odlišujú od iných sociálnych väzieb tým, že sú založené na hlbokých citových putách a dlhodobom spolužití, pričom práve tieto väzby vytvárajú špecifickú dynamiku interakcií medzi jej členmi. Psychologická klíma rodiny je determi-

novaná postojmi manželov voči sebe navzájom, mierou vzájomného rešpektu, schopnosťou porozumenia a spoločnými hodnotami. Priaznivé morálno-psychologické prostredie podporuje rozvoj dôvery, sebadôvery, radosti a vnútornej vyrovnanosti členov rodiny. Kompatibilita partnerov sa prejavuje najmä v zhode životných hodnôt, záujmov a emocionálneho nastavenia, ako aj v schopnosti akceptovať dôstojnosť druhého človeka. Psychologický komfort sa tak stáva subjektívnym indikátorom stability a pocitu bezpečia v rodinnom prostredí.

Zároveň však treba dodať, že nesúlad medzi partnermi, obmedzená schopnosť komunikácie a nedostatok vzájomnej interakcie môžu viesť k narušeniu rodinnej harmónie. Stabilita rodiny je preto úzko spätá s kvalitou medziľudských vzťahov, ktoré sa v nej utvárajú a rozvíjajú (Akhmedov, 2021: 201–204).

2. Konflikty ako prirodzený jav

Napriek stabilizačnej funkcii rodiny je konflikt prirodzenou súčasťou jej fungovania. Rodina je tvorená jednotlivcami s rozdielnymi hodnotami, skúsenosťami a očakávaniami, preto je takmer nemožné, aby medzi jej členmi nedochádzalo k názorovým stretom. Konflikt vzniká najmä vtedy, keď sa stretávajú rozdielne potreby, záujmy alebo presvedčenia, prípadne keď dochádza k nedorozumeniam a nesprávnej interpretácii správania druhého. Ide o situáciu, v ktorej jedna alebo obe strany vnímajú ohrozenie, či už reálne alebo subjektívne pociťované. Rodinný konflikt môže nadobúdať rôzne podoby, od napätia medzi manželmi, cez rivalitu medzi súrodencami až po mocenské zápasy medzi rodičmi a deťmi. Osobitne významným faktorom je boj o moc a kontrolu, ktorý sa prejavuje najmä v partnerských vzťahoch a vo výchovnom procese. Zmeny spoločenských rolí, ekonomické tlaky či narušenie tradičných modelov autority môžu tieto konflikty ešte prehľbovať (Kłos-Skrzypczak & Gwózdź & Popowicz, 2025).

Výskumy poukazujú na to, že medzi časté príčiny rodinných konfliktov patria finančné ťažkosti, nedostatočná komunikácia, nevera, rozdielne výchovné štýly, neplodnosť alebo sexuálna nespokojnosť. Konflikty môžu vzniknúť aj v dôsledku zasahovania širšej rodiny alebo v situáciách, keď členovia rodiny prestanú vzájomne načúvať a rešpektovať odlišnosť názorov. Hoci konflikt môže mať deštruktívne dôsledky, nie je výlučne negatívnym javom. Ak je riešený konštruktívne, môže prispieť k lepšiemu porozumeniu medzi členmi rodiny a k uvedomeniu si vlastných emócií a mocenských tendencií. Problém nastáva vtedy, keď konflikt prerastá do dlhodobého napätia, emocionálnej traumy alebo rozpadu vzťahov (Aye, & kol., 2016: 148–159).

2.1 Sociálny rozmer rodinných sporov

Z pohľadu sociálneho rozmeru rodinných sporov je rodina chápaná ako primárny socializačný kontext, v ktorom sa formujú postoje jednotlivca voči spoločnosti. V súlade so sociologickým prístupom predstavuje rodinné prostredie bezprostredný systém, ktorý významne ovplyvňuje psychosociálny vývin adolescenta. Rodinná kohézia, definovaná ako miera podpory, súdržnosti a vzájomného záujmu medzi členmi rodiny, sa ukazuje ako faktor podporujúci rozvoj sociálnej zodpovednosti a prosociálneho správania. Naopak, rodinný konflikt, charakterizovaný hnevom, agresivitou a konfliktnými interakciami, môže narušovať kvalitu rodinných vzťahov a negatívne zasahovať do sociálneho vývinu mladých ľudí.

Narušené rodinné vzťahy môžu viesť k problémovému správaniu a oslabeniu väzieb k prosociálnym hodnotám. Zároveň však rodinné prostredie ako dynamický systém zahŕňa vzájomné pôsobenie jednotlivých subsystémov ako partnerského, rodičovského i súrodeneckého, pričom kvalita týchto interakcií vytvára rámec pre rozvoj sociálnej zodpovednosti ako hodnotovej orientácie presahujúcej osobný záujem.

Rodinné spory preto nemožno vnímať len ako individuálny problém členov domácnosti, ale ako jav so širšími spoločenskými dôsledkami. Spôsob, akým sa konflikty riešia, môže podporovať alebo oslabovať schopnosť mladých ľudí vnímať spoločenské potreby, rozvíjať dôveru a angažovať sa v prospech komunity. Sociálny rozmer rodinných konfliktov sa tak prejavuje v ich potenciálnom dopade na formovanie občianskych postojov, sociálnej dôvery a ochoty participovať na spoločenskom živote (Cheng, & kol., 2024)

2.2 Dopad konfliktov na deti a partnerov

Konflikty v rodinnom prostredí nemožno vnímať len ako izolované výnimočné javy, ide o dynamický a bežný prvok medziľudských vzťahov, ktorého formy a intenzita sa odrážajú v emocionálnom a behaviorálnom fungovaní všetkých členov rodiny. Podľa autorov Harolda a Sellersa konflikty medzi rodičmi ovplyvňujú deti komplexne a ich dopad presahuje rámec krátkodobého napätia. Zdôrazňujú, že interparentálny konflikt môže negatívne ovplyvniť emocionálnu stabilitu dieťaťa, jeho sociálne fungovanie aj akademickú výkonnosť. Tieto účinky sa nevyskytujú iba v extrémnych prípadoch, ako je domáce násilie alebo chronické spory, ale aj pri bežných, opakujúcich sa konfliktoch, ak sú intenzívne alebo nevhodne riešené.

Psychologické modely poukazujú na to, že deti vnímajú a interpretujú konflikt medzi rodičmi v kontexte svojho vývinu. Ešte v roku 1990 autori Grych a Fincham identifikovali, že spôsob, akým dieťa chápe tieto konflikty, teda či ich vníma ako hrozbu, vinu seba samého alebo nezvládnuteľnú situáciu, významne ovplyvňuje jeho psychický vývoj a správanie. Deti, ktoré často zažívajú konflikty rodičov bez konštruktívnych mechanizmov riešenia, majú vyššiu pravdepodobnosť rozvoja úzkosti, depresívnych symptómov či porúch správania v porovnaní s tými, ktoré sa nachádzajú v prostredí, kde sú spory riešené rešpektujúco a pokojne.

Zároveň sa ukazuje, že deti sa učia správanie pozorovaním. Ak rodičia riešia konflikty agresívne, útočne alebo pasívne únikom, dieťa si takéto štýly osvojí ako funkčné, čo sa následne prejaví v ich vlastných medziľudských vzťahoch. Podobne rôzne štúdie partnerských konfliktov dokladajú, že stabilita partnerstva a kvalita jeho komunikácie priamo ovplyvňuje emocionálne zdravie oboch partnerov i detí.

Je preto dôležité zdôrazniť, že nie samotný konflikt je problémom, ale spôsob jeho riešenia. Bežné rodinné spory môžu byť prirodzeným prostriedkom učenia sa kompromisu a adaptácie, no keď chýbajú zdravé komunikačné vzorce, transformujú sa do zdroja psychologickú záťaž a modelov správania, ktoré negatívne formujú vo vzťahoch budúce generácie (Harold, & Sellers, 2018: 374–402).

2.3 Duchovný rozmer rodinných konfliktov

Z katolíckej perspektívy nemožno rodinný konflikt redukovať len na sociálny či psychologický jav. Ide aj o duchovný zápas, ktorý vychádza zo zranenej ľudskej prirodzenosti po páde. Katechizmus Katolíckej cirkvi poukazuje na to, že napätie medzi mužom a ženou je dôsled-

kom hriechu, ktorý narúša pôvodnú harmóniu jednoty (Katechizmus katolíckej cirkvi, 1998: čl. 1606–1608). Rodina ako „domáca Cirkev“ je miestom, kde sa tento zápas premieňa prostredníctvom milosti, odpustenia a sviatostného života (Ján Pavol II., 2015).

V kresťanskej tradícii je konflikt v rodine chápaný aj ako súčasť širšieho duchovného zápasu, ktorý sa odohráva v ľudskom srdci. Apoštol Pavol hovorí: *„Náš boj nie je proti telu a krvi, ale proti kniežatstvám a mocnostiam“*. Tento boj sa neodohráva primárne medzi manželmi, ale v človeku samotnom – medzi sklonom k dobru a sklonom k hriechu (Ef 6, 12).

Konflikt a hriech prinášajú chaos, temnotu a zmätok. Uprostred chaotického konfliktu musí Cirkev ako tá, ktorá prináša evanjeliu zvest' pokoja, vstúpiť s najjasnejšími lampami a viesť svojich spolubratov a spolusestry, ktorí boli zaslepení konfliktom. Hoci veľa konfliktov vzniká z dôvodu našej rozmanitosti, ktorú sme dostali od Boha, obyčajné konflikty sú dôsledkom hriešnych postojov a túžob, našej náklonnosti k zlému, dôsledok dedičného hriechu, a toto nás vedie k hriešnym slovám a skutkom (Popovič, 2024: 38–39).

Rodinné konflikty preto nemožno redukovať iba na psychologické či sociálne napätia. Z kresťanského hľadiska sú miestom, kde sa prejavuje zranenosť ľudskej prirodzenosti po páde. Pýcha, potreba mať pravdu, túžba dominovať či neschopnosť odpustiť sú prejavmi vnútorného duchovného zápasu. Zlo sa neprejavuje vždy dramaticky, často pôsobí subtilne, v podnecovaní nedôvery, podozrievania, neochoty počúvať alebo v postupnom ochladnutí lásky. Katechizmus Katolíckej cirkvi hovorí, že následkom prvotného hriechu je narušenie harmónie medzi mužom a ženou (CCC 1607). Toto narušenie sa prejavuje v napätí a konfliktoch, ktoré sú súčasťou ľudskej skúsenosti. Duchovný boj v rodine preto spočíva v rozhodovaní sa pre lásku namiesto sebecka, pre odpustenie namiesto pomsty a pre pokoru namiesto pýchy. V tomto zmysle je rodina miestom každodenného duchovného zápasu – nie proti sebe navzájom, ale proti všetkému, čo rozkladá jednotu a lásku. Konflikt sám osebe nie je dôkazom duchovného zlyhania; rozhodujúce je, či sa stane príležitosťou k rastu alebo k rozdeleniu (KKC, 1998: čl. 1606–1608).

Biblický kontext: Nový zákon posúva duchovný zápas do roviny každodennej práce s emóciami a vzťahom: „Hnevajte sa, ale nehrešte! Slnko nech nezapadá nad vašim hnevom“ (Ef 4, 26). Súčasne vyzýva: „Oblečte si hlboké milosrdenstvo, láskavosť, pokoru, miernosť a trpezlivosť. Znášajte sa navzájom a odpúšťajte si... A vo vašich srdciach nech vládne Kristov pokoj“ (Kol 3, 12–15). V starozákonnom horizonte sa tento zápas premieňa na konkrétne rozhodnutie pre zmierenie: Jakub ide v ústrety Ezauovi s pokorou (Gn 32, 4–22; 33, 1–11) a Jozef namiesto pomsty volí odpustenie: „Vy ste síce snovali proti mne zlo, ale Boh to obrátil na dobro... Ja sa budem starať o vás aj o vaše deti!“ (Gn 50, 15–21).

3. Zmierlivé riešenie sporov ako cesta obnovy

Ak konflikt zasahuje sociálnu aj duchovnú rovinu človeka, potom aj jeho riešenie musí byť komplexné – zahŕňajúce psychologickú, sociálnu i spirituálnu dimenziu.

Medzináboženský dialóg predstavuje formu zmierlivého riešenia sporov, ktorá buduje mosty dôvery, obnovuje vzťahovú súdržnosť a umožňuje proces uzdravenia po konflikte. Podľa autora Driessena dialóg vytvára priestor pre osobné i spoločenské uzdravenie, posilňuje vzájomné porozumenie a postupne prispieva k stabilnému mieru. Duchovné hodnoty ako milosrdenstvo, súciti a zmierenie sa tak stávajú základom obnovy spoločnosti po konflikte. Zmierlivé riešenie sporov sa tu chápe ako budovanie mostov dôvery, ktoré zabraňujú precho-

du napätia do otvoreného konfliktu. Zmierlivé riešenie sporov nie je len technikou, ale procesom uzdravenia vzťahov, ktorý čerpá z duchovných zdrojov ako sú odpustenie, zmierenie a uzdravenie (Driessen, 2025).

Biblické prepojenie: Zmierlivý prístup má pevný biblický základ v pravidle diskrétného a osobného riešenia sporu: „Keď sa tvoj brat prehreší proti tebe, chod' a napomeň ho medzi štyrmi očami. Ak ťa počúvne, získal si svojho brata“ (Mt 18, 15–17). K deeskalácii konfliktu smeruje aj múdroslovná tradícia: „Vlúdna odpoveď krotí hnev, urážlivé slovo vzbudzuje však zlosť“ (Prís 15, 1).

Zmierlivé riešenie sporov nemožno chápať iba ako techniku zvládania konfliktu, ale ako proces hlbšej vnútornej a vzťahovej premeny. Výskum Mariciho a kol. z roku 2025 ukazuje, že duchovná dimenzia človeka zohráva významnú úlohu pri formovaní spôsobu, akým jednotlivci pristupujú ku konfliktom. Autori identifikujú postupný model, v ktorom náboženská viera podporuje rozvoj vďačnosti, tá následne napomáha konštruktívnym štýlom riešenia konfliktov a tie napokon posilňujú romantickú lásku a stabilitu vzťahu. Ide teda o proces: viera → vďačnosť → spolupracujúce riešenie konfliktov → prehĺbenie vzťahu.

Zvlášť významná je úloha vďačnosti, ktorá podľa výsledkov výskumu vedie k preferovaniu kooperatívnych a integratívnych stratégií namiesto konfrontačných či vyhýbavých reakcií. Vďačný človek uprednostňuje zachovanie vzťahovej harmónie pred snahou zvíťaziť v konflikte. Takýto postoj prirodzene znižuje eskaláciu napätia a vytvára priestor pre dialóg, porozumenie a hľadanie spoločného riešenia.

Štúdia zároveň potvrdzuje, že konštruktívne konfliktné správanie, charakterizované otvorenou komunikáciou, kompromisom a vzájomným rešpektom, posilňuje emocionálne puto medzi partnermi. Zmierlivé riešenie sporov tak nie je iba prostriedkom na odstránenie napätia, ale stáva sa cestou obnovy dôvery, intimity a lásky. Obnova vzťahu sa uskutočňuje postupne, cez vnútornú premenu postoja a ochotu spolupracovať. Z uvedeného vyplýva, že duchovná prax, ak je autenticky prežívaná, môže pôsobiť ako preventívny aj obnovujúci faktor v konfliktných situáciách. Podporuje postoje vďačnosti, empatie a spolupráce, ktoré sú základom zmierlivého riešenia sporov a trvalej obnovy vzťahov (Marici & Furdui & Runcan, 2025).

Hoci autori analyzujú mediáciu v kontexte medzinárodných konfliktov, ich závery možno analogicky aplikovať aj na rodinné spory, kde zohráva rozhodujúcu úlohu dôvera, legitimita a morálna autorita osoby, ktorá konflikt sprevádza. Mediátor musí byť vnímaný ako legitímny a dôveryhodný, pretože práve dôvera umožňuje stranám konfliktu prijať jeho návrhy a usmernenia. Autori zdôrazňujú, že identita mediátora významne ovplyvňuje priebeh i výsledok mediácie. Osobitnú pozornosť venujú tzv. faith-based mediácii (riešenie sporu založené na duchovných a náboženských hodnotách), teda mediácii realizovanej nábožensky motivovanými aktérmi. Títo aktéri disponujú špecifickým typom „leverage – vyjednávacou taktikou, nie primárne politickou alebo ekonomickou mocou, ale morálnou a duchovnou autoritou. Táto morálna legitimita im umožňuje apelovať na hodnoty odpustenia, zmierenia, ľudskej dôstojnosti a obnovy vzťahov.

Biblický model sprostredkovania: Starý zákon ponúka výrazný obraz mediácie v príbehu Abigail, ktorá svojou múdrosťou a pokojom odvracia násilie medzi Dávidom a Nábalom (1 Sam 25). Podobne Jetro vedie Mojžiša k vytvoreniu spravodlivej štruktúry rozhodovania sporov: „Keď sa medzi nimi vyskytne spor, prichádzajú ku mne, aby som rozhodol medzi stránkami...“ (Ex 18, 13–26).

Mediácia nemôže byť chápaná ako jednorazový technický zásah. Skutočne účinné riešenie konfliktu si vyžaduje dlhodobé sprevádzanie, budovanie dôvery a prítomnosť mediátora aj po uzavretí dohody. Podpis dohody sám osebe nezaručuje trvalý mier, kľúčová je následná práca na obnove vzťahov a stabilizácii prostredia. V tomto kontexte zohrávajú náboženský lídri a duchovní aktéri významnú úlohu, pretože ich pôsobenie presahuje rámec samotného konfliktu. Ich dlhodobá prítomnosť v komunite, morálna autorita a duchovná motivácia im umožňujú podporovať proces uzdravenia, zmierenia a obnovy vzťahovej súdržnosti (Popovič, 2024).

Na úrovni rodinných konfliktov možno tieto princípy aplikovať analogicky, účinná mediácia a duchovné sprevádzanie v rodine nestojí primárne na moci či presadzovaní autority, ale na dôvere, morálnej legitimitě a ochote dlhodobo sprevádzať proces obnovy vzťahov (Berco-vitch & Kadayifci & Orellana, 2009).

Biblické doplnenie: Aj rodinné rozhodovanie a obnova dôvery predpokladajú poradu a načúvanie: „Vychodia nazmar plány, keď niet porady, daria sa však (tam, kde je) veľa poradcov“ (Prís 15, 22); „Každý človek má byť rýchly, keď treba počúvať, ale pomalý do reči a pomalý do hnevu“ (Jak 1, 19–20).

4. Záver

Rodinné konflikty predstavujú prirodzenú súčasť medziľudských vzťahov, no ich význam nemožno redukovať iba na epizodické napätie medzi jednotlivcami. Empirické výskumy v oblasti rodinnej psychológie potvrdzujú, že rozhodujúcim faktorom nie je samotná existencia konfliktu, ale spôsob jeho zvládania. Autori Cummings a Davies poukazujú na to, že konštruktívne riešenie sporov, založené na otvorenej komunikácii a regulácii emócií, významne zmierňuje negatívny dopad konfliktu na deti a podporuje ich emocionálnu stabilitu a sociálny vývin. Naopak, dlhodobé deštruktívne konfliktné vzorce môžu viesť k zvýšenej úzkosti, narušeniu pocitu bezpečia a k prenosu maladaptívnych modelov správania do ďalších generácií (Cummings & Davies, 2010).

Zároveň sa ukazuje, že duchovná dimenzia rodinného života môže pôsobiť ako stabilizačný a ochranný faktor. Mahoney a kol. vo svojej meta-analýze poukazujú na súvislosť medzi náboženskou angažovanosťou a vyššou kvalitou manželských vzťahov, väčšou mierou záväzku a ochotou odpúšťať. Duchovná prax tak neprináša iba normatívny rámec, ale podporuje konkrétne prosociálne postoje, ktoré zmierňujú eskaláciu konfliktov (Mahoney, & kol., 2001: 559).

Osobitne významnú úlohu zohráva odpustenie ako proces obnovy vzťahu. Autori Fincham a Beach zdôrazňujú, že schopnosť odpustiť redukuje nepriateľské atribúcie, znižuje intenzitu konfliktu a napomáha obnove dôvery medzi partnermi (Fincham & Beach, 2007). Odpustenie pritom neznamená popretie bolesti či ignorovanie nespravodlivosti, ale vedomé rozhodnutie obnoviť vzťah na novom, zrelšom základe.

Biblické ukotvenie odpustenia: Ježišova výzva presahuje bežnú mieru reciprocity: „Nie sedem ráz, ale sedemdesiatsedem ráz“ (Mt 18, 21–22); zároveň varuje, že odpustenie má byť vnútorné a pravdivé: „... ak neodpustíte zo srdca každý svojmu bratovi“ (Mt 18, 32–35). Tento novozákonný dôraz nadväzuje na starozákonný model Jozefa, ktorý po zrade obnovuje vzťah s bratmi odpustením a prevzatím zodpovednosti za ich dobro (Gn 50, 15–21).

Z kresťanského hľadiska nadobúda tento proces ešte hlbší rozmer. Konflikt nie je iba sociálnym javom, ale miestom morálneho rozhodovania, v ktorom sa človek rozhoduje medzi sebeckým a láskou. Pápež František pripomína, že konflikt nemožno potláčať ani ignorovať, ale je potrebné ním prejsť a premeniť ho na príležitosť rastu. Zmierlivé riešenie sporov tak predstavuje nielen techniku zvládania napätia, ale cestu obnovy dôvery, jednoty a duchovného dozrievania.

Syntéza sociálneho a duchovného rozmeru rodinných konfliktov ukazuje, že rodina je nielen mikroobrazom spoločnosti, ale aj miestom formovania kultúry zmierenia. Spôsob, akým sa konflikty riešia v rodine, ovplyvňuje nielen kvalitu manželského a rodičovského vzťahu, ale aj budúcu podobu medziľudských vzťahov v širšej spoločnosti. Konflikt preto nie je sám osebe problémom; rozhodujúci je spôsob jeho spracovania. Ak je sprevádzaný dialógom, ochotou počúvať, odpustením a duchovnou reflexiou, môže sa stať cestou k hlbšej jednote, stabilite a morálnemu rastu rodiny ako spoločenstva.

Biblická syntéza: Starý i Nový zákon ukazujú, že konflikt nemusí viesť k rozkladu vzťahov, ak je sprevádzaný pokorou, dialógom, odpustením a múdrou sprevádzaním. „Láska je trpezlivá... nerozčuľuje sa, nemyslí na zlé... všetko znáša“ (1 Kor 13, 4–7); „Trpezlivý však škriepku chlácholí“ (Prís 15, 18).

Bibliografia

- Akhmedov, B. T. (2021). The Family as the Basic Unit of Society. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding*. (roč. 8, č. 12). 201–204. <https://doi.org/10.18415/ijmmu.v8i12.3270>
- Aye, E., N., Akaneme, I., N., Adimora, D., E., Offorka, T., O., Robinson, A., Nwosu, P., O., & Ekwe-alor, F., N. (2016). Family conflict and managing strategies: implication for understanding emotion and power struggles. *Global Journal of Psychology Research: New Trends and Issues*. <https://doi.org/10.18844/gjpr.v6i3.1454>
- Bercovitch, J., & Kadayifci-Orellana, S., A. (2009). *Religion and Mediation: The Role of Faith-Based Actors in International Conflict Resolution*. *International Negotiation*. <https://doi.org/10.1163/157180609X406562>
- Cummings, E., M., & Davies, P. T. (2010). *Marital Conflict and Children: An Emotional Security Perspective*. Guilford Press.
- Driessen, M., D. (2025). Interreligious Dialogue, Conflict Resolution and Peacebuilding. A Review. *Religions*. <https://doi.org/10.3390/rel16020150>
- Fincham, F., D., & Beach, S., R., H. (2007). Forgiveness and Conflict Resolution in Marriage. *Journal of Family Psychology*, vol. 21, nr. 2. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.18.1.72>
- Harold, G., T., & Sellers, R. (2015). Annual Research Review: Interparental Conflict and Youth Psychopathology: An Evidence Review and Practice-Focused Update. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. vol. 59, nr. 4. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12893>
- Cheng, W., Y., Cheung, R., Y., M., & Chung, K., K., H. (2024). The role of family conflict and cohesion in adolescents' social responsibility: Emotion regulation ability as a mediator. *PLOS ONE*. vol. 19, Issue 9, <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0311265>.
- Ganiyeva, F. (2022). The Role of the Family as a Social Institution in the Formation of Society in Modern Times. *Vakanuvis – Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi. International Journal of Historical Research*. vol. 7. <https://doi.org/10.24186/vakanuvis.1151077>

Ján Pavol II. (1993). *Familiaris consortio: Apoštolská exhortácia najvyššieho veľkňaza Jána Pavla II. biskupom, kňazom a veriacim celej katolíckej cirkvi o úlohách kresťanskej rodiny v dnešnom svete* (2. vyd.). Spolok svätého Vojtecha.

Katechizmus Katolíckej cirkvi. (1998). Trnava: Spolok svätého Vojtecha

Kłos-Skrzypczak, A., Gwóźdź, M., & Popovič, J.. (2025). Marriage in the Eastern Catholic Churches: Theological and Canonical Approach. *Theological Quarterly* 85, n. 1, 119–136. <https://doi.org/10.34291/BV2025/01/Klos>

Mahoney, A., Paragament, K., Tarakeshwar, N., & Swank, A. (2001). Religion in the Home in the 1980s and 1990s. *A Meta-Analytic Review*. In: *Journal of Family Psychology*. vol. 15, nr. 4. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.15.4.559>

Marici, M., Furdui, A., & Runcan, P. (2025). *Religious Faith, Gratitude, Conflict Resolution Styles, and Romantic Love*. In: *Frontiers in Sociology* vol. 10. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2025.1588365>

Popovič, J. (2024). *Koncept aplikácie inštitútu mediácie v Katolíckej cirkvi*. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.

RODIČ VO VÝKONE TRESTU ODŇATIA SLOBODY A RODINA V KRÍZE

A parent serving a prison sentence and a family in crisis

Tomáš Planka¹

Abstrakt

Príspevok sa zameriava na špecifickú situáciu rodiny, v ktorej sa jeden z rodičov nachádza vo VTOS a túto situáciu analyzuje ako priestor stretu práva, sociálnej práce a penologickej reality. Uväznenie rodiča nepredstavuje izolovanú udalosť týkajúcu sa výlučne odsúdenej osoby, ale zásadne zasahuje do fungovania rodinného systému, rodičovských rolí a sociálneho fungovania detí. Rodina sa v tomto kontexte často ocitá v konflikte – či už ide o konflikt práv a povinností, emocionálny a vzťahový konflikt, alebo konflikt medzi ochranou záujmov dieťaťa a režimovými obmedzeniami výkonu trestu. Príspevok poukazuje na napätie medzi právnym rámcem výkonu trestu, ktorý je determinovaný bezpečnostnými a resocializačnými cieľmi, a potrebou zachovania rodičovských väzieb ako významného faktora sociálnej stability a prevencie sociálneho vylúčenia. Osobitná pozornosť je venovaná postaveniu dieťaťa, právu na kontakt s rodičom a úlohe sociálnej práce pri podpore rodiny v podmienkach inštitucionálneho obmedzenia.

Kľúčové slová: forenzná sociálna práca; väzenské prostredie; interdisciplinárna spolupráca

Abstract

The article focuses on the specific situation of a family in which one of the parents is in prison and analyzes this situation as an area of conflict between the law, social work, and penological reality. The imprisonment of a parent is not an isolated event affecting only the convicted person, but fundamentally interferes with the functioning of the family system, parental roles, and the social functioning of children. In this context, families often find themselves in conflict – whether it be a conflict of rights and obligations, an emotional and relational conflict, or a conflict between protecting the interests of the child and the restrictions imposed by the prison regime. The article highlights the tension between the legal framework for the enforcement of sentences, which is determined by security and resocialization objectives, and the need to maintain parental ties as an important factor in social stability and the prevention of social exclusion. Special attention is paid to the position of the child, the right to contact with the parent, and the role of social work in supporting the family in conditions of institutional restriction.

Keywords: forensic social work; prison environment; interdisciplinary cooperation

1. Uväznenie rodiča a narušenie rodinného prostredia

Výkon trestu odňatia slobody patrí medzi najzávažnejšie zásahy do osobnej slobody jednotlivca, aké môže právny poriadok štátu uplatniť. Ide o donucovacie opatrenie s cieľom nielen potrestať páchatela trestného činu, ale predovšetkým dosiahnuť jeho nápravu a zabezpečiť ochranu spoločnosti. Toto opatrenie však nastáva z dôvodu závažného porušenia zákonov, nariadení, pravidiel, či morálnych pravidiel. Lubelcová (2014: 181) hovorí, že „morálne návyky predstavujú významnú časť ľudského správania. Jednotlivci môžu zachovávať alebo pre-

¹ Mgr. Tomáš Planka. Katedra sociálnej práce, Pedagogická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave; planka3@uniba.sk

kračovať morálne pravidlá (zákony) zo zvyku, najmä v stabilizovanom sociálnom prostredí.“ Následný samotný proces výkonu trestu je komplexný a pozostáva z viacerých fáz, pričom jednou z kľúčových je fáza prijímania odsúdeného do ústavu na výkon trestu odňatia slobody.

Problematika výkonu trestu odňatia slobody si vyžaduje citlivý a systematický prístup zo strany štátnych orgánov, najmä Zboru väzenskej a justičnej stráže, ktorý je zodpovedný za jeho realizáciu, no taktiež aj zo strany samotných pomáhajúcich profesionálov. Tí sú zodpovední za resocializáciu a opätovnú reintegráciu odsúdeného do spoločnosti, avšak aj na strane druhej za udržanie narušeného rodinného prostredia. Už samotný nástup odsúdeného do ústavu predstavuje dôležitý moment, v ktorom sa rozhoduje o zaradení do príslušného režimu, o výkone zdravotných a psychologických vyšetrení a o ďalších opatreniach, ktoré sú nevyhnutné na zabezpečenie poriadku, bezpečnosti a účinnej resocializácie. Samotná vonkajšia a vnútorná diferenciácia ústavov totiž rozhoduje aj o tom, aký kontakt bude mať odsúdený s rodinou a aké práva a povinnosti sa k tomu viažu.

Na výkon trestu odňatia slobody však nemožno nazerať izolovane, iba z perspektívy odsúdeného jednotlivca. V prípade, že ide o osobu, ktorá je rodičom dieťaťa, nezasahuje uväznenie len do osobnej slobody jednotlivca, ale výrazne aj do rodinného systému. Uväznenie rodiča predstavuje závažnú životnú udalosť, ktorá narušá stabilitu rodinného prostredia, mení rodičovské roly a často spôsobuje ekonomické, emocionálne aj sociálne oslabenie rodiny. Dieťa môže prísť o každodenný kontakt s rodičom, o jeho výchovné pôsobenie, oporu a pocit bezpečia, čo sa môže odraziť na jeho psychickom prežívaní, správaní i sociálnom fungovaní. Ako uvádza Čulenová, Mačkinová a Oláh (2024), rodič nachádzajúci sa vo VTOS môže ovplyvniť dieťa vo viacerých oblastiach. Prvou oblasťou je duševné zdravie, dieťa stráca priamy kontakt s rodičom, čo sa môže odraziť na psychickej stránke. Deti môžu prežívať rôzne pocity, ako napríklad vinu a smútok. V dôsledku toho vznikajú rôzne duševné problémy. Ďalej to sú sociálne vzťahy, ktoré môžu byť ovplyvnené rodinným prostredím, ako aj školským prostredím. V rodinnom prostredí je ovplyvnená celá rodina a dieťa môže vnímať nestabilitu v domácom prostredí. V škole môže dochádzať k diskriminácii a posmechu zo strany spolužiakov. Poslednou oblasťou sú školské výsledky, nakoľko predchádzajúce dve oblasti môžu ovplyvniť školskú oblasť.

Môžeme tvrdiť, že z pohľadu rodinného systému dochádza k zásadnej zmene dynamiky vzťahov. Druhý rodič alebo iná blízka osoba preberá zvýšenú mieru zodpovednosti za starostlivosť o dieťa, pričom sa môže stretávať so zvýšenou záťažou a stresom. Uväznenie rodiča je často sprevádzané stigmatizáciou rodiny zo strany širšieho sociálneho prostredia, čo môže viesť k sociálnej izolácii a oslabeniu podporných sietí. Podľa Arditti (2005) teoretické úvahy o dopadoch uväznenia rodiča na rodinu a vývoj dieťa dokážu výrazne zasiahnuť sociálne zdroje rodiny. Sociálna stigmatizácia a ekonomické problémy sú kľúčovými aspektmi tejto nepriaznivej rodinnej situácie. Pre samotné dieťa môže byť situácia nejasná a emočne náročná, najmä ak mu nie sú primerane veku vysvetlené dôvody neprítomnosti rodiča.

Z hľadiska výkonu trestu je preto dôležité reflektovať nielen potrebu ochrany spoločnosti a resocializácie odsúdeného, ale aj zachovanie a podporu rodinných väzieb. Udržiavanie kontaktu s rodinou, pokiaľ je to v súlade so zákonnými podmienkami a najlepším záujmom dieťaťa, predstavuje významný faktor priaznivo ovplyvňujúci proces resocializácie. „Vzájomný kontakt môžeme na jednej strane radiť k možnostiam podpory v rámci rodinných vzťahov a udržiavania citových väzieb, počas ktorých prichádza aj k fyzickému kontaktu medzi rodičom a dieťaťom. Návšteva rodiča vo VTOS má svoje opodstatnenie. Napomáha najmä k udr-

žaniu citových väzieb, rodinných vzťahov a tým dochádza k zjednoteniu rodiny“ (Čulenová, 2025a: 69). Stabilné rodinné väzby môžu pôsobiť ako ochranný prvok proti recidíve a zároveň zmierňovať negatívne dôsledky odlúčenia na strane dieťaťa.

Teoretické východiská o význame rodinných väzieb sa premietajú aj do právnej úpravy výkonu trestu odňatia slobody. Ako uvádza §24 zákona č. 475/2005 o VTOS, „odsúdený má právo prijímať návštevu blízkych osôb v čase určenom riaditeľom ústavu alebo ním určeným príslušníkom zboru najmenej raz za kalendárny mesiac v trvaní dvoch hodín. Neuplatnené právo prijať návštevu blízkych osôb v čase určenom riaditeľom ústavu alebo ním určeným príslušníkom zboru zaniká. V odôvodnených prípadoch môže riaditeľ ústavu povoliť náhradný termín vykonania návštevy.“ Avšak na základe novelizácie tohoto zákona, účinnej od 1.7. 2026, bude mať odsúdený právo prijímať aj video návštevy, pokiaľ nebude možná fyzická návšteva rodiny odsúdeného, alebo bude prekážkou vzdialenosť či rodinné financie.

Odsúdený má okrem možnosti návštevy povolenú aj korešpondenciu a telefonáty v rozsahu upravenom daným zákonom. Podľa § 25 má „odsúdený právo prijímať a na vlastné náklady odosielať písomné správy v listinnej podobe (ďalej len „korešpondencia“) bez obmedzenia, ak sa ďalej neustanovuje inak. Povolenú hmotnosť a rozmery korešpondencie upravuje osobitný predpis.“ Telefonáty upravuje § 27 spomínaného zákona a to formou „odsúdený má právo najmenej dvakrát za kalendárny mesiac telefonovať v trvaní najmenej 20 minút v čase určenom v ústavnom poriadku prostredníctvom telefónneho zariadenia umiestneného v ústave najviac piatim blízkym osobám, ktorých meno, priezvisko, adresu a telefónne číslo uvedie vo svojej písomnej žiadosti. Riaditeľ ústavu môže v odôvodnených prípadoch povoliť odsúdenému telefonovať aj s inou ako blízkou osobou.“ Na základe vyššie spomínanej novelizácie zákona však bude od 1.7. 2026 umožnené odsúdenému telefonovať osem dní v mesiaci v minimálnom trvaní po dobu 30 minút denne a to prostredníctvom telefonátu, alebo videotelefonátu.

Uvedené skutočnosti poukazujú na to, že uväznenie rodiča nemožno chápať iba ako individuálnu sankciu voči páchatelovi trestného činu, ale ako udalosť so širšími sociálnymi a rodinnými dôsledkami. VTOS sa dotýka viacerých rovín života – osobnej, rodinnej aj spoločenskej. Osobitne významnou sa javí potreba nastavenia podmienok, ktoré budú podporovať zachovanie rodinných väzieb a minimalizovať negatívne dopady na maloleté deti.

V tomto kontexte nadobúda osobitný význam už samotný proces prijímania odsúdeného do ÚVTOS. Práve v tejto počiatočnej fáze sa nastavujú podmienky výkonu trestu, vrátane možnosti kontaktu s rodinou, zaradenia do príslušného režimu či identifikácie špecifických potrieb odsúdeného. Nasledujúce texty sa preto podrobnejšie zameriavajú na proces prijímania odsúdeného, jeho jednotlivé kroky a ich význam z hľadiska ďalšieho priebehu výkonu trestu.

1.1 Proces prijímania odsúdeného do ÚVTOS

Nástup odsúdeného do ÚVTOS sprevádza proces prispôbovania sa novému prostrediu, ktoré zahŕňa nielen oficiálne pravidlá a štruktúry, ale aj neformálne vzťahy a dynamiku medzi väzňami. Goffman rozlišuje dva základné spôsoby adaptácie v rámci totálnych inštitúcií – primárnu a sekundárnu. Primárna adaptácia sa týka reakcie jednotlivca na prísne organizované podmienky výkonu trestu. Väzni si musia osvojiť vnútorný režim, ktorý riadi ich každodenný život, prispôbiť sa pravidlám a reštrikciám, ktoré formujú ich každodenné aktivity. Zároveň sa od nich očakáva, že aspoň čiastočne prijmú pohľad zamestnancov väznice na ich potreby

a túžby, pričom prejavia vďačnosť za ich napĺňanie a ochotu spolupracovať. Tento proces prispôbovania sa nazýva väzenský kód, ktorý sa navonok prejavuje najmä zdanlivým rešpektovaním pravidiel, poslušnosťou a slušným správaním (Lubelcová, 2020).

Podľa ustanovenia § 7 zákona č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody, možno do výkonu trestu prijať odsúdeného len na základe písomného nariadenia výkonu trestu vyhotoveného súdom. Pri prijatí odsúdeného do VTOS je nutné ho preukázateľne oboznámiť s jeho právami a povinnosťami podľa tohto zákona a o poriadku o výkone trestu a s vnútorným poriadkom väznice. Ak sa stane výrok o uložení trestu odňatia slobody vykonateľným rozhodnutím odvolacieho súdu, nariadi predseda senátu výkon trestu u odsúdeného, ktorý je vo väzbe hneď po vyhlásení rozhodnutia. U odsúdeného, ktorý nie je vo väzbe, ale je zistené, že jeho pobyt na slobode je nebezpečný alebo je dôvodná obava, že by sa odsúdený mohol skrývať alebo by mohol utiecť, môže predseda senátu tiež nariadiť výkon trestu hneď po vyhlásení rozhodnutia. Pokiaľ nebolo zistené, že pobyt odsúdeného na slobode je nebezpečný alebo nie je dôvodná obava, že by ušiel, alebo sa skrýval a nie je tak žiadny dôvod pre okamžité nariadenia VTOS, môže predseda senátu poskytnúť odsúdenému primeranú lehotu, aby si mohol obstarat' pred nástupom do výkonu trestu svojej záležitosti. Táto lehota môže byť maximálne jeden mesiac od nadobudnutia právoplatnosti rozhodnutia, podľa ktorého má byť trest odňatia slobody vykonaný.

Odsúdený pri sebe môže mať vreckové alebo náramkové hodinky, pokiaľ neobsahujú komunikačné alebo záznamové zariadenie, písacie potreby, veci potrebné k vedeniu bežnej korešpondencie, snubný prsteň, ručný mlynček na kávu, elektrický holiaci strojček, hrnček a základné hygienické potreby. Odsúdený pri sebe môže mať vlastný prenosný rádioprijímač napájaný z vlastného zdroja, pre ktorý je v prijímači priestor alebo je jeho súčasťou. Používanie rádioprijímače sa odsúdenému umožní až po vykonaní kontroly technických parametrov, ktoré zisťuje, či nebolo nainštalované nežiadúce zariadenie. Pokiaľ si chce odsúdený ponechať aj iné veci, musí o tom rozhodnúť riaditeľ väznice alebo poverený zamestnanec. Veci, ktoré pri sebe odsúdený nesmie mať, mu na jeho žiadosť správa väznice uloží. Doklady totožnosti odsúdeného preberá väznice do úschovy vždy.

Ihneď po nástupe odsúdeného do výkonu trestu je správa väznice povinná bezodkladne odoslať hlásenie:

- Súdu, ktorý vo veci rozhodoval v prvom stupni, aby sa zabezpečila administratívna, právna a poriadková správa.
- Územnému odboru krajského riaditeľstva Polície Slovenskej republiky, príslušnému podľa miesta pobytu odsúdeného.
- Generálnemu riaditeľstvu Zboru väzenskej a justičnej služby.
- U dôchodcov a osôb poberajúce výsluhový príspevok orgánu sociálneho zabezpečenia.
- Sociálnemu kurátorovi príslušnému podľa miesta bydliska odsúdeného, aby sa následne jednak zabezpečil samotný jedinec, avšak aj jeho rodina – v prípade maloletého dieťaťa je oboznámený aj sociálny kurátor pre deti a mládež.

Podľa ustanovenia § 7 vyhlášky, ktorou sa vydáva poriadok výkonu trestu odňatia slobody, sa po nástupe do VTOS novoprijatí odsúdení ubytujú v prijímacom oddieli, oddelene od ostatných odsúdených podľa zásad § 8 zákona o VTOS. Počas pobytu v prijímacom oddieli, neprevyšujúceho štrnásť dní, sa odsúdený musí podrobiť vstupnej lekárskej prehliadke, vrátane laboratórnych vyšetrení. Odsúdený sa podrobí počas pobytu v prijímacom oddieli

vstupnému vyhodnocovaniu vonkajších a vnútorných rizík pre stanovenie úrovne bezpečnosti.

Uvedené legislatívne a organizačné kroky prijímania odsúdeného do výkonu trestu nepredstavujú iba formálny administratívny postup, ale nadväzujú na širší kontext, ktorý bol načrtnutý v predchádzajúcej časti – teda na zásadný zásah do života jednotlivca a jeho rodiny, osobitne v prípade, ak ide o rodiča maloletého dieťaťa. Ako bolo uvedené, uväznenie rodiča narúša rodinný systém, mení rodičovské roly a oslabuje stabilitu prostredia, v ktorom dieťa vyrastá. Práve fáza prijímania odsúdeného do ústavu na výkon trestu odňatia slobody je obdobím, keď dochádza k definitívnemu oddeleniu rodiča od rodiny a k nastavovaniu podmienok ďalšieho kontaktu. Rozhodnutia prijaté v tomto štádiu – zaradenie do konkrétneho typu ústavu, určenie stupňa stráženia či vyhodnotenie rizík – majú priamy dopad na frekvenciu, formu a rozsah komunikácie s rodinou, a teda aj na zachovanie rodičovskej roly počas výkonu trestu. „Návšteva odsúdeného v ústave s minimálnym stupňom stráženia a v ústave so stredným stupňom stráženia sa vykonáva spravidla priamym kontaktom, návšteva odsúdeného zaradeného do ústavu s maximálnym stupňom stráženia sa vykonáva spravidla bez priameho kontaktu. Riaditeľ ústavu môže v odôvodnených prípadoch rozhodnúť, či sa návšteva odsúdeného vykoná s priamym kontaktom alebo bez priameho kontaktu.“ (Zákon č. 475/2005, § 24) Novelizácia účinná od 1.7. 2026 však bude umožňovať, aby si odsúdený rozdelil návštevu na 2 hodinové návštevy, pričom jedna z nich môže byť vo forme videohovoru.

Odsúdený je nútený podriaďiť sa väzenskému poriadku, pričom jeho rodičovská rola je do značnej miery limitovaná inštitucionálnymi pravidlami. Rodičovstvo sa v podmienkach výkonu trestu redukuje najmä na sprostredkovaný kontakt prostredníctvom návštev, telefonátov či korešpondencie, pričom spontánne a každodenné interakcie, ktoré sú pre budovanie a udržiavanie vzťahovej väzby kľúčové, absentujú. Odsúdený rodič tak stráca možnosť bezprostredne participovať na výchove, rozhodovaní a každodennom živote dieťaťa, čo môže viesť k oslabeniu rodičovskej identity a k pocitu bezmocnosti.

Súčasne dochádza k presunu záťaže na zvyšných členov rodiny, ktorí sa musia vyrovnávať nielen s emocionálnymi dôsledkami odlúčenia, ale aj s praktickými a ekonomickými dôsledkami neprítomnosti rodiča. Proces prijímania odsúdeného do výkonu trestu tak nepredstavuje iba začiatok jeho adaptácie na podmienky totálnej inštitúcie, ale zároveň znamená začiatok adaptačného procesu celej rodiny na novú, krízovú situáciu.

Uväznenie člena rodiny možno vnímať ako významný krízový faktor, ktorý narúša stabilitu rodinného systému a predstavuje významný zásah do jej štruktúry, komunikácie a emocionálnych väzieb, čím vytvára predpoklady pre vznik krízovej situácie. Nasledujúca kapitola sa preto zameria na rodinu v kríze spôsobenej uväznením jej člena.²

1.2 Rodinná kríza ako následok uväznenia člena rodiny

Uväznenie člena rodiny predstavuje významnú záťažovú udalosť, ktorá zasahuje do fungovania rodinného systému na viacerých úrovniach. Z hľadiska teórie rodinných systémov možno rodinu chápať ako dynamický celok, v ktorom sú jednotliví členovia vzájomne prepojení sieťou rolí, vzťahov a očakávaní. Ako uvádzame v nami publikovanom článku, „teória systémov sa zameriava na štúdium komplexných vzťahov medzi časťami sociálneho systému a spôsobov, akými tieto časti na seba vzájomne pôsobia a ovplyvňujú sa. Táto teória sa často zaoberá analýzou sociálnych štruktúr, vzťahov a dynamiky medzi jednotlivcami, skupinami

alebo organizáciami. Skúma spôsoby, akými tieto časti spolupracujú a prispievajú k celkovému fungovaniu systému“ (Čakarová et al., 2024: 1). Zásah do jedného prvku systému nevyhnutne ovplyvňuje stabilitu celku. Inštitucionálne oddelenie člena rodiny, osobitne rodiča, naruša rovnováhu systému, vyvoláva potrebu reorganizácie rolí a môže viesť k vzniku krízovej situácie, nakoľko samotná rodinná štruktúra je oslabená a narušená.

Z pohľadu krízovej teórie možno uväznenie zaradiť medzi situačné krízy, ktoré vznikajú náhle v dôsledku externého zásahu a presahujú bežné adaptačné mechanizmy rodiny. Ide o udalosť, ktorá je často sprevádzaná stigmatizáciou, sociálnou izoláciou a ekonomickým oslabením domácnosti. Rodina sa ocitá pod tlakom viacerých stresorov súčasne – emocionálnych, sociálnych aj materiálnych. Ako uvádza Čulenová, rodina ako systém sa môže nejednakrát ocitnúť v zložitej sociálnej, ekonomickej aj psychickej situácii. Náhla strata finančnej stability, spoločenská stigmatizácia či oslabenie rodinných väzieb môžu narušiť stabilitu prostredia, ktoré má pre dieťa predstavovať bezpečie a istotu. V tomto kontexte nadobúda mimoriadny význam komunikácia – nielen vo vzťahu medzi rodičom a dieťaťom, ale aj medzi všetkými členmi rodiny. Zachovanie kontaktu počas výkonu trestu odňatia slobody rodiča môže podporiť kontinuitu rodičovsko-detského vzťahu a zároveň zmierniť negatívne psychické dôsledky odlúčenia (2025a). Kríza sa však môže prejavovať aj narušením partnerských vzťahov, zmenou rodičovských kompetencií, zvýšeným výskytom úzkosti, depresívnych prejavov či porúch správania u detí, zhoršením ekonomickej stability rodiny, oslabením sociálnych väzieb a podpory širšieho okolia. Osobitne zraniteľnou skupinou sú maloleté deti. U detí môže dôjsť k narušeniu pocitu bezpečia, k ambivalentným emóciám voči uväznenému rodičovi a k vnútornému konfliktu medzi lojalitou k rodičovi a spoločenským odsúdením jeho konania. Ak rodina nedisponuje dostatočnými zdrojmi podpory, môže sa kríza prehĺbiť a prejsť do dlhodobého dysfunkčného fungovania.

Uväznenie rodiča si vyžaduje okamžitú reorganizáciu rodinného fungovania. Druhý rodič alebo iný zákonný zástupca preberá zvýšenú mieru zodpovednosti, čo môže viesť k preťaženiu a vyčerpaniu. V niektorých prípadoch dochádza k presunu detí do náhradnej osobnej starostlivosti alebo do starostlivosti širšej rodiny. Z dlhodobého hľadiska môže dôjsť k:

- Oslabeniu autority uväzneného rodiča.
- Prerušeniu kontinuity výchovného pôsobenia.
- Zníženiu kvality vzťahovej väzby.
- Riziku medzigeneračného prenosu sociálneho znevýhodnenia.

Tieto faktory poukazujú na to, že dôsledky výkonu trestu presahujú individuálnu rovinu odsúdeného a zasahujú širší sociálny kontext. Uvedené dôsledky sa navzájom posilňujú a vytvárajú kumulatívny efekt záťaže, ktorý môže zvyšovať riziko sociálnej exklúzie rodiny. „Záťažové situácie sú prirodzenou, ale zároveň kritickou súčasťou rodinného života. Ich zvládanie závisí od odolnosti jednotlivých členov, kvality vzájomných vzťahov, dostupnosti sociálnej podpory a schopnosti rodiny spolupracovať pri hľadaní riešení. Včasná identifikácia záťažových faktorov a podpora rodiny v ich prekonávaní predstavujú dôležitý predpoklad pre zachovanie jej stability a funkčnosti“ (Čakarová, 2025: 47–48).

Napriek závažnosti situácie nemusí uväznenie automaticky viesť k dlhodobej dezintegrácii rodiny. Medzi ochranné faktory patria:

- Stabilná starostlivosť druhého rodiča alebo blízkej osoby.
- Zachovanie pravidelného kontaktu s uväzneným rodičom.
- Otvorená komunikácia primeraná veku dieťaťa.

- Dostupnosť odbornej pomoci.
- Sociálna podpora širšej rodiny alebo komunity.

Podpora týchto faktorov je jednou z kľúčových úloh sociálnej práce, ktorej cieľom je minimalizovať negatívne dopady výkonu trestu na maloleté deti a podporiť zachovanie funkčnosti rodinného systému.

Z uvedeného vyplýva, že rodinná kríza spôsobená uväznením člena rodiny nie je izolovaným javom, ale komplexnou sociálnou situáciou s presahom do viacerých oblastí života – rodinnej, sociálnej, ekonomickej aj psychologickkej. Jej riešenie preto nemožno redukovat' na individuálnu intervenciu zameranú výlučne na odsúdeného alebo na jedného člena rodiny. Efektívna podpora vyžaduje koordinovaný prístup viacerých subjektov, ktoré vstupujú do procesu ochrany dieťaťa, stabilizácie rodiny a prípravy na reintegráciu odsúdeného do rodinného prostredia. Práve v tomto kontexte nadobúda zásadný význam interdisciplinárna spolupráca medzi orgánmi sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, Zborom väzenskej a justičnej služby, školskými a zdravotníckymi zariadeniami, ako aj subjektmi tretieho sektora.

2. Interdisciplinárna spolupráca

Rodinná kríza vyvolaná uväznením člena rodiny má multidimenzionálny charakter a presahuje rámec pôsobnosti jednej inštitúcie. Zasahuje do oblasti sociálnej ochrany detí, výkonu trestu, vzdelávania, zdravotnej starostlivosti aj komunitnej podpory. Z tohto dôvodu si jej riešenie vyžaduje koordinovaný a systematický prístup viacerých odborných subjektov, ktoré v rámci svojich kompetencií zabezpečujú ochranu práv dieťaťa, stabilizáciu rodinného prostredia a podporu reintegrácie odsúdeného.

Interdisciplinárnu spoluprácu možno chápať ako koordinovaný proces, v ktorom jednotlivé profesie a inštitúcie zdieľajú informácie, plánujú intervencie a spoločne nesú zodpovednosť za dosiahnutie stanoveného cieľa. V kontexte uväznenia člena rodiny je týmto cieľom minimalizácia negatívnych dopadov výkonu trestu na maloleté deti a podpora zachovania funkčnosti rodinného systému.

V situácii rodinnej krízy spôsobenej uväznením člena rodiny zohráva kľúčovú úlohu systém sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Sociálny pracovník vstupuje do procesu najmä vtedy, ak je ohrozený priaznivý vývin maloletého dieťaťa alebo ak rodina nedokáže samostatne zvládnuť vzniknutú situáciu. Samostatne dieťaťom, ktoré má rodiča vo výkone trestu, sa sociálna kuratela totiž nezaoberá. „Sociálna kuratela sa vo vzťahu k maloletým nezaoberá konkrétne deťmi, ktoré majú rodiča vo VTOS, resp. deťmi ktoré predstavujú „sekundárnu obeť. (...) V rámci spoločnosti sa na tieto deti zabúda“ (Čulenová, 2025b: 57). Sociálna kuratela vstupuje do samotného procesu až vtedy, ak je maloleté dieťa a jeho najlepšie záujmy ohrozené. Úlohy sociálnej práce v tomto kontexte zahŕňajú najmä:

- Posúdenie miery ohrozenia dieťaťa.
- Podporu zachovania kontaktu dieťaťa s uväzneným rodičom, pokiaľ je to v jeho najlepšom záujme.
- Poradenstvo a krízovú intervenciu pre zostávajúceho rodiča alebo opatrovateľa.
- Koordináciu spolupráce medzi rodinou, školou, zdravotníckymi zariadeniami a ÚVTOS.
- Prípravu rodiny na návrat odsúdeného po ukončení výkonu trestu.

Sociálna kuratela pre dospelých zohráva významnú úlohu aj vo vzťahu k samotnému odsúdenému, najmä v oblasti prípravy na prepustenie a reintegrácie do rodinného prostredia. Hovanová a Šlosár (2020) uvádzajú, že sociálna kuratela vo vzťahu k plnoletým osobám je zameraná na široké spektrum problémov klientov. Pomoc sa poskytuje najmä prostredníctvom sociálneho poradenstva, práce s obvinenými, odsúdenými a osobami prepustenými z výkonu väzby alebo z výkonu trestu odňatia slobody. Súčasťou jej činnosti je aj spolupráca s ďalšími inštitúciami, ako probačný a mediačný úradník. Súčasťou tejto práce je podpora obnovovania rodičovských kompetencií, zabezpečenie komunikácie s rodinou a znižovanie rizika recidívy.

Rodinná kríza vyvolaná uväznením člena rodiny však presahuje rámec výkonu trestu a dotýka sa aj fázy pred nástupom do výkonu trestu, ako aj obdobia po prepustení odsúdeného. V tomto kontexte zohrávajú významnú úlohu probační a mediační úradníci, ktorí predstavujú špecifický prvok prepojenia medzi justičným systémom, odsúdeným a jeho rodinným prostredím. Ako uvádza § 28a vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 417/2006 Z.z., „ak súd, ktorý rozhodol o nahradení väzby zárukou alebo sľubom podľa osobitného predpisu a zároveň rozhodol o uložení primeraných povinností alebo obmedzení, doručí prostredníctvom súdneho tajomníka príslušného súdneho oddelenia bezodkladne po právoplatnosti rozhodnutia jeho rovnopis probačnému a mediačnému úradníkovi príslušnému na kontrolu plnenia uložených povinností alebo obmedzení na ďalší postup; to platí aj pre právoplatné rozhodnutie o zrušení alebo zmene uložených povinností alebo obmedzení.“ Probácia je preto chápaná ako súbor opatrení zameraných na dohľad nad správaním páchaťela, podporu jeho sociálnej integrácie a prevenciu recidívy. V prípadoch, keď sú ukladané alternatívne tresty, podmienené odsúdenie alebo podmienené prepustenie, zohráva probačný úradník kľúčovú úlohu pri monitorovaní plnenia uložených povinností a obmedzení.

Z pohľadu rodinnej krízy má probácia niekoľko významných rozmerov:

- Podporuje zachovanie rodinných väzieb pri alternatívnych trestoch, čím minimalizuje deštruktívne dôsledky úplného odlúčenia.
- Dohliada na plnenie vyživovacej povinnosti voči maloletým deťom.
- Podporuje odsúdeného v plnení rodičovských povinností.
- Sprostredkúva komunikáciu medzi odsúdeným a rodinou, ak je vzťah narušený.
- Spolupracuje s orgánmi SPODaSK pri posudzovaní situácie maloletých.

V období po prepustení z výkonu trestu je probácia významným stabilizačným prvkom. Probačný úradník môže pomáhať pri riešení bývania, zamestnania, obnovenia rodinných kontaktov a pri postupnom návrate odsúdeného do rodičovskej roly. Týmto spôsobom prispieva k znižovaniu sekundárnych dopadov uväznenia na rodinný systém.

3. Záver

Uväznenie rodiča predstavuje závažný zásah nielen do osobnej slobody jednotlivca, ale aj do stability a fungovania rodinného systému. Ako bolo v texte poukázané, VTOS nezasahuje izolovane iba odsúdeného, ale sekundárne ovplyvňuje jeho partnera, deti a širšie sociálne prostredie. Rodina sa v dôsledku uväznenia jedného z jej členov ocitá v krízovej situácii, ktorá je charakteristická narušením emocionálnych väzieb, ekonomickej stability, rodičovských rolí a sociálneho statusu. Proces prijímania odsúdeného do VTOS možno vnímať ako moment, ktorý symbolicky aj reálne odštartuje túto rodinnú krízu. Nastavenie režimu výkonu tes-

tu, diferenciácia ústavov a možnosti kontaktu s rodinou významne determinujú ďalší vývoj rodinných vzťahov.

Príspevok poukazuje na význam interdisciplinárnej spolupráce pri zmiernovaní negatívnych dôsledkov uväznenia. Orgány sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, Zbor väzenskej a justičnej stráže, probační a mediační úradníci, ako aj ďalší odborníci zo sféry sociálnej práce a psychológie, zohrávajú dôležitú úlohu pri stabilizácii rodinného prostredia. Zároveň však nemožno prehliadať, že efektívnosť týchto nástrojov je podmienená kvalitou ich vzájomnej koordinácie, dostupnosťou odborných kapacít a dôsledným uplatňovaním princípu najlepšieho záujmu dieťaťa v praxi. Uväznenie rodiča by preto nemalo byť vnímané výlučne ako trestnoprávna otázka, ale ako komplexný sociálny fenomén, ktorý si vyžaduje systematický, multidisciplinárny a rodinne orientovaný prístup.

Bibliografia

- Arditti, J. (2005). Families and Incarceration: An Ecological Approach. *Families in Society The Journal of Contemporary Social Services*, 86 (2), 251 – 260. <https://doi.org/10.1606/1044-3894.2460>
- Čakarová, M. (2025). Závažné situácie v rodine: dôsledky a možné intervencie pri ohrození dieťaťa. V K. Mičková & L. Lešková (eds.), *Rodina dnes: Kríza alebo príležitosť? Verus krízy a životný ideál Bl. Sary Salkaházi* (s. 45 – 53). VERBUM.
- Čulenová, M. (2025a). Vzťahové a komunikačné problémy v rodinách s odsúdeným členom. V K. Mičková & L. Lešková (eds.), *Rodina dnes: Kríza alebo príležitosť? Verus krízy a životný ideál Bl. Sary Salkaházi* (s. 55 – 62). VERBUM.
- Čulenová, M. (2025b). Dieťa predškolského veku s rodičom vo výkone trestu odňatia slobody. V A. Rajský (ed.), *Juvenilia Paedagogica 2025* (s. 63 – 70). Trnavská univerzita.
- Čulenová, M., Mačkinová, M. & Oláh, M. (2024). A Child with a Parent Serving a Prison Sentence and its Impact on the School Environment. *Clinical Social Work and Health Intervention*, 15 (4), 6 – 13. https://doi.org/10.22359/cswhi_15_4_02
- Hovanová, M. & Šlosár, D. (2020). *Sociálnoprávna ochrana detí a rodiny v pomáhajúcich profesiách*. Šafárik Press.
- Lubelcová, G. (2014). Kriminalita ako modalita sociálneho konania. *Sociológia*, 46 (2), 167 – 193. <https://www.sav.sk/journals/uploads/04300856Lubelcova%20-%20OK.pdf>
- Lubelcová, G. (2020). Resocializácia väznených – vízia alebo realita? V J. Griger & L. Turay (eds.), *Resocializácia odsúdených a jej perspektívy* (s. 40 – 53). Centrum propagácie a polygrafických služieb.
- Mačkinová, M., Čakarová, M., Planka, T. & Mačkinová, M. (2024). System theories of social work. *Revue spoločenských a humanitných vied*, 12 (1), 1 – 12. https://revue.vsdanubius.sk/rocnik_12_cislo_1_2024
- Vyhláška č. 417/2006 Z.z. Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky. (2006). *Zbierka zákonov Slovenskej republiky*. https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2006/417/vyhlasene_znenie.html
- Zákon č. 475/2005 Z.z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov. (2005). *Zbierka zákonov Slovenskej republiky*. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/475/>

RODINA A RODINNÉ VZŤAHY V POHĽADE CIRKVI: MEDIÁCIA AKO NÁSTROJ PASTORAČNÉHO SPREVÁDZANIA¹

Family and family relationships from the perspective of the Church:
mediation as a tool for pastoral accompaniment

Jurij Popovič²

Abstrakt

Rodina predstavuje v učení Katolíckej cirkvi základnú bunku spoločnosti a prvé miesto formovania medziľudských vzťahov, viery a hodnôt. Súčasná spoločenská dynamika však prináša do rodinného života mnohé napätia, konflikty a krízy, ktoré často presahujú schopnosti samotných členov rodiny riešiť ich bez pomoci zvonka. Pastoračná prax kňaza sa preto čoraz častejšie stretáva s potrebou sprevádzať rodiny v konfliktných situáciách, pri rozpadoch vzťahov či pri hľadaní zmierenia. Jedným z účinných nástrojov, ktorý môže obohatiť pastoračné sprevádzanie, je mediácia ako proces podporujúci dialóg, porozumenie a obnovu vzťahov. Cieľom príspevku je analyzovať význam rodiny a rodinných vzťahov v pohľade Katolíckej cirkvi a zároveň poukázať na potenciál mediácie ako nástroja pastoračného sprevádzania kňaza pri riešení konfliktov v rodinnom prostredí. Štúdia vychádza z teologicko-pastorálneho prístupu, ktorý je doplnený o poznatky z oblasti mediácie a sociálnych vied. Osobitná pozornosť je venovaná možnostiam integrácie mediácie do pastoračnej praxe, jej prínosu pre obnovu komunikácie medzi členmi rodiny a podpore zmierenia v duchu kresťanských hodnôt. Príspevok zároveň naznačuje hranice a výzvy využívania mediácie v kontexte cirkevnej pastorácie.

Kľúčové slová: rodina; rodinné vzťahy; pastorácia rodín; mediácia; sprevádzanie; kňaz; konflikt; zmierenie

Abstract

According to Catholic teaching, the family is the basic unit of society and the primary place for the formation of interpersonal relationships, faith, and values. However, current social dynamics bring many tensions, conflicts, and crises into family life, which often exceed the ability of family members to resolve them without outside help. The pastoral practice of priests therefore increasingly encounters the need to accompany families in conflict situations, relationship breakdowns, or the search for reconciliation. One effective tool that can enrich pastoral accompaniment is mediation as a process that promotes dialogue, understanding, and relationship renewal.

The aim of this paper is to analyze the importance of family and family relationships from the perspective of the Catholic Church and, at the same time, to point out the potential of mediation as a tool for pastoral accompaniment by priests in resolving conflicts in the family environment. The study is based on a theological-pastoral approach, supplemented by knowledge from the field of mediation and social sciences. Special attention is paid to the possibilities of integrating mediation into pastoral practice, its contribution to the restoration of communication between family members, and the promotion of reconciliation in the spirit of Christian values. The paper also outlines the limits and challenges of using mediation in the context of church pastoral care.

¹ Tento vedecký článok vznikol v rámci riešenia projektu KEGA č. 033PU-4/2025 – Vytvorenie elektronickej edukačnej a komunikačnej platformy pre vzdelávanie v oblasti probačnej a mediačnej, GTF PU v Prešove.

² doc. dr. Jurij Popovič, Katedra sociálnych a humanitných vied, Gréckokatolícka teologická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove; jurij.popovic@unipo.sk

Keywords: family; family relationships; pastoral care of families; mediation; accompaniment; priest; conflict; reconciliation

---

1. Aktuálna situácia rodiny

Rodina je v súčasnosti viac ako inokedy vystavená rôznym vplyvom, ktoré negatívne ovplyvňujú jej stabilitu. Môžeme konštatovať, že charakter rodiny sa vplyvom sociálnych, ekonomických podmienok a kultúrnych tradícií a zvyklostí výrazne mení. Kým kedysi bola rodina majetkovým spoločenstvom, dnes je vo väčšine prípadov založená hlavne na pozitívnych vzťahoch a emóciách (Tragalová, 2020: 9).

Rodina v súčasnej dobe už nepredstavuje viacgeneračné súžitie v jednej domácnosti, kde sa o deti starajú predovšetkým ženy, a muži zaistujú obživu. V dnešnej rodine sú väčšinou ekonomicky samostatní obaja rodičia, ktorí sa starajú o svoje deti. Nie je však neobvyklé, že sa na výchove detí nepodieľajú obaja biologickí rodičia, ale domácnosť s deťmi vedie iba jeden biologický rodič sám alebo spolu s novým partnerom, ktorý sa môže stať pre deti tzv. sociálnym rodičom (Hospodár, 2022: 74).

Antropologicko-kultúrna zmena dnes ovplyvňuje všetky aspekty života a vyžaduje si analytický a diferencovaný prístup. Okrem toho treba rovnako vziať do úvahy rastúce nebezpečenstvo prameniace z vyhroteného individualizmu, ktorý deformuje rodinné zväzky a každého člena rodiny pokladá za samostatný ostrov, takže v niektorých prípadoch preváža predstava o subjekte, ktorý sa konštruje podľa vlastných túžob, považovaných za absolútne. Napätia vyvolané vyhrotenou individualistickou kultúrou vlastníctva a pôžitku plodia vnútri rodín dynamiku neznášanlivosti a agresivity (Amoris Laetitia, 2016: 31).

Pápežovo konštatovanie potvrdzujú sociologické výskumy, ktoré poukazujú na zmenu kultúrnej mentality, v ktorej čnosť predmanželskej zdržanlivosti mnohí už nechápu ako dobro a hodnotu. Okrem toho, ako píše známy taliansky profesor etiky z Lateránskej univerzity v Ríme Rocco Buttiglione, mnohí dnes stavajú na vážnom omyle, keď predpokladajú dobre sformovaného kresťana, v ktorom sú vášne vnútorne podriadené rozumu, ktorý žije v spoločnosti, ktorá uľahčuje vnímanie správneho poriadku hodnôt a morálnych dobier alebo mu prinajmenšom nebráni.

Aj ďalšie faktory vplývajú na stabilitu rodiny – nedostatok dôstojného bývania, alkoholová, drogová a hráčka závislosť, pre ktoré mnohé rodiny trpia a ktoré ich neraz celkom zničia. Migrácia je ďalším znakom čias, ktorému treba čeliť a ktorý treba chápať so všetkými jeho dôsledkami na rodinný život. Všetky tieto okolnosti vplývajú na rozpad a následný rozvod rodiny (Popovič, 2023: 70). Pápež Benedikt XVI. varoval, že krízy rodín ohrozujú samotné základy ľudskej spoločnosti, pretože rodina je autentickým miestom, kde sa odovzdávajú základné formy, ktoré umožňujú človekovi byť ľudskou osobou (Melina, 2015: 9).

Inštrukcia *Dignitas connubii* o dôstojnosti manželstva hovorí, že je očividné, že manželstvo a rodina nie sú čímsi súkromným, čo môže každý formovať podľa toho, ako sa mu páči, pretože samotný koncil si uvedomuje, že dôstojnosť manželstva sa dotýka základu ľudského spoločenstva (*Dignitas connubii*, 2005: 4). Z toho jasne vyplýva, že rodina nie je súkromnou záležitosťou, ktorú by sme dokázali odsunúť na okraj záujmu a prenechať jej problematiku na ľubovôli jednotlivca. Preto rodina predstavuje základnú bunku spoločnosti a zároveň jed-

no z najdôležitejších prirodzených spoločenstiev, v ktorých sa formuje osobnosť človeka, jeho hodnoty a schopnosť vytvárať medziľudské vzťahy.

V kresťanskej tradícii má rodina osobitné postavenie, pretože je chápaná ako spoločenstvo života a lásky, ktoré je založené na sviatosti manželstva. Katolícka cirkev označuje rodinu aj ako „domácu cirkev“, v ktorej sa uskutočňuje prvotná skúsenosť viery, vzájomnej solidarity a zodpovednosti za druhých (Lumen gentium, 1964:11).

Preto Cirkev od začiatku svojej existencie považovala manželstvo za základnú skutočnosť a z tohto dôvodu sa inštitúcia manželstva opiera o tajomstvo stvorenia, ktoré bolo sväte ešte pred tým, ako ho Ježiš Kristus povýšil na sviatosť (Gerosa, 2005: 225). V pastorálnej konštitúcii *Gaudium et spes* otcovia Druhého vatikánskeho koncilu uvádzajú, že spojenie muža a ženy v manželstve je prvotnou formou ľudskej otvorenosti k životu v spoločenstve a základom ľudského života (Gaudium et spes, 1965:12). Zo spojenia Adama a Evy vzniká prvá forma osobného spoločenstva. Človek je v podstate spoločenská bytosť a bez vzťahov s ostatnými nemôže žiť ani rozvíjať svoje schopnosti (Melina, 2015: 9).

Cirkev však ľudské spoločenstvo formuje na základe vlastných zásad, a preto prirodzene vyžaduje od všetkých, ktorí chcú uzavrieť cirkevné manželstvo, rešpektovanie zásad a princípov (Čitbaj, 2013: 78).

1.1 Rodina a jej úloha v Cirkvi a spoločnosti

Manželstvo a rodina ako hlavná reprezentácia „svetského“ stavu mali pred Druhým vatikánskym koncilom v sebachápaní Cirkvi druhoradé postavenie. Za skutočné povolanie sa považovalo kňazstvo a rehoľný život. Tieto stavy mali takmer zaručiť istú cestu k posväteniu. Tzv. duchovné povolanie bolo uznávané v Cirkvi a veriaci ho takisto považovali za vznešenejšie (Braunsteiner, Trębski, Csontos, 2019: 7).

Druhý vatikánsky koncil a následné dokumenty pápežov prinášajú nový pohľad na rodinu a nanovo definujú významnú úlohu nielen v rámci spoločnosti, ale aj v živote Cirkvi. Cirkevné dokumenty opakovane zdôrazňujú význam rodiny pre rozvoj jednotlivca a spoločnosti.

V dekrétu *O apoštoláte laikov – Apostolicam actuositatem* II je formulácia s iným akcentom: „Rodina dostala od Boha aj to poslanie, aby bola základnou vitálnou bunkou spoločnosti. Toto poslanie splní, ak sa vzájomnou láskou svojich členov a spoločnou modlitbou prejaví ako domáca svätyňa Cirkvi; ak sa zapojí do liturgického života Cirkvi; a napokon ak bude usilovne preukazovať pohostinstvo a napomáhať spravodlivosť a iné dobré skutky v prospech všetkých bratov, ktorí potrebujú pomoc (...) adoptovať opustené deti; láskavo prijímať pociestných; pomáhať pri vedení škôl; pomáhať mládeži radou i materiálne; pomáhať snúbencom lepšie sa pripraviť na manželstvo; spolupracovať pri vyučovaní katechizmu; podporovať manželov a rodiny, ktoré sú hmotne alebo mravne ohrozené; zabezpečiť starcom nielen to, čo potrebujú, ale aj primeranú účasť na plodoch hospodárskeho rozvoja (Braunsteiner, Trębski, Csontos, 2019: 18 – 19). Podľa apoštolskej exhortácie *Familiaris consortio* je rodina miestom, kde sa človek učí vzájomnej úcte, obetavosti a láske, ktoré sú základom zdravých medziľudských vzťahov (Ján Pavol II., 1981).

Pápež Ján Pavol II. vo svojej apoštolskej posynodálnej exhortácii *Familiaris consortio* prízvukuje, že v pláne Boha Stvoriteľa a Vykupiteľa rodina spoznáva nielen svoju „totožnosť“, čiže to, čím sama „je“, ale i svoje „povolanie“, čiže to, čo môže a má „robiť“. Úlohy, ktoré má rodina v priebehu dejín plniť, pramenia z jej samej povahy a ukazujú na jej dynamický a exis-

tenciálny vývoj. Každá rodina objavuje a nachádza v sebe samej výzvu, ktorú nemožno umlčať a ktorá súčasne určuje jej dôstojnosť i úlohu. Rodina, staň sa tým, čím si! Rodina sa teda musí nevyhnutne vrátiť k „počiatku“ Božej stvoriteľskej činnosti, ak sa chce spoznať a realizovať podľa vnútornej pravdy nielen svojho bytia, ale aj svojho historického konania. Keďže podľa Božieho plánu je rodina „dôverné spoločenstvo života a lásky“, má za úlohu stále viac stávať sa tým, čím je, čiže spoločenstvom života a lásky, a to v takom úsilí, ktoré ako každá stvorená a vykúpená skutočnosť nájde svoje završenie v Božom kráľovstve. Okrem toho z istého hľadiska, ktoré siaha až k samým koreňom skutočnosti, treba povedať, že podstatu a úlohy rodiny určuje koniec koncov láska. Preto rodina dostáva poslanie strážiť, prejavovať a sprostredkovať lásku ako živú ozvenu a skutočnú účasť na Božej láske k ľudskému pokoleniu a na láske Krista Pána k Cirkvi, jeho neveste. Každá osobitná úloha rodiny je výrazom a konkrétnym uskutočnením tohto základného poslanca. Treba teda hlbšie vniknúť do jedinečného bohatstva poslanca rodiny a preskúmať jeho mnohoraký, a pritom jednotný obsah.

V tomto zmysle posledná synoda, ktorá vychádzala z lásky a stále ju mala na zreteli, vyzdvihla tieto štyri hlavné úlohy rodiny: vytváranie osobného spoločenstva, služba životu, účasť na rozvoji spoločnosti, účasť na živote a poslaní Cirkvi (*Familiaris consortio*, 1981:17).

Pápež František v apoštolskej posynodálnej exhortácii *Amoris Laetitia* prináša pohľad na rodinu na základe biblického učenia, podľa ktorého všetko bolo stvorené skrze Krista a pre Krista (porov. Kol 1, 16), synodálni otcovia pripomenuli, že „poriadok spásy osvetľuje a naplňa poriadok stvorenia. Prirodzené manželstvo sa dá úplne pochopiť vo svetle jeho sviatostného naplnenia: len so zrakom upretým na Krista možno celkom spoznať pravdu o ľudských vzťahoch. „Tajomstvo človeka sa stáva naozaj jasným iba v tajomstve vteleného Slova. [...] Kristus, nový Adam, tým, že zjavuje tajomstvo Otca a jeho lásky, naplno odhaľuje človeka človeku a ukazuje mu jeho vznešené povolanie“ (*Gaudium et spes*, 1965: 22). Podľa kristocentrického kľúča je osobitne vhodné chápať prirodzené vlastnosti manželstva, ktoré tvoria dobro manželov (*bonum coniugum*), kam patrí jednota, otvorenosť pre život, vernosť a nerozlúčnosť, a v rámci kresťanského manželstva aj vzájomná pomoc na ceste k plnšiemu priateľstvu s Pánom. „Rozlišovanie *semina Verbi* v iných kultúrach (porov. *Ad gentes*, 11) môže byť aplikované aj na skutočnosť manželstva a rodiny. Okrem opravdivého prirodzeného manželstva existujú pozitívne prvky aj v manželských formách iných náboženských tradícií i keď tam nechýbajú ani tienisté stránky. Môžeme povedať, že „každá osoba, ktorá na tomto svete túži vytvoriť rodinu vedúcu deti k tomu, aby sa tešili zo všetkých skutkov zameraných na prekonanie zla – čiže rodinu, ktorá ukazuje, že Duch je živý a činný – sa stretne s vďačnosťou a ocenením, nech už by patrila do ktoréhokoľvek národa, vierovyznania alebo regiónu“ (*Amoris Laetitia*, 2016: 77).

Stabilita rodinných vzťahov je preto kľúčovým faktorom pre harmonický rozvoj spoločnosti aj pre život kresťanského spoločenstva. Súčasná spoločnosť však prináša mnohé výzvy, ktoré ovplyvňujú fungovanie rodinných vzťahov. Sociálne a kultúrne zmeny, rastúca individualizácia, pracovný stres či nedostatok času na komunikáciu môžu viesť k napätiu a konfliktom medzi členmi rodiny. Tieto konflikty sa často prejavujú v manželských krízach, generačných sporoch alebo v oslabovaní rodinných väzieb. Pastoraľna prax ukazuje, že kňazi sa čoraz častejšie stretávajú s rodinami, ktoré potrebujú pomoc pri riešení konfliktov a obnove vzájomnej komunikácie.

V tejto súvislosti sa do popredia dostáva potreba interdisciplinárnych prístupov, ktoré by mohli obohatiť pastoračnú starostlivosť o rodiny. Jedným z takýchto prístupov je mediácia,

ktorá predstavuje štruktúrovaný proces riešenia konfliktov prostredníctvom neutrálnej tretej osoby – mediátora. Jej cieľom je podporiť komunikáciu medzi stranami konfliktu a pomôcť im nájsť riešenie, ktoré bude prijateľné pre všetkých zúčastnených (Moore, 2014). Mediácia sa v posledných desaťročiach uplatňuje najmä v oblasti práva, sociálnej práce a psychológie, no jej princípy môžu byť užitočné aj v kontexte pastoraácie manželstva.

Z pohľadu kresťanskej antropológie sú hodnoty, na ktorých mediácia stojí – ako napríklad dialóg, rešpekt, porozumenie a hľadanie zmierenia –, veľmi blízke evanjeliovým princípom budovania medziľudských vzťahov. Pastoračné sprevádzanie kňaza môže preto v určitých situáciách využívať prvky mediácie ako nástroja podporujúceho komunikáciu a zmierenie medzi členmi rodiny.

Cieľom tohto článku je analyzovať význam rodiny a rodinných vzťahov z pohľadu Katolíckej cirkvi a zároveň poukázať na možnosti využitia mediácie ako nástroja pastoračného sprevádzania kňaza pri riešení konfliktov v rodinnom prostredí. Príspevok vychádza z teologicko-analytického prístupu k cirkevným dokumentom a zároveň využíva poznatky z oblasti mediácie a sociálnych vied. Osobitná pozornosť je venovaná možnostiam integrácie mediácie do pastoračnej praxe, ako aj jej prínosu pre obnovu komunikácie a zmierenie v rodinných vzťahoch.

2. Konflikty v rodinných vzťahoch

V rodine, medzi jej členmi, dochádza najčastejšie k interpersonálnym konfliktom, ktoré vyplývajú z rozdielnych názorov, záujmov a postojov. Ak ide o rodinu v širšom zmysle slova, môžeme hovoriť o medziľudských konfliktoch medzi manželmi, rodičmi a deťmi, príbuznými navzájom. Konflikt v rodine je spojený jednak s osobami žijúcimi vo vzájomne závislom vzťahu a dotýka sa ich najcitlivejšej osobnej stránky, jednak s právnymi otázkami rodiny (Traglová, 2020).

Konflikt je súčasťou života každého z nás. Spoločná existencia v rodine, vo formálnych i neformálnych skupinách prináša situácie, kde sa prejavujú odlišné predstavy, názory, záujmy, vyznávajú sa rôzne hodnoty, ktoré prirodzene vyvolávajú nezhody a rozpory. Súčasťou vzťahov sú emócie, ktoré síce môžu konflikt podnecovať, no z hľadiska riešenia považujeme za rozhodujúce, že sú neustále prítomné a ovplyvňujú nielen aktérov sporu, ale aj odborníka a samotný proces práce s konfliktom (Labáth & Pružinská, 2021: 5).

Konflikt znamená stretnutie dvoch alebo viacerých úplne alebo do určitej miery sa navzájom vylučujúcich či protichodných snáh, síl a tendencií. Konflikty môžeme špecifikovať aj ako nedorozumenie, nezhodu, rozpor, rozkol, spor, súperenie, hádku, zrážku, súboj, bitku, boj, zápas. Svojím významom naznačuje rozkol, nesúlad, disharmóniu ako opak harmónie, súladu. Ak chceme konfliktom porozumieť a chceme im predchádzať, musíme nutne hľadať v chaose určitý poriadok (Paľa & Popovič & Halagová & Volková, 2022: 9).

Konflikt v Cirkvi je teda realitou, ktorú potvrdzuje aj Sväté písmo. Problémom je, že mnohí kresťania žijú s predstavou, že v Cirkvi by konflikty nemali existovať. Sú presvedčení, že každý konflikt je zlý alebo nebezpečný. Takíto ľudia si myslia, že kresťania by mali vždy navzájom súhlasiť, alebo sa obávajú, že konflikt nevyhnutne zničí vzťahy. Keď k nemu potom dôjde, sú v dôsledku svojich chybných intuitívnych predstáv zaskočení a paralyzovaní. Nevedia, ako majú situáciu riešiť. Preto kresťania najčastejšie reagujú na konflikt stiahnutím sa a sna-

hou vyhnúť sa konfliktu nezdravým spôsobom, a na to používajú tri typy reakcií (Popovič, 2025: 42).

Konflikt však nemá len psychologický aspekt, odráža nezhody v medziľudských vzťahoch, ale aj nezhody spôsobujúce prežívanie vnútorných, osobných napätí. V rodine sa však vyskytujú aj iné druhy konfliktov, ktoré priamo nesúvisia s rodinou, ale prenášame ich do bežného rodinného života z práce alebo zo vzťahu s inou osobou, ktorá nepatrí do rodiny. Interpersonálne konflikty sa odohrávajú pri vzájomnej interakcii ľudí. Patrí medzi ne väčšina sporov medzi manželmi, rodinou, susedmi, pracovné spory, komunitné spory, obchodné spory a veľa ďalších. Konflikty delíme podľa rôznych psychológov rozdielne.

2.1 Rozdelenie a fázy konfliktov

Na klasifikáciu konfliktu sa môžu použiť nasledujúce kritériá:

- strany konfliktu (intrapersonálne, interpersonálne, medzi jednotlivcom a skupinou, medzi skupinami, medzi štátmi, skupinami štátov);
- rovina konfliktu (horizontálne alebo vertikálne orientované konflikty);
- charakter potrieb, kvôli ktorým vznikol konflikt (materiálne, nemateriálne, duchovné a pod.);
- trvanie konfliktu (krátkodobé, s rýchlym priebehom, dlhodobé a pod.);
- dôsledky konfliktu (konštruktívne, deštruktívne) (Hofreiter, 2008: 99–100).

V rodine sa však vyskytujú aj iné druhy konfliktov, ktoré priamo nesúvisia s rodinou, ale prenášame ich do bežného rodinného života z práce alebo zo vzťahu s inou osobou, ktorá nepatrí do rodiny. Interpersonálne konflikty sa odohrávajú pri vzájomnej interakcii ľudí. Patrí medzi ne väčšina sporov medzi manželmi, rodinou, susedmi, pracovné spory, komunitné spory, obchodné spory a veľa ďalších. Konflikty delíme podľa rôznych psychológov rozdielne.

a) konflikty predstáv – orientované na motiváciu človeka, ako príklad Tragalová (2020) uviedla:

Rodina sa dohodla, že pôjde na letnú dovolenku. Každý z členov rodiny má inú predstavu o tom, kde a ako chce tráviť spoločnú dovolenku. Keď sa začnú na túto tému rozprávať, zistia, že každý z nich má inú predstavu. Otec by rád trávil leto v Tatrách na túrach a spoznával tak krásy Slovenska. Mama by rada navštívila romantickú Florenciu a historické pamiatky Talianska. Dcéra sa vidí na pláži niekde pri mori, kde si bude užívať sladké ničnerobenie, a syn by rád trávil leto adrenalínovými športami. Z rozdielných predstáv môže vzniknúť konflikt.

b) konflikty názorov – orientované na hodnoty a individuálne hodnotenie

Dcéra dostala v škole zlú známku z písomky. Doma tvrdila, že je to nespravodlivé, pretože o písomke nevedela. Mama jej za zlú známku nepovolila ísť s kamarátkami na diskotéku. Jej názor bol, že známka bola oprávnená, vzhľadom na vedomosti, ktoré v písomke preukázala. Otec sa domnieva, že mama je na dcéru pre jednu zlú známku prehnane prísna. Všetci traja dávajú známke rôznu váhu, a tak sa ich názory na trest líšia.

c) konflikty postojov – orientované na emócie a charakter človeka

Po hádke manželov sa jeden odmlčí a nerozpráva sa s druhým niekoľko dní. K predmetu hádky teda jeden z manželov zaujal určitý postoj, ktorým dáva najavo, že názor toho druhého ho nezaujíma, alebo, naopak, pri hádke vystupuje dominante a arogantne a dáva najavo tomu druhému jeho menejcennosť vo vzťahu. Konflikt postojov môže vyvolať ďalší, a to intrapersonálny konflikt spojený s vnútornou psychikou človeka.

d) konflikty záujmov – orientované na výhru, súboj

Po rozvode manželstva sa manželia nevedia dohodnúť na vyrovnaní spoločného bezpodieľového spoluvlastníctva. Obaja chcú po rozvode vlastniť ich spoločný byt. Vlastniť ho môže však iba jeden, pretože ich ďalšie spolužitie už nie je možné. Konflikt záujmov patrí medzi najčastejšie a najzložitejšie konflikty. Vzniká tam, kde o jednu vec bojujú viacerí (Tragalová, 2020).

V rozpätí od konfliktu medzi veľkými skupinami a vnútorným rozporom jednotlivcov sú ďalšie typy sporov. Křivohlavý (2002) rozdeľuje konflikty podľa počtu účastníkov na:

- intrapersonálne (niekedy pomenované aj intrapsychické) – vnútorné konflikty, osobné rozpory, váhanie, ambivalencie, neistoty, dilemy rozhodovania, realizácie,
- interpersonálne – konflikty medzi dvomi alebo viacerými ľuďmi, ktorí komunikujú priamo, majú teda možnosť osobne na seba reagovať,
- skupinové konflikty, ktoré vznikli a sú prítomné v sociálnej skupine, pritom môže i nemusí ísť o vnútroskupinové koalície, podskupiny a pod., môže to byť nevysvetliteľná atmosféra napätia, nepohody, „blbej nálady“,
- medziskupinové konflikty medzi dvomi alebo viacerými skupinami, začínajúc malými skupinami až po medzinárodné konflikty (v texte zostávame predovšetkým na úrovni malých skupín, kde je možná komunikácia priamo *face to face*, čiastočne sa venujeme aj veľkým skupinám a organizáciám), nezriedka majú nadosobný charakter, konkrétni ľudia v skutočnosti žiadnu animozitu voči konkrétnym druhým nemajú, ale napriek tomu sa správajú konfrontačne (Labáth & Pružinská, 2021: 63–64).

V rodine, a to najmä pri deťoch, sa stretávame s konfliktom lojality, keď deti v snahe neublížiť ani jednému rodičovi prežívajú ťažké vnútorné dilemy. Každé dieťa, ktoré je postavené pred voľbu vybrať si jedného z rodičov alebo postaviť sa na jeho stranu, prežíva bezvýchodiskovú situáciu. Konflikt lojality však radíme medzi intrapersonálne konflikty spojené s vnútorným prežívaním konfliktu. Tento konflikt spôsobuje nielen dieťaťu, ale aj rodičom vážne problémy. O konfliktoch je dobré vedieť čo najviac, aby sme dokázali správne definovať, čo spôsobuje naše správanie v konflikte, kde je „bod zlomu“, ktorý už nedokážeme prejsť bez povšimnutia. Všetky uvedené druhy konfliktov nemôžeme od seba úplne oddeľovať. Bežne sa navzájom prelínajú, a tak jeden konflikt môže obsahovať viac vnútorných otázok. Konflikty veľmi úzko súvisia s neverbálnym prejavom, ktorý je neoddeliteľnou súčasťou komunikácie (Tragalová, 2020).

2.2 Postoj Cirkvi ku konfliktom

Hlavnou príčinou každého konfliktu, či už veľkého, alebo malého, je vylúčenie Boha zo života človeka. Keď chcú ľudia vytlačiť Boha z konfliktných situácií, aby na jeho miesto dosadili človeka, s domnienkou, že nájdu riešenia pomocou ľudskej inteligencie, konflikty sa čoraz viac zamotávajú a sú katastrofálne. Apoštol Jakub to vyjadruje jasne, keď hovorí, že každá múdrosť, ktorá nemá pôvod v Bohu, je „pozemská, živočíšna a diabolská“ (Jak 3, 15). Vznikajú z nej konflikty, spory, žiarlivosť, závisť; zatiaľ čo tam, kde pôsobí Božia múdrosť a inteligencia, konflikty nachádzajú svoje riešenie, problémy a zmätky sa riešia (Jak 3, 13–18) (Popovič, 2024: 45).

Ako sme už uviedli, konflikty sú súčasťou nášho života, dokonca ani jedno kresťanské spoločenstvo nemôže byť izolované a uchránene od konfliktov. S konfliktmi sa stretávame už v prvotnej cirkvi, ale aj v mnohých farnostiach a cirkevných spoločenstvách v súčasnosti.

Takéto konflikty sa nezriedka objavujú v súvislosti s konkrétnymi a naliehavými problémami, pričom niekedy skrývajú hlbšie napätia. Ich prítomnosť v Cirkvi ani určité zlyhania by nás nemali ani desiť, ani pohoršovať. Ale je dôležité, ako budeme pristupovať ku konfliktu, aby sme ho vyriešili.

Naša reakcia na konflikt môže dokázať, že sme Ježišovi učeníci. Vo veľkňazskej modlitbe sa Ježiš modlí za svojich nasledovníkov: „Podľa toho spoznajú všetci, že ste moji učeníci, ak sa budete navzájom milovať.“ (Jn 13, 35) A zároveň prosí o jednotu za všetkých, ktorí uveria v neho: „Nech sú tak dokonale jedno, aby svet spoznal, že si ma ty poslal a že ich miluješ tak, ako miluješ mňa.“ (Jn 17, 23) Ježiš predpovedá, že svet mimo neho nikdy nepozná skutočný súlad, že bude konfliktný, tak ako to vidíme v domácnostiach, školách, úradoch, v susedstve či medzi jednotlivými krajinami. Láska nás veriacich však bude svetu dokazovať, že sme kresťania. A nielen to, naša vzájomná láska poukazuje na samotného Boha. Ľudia, ktorí sú svedkami našej lásky, vidia jeho lásku (Sande & Johnoson, 2024: 19).

Konflikt a hriech prinášajú chaos, temnotu a zmätok. Uprostred chaotického konfliktu musí Cirkev ako tá, ktorá prináša evanjelióvu zvesť pokoja, vstúpiť s najjasnejšími lampami a viesť svojich spolubratov a spolusestry, ktorí boli zaslepení konfliktom. Hoci veľa konfliktov vzniká z dôvodu našej rozmanitosti, ktorú sme dostali od Boha, obyčajné konflikty sú dôsledkom hriechných postojov a túžob, našej náklonnosti k zlému, dôsledok dedičného hriechu, a toto nás vedie k hriechným slovám a skutkom (Popovič, 2024:39). Trvanie rodinného súžitia v čase je spojené s množstvom konfliktov, ktoré vyplývajú predovšetkým z odlišnosti či stretov záujmov jednotlivých členov rodiny. Neriešené a závažné konflikty môžu viesť až k rozpadu rodiny (Hospodár, 2022: 75–76).

Preto Cirkev, ktorú založil Ježiš Kristus, je orientovaná na zmierenie človeka s Bohom a ľudí medzi sebou navzájom. Ona je od počiatku povoláná k tomu, aby už teraz na tomto svete realizovala Boží plán zmierenia. Zmierenie ako nastolenie harmónie v disharmónii pokojnou cestou je preto ústrednou témou kresťanstva. Kristus na Petrovu otázku, koľko ráz má človek odpustiť svojmu bratovi – či azda sedem ráz, hovorí, že nie sedem, ale sedemdesiat-sedem ráz, čiže vždy (Čitbaj, 2017: 90).

Práve sviatosť pokánia v kombinácii s mediáciou je účinným nástroj na riešenie konfliktov spôsobených osobným hriechom. Ide o rodinné a manželské spory, napätie v priateľských vzťahoch alebo konflikty v podnikaní či zamestnaní, ktoré sa týkajú členov spoločnosti. Práve na tento typ konfliktov Kristus povolal pastierov, aby ich riešili ako pastieri svojho stáda. V skutočnosti sa však často stáva, že pastieri tieto „prípady“ odovzdávajú špecializovaným odborníkom, namiesto toho, aby veriacim poskytli pomoc (Poirier, 2006). Katolícka cirkev neponúka iba nejaké filozoficko-teologické riešenia spôsobené osobným hriechom, ale cez vysluhovanie svätých tajomstiev v prvom rade sviatosti pokánia a Eucharistie, ponúka obnovenia jednoty medzi človekom a Bohom. Počas svätej spovede kňaz vystupuje ako prostredník a mediátor medzi veriacimi a Bohom. V byzantskej tradícii sa idea pokánia v prevažnej miere chápe ako terapia, ale nezdá sa výlučnou. Slová Marka z Efezu ukazujú, že v bežnom chápaní byzantskej doktríny sa pokánie považovalo za trest za spáchané zlo, ktorý sa udeľuje skôr na tejto zemi než v posmrtnom živote, a za prostriedok na liečenie zlých dispozícií duše a výchovu k čnosti, ako aj za preventívny prostriedok zameraný na obmedzenie možných recidív hriechu (Popovič, 2024: 50).

Pastorálna konštitúcia LG v bode 11 vyhlasuje: „Tí, čo pristupujú k sviatosti pokánia, dostávajú od Božieho milosrdenstva odpustenie urážky spôsobenej Bohu a zároveň sa zmierujú

s Cirkvou, ktorú hriechom ranili a ktorá sa láskou, príkladom a modlitbami pričiňuje o ich obrátenie.“ A ďalej v bode 28 pokračuje: „Kristus, ktorého Otec posvätil a poslal na svet (Jn 10, 36), dal prostredníctvom svojich apoštolov účasť na svojom posvätení a poslaní ich nástupcom, teda biskupom, ktorí úlohu svojej služby legitímne odovzdali v rozličných stupňoch rozličným jednotlivcom v Cirkvi. Bohom ustanovenú ekleziálnu službu vykonávajú v rozličných stupňoch tí, ktorí sa od dávnych čias volajú biskupi, presbyteri a diakoni. Hoci presbyteri nemajú najvyšší stupeň kňazstva a vo vykonávaní svojej moci závisia od biskupov, predsa sú s nimi spojení v kňazskej dôstojnosti a sviatosťou posvätného stavu sú podľa vzoru Krista, najvyššieho a večného kňaza (Hebr 5, 1–10; 7, 24; 9, 11–28), vysvätení, aby hlásali evanjelium, spravovali veriacich a slávili Boží kult ako praví kňazi Nového zákona. Podľa stupňa svojej služby majú účasť na poslaní jediného prostredníka Krista (1 Tim 2, 5) a všetkým ohlasujú Božie slovo. Svoje posvätné poslanie vykonávajú predovšetkým v eucharistickom kulte alebo zhromaždení (*synaxis*), kde konajú v osobe Krista a ohlasujú jeho tajomstvo, a tak spájajú prosby veriacich s obetou ich hlavy; v obete svätej omše sprítomňujú a aplikujú až do Pánovho príchodu (1 Kor 11, 26) jedinou obeť Nového zákona, čiže obeť Krista, ktorý raz a navždy sám seba priniesol Otcovi ako obeť bez poškvry (porov. Hebr 9, 11 – 28). Kajúcim alebo chorým veriacim preukazujú vrcholnú službu zmierenia a úľavy a predkladajú Bohu Otcovi potreby a modlitby veriacich (Hebr 5, 1 – 4) (*Lumen gentium*, 11, 28).

Vo sviatosti pokánia sa naplňa *teofánia* Božieho milosrdenstva voči hriešnikovi: Duch Svätý ho vedie k tejto sviatosti. Takto sa uskutočňuje skutočná skúsenosť spásnej milosti smerujúcej k svätosti a *salus animarum*. *Katechizmus Katolíckej cirkvi* v článku 1210 vyhlasuje, že „sviatosti Nového zákona ustanovil Ježiš Kristus... Tieto sviatosti sa týkajú všetkých etáp a všetkých dôležitých chvíľ života kresťana: dávajú životu viery kresťanov vznik a rast, uzdravenie a poslanie. V tomto je určitá podobnosť medzi etapami prirodzeného života a etapami duchovného života“ (KKC 1210). Takže sviatosti sú odpoveďou Cirkvi pre veriacich, ktorí potrebujú pomoc pri riešení osobných problémov, a následne na to, ak svoje konflikty budú chcieť riešiť prostredníctvom mediácie (Popovič, 2024: 52).

Pápež František vo svojej apoštolskej exhortácii *Evangelii gaudium* poukazuje na rôzne spôsoby riešenia konfliktov a dodáva: „Niektorí sa na konflikt len pozerú a idú ďalej, akoby sa nič nestalo; umyjú si ruky, aby mohli pokračovať vo vlastnom živote. Iní do konfliktu vstúpia takým spôsobom, že sa stanú jeho väzňami; stratia horizont a svoj vlastný zmätok i nespokojnosť projektujú voči inštitúciám, čím znemožňujú jednotu. Existuje však ešte tretí spôsob, ktorý je na riešenie konfliktov najvhodnejší. Jeho obsahom je konflikt prijať a strpieť, vyriešiť ho a premeniť na ohnisko spájajúce s novým procesom. „Blahoslavení tí, čo šíria pokoj!“ (Mt 5, 9)“ (*Evangelii gaudium*, 93).

3. Pastoračné sprevádzanie kňaza

Pápež František vo svojej posynodálnej exhortácii *Amoris Laetitia* apeluje na sprevádzanie manželov, ktorí slávili sviatosť manželstva. Toto sprevádzanie sa má podľa slov pápeža zamerať na pomoc ľuďom spoznať, že manželstvo nemožno chápať ako niečo uzavreté. Spojenie je reálne; je neodvolateľné a bolo potvrdené a posvätené sviatosťou manželstva. Ale pri spájaní sa manželia stávajú protagonistami, pánmi vlastného príbehu a tvorcami projektu, ktorý treba spoločne ďalej niesť. Pohľad sa obracia do budúcnosti, ktorú treba budovať deň po dni, s Božou milosťou – a práve preto sa od manželského partnera nežiada, aby bol dokonalý. Tre-

ba odložiť nabok ilúzie a prijať ho takého, aký je: nedokonalého, povolného k rastu, na ceste. Keď je pohľad na manželského partnera neustále kritický, naznačuje to, že ani manželstvo nebolo prijaté ako projekt, ktorý treba spoločne budovať – s trpezlivosťou, pochopením, toleranciou a štedrosťou. To spôsobuje, že lásku postupne nahrádza inkvizitický a neúprosný pohľad, kontrolovanie zásluh a práv, protesty, súťaženie, sebaobrana. Manželia sa tak stávajú neschopnými vzájomnej podpory, aby mohli obaja dozrievať a rásť v jednote. Novomanželom to treba prezentovať s realistickou jasnosťou – od samého počiatku – takým spôsobom, aby si uvedomili, do čoho vstupujú (*Amoris Laetitia*, 2016: 218).

Cirkev ponúkne určité pragmatické nasmerovanie, ktoré bude viesť k vyriešeniu týchto ich problémov, a takýmto riešením je aj sprevádzanie. Pápež zdôrazňuje, že sprevádzanie musí povzbudzovať manželov, aby boli štedrí v komunikácii života. „V zhode s osobným a ľudským úplným charakterom manželskej lásky správnou cestou na plánovanie rodiny je cesta vzájomného dialógu medzi manželmi, rešpektovanie časov a ohľad na dôstojnosť partnera. V tomto zmysle treba znovu objaviť encykliku *Humanae vitae* (porov. 10 – 14) a apoštolskú exhortáciu *Familiaris consortio* (porov. 14; 28 – 35), aby sa opätovne prebudila ochota k plodeniu, ktorá je v kontraste s často nepriateľskou mentalitou voči životu... Zodpovedné rozhodnutie pre rodičovstvo predpokladá formovanie svedomia, ktoré je „najskrytejším jadrom a svätynou človeka, kde je sám s Bohom, ktorého hlas sa ozýva v jeho vnútri“ (*Gaudium et spes*, 16). O čo viac sa manželia vo svojom svedomí snažia počúvať Boha a jeho príkazy (porov. Rim 2, 15) a nechávajú sa duchovne sprevádzať, o to viac bude ich rozhodnutie vnútorne slobodné od subjektívnej svojvôle a od prispôsobovania sa štýlom správania v ich prostredí.“ (*Amoris Laetitia*, 2016: 222)

Pápež ďalej pokračuje a dodáva, že synodálni otcovia poukázali na to, že „prvé roky manželstva sú životne dôležitým a delikátnym obdobím, počas ktorého páry rastú v uvedomovaní si výziev a zmyslu manželstva. Z toho vychádza potreba pastoračného sprevádzania, ktoré pokračuje aj po slávení sviatosti (porov. *Familiaris consortio*, časť 3). V tejto pastorácii je veľmi dôležitá prítomnosť skúsených manželských párov. Farnosť je považovaná za miesto, na ktorom skúsenejšie páry môžu byť k dispozícii mladším, s prípadnou účasťou cirkevných združení, hnutí a nových spoločenstiev. Manželov treba povzbudiť k základnému postoju prijatia veľkého daru detí. Treba zdôrazniť dôležitosť rodinnej spirituality, modlitby a účasti na nedelnej eucharistii, povzbudiť páry, aby sa pravidelne stretávali na podporu rastu duchovného života a solidarity v konkrétnych potrebách života. Liturgie, pobožnosti, sväté omše slávené pre rodiny najmä na výročie manželstva boli spomenuté ako životne dôležité na podporu evanjelizácie prostredníctvom rodiny.“ (*Amoris Laetitia*, 2016: 223)

František povzbudzuje staršie manželské páry, aby prevzali úlohu sprevádzať mladšie páry vo svojom okolí, stretávať sa s nimi, sprevádzať ich začiatky a ponúkať im program rastu. Pre rytmus súčasného života väčšina manželov nebude ochotná chodiť na časté stretnutia, a nemôžeme sa obmedziť len na pastoráciu malých elít. Dnes musí byť pastorácia rodín podstatne misionárska, vychádzajúca, blízka – skôr než by sa zredukovala na fabriku kurzov, do ktorých chodí iba málokto (*Amoris Laetitia*, 2016: 223).

V bode 242 pápež František uvádza: „Otcovia poukázali na to, že osobitné rozlišovanie je nenahraditeľné pre pastoračné sprevádzanie odlúčených, rozvedených, opustených. Treba predovšetkým prijať a prejať pochopenie pre utrpenie ľudí, ktorí nespravodlivo podstúpili odlúčenie, rozvod, zostali opustení alebo pre týranie zo strany manželského partnera boli nútení prerušiť spoluzitie. Odpustenie podstúpenej nespravodlivosti nie je ľahké, je to však

cesta, ktorú milosť umožňuje. Z toho vyplýva nevyhnutnosť pastorácie zmierenia a sprostredkovania, mediácie – aj pomocou špecializovaných poradenských centier, ktoré treba v diecéze zriadiť.“ (*Amoris Laetitia*, 2016: 223)

Prvoradým cieľom týchto centier bude zachrániť manželstvo ešte pred rozpadom a následne rozvodom. A je aj priamou výzvou na aplikáciu rodinnej mediácie na záchranu sviatostného manželstva. Preto pápež v exhortácii pokračuje: „Aby sme sa vyhli akejkoľvek scestnej interpretácii, pripomínam, že Cirkev sa nijakým spôsobom nesmie vzdať predkladania plného ideálu manželstva, Božieho projektu v celej jeho veľkosti. Pokrstených mladých treba povzbudzovať, aby neváhali prijať bohatstvo, ktoré ich projektom lásky poskytuje sviatosť manželstva – posilnení podporou, ktorú dostávajú z milosti Krista a z možnosti úplne sa zúčastňovať na živote Cirkvi. Vlažnosť, akákoľvek forma relativizmu alebo prehnaný rešpekt pri predkladaní evanjelia by boli nedostatkom vernosti evanjeliu aj nedostatkom lásky Cirkvi k samotným mladým. Mať pochopenie pre výnimočné situácie nikdy neznamená ukrývať svetlo najplnšieho ideálu ani predkladať menej, než Ježiš človeku ponúka. Dôležitejšie než pastorácia zlyhaní je dnes pastoračné úsilie na posilnenie manželstiev, aby sa zabránilo ich rozpadom.“ (*Amoris Laetitia*, 2016: 307)

Ak sa pri tomto sprevádzaní objaví nejaká reálna nádej na záchranu manželského zväzku, ten, kto poskytuje poradenstvo, by mal vždy ponúknuť podnety a rady, ktoré sú zamerané na záchranu manželského spolužitia, napríklad prostredníctvom špeciálnej párovej terapie. Z tohto vyplýva, že je vhodné, ak na danom území pôsobia kresťansky orientovaní odborníci alebo odborné organizácie a združenia, na ktoré môžeme týchto veriacich nasmerovať (Saroglia, 2018: 217).

3.1 Mediácia ako nástroj na záchranu rodiny

Cirkev, ktorú založil Ježiš Kristus, je orientovaná na zmierenie človeka s Bohom a ľuďmi medzi sebou navzájom. Tu na zemi sa už realizuje Boží plán zmierenia. Práve samotné zmierenie je hlavnou témou kresťanstva. Cirkev, mediátorka, vo svojej pozícii od počiatku pomáhala hľadať pokoj a harmóniu. Kresťanská Cirkev je sama osebe ponukou a pomoc ľuďom a svetu (Paľa & Šandalová, 2022: 55).

Preto jedným z nástrojov pomoci veriacim, ktorí sa ocitli v kríze, je mediácia. Predpisy kánonického práva nestanovili presnú procedúru aplikácie mediácie, ale existuje niekoľko druhov sporov, kde sa môže uplatniť mediácia. Prvý je sporový proces, ktorý sa zaoberá konfliktom medzi osobami, z ktorých ani jedna nekoná, ani sa nebráni ako nadriadený toho druhého. K tomuto druhu procesov všeobecne patria aj spory o neplatnosti manželstva, ktoré v Cirkvi predstavujú najväčšiu časť súdnej činnosti. Druhým je penálny proces, v ktorom verejná vrchnosť vystupuje proti podriadenému ako nadriadený. Tretím je administratívny proces, v ktorom podriadený koná proti verejnej vrchnosti ako vyššej autorite.

Napriek tomu, že v predpisoch Cirkvi nie je stanovená presná procedúra aplikácie mediácie, práve tu vidíme veľký priestor na uplatnenie mediácie, ktorá ponúka možnosti vyriešiť konflikt neautoritatívnou metódou. Núti jednotlivca prevziať zodpovednosť za svoje rozhodovanie do vlastných rúk, a tu vidíme aj výrazný edukačný prvok, keď učí človeka riešiť a vyriešiť konflikt podobným spôsobom aj v budúcnosti. Členovia Cirkvi majú riešiť svoje problémy a konflikty prostredníctvom mediátora a k tomu majú byť nabádaní aj zo strany Cirkvi. Pridanou hodnotou takéhoto spôsobu riešenia konfliktu aj pre samotnú Cirkev je,

že konflikt môže byť vyriešený bez stôp hnevu, neodpustenia či zlosti a neohrozuje stabilitu v medziľudských vzťahoch medzi jednotlivými veriacimi, ale aj hierarchiou. Veriaci k sebe pri takomto spôsobe riešenia konfliktu nepristupujú konfrontačne, ide skôr o proces ich vzájomného približovania, v ktorom sa sami rozhodujú pre spôsob riešenia konfliktu, a v tomto procese zohrávajú aktívnejšiu úlohu, pretože sa sami snažia nájsť riešenie, ktoré je pre nich najvyhovujúcejšie. Tento konsenzuálny prístup zvyšuje pravdepodobnosť toho, že po urovnatí konfliktu budú strany schopné pokračovať v pracovných či rodinných vzťahoch a zároveň to nebude mať deštruktívny vplyv na spoločenstvo veriacich (Popovič, 2024: 121–122).

Mediácia je teda úspešná vtedy, ak komunikácia konfliktných strán im prinesie porozumenie a pokoj. Tento cieľ, ako sme uviedli, je podstatou biblického posolstva. Čo sa týka samotného výsledku mediácie, je tento efekt v rámci riešenia sporov skoro nepovšimnutý. Pozornosť sa totiž sústreďuje na samotný mediačný výsledok. Ako však vidíme, nie je zanedbateľný, pretože v podstate prináša medzi sporové stránky, ktoré sa v procese mediácie dohodnú, aj novú kvalitu vzťahov. V ideálnom prípade má dokonca aj šancu obnoviť pôvodný stav, ak stránky sporu boli pred vznikom konfliktu v dobrej vzájomnej kondícii. Ak teda chceme nájsť na mediáciu teologickú odpoveď, sú k dispozícii dve konzekvencie: prvou je, že mediácia prináša ten istý výsledok ako súdny proces, a to spravodlivosť. Druhým výsledkom mediácie je však fakt, že mediácia neprináša nový spor tak, ako sa to často stáva na súdnom procese, kde je nakoniec víťaz a porazený, kým v mediácii sú obidvaja víťazmi. A to je vlastne aplikácia najdôležitejších zásad biblicko-teologického posolstva v praxi (Paľa & Popovič, 2025: 151).

3.2 Princípy mediácie a ich aplikácia pri sprevádzaní v Cirkvi

Fundament mediácie tvoria princípy, na ktorých mediácia stojí. Je nutné dodržiavať každý z týchto princípov, inak mediácia stráca svoj zmysel. Za kľúčový princíp mediácie sa považuje vzájomná dôvera medzi mediátorom a účastníkmi sporu, respektíve dôvera oboch strán vo vzťahu k mediátorovi. Dôležité sú však aj ďalšie princípy mediácie (Paľa a kolektív, 2021).

V predpisoch CCEO a CIC sa vôbec nič nehovorí o princípoch mediácie ani o požiadavkách na mediátora. Ale napriek tomu, že predpisy kánonického práva sa nezmieňujú o princípoch a požiadavkách na mediátora, je veľmi dôležité, aby proces mediácie, ktorý sa vedie v Cirkvi, opieral o predpisy partikulárneho práva. Práve v Cirkvi vidíme veľký priestor na uplatnenie mediácie, ktorá ponúka možnosti vyriešiť konflikt neautoritatívnou metódou. Núti jednotlivca prevziať zodpovednosť za svoje rozhodovanie do vlastných rúk, a tu vidíme aj výrazný edukačný prvok, keď učí človeka riešiť a vyriešiť konflikt podobným spôsobom aj v budúcnosti. Členovia Cirkvi majú riešiť svoje problémy a konflikty prostredníctvom mediátora a k tomu majú byť nabádaní aj zo strany Cirkvi (Popovič, 2025: 69).

a) Problematika dobrovoľnosti mediácie v Cirkvi

Prvou zásadou mediácie je dobrovoľnosť. Zásada, že strany by mali dobrovoľne vstúpiť do mediácie, že by mali byť ochotné riešiť svoje spory, je dôležitým aspektom úspešnej mediácie. To znamená, že obidve strany súhlasia, že vzniknutý konflikt budú riešiť mediáciou. Samozrejme, dosť často sa stáva, že veriaci v Cirkvi majú tendenciu vnímať konflikty ako niečo nevhodné a dlho pred nimi zatvárajú oči alebo sa správajú tak, akoby konflikt neexistoval. Predpisy kánonického práva umožňujú aplikovať mediáciu v manželských konfliktoch a pri vydaní administratívnych dekrétov (Popovič, 2024:122).

Ďalším dôležitým aspektom mediácie v Cirkvi je rovnoprávnosť, pretože tu máme dve stránky, jedna z týchto stránok je nadriadený miestny hierarcha, ten, ktorý má moc. Moc je pojem, ktorý zvyčajne nevyvoláva pozitívne asociácie. Ak niekoho označíme ako mocenského človeka, nezriedka vyvoláme nevôľu a odpor alebo, naopak, pocity viny. Iná formulácia – schopnosť viesť ľudí alebo mať vplyv – je prijatá so spokojnosťou, ba až hrdosťou. Úlohou mediátora je udržiavať rovnoprávnú vyváženosť počas celého mediačného procesu a zakotviť ju aj do mediačnej dohody. Vplyv, podnecovanie, inšpirácia, presvedčanie, hodnotenie, presadenie stanoviska alebo expertízy, kvalitná argumentácia, efektívne vyjednávanie, zvyky, vedenie a riadenie, kontrola, nátlak, útlak, ovládanie druhých sú len rôzne úrovne mäkkej alebo tvrdej moci. Z uvedeného môžeme vyvodiť prvú tézu – moc nie je ani negatívna, ani pozitívna. Konštruktívnou alebo deštruktívnou sa stáva len tým, ako ju uplatňujú jej nositelia. Moc je hybnou silou ľudského konania, žiadne výdobytky spoločenského rozvoja by nemohli vzniknúť bez prevzatia moci jednotlivca alebo skupiny (Tragalová a kolektív, 2023).

Eskalácia konfliktu zviditeľňuje problém moci, rozpor medzi postojmi strán vyvoláva snahu presadiť sa, asymetria a „presilovka“ jednej alebo druhej strany sa podieľajú na prehľbovaní rozporov. Nadradenosť a citlivosť na prevahu druhej strany zvyšuje frustráciu bez ohľadu na predmet sporu. Nie je výnimočné, že jadrom konfliktu bude potom mocenský boj. Nerovnováha, snaha zaujať pozíciu „nad“ druhým, resp. hľadiť „zvrchu“ nepodporujú spoluprácu. Potreba presadiť sa zrejme súvisí aj s poznatkom, že väčšina ľudí si myslí, že v konflikte má väčšiu moc tá druhá strana (Tragalová a kolektív, 2023: 93). Takéto nebezpečenstvo hrozí aj v Cirkvi pri riešení konfliktov mediáciou, ak je tam prítomná nerovnováha moci.

b) Princíp neutrality, nezávislosti a nestrannosti mediátora

V predpisoch kánonického práva sa vôbec nehovorí o princípoch mediácie ani o požiadavkách na mediátora. Ale napriek tomu je veľmi dôležité, aby proces mediácie, ktorý sa vedie v Cirkvi, tieto princípy akceptoval. Neutralita mediátora je veľmi dôležitá, lebo mediátor v Cirkvi si musí zachovať neutrálny postoj, hoci poradensko-mediačné centrum bolo zriadené miestnym hierarchom. Taktiež mediátor, ktorý vedie mediáciu v Cirkvi, by si mal zachovať neutrálny postoj a nemal by nijakým spôsobom byť v spore angažovaný osobne ani mocensky. V Spojených štátoch existuje prax, kde úlohu mediátora vykonáva niektorý z vedúcich zboru alebo samotný pastor (Poirier, 2006: 120).

Nezávislosť mediátora na stranách procesu a na výsledku mediácie, ktorá v absolútnej podobe zahŕňa nezávislosť osobnú, citovú, finančnú, pracovnú či inú, by mala byť zárukou slobody mediátora v procese vedenia mediácie. A tu vlastne vzniká otázka, aká bude nestrannosť mediátora, ak poradensko-mediačné centrum zriadi eparchiálny biskup a mediátor bude zamestnancom biskupského úradu. Preto je tu veľká výzva smerom k miestnym hierarchom, aby pri zriaďovaní mediačných centier našli taký spôsob, aby bola zachovaná nestrannosť mediátora. Nestrannosť mediátora garantuje vyvážený a rovnaký prístup k všetkým stranám konfliktu, pričom mediátor v procese žiadnu zo strán neuprednostňuje, neobhajuje jej záujmy ani žiadnej strane nenadrža. Na dodržanie neutrality, nezávislosti a nestrannosti mediátora navrhujeme zriadiť regionálne poradensko-mediačné centrá niekoľkými biskupskými úradmi (Popovič, 2024: 127–128).

Mediácia je zameraná na úpravu budúcich vzťahov a vytvorenie budúcich pravidiel fungovania. Minulosť slúži iba na objasnenie situácie. Minulosťou reflektujeme to, čo bolo medzi účastníkmi sporné, ale najmä ju využívame na to, aby sme poukázali na bezproblémový vzťah v minulosti, na ktorom v mediácii stavíme ďalšie budúce vzťahy (Tragalová, 2020, 194).

Podstata tohto princípu civilnej mediácie spočíva v tom, aby sa stránky príliš nezaoberali minulosťou, ale sústredili sa na budúcnosť. Na vyriešenie konfliktu v cirkevnom spoločenstve, či je to konflikt v manželstve, vo farnosti, alebo v miestnej cirkvi, sa treba pozrieť aj do minulosti, zistiť príčinu konfliktu, prosiť o odpustenie, robiť pokánie, usilovať sa o zmierenie, modliť sa za tento problém a prijať sväté tajomstvo pokánia (Popovič, 2025: 71).

Podľa Fabiana, v tejto fáze by sme mali v pravde nazerať na svoj život a mať neskreslený úsudok o sebe. Na tejto ceste príde človek k záveru: som sebecký, lenivý, nedostatočný, hriešny, limitovaný – Bože, potrebujem tvoje odpustenie. Keď prijímame jeho milosrdenstvo a odpustenie, stávame sa očistenými a napredujeme, hodnotovo rastieme. Neschopnosť priznať si vinu je najnebezpečnejšou formou duševného otupenia, ktorá robí ľudí neschopnými osobného pokroku. A opačne: schopnosť uvedomiť si vinu sa stáva nosnou, prináša ozdravenie, uznanie Božieho milosrdenstva a ovocie – pokoj a vyrovnanosť. Kým žijeme, sme ako márnотratné deti v ďalekej krajine. Každý večer sa potrebujeme v spytovaní svedomia vrátiť domov. Pritom jedna vec je chcieť a druhá absolvovať túto cestu. V každom štádiu sa treba spoliehať na pohľad, ktorý dostávame skrze Božie odpustenie (Fabian, 2014).

Michančová udáva, že zatiaľ čo Boh odpúšťa v podmienkach večnosti, ľudské odpustenie sa odohráva v podmienkach priestoru a času. Božie odpustenie je pripravené vždy a neustále, pretože Boh nepodlieha zákonitostiam priestoru a času. On v jednom večnom okamihu zároveň jasne vníma hriech a spôsobenú škodu, „prežíva“ bolesť a hnev, zľutúva sa a ponúka odpustenie. No v ľudských podmienkach odpustenie prebieha ako proces. Okrem toho, Boh ako dokonalá bytosť odpúšťa sám zo seba, no človek k schopnosti odpustiť potrebuje Božiu milosť, s vlastným úsilím si nevystačí. Nuž a Božia milosť zvyčajne stavia na prirodzených zákonitostiach procesu odpúšťania; neruší tento proces, iba ním človeka sprevádza a posilňuje ho na ceste (2011).

Preto je toto sväté tajomstvo závislé od pokánia, ktoré má za cieľ zmeniť zmýšľanie kresťana. Pokánie preto nie je zbavenie sa pocitu viny alebo formálna sponď. Je to zmena života a zrieknutie sa hriechu celým srdcom. Ide o zmenu spôsobu života a myslenia, tak aby sme celou našou existenciou vnímali, že cesta, po ktorej kráčame, nikam nevedie, a preto zatúžime po návrate do otcovského domu. Práve postoj pokánia nám umožňuje obnovu zjednotenia s Bohom, Cirkvou a tým aj potvrdenie jednoty seba samých. Tak ako je mnohoraký hriech, tak je aj mnohoraké pokánie, ktoré treba vnímať ako liečebný prostriedok. No často sa sponď chápe iba ako odpustenie vín a málo sa hovorí o prostriedkoch pokánia, ktoré smerujú k uzdraveniu troch vzťahov, v prvom rade uzdravenie vzťahu k Bohu, uzdravenie vzťahu k Cirkvi a tretie, nemenej dôležité, je uzdravenie vzťahu k sebe samému (Popovič, 2024: 129–130).

Tirpák zdôrazňuje, že odpustenie je zázrak, ktorý Boh v nás koná prostredníctvom svojho milosrdenstva, aby sme ho potom mohli použiť aj na druhých. Je to akoby talent, ktorý nám bol zverený preto, aby sme s ním pracovali a priniesli zisk. Nie pre seba, ale pre nový život v Kristovi. Tajomstvo odpustenia spočíva v láske. Sande a Johnson udávajú, že odpustenie je mocný čin, ktorý otvára možnosť na to, aby sa vyliečil vzťah, ktorý bol bolestne zasiahnutý konfliktom. Podľa nich odpustenie predstavuje spôsob, akým prejdeme od jednoduchého riešenia problému k náprave nášho vzťahu. Je to prostriedok na nájdenie trvalých riešení a trvalého mieru. Zmierenie však zažívame len vtedy, ak odpúšťame a prijímame odpustenie opravdivo, celým srdcom, a Ježiš nás poučuje, aby sme sa neuspokojili s ničím menším (2024).

a) Princíp pochopenia odlišností v Cirkvi

Holá pripomína, že strany konfliktu sú na začiatku mediácie sústredené na vlastné pocity, názory, záujmy a potreby. Mediátor im pomáha v odhaľovaní a rešpektovaní odlišných názorov a potrieb druhej strany. Výrazom pochopenia odlišnosti je výsledná dohoda, ktorá reflektuje a uspokojuje potreby a záujmy oboch strán (2003).

Podľa Tragalovej, tento princíp je dôležitým predpokladom riešenia konfliktov v procesoch mediácie v Cirkvi. Mediácia je zameraná na úpravu budúcich vzťahov a vytvorenie budúcich pravidiel fungovania. Minulosť slúži iba na objasnenie situácie. Minulosťou reflektujeme to, čo bolo medzi účastníkmi sporné, ale najmä využívame minulosť na to, aby sme poukázali na bezproblémový vzťah v minulosti, na ktorom v mediácii stavíme ďalšie budúce vzťahy. Projekcia slúži na opätovné prežívanie minulosti a lepšie pochopenie strán v konflikte navzájom. Reflektovanie pocitov oponenta a vzájomné pochopenie je súčasťou prvých fáz mediácie. Musíme vyliať pohár, aby sme doň mohli naliať nový obsah. Vzťahy sa mediáciou nie vždy napravia. Úspech je už len to, že hádajúce sa strany dokážu akceptovať jeden druhého (2020).

b) Princíp hľadania nových možností

Hľadanie možných riešení je súčasne jednou z fáz procesu mediácie. Hľadanie možnosti dohody a spolupráce súvisí s opustením pôvodných súperiacich pozícií klientov a nasmerovanie na vzťah spolupráce. Samotné riešenie konfliktu prebieha cestou mediácie pomocou hľadania nových možností.

V tomto sa biblický proces zmierovania odlišuje od takmer všetkých metód svetských spôsobov riešenia konfliktov. Tieto metódy síce hovoria o riešení rozdielov, ale vôbec nedbajú na hriechne túžby. To ony sú palivom, ktoré mení konflikt na výbušninu. Svetské riešenie konfliktov nám hovorí, že osobné rozdiely sú niečo, čo sa dá jednoducho vyriešiť dialógom. Uniká mu však biblický pohľad na to, že hriechne túžby často vyvolávajú rozdiely, ktoré sa dajú vyriešiť len premenou srdca (Sande & Johnson, 2024: 17).

V procese riešenia konfliktu v Cirkvi je potrebné, aby si stránky konfliktu uvedomovali, že majú prevziať zodpovednosť za svoje činy a priznania svojich pochybení v konflikte. Uvedomenie si vlastného podielu na konflikte je sebareflexiou. Ospravedlnenie, oslobodenie od viny je externé, zatiaľ čo obnova je vnútorná a zameriava sa na obnovenie naštrbeného vzťahu spôsobeného našou netaktnosťou alebo hriechom. Vyžaduje to pokorne povedať partnerovi: „Spravil som chybu. Zranil som teba aj náš vzťah a potrebujem tvoje odpustenie.“ Inak sa náš vzťah nemôže ďalej rozvíjať. To je vyznanie, ktoré prináša obnovu. Pripomeňme si verš zo Svätého písma: „Odhodiť každé rozhorčenie, vášnivosť, hnev, krik a rúhanie so všetkou zlobou. Ale buďte k sebe dobrí, milosrdní, odpúšťajte si navzájom, ako aj Boh odpustil vám v Kristovi.“ (Ef 4, 31 – 32) (Popovič, 2024: 138)

4. Záver

Rodina predstavuje v učení Katolíckej cirkvi základné spoločenstvo života a lásky, ktoré zohráva nezastupiteľnú úlohu pri formovaní človeka a budovaní spoločnosti. Cirkev vo svojich dokumentoch zdôrazňuje, že rodina je miestom, kde sa človek učí vzájomnému rešpektu, solidarite, odpusteniu a dialógu. Tieto hodnoty sú nevyhnutné na budovanie harmonických medziľudských vzťahov a zároveň predstavujú dôležitý základ pre život kresťanského spoločenstva (František, 2016; Ján Pavol II, 1981).

V súčasnosti spoločenské zmeny však prinášajú mnohé výzvy, ktoré ovplyvňujú stabilitu rodinných vzťahov veriacich. Konflikty medzi jednotlivými členmi rodiny sa stávajú čoraz častejším javom a často vedú k oslabeniu komunikácie, narušeniu dôvery, ba dokonca zapríčinia rozpad manželstva. Pastoračná prax ukazuje, že kňazi sa pri sprevádzaní rodín stretávajú s potrebou pomáhať pri riešení týchto konfliktov a podporovať obnovu vzájomného porozumenia v rodinách.

Z tohto dôvodu môže mediácia predstavovať užitočný nástroj, ktorý podporuje dialóg, rešpekt a spoločné hľadanie riešení. Jej princípy – dobrovoľnosť, neutralita, dôvernosť a orientácia na spoluprácu – sú v mnohých ohľadoch kompatibilné s kresťanským chápaním zmierenia a obnovy medziľudských vzťahov. Mediácia môže pomôcť vytvoriť bezpečný priestor na komunikáciu medzi členmi rodiny a podporiť proces odpustenia a zmierenia.

Pastoračné sprevádzanie kňaza môže v určitých situáciách využívať mediačné prístupy ako súčasť širšej pastoračnej starostlivosti o rodiny. Zároveň si však treba uvedomiť aj limity tejto úlohy, pretože kňaz nie je vždy profesionálnym mediátorom a je tu dôležitá aj interdisciplinárna spolupráca s odborníkmi z oblasti psychológie, sociálnej práce alebo rodinného poradenstva.

Aplikácia mediačných princípov do pastorácie rodín v cirkevných spoločenstvách môže predstavovať perspektívny smer, ktorý pomáha reagovať na výzvy, s ktorými zápasia mnohé naše rodiny. Podpora komunikácie, dialógu a zmierenia medzi jednotlivými členmi rodiny je v súlade s evanjeliovým poslanstvom a učením Cirkvi a zároveň prispieva k posilneniu rodinných vzťahov.

Bibliografia

Braunsteiner, G., Trębski, K., & Csontos, L. (2019). *Obnovená teológia manželstva a rodiny*. Dobrá kniha.

Čitbaj, F. (2013). *Manželstvo v katolíckom kánonickom práve a právnom poriadku Slovenskej republiky*. Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta.

Čitbaj, F. (2017). Teologicko-biblická podstata mediácie. In G. Paľa & E. Halagová & D. Petričko (eds.), *Aplikácia nových prístupov k človeku v kontexte mediačnej a probačnej práce* (s. 80 – 95). Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta.

Fabian, A. (2014). Teória kresťanského zmierenia a mediácia. In E. Kováča., a kol (eds.), *Aktuálne výzvy a perspektívy v mediácii*. (s. 72 – 79). Asociácia mediátorov Slovenska.

František. *Evangelii gaudium*. <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/apostolska-exhortacia-evangelii-gaudium>.

František. (2016). *Amoris laetitia: posynodálna apoštolská exhortácia o láske v rodine*. Spolok svätého Vojtecha.

Gerosa, L. (2005). *Právo Cirkvi*. Petra.

Holá, L. (2003). *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. Grada Publishing.

Hospodar, M. (2022). Civilná mediácia – cesta k rýchlemu a efektívnemu riešeniu rodinných konfliktov. In G. Paľa & J. Popovič (eds.), *Mediácia pomoc pre človeka a spoločnosť*. (s. 73 –81). Prešovská univerzita v Prešove.

Hofreiter, L. (2008). *Teória a riešenie konfliktu*. Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika.

Labáth, V., & Pružinská, J. (2021). *Konflikt – Ja, My, Oni*. Wolters Kluwer.

Lešková, L. (2015). Situácia manželstva a rodiny. In A. Fabian (ed.), *Manželstvo a rodičovstvo z aspektu sociálnej práce*. Katolícka univerzita v Ružomberku.

Melina, L. (2015). *Skála a Dům. Život společnosti, obecné dobro a rodina*. Akademie kánovníckého práva.

Michančová, S. (2011). Potenciálne bariéry implementácie restoratívnej spravodlivosti veriacich kresťanov. In S. Michančová & L. Pavlová (eds.), *Rodina, konflikt a možnosti mediace*. (s. 89 – 116). ESI, o. p. s., Evropský smírčí institut.

Paľa, G., Popovič, J., Halagová, E., & Volková, N. (2021) *Mediácia a jej význam pre človeka a spoločnosť*. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.

Paľa, G. & Šandalová, M. (2022). Mediácia v kontexte učenia katolíckej cirkvi. In G. Paľa & J. Popovič (eds.), *Mediácia pomoc pre človeka a spoločnosť*. (s. 51 – 59). Prešovská univerzita v Prešove.

Poirier, J. (2006). *The Peacemaking Pastor: A Biblical Guide to Resolving Church Conflict*. Baker Books.

Popovič, J. (2024). *Koncept aplikácie inštitútu mediácie v Katolíckej cirkvi*. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.

Popovič, J. (2025). Mediácia ako spôsob riešenia konfliktov v Cirkvi. *Theologos*, 1, 62 – 78. Grécko-katolícka teologická fakulta.

Popovič, J. (2023). Proces vyhlásenia neplatnosti manželstva a mediácia. Aktuálne otázky. In J. Popovič (ed.), *Ius conubii – aktuálne výzvy*. (s. 67 – 83). Prešovská univerzita v Prešove.

Popovič, J. (2022). Rodinná mediácia – Záchrana sviatostného manželstva alebo jeho definitívny zánik. In J. Popovič – G. Paľa (eds.), *Mediácia – pomoc pre človeka a spoločnosť* (s. 83 – 97). Prešovská univerzita v Prešove.

Sande, K. & Johnson, K. (2024). *Riešenie každodenných konfliktov*. Zachej, sk.

Saroglia, D. (2018). Poskytnutí právni pomoci a metodika prípravné fáze v manželských řízeních. In K. Orlita, (ed.), *ADOTATI IURISPRUDENTIAE*. Akademie kanonického práva.

Tirpák, P. (2017). Deliberácia nad podnetmi pre katechézu: „Veď on dáva slnku vychádzať nad zlých i dobrých“ (Mt 5, 45b). In G. Paľa & E. Halagová & D. Petričko (eds.), *Aplikácia nových prístupov k človeku v kontexte mediáčnej a probačnej práce* (s. 53 – 61). Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta.

Tragalová, D. (2020). *Rodinná mediácia*. Wolters Kluwer SR, s. r. o.

INŠPIRÁCIE Z NÓRSKA: JE NÓRSKY MODEL RESTORATÍVNEJ JUSTÍCIE PRENOSITEĽNÝ NA SLOVENSKO?

Inspiration from Norway: Is the Norwegian Model of Restorative Justice Transferable to Slovakia?

Zuzana Reguli¹

Abstrakt

Príspevok skúma prenositeľnosť nórskeho modelu restoratívnej justície do podmienok SR so zameraním na trestnú mediáciu. Komparáciou s nórsnym, štátom koordinovaným systémom poukazuje na kľúčový deficit slovenskej úpravy: chýbajúce explicitné a systematické prepojenie mediácie na rozhodovacie režimy Trestného poriadku (najmä odklony – zmier a podmienené zastavenie/prerušenie trestného stíhania) a Trestného zákona (najmä podmienený odklad výkonu trestu). Príspevok formuluje východiská pre legislatívne ukotvenie mediácie v uvedených inštitútoch.

Kľúčové slová: restoratívna justícia; mediácia; trestné konanie; probačná a mediačná služba

Abstract

The paper examines whether the Norwegian model of restorative justice can be transferred to the Slovak context, focusing on victim-offender mediation. By comparing Slovak law with Norway's state-coordinated system, it identifies a key shortcoming in Slovakia: the absence of an explicit and systematic link between mediation and the decision-making regimes of the Code of Criminal Procedure (notably diversion, i.e., settlement and conditional suspension/interruption of prosecution) as well as the Criminal Code (notably the conditional suspension of a custodial sentence). The paper outlines starting points for legislative reform aimed at embedding mediation within these instruments.

Keywords: restorative justice; victim-offender mediation; criminal proceedings; Probation and Mediation Service

1. Úvod

Zákon č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov nadobudol účinnosť 1. januára 2004 (ďalej len „zákon č. 550/2003 Z. z.“). Jeho prijatie prebiehalo v období rozsiahlej rekodifikácie trestných predpisov, ktorá sa začala 31. mája 2000 schválením legislatívneho zámeru rekodifikácie Trestného zákona a Trestného poriadku. Ešte pred prijatím zákona č. 550/2003 Z. z. bol od októbra 2001 realizovaný pilotný projekt zameraný na vytvorenie probačnej a mediačnej služby.

Dôvodová správa k zákonu uvádza, že návrh nadväzuje na vtedajšie základné trestnoprávne predpisy – zákon č. 140/1961 Zb. (Trestný zákon) a zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok). Zároveň konštatuje, že slovenské trestné kódexy už obsahovali viaceré inštitúty predpokladajúce uplatnenie probačných a mediačných činností, najmä pod-

---

¹ JUDr. Zuzana Reguli, advokátka; zuzanareguli@gmail.com

mienečné zastavenie trestného stíhania (§ 307 – § 308 Trestného poriadku) a zmier (§ 309 – § 314 Trestného poriadku).

Zákon č. 550/2003 Z. z. zároveň zaviedol mediáciu ako mimosúdnu metódu riešenia trestnej veci. Dôvodová správa k § 2 uvádza, že „mediácia je chápaná ako špecifická mimoprocesná metóda, ktorá v relevantných prípadoch naplňa koncept restoratívnej justície, najmä pri trestných činoch vyplývajúcich z konfliktného vzťahu medzi páchatelom a obeťou konkrétneho trestného činu.“ Mediácia tak v tomto koncepčnom rámci redefinuje trestný čin ako konflikt medzi stranami, ktorých sa bezprostredne týka.

Napriek prebiehajúcim prípravám rekodifikácie a deklarovanému zámeru posilniť uplatňovanie princípov restoratívnej justície bol výraznejší posun v aplikačnej praxi mediácie zaznamenaný až po ukončení národného projektu „Budovanie a posilnenie alternatívneho riešenia súdnych sporov prostredníctvom mediácie a efektívneho využívania nástrojov restoratívnej justície v Slovenskej republike“ (ADR) a po implementácii jeho výstupov do praxe. Projekt sa realizoval od decembra 2020 do 31. decembra 2022.

Štatistické údaje spracované Cehlárom (2025) pre obdobie od 1. januára 2023 do 11. novembra 2025 poukazujú na výrazné regionálne rozdiely v počte pridelených mediácií. V Žilinskom kraji bolo pridelených 836 mediácií, v Prešovskom 512 a v Košickom 459, zatiaľ čo v Nitrianskom kraji 78, v Bratislavskom 76 a v Trnavskom 73 (pre úplnosť: Banskobystrický kraj 258, Trenčiansky kraj 108). Z hľadiska iniciácie mediácie dominoval podnet prokuratúry (74 %), nasledoval podnet súdu (22 %); podnet obvineného alebo poškodeného tvoril 1%, podnet polície 1% a iný spôsob 2%.

Podľa údajov uvádzaných Ďurkechovou (2021) predstavuje priemerný pomer výkonu probácie a mediácie na jedného probačného a mediačného úradníka približne 45 % probácie a 4 % mediácie. Pri porovnaní tzv. živých vecí je pomer spisov v probácii (12 000) k mediácii (1 000) približne 12 : 1.

Tieto zistenia prirodzene vyvolávajú otázku, v čom spočíva príčina tak výrazných rozdielov v prípade pridelených mediácií, ak program restoratívnej justície má na Slovensku dlhodobé vytvorené legislatívne zázemie a mediácia bola testovaná už v pilotnom projekte pred prijatím zákona č. 330/2005 Z. z.

Cieľom článku nie je kritika slovenského modelu restoratívnej justície, ale identifikácia možností, ktoré by mohli zefektívniť jeho praktické fungovanie v rámci existujúceho inštitucionálneho a legislatívneho rámca.

V záujme zachovania vecnosti a porovnateľnosti východísk vychádzame z odporúčaní Rady Európy CM/Rec (2018)8 o restoratívnej justícii v trestných veciach, ktorých cieľom je podporiť členské štáty pri zavádzaní a využívaní restoratívneho prístupu v rámci ich trestných justičných systémov. Zároveň porovnávame model restoratívnej justície v podmienkach Slovenskej republiky a Nórska, so zameraním na právnu úpravu zabezpečenia restoratívneho prístupu pri riešení trestných vecí.

1.1 Odporúčanie Rady Európy CM/Rec (2018) 8 o restoratívnej justícii v trestných veciach

V nadväznosti na vymedzenie referenčného rámca v úvode príspevku je potrebné stručne priblížiť obsah odporúčania Rady Európy CM/Rec (2018)8 o restoratívnej justícii v trestných

veciach (ďalej aj „odporúčanie“ alebo „dokument“), ktoré predstavuje kľúčový európsky štandard pre koncipovanie restoratívnych postupov v trestnej justícii.

Odporúčanie definuje restoratívnu justíciu „ako akýkoľvek proces, ktorý umožňuje osobám poškodeným trestným činom a osobám zodpovedným za spôsobenú ujmu dobrovoľne a aktívne participovať na riešení dôsledkov trestného činu, a to za asistencie vyškolenej a nestrannej tretej strany (sprostredkovateľa).“

Z citovanej definície vyplýva, že jadrom restoratívnej justície je sprostredkovaný dialóg medzi poškodeným (obeťou) a páchatelom, ktorého účelom je náprava ujmy spôsobenej trestným činom. Úloha vyškolenej a nestrannej tretej strany spočíva vo facilitácii procesu, zabezpečení bezpečného prostredia a podpore strán pri hľadaní riešenia primeraného okolnostiam prípadu. Odporúčanie zároveň uvádza viaceré formy priameho aj nepriameho dialógu, medzi ktoré zaraďuje najmä mediáciu medzi obeťou a páchatelom (vrátane trestnej mediácie), restoratívnu konferenciu, rodinnú skupinovú konferenciu, kruhy spoločného rozhodovania a ďalšie postupy.

Dokument kladie dôraz na posilnenie participácie všetkých dotknutých subjektov (obetí, páchatelov aj komunity) a na podporu nápravy ujmy, vzájomného porozumenia a prevzatia zodpovednosti zo strany páchatela. Súčasne akcentuje potrebu vytvárať podmienky pre reintegráciu páchatelov a zabezpečiť, aby obeť mali v procese reakcie na trestný čin zmysluplný a primerane posilnený hlas. Odporúčanie tiež upozorňuje na riziká nadmernej kriminalizácie a neprimeraného využívania trestných sankcií, najmä vo vzťahu k zraniteľným skupinám, a podporuje uplatňovanie restoratívnych postupov všade tam, kde sú vzhľadom na povahu veci vhodné.

Jedným z cieľov odporúčania je podporiť členské štáty pri vytváraní a uplatňovaní restoratívneho prístupu v rámci ich trestných justičných systémov. V bode 18 dokument zdôrazňuje, že restoratívna justícia má byť všeobecne dostupnou službou v každej fáze trestného konania. V bode 21 zároveň uvádza, že členské štáty by mali vytvoriť jednoznačný právny rámec podmienok restoratívnej justície, najmä v prípadoch, keď restoratívny proces ovplyvňuje trestné stíhanie alebo môže mať dopad na súdne rozhodnutia, teda keď je súčasťou trestného konania alebo s ním bezprostredne interaguje.

Dokument ďalej odporúča legislatívne upraviť postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov pri postúpení veci poskytovateľovi restoratívnej justície, ako aj postup po ukončení restoratívneho procesu a procesné dôsledky jeho výsledkov pre ďalší priebeh trestného konania. Osobitná pozornosť sa venuje situáciám, v ktorých restoratívny proces vedie k pozitívnemu výsledku, t. j. k dosiahnutiu dohody medzi stranami, ktorá môže slúžiť ako podklad pre rozhodnutie o zastavení trestného stíhania.

Zastavenie konania na základe restoratívnej dohody by malo byť podľa odporúčania rovnocenné iným dôvodom zastavenia (napr. nepatrná škoda, účinná ľútosť, premlčanie, zmier). To znamená, že rozhodnutie o zastavení trestného stíhania z dôvodu restoratívnej dohody má – pri splnení zákonných podmienok – brániť opätovnému trestnému stíhaniu pre ten istý skutok (zásada *ne bis in idem*).

Odporúčanie zároveň predpokladá existenciu primeraných procesných záruk, ktoré zodpovedajú procesným právam obvineného a poškodeného v trestnom konaní. Zahŕňa to najmä zabezpečenie práva na informácie, práva podať sťažnosť na postup alebo konanie v rámci restoratívneho procesu, ako aj práva na tlmočníka a právnu pomoc, pokiaľ je to nevyhnutné na ochranu práv účastníkov a na ich riadnu účasť v procese.

Osobitný dôraz dokument kladie na procesné záruky a práva detí, ktoré sa restoratívneho procesu zúčastňujú – či už v postavení obete, alebo páchatela.

Na okraj je vhodné uviesť, že odporúčanie nepredstavuje „návod“ na implementáciu konkrétneho inštitucionálneho modelu, ale rámcový štandard. Členské štáty ho môžu napĺňať rôznymi organizačnými a procesnými riešeniami, za predpokladu zachovania základných princípov, najmä dobrovoľnosti, bezpečnosti účastníkov, nestrannosti poskytovateľa a komplementarity vo vzťahu k formálnej trestnej justícii.

1.2 Právna úprava restoratívnej justície v podmienkach SR

V súčasnosti jediným legislatívne upraveným restoratívnym programom v podmienkach Slovenskej republiky je mediácia, ktorá je rámcovo upravená v zákone č. 550/2003 Z. z. a definovaná ako mimosúdne sprostredkovanie riešenia sporu medzi poškodeným a obvineným.

Výkon probácie a mediácie je v rozhodujúcej miere koncepčne a metodicky usmerňovaný Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky (tvorba metodík, odborné usmernenia, systémové smerovanie). Minister spravodlivosti zriaďuje Radu pre probáciu a mediáciu ako poradný orgán. Jej pluralitné zloženie (sudcovia, prokurátori, probační a mediační úradníci, zástupcovia štátnej správy, odborníci z teórie a praxe) vytvára predpoklady pre odborný dialóg a posilňuje legitimitu metodických rozhodnutí.

Podľa zákona č. 550/2003 Z. z. mediáciu vykonáva probačný a mediačný úradník, ktorý kumuluje nielen činnosti a kompetencie mediačného úradníka, ale predovšetkým činnosti a kompetencie probačného úradníka. Taktiež napomáha tomu, aby mohol byť uložený a riadne vykonaný trest nespojený s odňatím slobody. Nemožno tak opomenúť úlohy probačného a mediačného úradníka podľa zákona č. 78/2015 Z. z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami, ktoré zahŕňajú povinnosti spojené s elektronickým monitoringom, napríklad predbežné šetrenie splnenia podmienok kontroly výkonu rozhodnutia, miestne zisťovanie či samotnú kontrolu výkonu rozhodnutia, ale aj úlohu preveriť možnosti uloženia a riadneho výkonu trestu povinnej práce, keďže trest povinnej práce možno uložiť po predchádzajúcom vyžiadaní si správy probačného a mediačného úradníka o vhodnosti a realizovateľnosti tohto trestu (§ 353 ods. 3 Trestného poriadku).

Probačný a mediačný úradník má podľa § 25 Trestného zákona procesné postavenie pomocnej osoby, ktorá plní úlohy probácie a mediácie uložené súdom alebo iným príslušným orgánom podľa Trestného poriadku. Napomáha tomu, aby trestná vec mohla byť vo vhodných prípadoch prejednaná v niektorom z osobitných spôsobov trestného konania, aby mohol byť uložený a riadne vykonaný trest nespojený s odňatím slobody alebo aby mohla byť väzba nahradená iným vhodným opatrením (§ 3 zákona č. 550/2003 Z. z.).

Úpravu výkonu probácie a trestnej mediácie obsahujú metodiky Ministerstva spravodlivosti SR, pričom dôležité poznatky o systémovom smerovaní a rozvoji mediácie a nástrojov restoratívnej justície priniesli aj závery Národného projektu ADR (2021 – 2023).

Model metodického riadenia by mal umožniť plynulé začlenenie mediácie do existujúceho trestnoprocesného rámca, ale na strane druhej dôležitou skutočnosťou je, že metodické usmernenia nie sú záväzným prameňom práva, t. j. nie sú záväzné pre orgány činné v trestnom konaní, súdy ale ani procesné strany.

1.3 Legislatívne prepojenie právnych noriem: zákona č. 550/2003 Z. z. a Trestného poriadku, resp. Trestného zákona

Zákon č. 550/2003 Z. z. v prvej vete § 3 ods. 1 ustanovuje, že „probačný a mediačný úradník napomáha tomu, aby trestná vec mohla byť vo vhodných prípadoch prejednaná v niektorom z osobitných spôsobov trestného konania“, pričom táto časť ustanovenia odkazuje poznámkou pod čiarou na § 330 až § 362 Trestného poriadku.

V aktuálnej právnej úprave Trestného poriadku ustanovenia § 330 až § 362 síce skutočne upravujú osobitné spôsoby trestného konania, a to konanie o dohode o vine a treste (§ 331 – § 335), konanie proti mladistvým (§ 337 – § 347), konanie pred sudcom pre prípravné konanie a pred samosudcom (§ 348 – § 352), konanie o trestnom rozkaze (§ 353 – § 357) a konanie proti ušlému (§ 358 – § 362). Takto formulovaný legislatívny odkaz je z hľadiska vecnej presnosti problematický, keďže zahŕňa typy konaní, v ktorých probační a mediační úradníci spravidla nevykonávajú trestnú mediáciu, aj keď názov siedmej hlavy Trestného poriadku, na ktoré zákon č. 550 /2003 Z. z. odkazuje, je „Osobitné spôsoby trestného konania.“

Ako vyplýva z nadväzujúcej časti citovaného ustanovenia, ktorá bližšie vymedzuje úlohy probačného a mediačného úradníka pri plnení kompetencie v priebehu trestného konania, zákonodarca predpokladal, že probačný a mediačný úradník má „utvárať podmienky na rozhodnutie o podmiennečnom zastavení trestného stíhania alebo schválení zmiernu“ (§ 3 ods. 1 písm. b) zákona č. 550/2003 Z. z.). To znamená, že probačný a mediačný úradník má napomáhať využívaniu tých procesných postupov, ktoré predstavujú alternatívu k štandardnému hlavnému pojednávaniu, najmä podmiennečnému zastaveniu trestného stíhania a zmiernu, čo však nie sú osobitnými spôsobmi trestného konania podľa § 330 až § 362 Trestného poriadku.

Na tomto mieste je vhodné pripomenúť doktrínu racionálneho zákonodarcu, ktorá, ako uvádza autor Hodas s odkazom na Holländera (2011) vychádza z požiadavky vnútornej bezrozpornosti a konzistentnosti právneho poriadku. Právna norma musí byť pre adresáta racionálne a logicky pochopiteľná, predvídateľná a nesmie pripúšťať dvojité výklad.

Zároveň poznámky pod čiarou majú podľa Legislatívnych pravidiel tvorby zákonov iba informatívnu, nie normatívnu hodnotu a ich účelom je predovšetkým usmerniť adresáta právnej normy. V prípade ich nesprávnosti nemožno vyvodzovať právne relevantné závery. Poznámky pod čiarou môžu byť užitočným interpretačným nástrojom, najmä pri historickom a subjektívnom výklade (Mrva, Turčan, 2024: 81–82).

Takto vyvstáva otázka, či je možné racionálne interpretovať § 3 ods. 1 zákona č. 550/2003 Z. z. vo svetle odkazu na § 330 až § 362 Trestného poriadku, alebo či ide o chybný odkaz, ktorý je právne nerelevantný, a ide o legislatívno-technickú nepresnosť, ktorú by bolo vhodné pri najbližšej novele zákona č. 550/2003 Z. z. upraviť.

Z osobitných spôsobov konania podľa uvedeného odkazu možno mediáciu ako restoratívny program reálne uplatniť najmä v konaní o dohode o vine a treste; aj tu však ide o otázku, o ktorej možno polemizovať. Konanie o dohode o vine a treste je založené na dohode medzi prokurátorom a obvineným, nie medzi obvineným a poškodeným. Hoci ide o „odklon“ od štandardného trestného procesu, jeho primárnym účelom je urýchlenie a zefektívnenie konania za aktívnej účasti prokurátora (Strémy a kol., 2024), tzn., že procesná úprava dohody o vine a treste nevytvára samostatný priestor pre trestnú mediáciu.

Z povahy ostatných osobitných konaní vyplýva, že restoratívny program môže byť aplikovateľný najmä v konaniach proti mladistvým (§ 337 – § 347) alebo v konaní pred samosud-

com (§ 349 – § 352), ale v ostatných osobitných konaniach (trestný rozkaz, skrátené konanie či konanie proti ušlému) trestná mediácia nemá opodstatnenie.

Pri sledovaní pôvodného cieľa zákonodarcu je zrejmé, že zákon č. 550/2003 Z. z. v pôvodnom znení odkazoval na § 307 až § 314 vtedy platného zákona č. 141/1961 Zb., ktoré upravovali podmienkové zastavenie trestného stíhania a zmier.

Legislatívno-technická úprava nadväzujúca na nový Trestný poriadok bola vykonaná zákonom č. 517/2008 Z. z., ktorým sa novelizoval aj zákon č. 550/2003 Z. z., a to tak, že namiesto odkazu na ust. § 216 až 217, ktoré upravujú podmienkové zastavenie trestného stíhania a odkazu na ust. § 220 až §227 Trestného poriadku, ktoré upravujú zmier, odkázal na § 330- §362 Trestného poriadku.

Odkaz v zákone č. 550/2003 Z. z. vzťahujúci sa na osobitné spôsoby trestného konania tak poskytuje odlišnú informáciu, v ktorých konaniach má probačný a mediálny úradník napomáhať prejednať vec v trestnom konaní, ako bol pôvodný zámer.

Vzhľadom na informatívny charakter poznámky pod čiarou je možné uzavrieť, že išlo o chybnú legislatívno-technickú zmenu spočívajúcu v stotožnení pojmu osobitné spôsoby trestného konania, s nadpisom siedmej hlavy aktuálneho Trestného poriadku.

Ako vyplýva aj z platného znenia § 3 ods. 1 písm. b) zákona č. 550/2003 Z. z., uplatnenie trestnej mediácia je možné najmä v prípade podmienkového zastavenia trestného stíhania a zmieru, ktoré predstavujú alternatívne spôsoby vybavenia trestnej veci už v prípravnom konaní.

2. Podmienkové zastavenie trestného stíhania

Podľa platnej procesnoprávnej úpravy (§ 216 a § 217 Trestného poriadku) prokurátor môže rozhodnúť o podmienkovom zastavení trestného stíhania v konaní o prečine, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje 5 rokov. Podmienkové zastaviť trestné stíhanie môže aj súd, ak na hlavnom pojednávaní zistí, že sú splnené podmienky uvedené v § 216 ods. 1 (podľa § 282 Trestného poriadku).

Podmienkou k tomuto postupu je súhlas obvineného, ktorý zároveň musí vyhlásiť, že skutok spáchal. Súhlas a vyhlásenie musia byť dané bez akýchkoľvek pochybností, slobodne a vážne.

Najvyšší súd v rozsudku sp. zn. 5 Tz 13/1997 (ZSP 20/1999) zdôraznil, že priznanie obvineného musí byť dobrovoľné, musí sa vzťahovať na všetky zákonné znaky skutkovej podstaty trestného činu a musí mať oporu v ostatných vykonaných dôkazoch. Nešlo by o priznanie, ak by obvinený priznal skutkové okolnosti, ale poprel zavinenie (úmyselné alebo nedbanlivostné).

Rozhodnutie o podmienkovom zastavení trestného stíhania nie je podmienené súhlasom poškodeného, ale kumulatívnou podmienkou je uzatvorenie dohody obvineného s poškodeným o náhrade škody, ak bola trestným činom spôsobená, alebo aj nahradenie škody obvineným alebo vykonanie aj iných potrebných opatrení k jeho náprave.

Ďalšou podmienkou k uplatneniu tohto inštitútu je, že s prihliadnutím na osobu obvineného, jeho doterajší život a na okolnosti prípadu možno takéto rozhodnutie považovať za dostačujúce. V prípade hodnotenia osoby obvineného sa vychádza jednak z odpisu z registra trestov a výpisu z evidencií priestupkov, ale aj z jeho povesti v mieste bydliska, prípadne pracoviska. V prípade hodnotenia okolností má význam „chránený záujem“, ktorým je aj

poškodený trestným činom (dieťa, blízka osoba, osoba nad 65 rokov), spôsob spáchania činu, miera zavinenia, pohnútka (Strémy a kol., 2024).

V uznesení o podmienneom zastavení trestného stíhania sa určí obvinenému skúšobná doba na jeden rok až päť rokov. Skúšobná doba sa začína právoplatnosťou uznesenia o podmienneom zastavení trestného stíhania.

V prípade vyhodnotenia podmienok vhodnosti využitia tohto procesného postupu prokurátorom, resp. aj súdom, je daný priestor na vykonanie mediácie probačným a mediačným úradníkom, avšak Trestný poriadok podmienku pre obvineného zúčastniť sa procesu mediácie neupravuje a teda prokurátor a ani súd nemá povinnosť využiť trestnú mediáciu (viď § 3 ods. 2 zákona č. 550/2003 Z. z.). To znamená, že ak dohodu o náhrade škody uzavrie poškodený a obvinený, osobne alebo prostredníctvom právnych zástupcov, pôjde o splnenie jednej z podmienok, ktorá môže viesť k podmienneému zastaveniu trestného stíhania, a to aj bez použitia trestnej mediácie.

Podľa § 216 ods. 4 Trestného poriadku môže prokurátor uložiť obvinenému primerané obmedzenia a povinnosti. V tomto prípade probačný a mediačný úradník vykonáva už probačný dohľad na plnenie povinností v skúšobnej dobe (§82 ods. 3 Trestného poriadku), a nie trestnú mediáciu.

2.1 Zmier

Zmier predstavuje alternatívny spôsob vybavenia trestnej veci, ktorého výsledkom je dohoda medzi obvineným a poškodeným a následné rozhodnutie o schválení zmieru a zastavení trestného stíhania podľa § 220 a nasl. Trestného poriadku. Tento postup prichádza do úvahy pri prečinoch, na ktoré zákon ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou neprevyšujúcou päť rokov. V prípravnom konaní rozhoduje o schválení zmieru prokurátor. Na rozdiel od podmienneého zastavenia trestného stíhania je zmier viazaný na súhlas obvineného aj poškodeného.

Schválenie zmieru je podmienené nielen existenciou dohody medzi obvineným a poškodeným, ale aj splnením všetkých zákonných kritérií, ktoré zabezpečujú, že zmier vzhľadom na okolnosti prípadu primeraným a dostatočným spôsobom zabezpečuje vybavenie trestnej veci.

Pokiaľ ide o formu a spôsob jej uzavretia, nemusí byť výlučne uzavretá v písomnej forme pred probačným a mediačným úradníkom, ale je možné, tak ako aj v prípade dohody o náhrade škody, ju uzavrieť písomne pred notárom, pred advokátom alebo formou zápisnice spísanej pred prokurátorom alebo policajtom, resp. aj ústne a v zápisnici o výsluchu obvineného a výsluchu poškodeného uzavretie tejto dohody ich obaja aktéri potvrdia (Strémy a kol., 2024).

Rozdiel medzi zmierom a podmienneým zastavením trestného stíhania uviedol výstižne Okresný súd Poprad v uznesení sp. zn. 2T/12/2024 z 11. 03. 2025, ktorom vysvetlil, že primárnym účelom zmieru nie je, ako pri podmienneom zastavení, poskytnúť páchateľovi možnosť preukázať v skúšobnej dobe, že spáchanie trestného činu bolo len vybočením z jeho riadneho života. Zmier smeruje najmä k odstráneniu škodlivých následkov trestného činu, a to nielen v oblasti majetkovej škody, ale aj v rovine pocitov krivdy či strachu poškodeného.

Pri zmieri sa spravidla vyžaduje nielen uzavretie dohody o náhrade škody, ale aj reálne odstránenie ujmy spôsobenej prečinom, najmä úhradou škody alebo vykonaním iných primeraných opatrení.

Schválenie zmiernosti vedie k zastaveniu trestného stíhania bez určenia skúšobnej doby.

Zákonným predpokladom uloženia zmiernosti je, že obvinený zloží primeranú peňažnú sumu na účet prokuratúry alebo ministerstva na ochranu a podporu obetí trestných činov. Toto plnenie sa neinterpretuje ako trest, ale ako prostriedok zmiernenia následkov trestného činu.

Podľa § 220 ods. 1 TP prokurátor alebo súd posudzuje, či schválenie zmiernosti bude postačujúce, najmä vzhľadom na povahu a závažnosť činu, mieru dotknutia verejného záujmu a osobu obvineného.

Napriek tomu, že zákon č. 550/2003 Z. z. stanovuje, že probačný a mediálny úradník utvára podmienky na rozhodnutie o podmienenej zastavení trestného stíhania alebo schválení zmiernosti, právna úprava zmiernosti ako ani podmienenej zastavenia trestného stíhania v Trestnom poriadku neobsahuje explicitne procesné prepojenie na osobitnú úpravu mediácie podľa zákona č. 550/2003 Z. z. Schválenie zmiernosti a ani rozhodnutia o podmienenej zastavení trestného stíhania, nie sú podmienené tým, aby zmier alebo dohoda o náhrade škody alebo zmiernení dôsledkov trestného činu, bola dosiahnutá prostredníctvom trestnej mediácie pred probačným a mediálnym úradníkom, tzn., aby obvinený a poškodený mali prístup k restoratívnemu postupu a ním reálne prešli.

2.2 Inicievanie mediácie a prístup procesných strán k restoratívnemu postupu

Z hľadiska prístupu procesných strán (obvineného a poškodeného) k restoratívnemu postupu Trestný poriadok priznáva priamo poškodenému, alebo prostredníctvom splnomocnenca, oprávnenie uplatňovať návrhy smerujúce k uzavretiu zmiernosti alebo k dohode s obvineným, a to aj za súčinnosti probačného a mediálneho úradníka (§ 46 ods. 6 a § 54 Trestného poriadku).

Vo vzťahu k obvinenému Trestný poriadok ustanovuje povinnosť orgánov činných v trestnom konaní poskytnúť mu, a to s ohľadom na okolnosti konkrétneho prípadu, poučenie aj o možnosti a podmienkach využitia vybraných odklonov, najmä podmienenej zastavenia trestného stíhania, uzavretia zmiernosti a konania o dohode o vine a treste (§ 121 ods. 3 Trestného poriadku). Ide o dôležitý prvok zabezpečenia informovanosti obvineného o alternatívach spôsobov trestného konania, ktoré môžu viesť k rýchlejšiemu a menej represívnemu vyriešeniu veci.

Možnosť iniciovať vykonanie mediácie procesnými stranami (obvineným aj poškodeným) upravuje aj § 3 ods. 3 zákona č. 550/2003 Z. z., avšak táto možnosť je podmienená požiadavkou písomného súhlasu predsedu senátu alebo samosudcu, a v prípravnom konaní súhlasom prokurátora.

V súčasnosti je v parlamente predložený návrh zákona, ktorým sa má meniť zákon č. 550/2003 Z. z. a ktorý navrhuje vypustiť súhlas prokurátora s mediáciou. Ako uvádza dôvodová správa k predloženému návrhu, predkladateľ zastáva názor, že prokurátor nie je ústredným činiteľom v procese mediácie a nie je ani výsledkom mediácie viazaný a z toho dôvodu navrhuje odstrániť tento neúmerný úradný postup.

3. Právna úprava restoratívnej justície v podmienkach Nórska

Základným právnym predpisom upravujúcim mediáciu v Nórsku je zákon *Lov om konfliktrådsbehandling* (Konfliktrådsloven), prijatý 20. júna 2014 a účinný od 1. júla 2014 (ďalej len „nórsky zákon o mediácii“). V anglickom preklade je uvádzaný ako *Act Relating to Mediation by the National Mediation Service*. Zákon o mediácii upravuje jednotný systém mediácie pre trestné aj civilné spory a nadväzuje na predchádzajúcu právnu úpravu a pilotné projekty z 80. rokov 20. storočia, ktoré viedli k prijatiu pôvodného zákona o mediácii z 15. marca 1991 (Kuźewski (2024)).

Podľa § 1 nórskeho zákona o mediácii Národná mediačná služba (*Konfliktråd*, v anglickom preklade *National Mediation Service*, ďalej len „mediačná služba“) organizuje stretnutia medzi stranami v sporoch, ktoré vznikli v dôsledku toho, že jedna zo strán spôsobila druhej škodu, ujmu alebo stratu, prípadne ju inak poškodila. Civilná aj trestná mediácia sa poskytuje prostredníctvom mediačnej služby bezodplatne.

Mediačná služba je síce centralizovaná štátna služba (pod Ministerstvom spravodlivosti a verejnej bezpečnosti), ale podľa údajov z webovej stránky www.konfliktraadet.no má 12 regionálnych kancelárií, pričom má 130 stálych zamestnancov a 550 regionálnych mediátorov, ktorí sú volení na 4 roky (sú vyberaní komisiou, priebežne kontrolovaní profesionálnym personálom). Mediátor nemá kumulovanú funkciu, s probačným úradníkom. Probačiu vykonáva probačná služba *Kriminalomsorgen* (Correctional Services), ktorej kompetencie upravuje zákon o výkone trestu *Act relating to the Execution of Sentences* (*straffegjennomføringsloven*).

Nórsky zákon o mediácii detailne upravuje organizáciu, postupy a právomoci mediačnej služby, ktorá je zodpovedná za výkon mediácie v trestných aj civilných veciach. Spracovanie trestných vecí predstavuje formálne upravený postup nadväzujúci na rozhodnutie orgánov činných v trestnom konaní alebo súdu o postúpení veci na mediáciu.

Podľa §20 nórskeho zákona o mediačnej službe mediačná služba je povinná postúpený prípad bezodkladne prijať a začať jeho vybavovanie v čo najkratšom čase. Ak nastanú okolnosti odôvodňujúce odklad, informuje prokuratúru o predpokladanom termíne vybavenia veci. Po uskutočnení mediačného stretnutia je povinná zaslať príslušnému orgánu kompletnú dokumentáciu prípadu spolu s informáciou, či medzi stranami došlo k uzavretiu a schváleniu dohody.

O schválení dohody uzavretej medzi stranami rozhoduje mediátor. V trestných veciach musí mať schválenie písomnú formu. Ak mediáciu vedie viac mediátorov, so schválením musia súhlasiť všetci; až potom sa dohoda považuje za schválenú. Ak dohoda predpokladá peňažné plnenie v prospech poškodeného, musí obsahovať presnú sumu, termín splatnosti a informáciu, či ide o konečné vyrovnanie medzi stranami (§ 17 nórskeho zákona o mediačnej službe). Po splnení dohody je mediačná služba povinná bezodkladne potvrdiť jej naplnenie prokuratúre (§ 20 nórskeho zákona o mediačnej službe).

V prípadoch postúpených orgánmi činnými v trestnom konaní môže každá zo strán odstúpiť od dohody do dvoch týždňov od jej schválenia mediátorom, pokiaľ dohoda ešte nebola splnená. Strany musia byť písomne informované o práve odstúpiť od dohody, ako aj o právnych a praktických dôsledkoch odstúpenia. O odstúpení následne informujú mediačnú službu (§ 18 nórskeho zákona o mediačnej službe).

Ďalším z komparatívneho hľadiska zásadným rozdielom medzi slovenským a nórsnym prístupom k mediácii je, že nórsky právny poriadok koncipuje trestnú mediáciu ako súčasť systému trestných sankcií, čím zabezpečuje restoratívny prístup v trestnom procese.

Nórsky zákon o mediácii zároveň ustanovuje, že mediačná služba zabezpečuje výkon vybraných trestných sankcií (§ 21 a § 22 a nasl. nórskeho zákona o mediačnej službe v spojení § 69 ods. 3 a § 71 ods. 1 nórskeho Trestného priadku §52a – 52c, § 37 ods. 1 nórskeho Trestného zákona), a to:

- mediáciu medzi páchatel'om a poškodeným (*victim-offender mediation*),
- dohľad vykonávaný mediačnou službou (*follow up by the Mediation Service*),
- dohľad nad mladistvými (*youth follow up*),
- trest pre mladistvých (*youth punishment*).

Pre úplnosť je potrebné dodať, že nórska trestnoprávna úprava rozlišuje sankcie za trestnú činnosť najmä na:

- tresty (penalties) – represívne reakcie na trestnú činnosť podľa § 29 Trestného zákona (napr. trest odňatia slobody, trest preventívnej detencie, komunitný trest, trest pre mladistvých, peňažný trest, trest obmedzenia alebo straty práv),
- iné trestné sankcie (other criminal sanctions) podľa § 30 Trestného zákona – reakcie štátu s prevažne výchovným alebo preventívnym charakterom (napr. odklad uloženia trestu, upustenie od uloženia trestu, ochranné liečenie, ochranná výchova, mediácia, prepadnutie veci, odňatie vodičského oprávnenia).

3.1 Mediácia medzi páchatel'om a poškodeným (*victim-offender mediation*)

Trestná mediácia môže byť v nórskom trestnom konaní uložená prokuratúrou alebo súdom v zákonom vymedzených situáciách, najmä ako podmienka odklonu alebo ako súčasť podmiennečného odsúdenia.

Podľa § 69 ods. 3 nórskeho Trestného poriadku môže prokuratúra podmiennečne zastaviť trestné stíhanie (*waiver of prosecution*), ak považuje vinu za preukázanú, existujú osobitné okolnosti na strane obvineného a ide o trestný čin menej závažného charakteru. Podmienkou takéhoto postupu môže byť účasť obvineného na mediácii. V rozhodnutí o podmiennečnom zastavení prokuratúra určí skúšobnú dobu v trvaní dvoch rokov; ak by sa trestný čin premlčal skôr, určí skúšobnú dobu zodpovedajúcu premlčacej lehote. Pri mladistvých obvinených sa skúšobná doba určuje v rozpätí 6 až 24 mesiacov. Obvinený sa v skúšobnej dobe osvedčí, ak splní uložené podmienky, zúčastní sa mediácie, dodrží mediačnú dohodu a počas skúšobnej doby nespácha nový trestný čin.

Prokuratúra môže v rozhodnutí uložiť aj ďalšie podmienky, okrem náhrady škody, napr. zákaz pobytu na určitom mieste, účasť na programoch sociálneho výcviku, prácu v prospech komunity alebo povinnosť podrobiť sa dohľadu mediačnou službou.

Podľa § 71a nórskeho Trestného poriadku môže prokuratúra postúpiť vec na mediáciu (*remittal to mediation*), ak považuje vinu za preukázanú a mediáciu vzhľadom na okolnosti prípadu za vhodnú, pričom poškodený aj obvinený s postúpením veci mediačnej službe súhlasia. Cieľom mediácie je dosiahnuť dohodu medzi stranami, najmä dohodu o náhrade škody, a podporiť nápravu narušených vzťahov.

Ak bola mediácia podmienkou podmiennečného zastavenia trestného stíhania podľa § 69 ods. 3 nórskeho Trestného poriadku alebo ak prokuratúra postúpila vec na mediáciu podľa §

71a nórskeho Trestného poriadku a mediačné stretnutie sa neuskutoční, nedôjde k uzavretiu dohody alebo obvinený poruší dohodu, mediačná služba je povinná bezodkladne informovať príslušný orgán. Orgán činný v trestnom konaní môže následne obnoviť trestné stíhanie (§ 21 nórskeho zákona o mediácii).

Súd môže podľa § 37 ods. 1 písm. i) nórskeho Trestného zákona uložiť podmienkový trest odňatia slobody s opatrením (s podmienkou) zúčastniť sa mediácie. Podmienkou je, že prípad je vhodný na mediáciu, t. j. medzi páchatelom a poškodeným je možné viesť dialóg a existuje reálna šanca na zmierenie alebo dohodu; poškodený a páchatel (pri mladistvom aj zákonní zástupcovia) musia s mediáciou súhlasiť. Súd môže popri účasti na mediácii a dodržiavaní dohôd uzavretých počas mediácie uložiť aj dohľad mediačnou službou až na jeden rok.

Ak sa mediačné stretnutie neuskutoční z dôvodov na strane obvineného alebo obvinený poruší dohodu, mediačná služba o tom informuje príslušný orgán, ktorý posúdi ďalší procesný postup, najmä či vec predloží súdu na určenie nových podmienok alebo na nariadenie výkonu trestu podľa § 39 nórskeho Trestného zákona.

V trestných veciach o vhodnosti rozhoduje prokuratúra (pri postupe podľa § 69 ods. 3 a § 71a nórskeho Trestného poriadku) alebo súd (ak je mediácia uložená ako podmienka podmienkového trestu podľa § 37 ods. 1 písm. i) nórskeho Trestného zákona). V civilných veciach rozhoduje o vhodnosti prípadu vedúci príslušnej organizačnej jednotky mediačnej služby.

3.2 Dohľad mediačnou službou (followup by the Mediation Service)

Ako vyplýva z vyššie uvedeného, sankciu dohľadu vykonávaného mediačnou službou (followup by the Mediation Service) môže uložiť prokuratúra ako podmienku podmienkového zastavenia trestného stíhania alebo ju môže uložiť súd, ak ukladá podmienkový trest odňatia slobody s opatrením podľa § 37 ods. 1 písm. i) nórskeho Trestného zákona.

Obsah sankcie dohľadu mediačnou službou (followup by the Mediation Service) je upravený v § 36 nórskeho zákona o mediácii. Pozostáva z pravidelných stretnutí obvineného/odsúdeného s mediátorom, z prípravy individuálne prispôbeného plánu a z jeho následného plnenia. Individuálny plán musí schváliť mediačná služba a zároveň s ním musí súhlasiť obvinený/odsúdený.

Individuálny plán predstavuje program dohľadu, podpory a kontroly, ktorý spravidla zahŕňa pravidelné stretnutia s mediátormi mediačnej služby, plnenie konkrétnych úloh smerujúcich k náprave ujmy a k stabilizácii sociálneho fungovania páchatela, priebežné monitorovanie plnenia a možnosť úprav plánu podľa vývoja prípadu. Za výkon tejto sankcie zodpovedá mediačná služba.

Počas výkonu tejto sankcie je obvinený/odsúdený povinný dodržiavať dohodnutý plán, ako aj všeobecné podmienky podľa nórskeho zákona o mediácii (§ 33 nórskeho zákona o mediácii), najmä dostaviť sa v určenom čase a na určené miesto, nezúčastniť sa stretnutí pod vplyvom alkoholu alebo iných omamných a psychotropných látok a zdržať sa konania, ktoré by mohlo ohroziť bezpečnosť účastníkov alebo narušiť priebeh stretnutí. Súčasťou režimu môžu byť aj ďalšie obmedzenia, – povinnosť zdržať sa trestnej činnosti alebo vycestovania do zahraničia bez súhlasu príslušného orgánu.

Ak obvinený/odsúdený poruší podmienky individuálneho plánu, všeobecné povinnosti alebo iné podmienky dohľadu, právna úprava spravidla umožňuje postupovať primerane, čo zahŕňa opakovaný pohovor mediátora s osobou, ktorá porušila podmienky, ako aj uloženie

ďalších obmedzení, napr. povinnosť zdržiavať sa na určenom mieste, vyhýbať sa kontaktu s určenými osobami, zdržať sa užívania alkoholu alebo iných látok, prípadne plniť oznamovaciu povinnosť voči polícii alebo príslušnej službe. Tieto ďalšie obmedzenia sa ukladajú taktiež so súhlasom obvineného/odsúdeného.

Pri opakovanom alebo závažnom porušení podmienok mediačná služba postúpi vec príslušnému orgánu činnému v trestnom konaní, ktorý posúdi ďalší postup, najmä či obnoví trestné stíhanie alebo či vec predloží súdu na určenie nových podmienok alebo na nariadenie výkonu trestu. Výkon sankcie dohľadu sa spravidla končí rozhodnutím o obnovení trestného stíhania alebo postúpením veci súdu.

3.3 Dohľad nad mladistvými (youth followup) a trest pre mladistvých (youth punishment)

Vo vzťahu k mladistvým (15 – 18 rokov) nórsky systém v širokej miere uprednostňuje restoratívne, výchovné a individuálne prispôsobené postupy pred tradične represívnymi formami trestania. Ako vyplýva z nórskeho zákona o mediácii v nadväznosti na Trestný zákon a Trestný poriadok, významným cieľom právnej úpravy je podporiť zmenu správania mladistvého páchateľa prostredníctvom jasne stanovených podmienok, zodpovednosti a cieľovej podpory. Nórsky zákon o mediácii upravuje výkon dvoch trestných sankcií určených pre mladistvých:

- trest pre mladistvých (youth punishment), a
- dohľad nad mladistvými (youth followup).

Trest pre mladistvých (youth punishment) ukladá súd podľa § 52 a nasl. nórskeho Trestného zákona; tento trest má prednosť pred uložením trestu odňatia slobody. Tento trest pre mladistvých zahŕňa aj stretnutie medzi páchateľom a poškodeným (youth victim–offender meeting) a individuálne prispôsobený plán (youth action plan).

Podmienkami uloženia trestu pre mladistvých sú najmä vek páchateľa (menej ako 18 rokov v čase spáchania skutku), spáchanie opakovaných alebo závažných trestných činov, súhlas odsúdeného s týmto postupom a trvalý pobyt v Nórsku. Trest sa ukladá spravidla v rozpätí od šiestich mesiacov do dvoch rokov, výnimočne do troch rokov, ak by trest odňatia slobody zjavne presahoval dva roky. Súd zároveň určí trest odňatia slobody, ktorý sa vykoná, ak mladistvý poruší podmienky.

Sankciu dohľadu nad mladistvými (youth followup) v trvaní najviac jedného roka je oprávnená uložiť prokuratúra alebo súd (§ 23 nórskeho zákona o mediácii), a to v zákonom stanovených prípadoch:

- prokuratúra podľa § 69 ods. 3 (podmienečné zastavenie trestného stíhania – waiver of prosecution) alebo podľa § 71a ods. 2 nórskeho Trestného poriadku (postúpenie veci na mediáciu – remittal to mediation), alebo
- súd, ak ide o podmienku podmienečného trestu odňatia slobody podľa § 37 ods. 1 písm. j) nórskeho Trestného zákona (v trvaní najviac jedného roka).

Za realizáciu výkonu oboch sankcií určených pre mladistvých zodpovedá koordinátor pre mladistvých (člen mediačnej služby so špecializáciou na prácu s mladistvými). Obe sankcie sú spravidla vystavané na troch základných krokoch:

- konferencia pre mladistvých, ktorej zloženie sa líši podľa druhu sankcie. Pri výkone trestu pre mladistvých sa spravidla zúčastňuje odsúdený, zákonní zástupcovia, polí-

cia a probačná služba; pri dohľade nad mladistvými sa spravidla zúčastňuje obvinený/ odsúdený, zákonní zástupcovia a polícia (ak to mediačná služba považuje za vhodné), pričom sa môže zúčastniť aj obhajca alebo zástupca poškodeného. Účasť na konferencii má aj poškodený (prípadne jeho zákonní zástupcovia) a rovnako aj obhajca a právny zástupca poškodeného (§ 24 nórskeho zákona o mediácii).

- príprava plánu (youth action plan), ktorý môže zahŕňať nepeňažnú náhradu škody, preventívne programy, komunitnú prácu, pravidlá pre pobyt, prácu a školu, povinnosť hlásiť sa polícii/probačnej službe, zákaz alkoholu a drog vrátane testovania, zákaz vychádzania, zákaz kontaktu s určitými osobami, prípadne aj povinnosť podrobiť sa terapii (§ 25 nórskeho zákona o mediácii).
- sledovanie plánu (followup), za ktoré zodpovedá tím (followup team) vedený koordinátorom pre mladistvých; jeho členmi sú spravidla mladistvý, zákonní zástupcovia a osoby zodpovedné za realizáciu jednotlivých opatrení. Pri sankcii youth punishment sa na tíme spravidla podieľa aj polícia a probačná služba (§ 26 nórskeho zákona o mediácii).

Nórsky zákon o mediácii podrobnejšie upravuje aj ďalšie oprávnenia koordinátora. Ak plán obsahuje zákaz alkoholu alebo drog a povinnosť podrobiť sa testovaniu, koordinátor môže vykonávať kontrolné opatrenia, napr. neohlásené návštevy alebo zabezpečiť odber moču, krvi či dychu, prípadne iné vyšetrenia podľa zákonných podmienok.

V prípade porušenia všeobecných alebo individuálne dohodnutých podmienok plánu, prípadne v prípade spáchania nového trestného činu, právna úprava umožňuje primeraný postup podľa okolností. Koordinátor môže zorganizovať novú konferenciu pre mladistvých alebo vec postúpiť prokuratúre, resp. súdu.

4. Záver

Spoločným prienikom slovenského a nórskeho prístupu je existencia odklonov v prípravnom konaní, teda rozhodnutí prokuratúry, resp. aj súdu, ktorými sa trestná vec vybavuje bez toho, aby bola vedená do štádia meritórneho rozhodovania v štandardnom súdnom konaní.

Pokiaľ ide o nórsku právnu úpravu odklonov, rozhodnutie o podmienenečnom zastavení trestného stíhania s podmienkou mediácie alebo o postúpení veci na mediáciu vytvára priamo právny rámec pre uplatnenie restoratívneho prístupu. Restoratívna justícia v tomto modeli je obsiahnutá už trestnej sankcii ako odpovede na trestný čin.

Komparácia slovenského a nórskeho modelu ukazuje zásadný rozdiel v tom, ako je trestná mediácia integrovaná do trestného procesu. Slovenská právna úprava síce pozná odklony, ktoré môžu naplňať restoratívny účel, avšak trestná mediácia nie je ich explicitnou súčasťou. Jej využitie závisí predovšetkým od orgánov činných v trestnom konaní a informovanosti poškodeného a obvineného, čo v konečnom dôsledku môže byť dôvodom nerovnomerného uplatňovania restoratívnych postupov, a tak požiadavka dostupnosti týchto postupov nemusí byť objektívne naplnená.

Ak má byť restoratívny prístup v slovenskom trestnom procese uplatňovaný systematicky a nie iba sporadicky, je potrebné posilniť jeho procesné zakotvenie. Úprava inštitútu zmieru (§ 220 – § 227 Trestného poriadku), podmienenečného zastavenia trestného stíhania (§ 216 – § 218 Trestného poriadku) či upustenia od potrestania (§ 40, § 44 Trestného zákona) by mala – podobne ako v nórskom modeli – výslovne počítať s trestnou mediáciou ako podmienkou

využitia týchto rozhodnutí. Explicitné procesné ukotvenie mediácie je zároveň predpokladom jej všeobecnej dostupnosti, ktorá je nevyhnutná pre rovnomerné a spravodlivé uplatňovanie restoratívnych postupov.

Rovnako možno odporučiť, aby Trestný zákon výslovne umožnil uloženie účasti na mediácii ako opatrenia pri podmienечnom odklade výkonu trestu (§ 51 Trestného zákona) a najmä v konaniach proti mladistvým (§ 98 a § 101 Trestného zákona). Takéto legislatívne zmeny by vytvorili účinné prepojenie medzi sankčnými alternatívami a reálnym využívaním restoratívnych postupov v praxi.

Napokon, z hľadiska kvality a nestrannosti restoratívneho procesu je možné odporučiť organizačne a kompetenčne oddeliť výkon probácie a mediácie tak, aby probační a mediálni úradníci nevykonávali súbežne autoritatívny probačný dohľad a zároveň úlohu mediátora, pri ktorej sa od nich očakáva nestrannosť a vytváranie dôverného prostredia pre strany konfliktu.

Bibliografia

Cehlár, V. (2025). Aplikácia programov restoratívnej justície v podmienkach Slovenskej republiky. In T. Strémy & J. Čentíš (eds.), *Programy restoratívnej justície v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie* (s. 126 – 139). Wolters Kluwer SR s. r. o.

Đurkechová, R. (2021). Restoratívna justícia na Slovensku cez juristickú prizmu. *Aplikácia alternatívnych postupov v justícii na Slovensku I.* (s. 120 – 159). Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.

Hodas, M. (2011). Odstraňovanie kontradiktórnosti noriem v aplikačnej praxi a doktrína racionálneho zákonodarcu. *Právny obzor*, 94, č. 4, s. 365 – 377.

Kuźelewski, D. (2024). The Norwegian Model of Victim–Offender Mediation as an Original System Approach. *Białostockie Studia Prawnicze*. <https://orcid.org/0000-0001-8177-0768>; <https://doi.org/10.15290/bsp.2024>

Strémy, T., Šamko, P., Kurilovská, L., Remeta, R., Vojtuš, F., Valent, M., Mihálik, S., Kucek, A., Balogh, T., & Marková, V. (2024). *Trestný poriadok – praktický komentár*, Wolters Kluwer.

Dôvodová správa k zákonu č. 550/2003 Z. z. o probačných a medičných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov (systém ASPI).

Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 550/2003 Z. z. o probačných a medičných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (parlamentná tlač 1211, 9. volebné obdobie) <https://www.nrsr.sk/>

Dôvodová správa k zákonu č. 301/2005 Z. z. *Trestný poriadok*, (zdroj systém ASPI)

Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp.zn.5Tz 13/1997, publikovaný v Zbierke súdnych rozhodnutí 20/1999 (systém ASPI).

Uznesenie Okresného súdu Poprad sp. zn. 2T/12/2024 z 11. 03. 2025 (systém ASPI)

Zákon č. 300/2005 Z. z. *Trestný zákon v znení neskorších predpisov*, <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/300/>

Zákon č. 301/2005 Z. z. *Trestný poriadok v znení neskorších predpisov*, <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/301/>

Zákon č. 550/2003 Z. z. o probačných a medičných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/550/20060101>

Zákon č. 78/2015 Z. z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene a doplnení niektorých zákonov. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/78>

Uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky č. 19/1997 Z.z. z 18. decembra 1996 k návrhu legislatívnych pravidiel tvorby zákonov. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1997/19/19970129>

Budovanie a posilnenie alternatívneho riešenia súdnych sporov prostredníctvom mediácie a efektívneho využívania nástrojov restoratívnej justície v Slovenskej republike. <https://www.justice.gov.sk/agenda-ministerstva/nase-projekty/europske-strukturalne-a-investicne-fondy/budovanie-a-posilnenie-alternativneho-riesenia-sudnych-sporov-prostrednictvom-mediacie-a-efektivneho-vyuzivania-nastrojov-restorativnej-justicie-v-slovenskej-republike/>

(Storting) *Act of 18 May 2001 Relating to the Execution of Sentences, etc.* (The Execution of Sentences Act). (Lov om gjennomføring av straff mv (Straffegjennomføringsloven)). <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2001-05-18-21>

(Storting) *Penal Code of 20 May 2005.* (Lov om straff (Straffeloven)). <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-05-20-28>

(Storting) *Act of 20 June 2014 Relating to Mediation by the National Mediation Service* (The Mediation Service Act). <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2014-06-20-4>

(Storting) *Act of 22 May 1981 No. 25 The Criminal Procedure Act With subsequent amendments.* https://legislationline.org/sites/default/files/documents/30/Norway_Criminal_Procedure_Act_1981_am2013_en.pdf <https://www.konfliktraadet.no>

MEDIATION DESIGN: INTENTIONAL WORK WITH SPACE AND LANGUAGE

Hana Snablova¹

Abstract

This paper explores mediation design as an interdisciplinary approach connecting mediation, negotiation theory, environmental psychology, and experience design. While mediation literature traditionally focuses on communication techniques, legal procedures, and mediator competencies, significantly less attention has been dedicated to the psychological influence of the physical and sensory environment in which mediation (conflict resolution) takes place. This paper argues that mediation begins before the first spoken word and that the physical environment becomes an active participant in conflict transformation. Drawing on environmental psychology, negotiation design, embodied cognition, and service design, the article proposes a conceptual framework for "mediation design" that includes spatial arrangement, lighting, materials, colour psychology, smells and what we can taste, movement, and language influencing our emotions, trust, and relational dynamics in family mediation. The paper also introduces the concept of mediation design as the intentional shaping of conditions supporting constructive dialogue and presents an applied design proposal for a mediation centre integrating privacy, sensory regulation, movement-based approaches, and psychologically safe environments.

Keywords: family mediation; environmental psychology; negotiation design; sensory perception; interdisciplinary approach; collaboration

---

1. Introduction

Mediation is commonly understood as a communication-based process aimed at supporting constructive dialogue between parties in conflict. Existing mediation literature primarily emphasizes legal frameworks, procedural structures, communication strategies, and mediator competencies. However, human conflict does not occur in a vacuum. Individuals enter mediation spaces physiologically activated, emotionally affected, and highly sensitive to environmental signals. After all, mediation is often preferred to the unpleasantness of taking the dispute to the court. Court halls are no feel-good places, on many occasions causing traumas in children.

This paper argues that mediation begins before the first spoken word. The journey to the room, the threshold of the space, lighting conditions, seating arrangements, acoustics, colours, and even material textures influence emotional regulation, perceived safety, and openness to collaboration. The environment itself silently communicates hierarchy, equality, authority, warmth, or threat.

The aim of this paper is to explore mediation design as an interdisciplinary framework integrating environmental psychology, negotiation design, embodied cognition, and spatial experience into mediation practice. The paper proposes that intentionally designed mediation environments may support emotional regulation, reduce defensiveness, and create more constructive conditions for conflict transformation.

---

¹ Hana, Snablova, MSc, BA. School of Management, University College London; hana.snablova@ucl.ac.uk

2. Mediation as an Interdisciplinary Practice

Family mediation increasingly operates at the intersection of law, psychology, social work, negotiation, and systems thinking. Contemporary interdisciplinary approaches recognize that conflict is not purely legal or verbal but relational, emotional, embodied, and contextual.

Family mediation is particularly complex because conflicts frequently involve emotional histories, identity, attachment, fear, and relational breakdown. As a result, mediation cannot be reduced to purely rational problem-solving processes. Fisher, Ury, and Patton (2011) emphasise that negotiation and mediation involve both substantive and relational dimensions. Similarly, Bush and Folger (2005) highlight empowerment and recognition as central components of transformative mediation.

At the same time, conflict rarely occurs only at the cognitive level. Neuroscientific and psychological research demonstrates that interpersonal conflict activates physiological stress responses affecting emotional regulation, perception, attention, and decision-making (Siegel, 2012). In emotionally charged situations, individuals become highly sensitive not only to language, but also to environmental signals.

This creates a need for broader interdisciplinary approaches integrating not only communication strategies, but also the design of environmental conditions supporting regulation and dialogue. In this context, mediation may be understood not merely as a procedural intervention, but as a carefully designed human experience.

Fisher, Ury, and Patton (2011) emphasize the importance of separating people from the problem and focusing on interests rather than positions. Kolb and Williams (2000) further highlight invisible dynamics and "shadow negotiations" that shape interactions beyond spoken communication. People are never negotiating only about the explicit topic. They are simultaneously negotiating power, respect, trust, status, inclusion, control, recognition, emotional safety etc. For example, while the official negotiation may be: "Who gets custody on weekends?" "...the shadow negotiation may actually be: "Do you still respect me as a parent?" or "Am I being blamed?" and so on. Shadow negotiations are not shaped only by interpersonal dynamics, but also by spatial and sensory conditions (*ibid.*). Therefore, the mediation environment becomes part of the shadow negotiation, silently influencing perceptions of safety, hierarchy, dignity, and relational openness. For instance:

- a huge desk between people may silently communicate: authority, distance, judgement;
- a circular seating arrangement may communicate: equality, dialogue, shared humanity;
- harsh fluorescent lighting may increase: stress and vigilance;
- soft natural materials may signal: calmness and safety.

Negotiation scholars and professionals such as Ury (2024), Noesner (2010), Perfect (2023), and Jagodzinska (2023) stress the importance of emotional regulation, trust-building, psychological safety, and relational awareness. In crisis negotiation environments, communication is inseparable from perception of safety. Furthermore, conflict resolution requires moving beyond adversarial positioning toward the creation of conditions enabling possibility and mutual understanding (Ury, 2024).

At the same time, experience design and service design disciplines increasingly recognize that environments shape behaviour. Grinyer (2022) suggests that design is not merely aesthe-

tic intervention but a strategic process shaping human behaviour, systems, and experiences. He argues that redesigning systems requires intentional work with experiences, interactions, and human perception (*ibid*). Otherwise, poorly designed systems with many frictions experienced by people within them are (not only emotionally) draining, requiring extra effort to make the basics work. Similarly, Heath and Heath (2017) describe how moments are intentionally designed through transitions, sensory cues, and emotional meaning.

Mediation therefore may be understood not only as a procedural intervention, but as a designed human experience.

3. Environmental Psychology and Conflict Regulation

Environmental psychology studies the relationship between human behaviour and physical surroundings. Research demonstrates that environments significantly influence stress, cognitive functioning, emotional regulation, social interaction, and perception (Gifford, 2014). Thus, a harshly lit room with rigid seating, noise, and a large desk between participants may unconsciously increase stress, defensiveness, and conflict. By contrast, natural or warm light, natural materials, soft natural tones, circular seating, privacy, comfort, refreshments, and a calm atmosphere can help people feel safer, think more clearly, regulate emotions, communicate more openly, and even foster collaboration. Environmental psychology therefore suggests that mediation does not happen only through words. The space itself quietly shapes how people feel, behave, and whether constructive dialogue becomes possible.

3.1 Theory of proxemics

Hall's (1966) theory of proxemics explored how spatial arrangements influence communication and interpersonal relationships. In mediation settings, large desks, rigid seating structures, or institutional layouts may unconsciously reinforce hierarchy and defensiveness. By contrast, circular seating arrangements often support equality, openness, and relational dialogue.

3.2 Biophilic design

Natural elements and biophilic design have also been linked to stress reduction and emotional restoration. Kaplan and Kaplan (1989) demonstrated that exposure to nature positively affects psychological restoration and cognitive functioning. Ulrich's (1984) influential study further showed that even views of natural environments may reduce stress and improve recovery.

Lighting and materials similarly influence emotional states. Warm lighting, natural materials, soft textures, and acoustically comfortable spaces contribute to perceptions of safety and calmness. Zumthor (2006) describes architecture as atmosphere — spaces capable of influencing emotion through sensory experience.

3.3 Polyvagal theory and mediation

Porges' (2011) polyvagal theory offers additional insight into mediation environments. According to the theory, human nervous systems continuously and unconsciously evaluate cues of safety and threat within social interactions. Physiological states strongly influence an individual's capacity for emotional regulation, communication, trust-building, and social engagement.

In mediation contexts, environmental conditions such as lighting, acoustics, spatial arrangement, privacy, temperature, and sensory comfort may function as cues that either support or undermine participants' sense of safety. Harsh lighting, excessive noise, rigid institutional layouts, or perceived surveillance may activate defensive physiological responses associated with vigilance, withdrawal, or conflict escalation. Conversely, environments characterized by warmth, predictability, natural materials, soft lighting, and psychologically safe spatial arrangements may support co-regulation, emotional stability, and openness to dialogue.

Polyvagal theory therefore suggests that mediation outcomes are influenced not only by cognitive negotiation strategies or verbal communication, but also by the physiological conditions created by the environment itself. The mediation space becomes part of the regulatory system shaping participants' capacity to engage constructively with one another. Mediation spaces that reduce sensory threat and increase predictability may therefore support more constructive communication.

3.4 Influence of our environments and Sensory Perception

Recent work by Klotz (2026) further explores how environments influence human behaviour, wellbeing, decision-making, and interpersonal relationships. He argues that physical surroundings are not passive backgrounds to human activity, but active conditions shaping how individuals think, feel, interact, and regulate themselves. The book highlights how spatial design affects attention, stress levels, social connection, and behavioural patterns, suggesting that environments can either support or undermine human flourishing and collaboration (*ibid*).

Similarly, Pallasmaa's (2024) and Gifford's (2014) work on environmental psychology and spatial experience emphasize the importance of sensory perception, atmosphere, and spatial cues in shaping human interaction. Their research demonstrates that individuals continuously interpret environmental signals related to comfort, safety, hierarchy, belonging, and emotional tone. Factors such as light, acoustics, materials, colour, openness, and spatial arrangement influence not only subjective wellbeing, but also communication quality, relational dynamics, and emotional regulation.

Importantly, these environmental influences are experienced through the human sensory system. Upon entering a room, individuals immediately and often unconsciously evaluate what they see, hear, smell, touch, and even taste within the environment. Visual cues such as lighting, colours, spatial openness, and furniture arrangement shape perceptions of safety and hierarchy. Sounds, including noise levels, echoes, or silence, influence stress and concentration. Smell contributes strongly to emotional memory and comfort, while tactile experiences such as material textures, seating comfort, or room temperature affect bodily regulation

and perceived safety. Even refreshments offered within mediation spaces may contribute to emotional grounding and relational openness.

In mediation contexts, these sensory impressions become particularly significant because participants often arrive emotionally activated and physiologically stressed. The environment therefore becomes more than a neutral setting for conversation; it acts as a sensory and psychological framework influencing emotional regulation, trust-building, and the capacity for constructive dialogue.

4. Sensory Mediation Design Framework

The concept of mediation design proposed in this paper refers to the intentional shaping of spatial, sensory, and communicative conditions supporting conflict resolution.

4.1 Arrival and Transition

Mediation does not begin at the table. It begins before the individuals leave their respective homes. Morning rituals, (healthy) breakfast, style and colours of their clothes they choose to wear. Then the journey to the mediation. The arrival experience, reception area, transition corridors, and even the rest rooms setting influence psychological readiness.

Institutional environments characterized by harsh lighting, visible surveillance, or crowded waiting rooms may unintentionally increase anxiety and defensiveness. By contrast, transition spaces designed with warm materials, natural light, and clear navigation may support emotional decompression.

Heath and Heath (2017) suggest that people do not remember experiences as continuous streams of events. Instead, memory is strongly shaped by specific moments — particularly transitions, peaks, and endings. By “transitions” they refer to moments where people move:

- from one state to another,
- from one environment to another,
- or from one emotional condition to another.

These transition moments influence how individuals emotionally interpret the entire experience. In mediation contexts, this is highly relevant because participants are often transitioning:

- from conflict into dialogue,
- from stress into regulation,
- from public space into private conversation,
- or from adversarial thinking into collaborative problem-solving.

The physical environment plays an important role in supporting or disrupting this transition. From this perspective, mediation does not begin when participants start speaking, but during the transition into the mediation environment itself. These early sensory and emotional experiences may significantly influence participants’ perceptions, emotional regulation, and openness throughout the mediation process.

For example, the transition from a busy public environment into a mediation setting may significantly influence participants’ emotional states and readiness for dialogue. A crowded waiting room, harsh lighting, confusing navigation, or abrupt entry into the mediation room may unintentionally reinforce stress and defensiveness. Conversely, calm transition spaces

characterized by natural light, warm materials, sensory comfort, and gradual spatial progression may support emotional decompression and psychological readiness for constructive communication.

Thus, transitional spaces may support emotional decompression before entering mediation. Warm lighting, comfortable seating, natural materials, and visual calmness contribute to regulation and reduce stress activation. Importantly, waiting areas should avoid institutional or observational atmospheres. Excessive openness or exposure may increase anxiety and perceived vulnerability. Thresholds between public and mediation spaces are equally significant. Sliding doors, softer lighting transitions, or narrowed passages may symbolically communicate movement into a more protected and intentional conversational environment.

4.2 Spatial Arrangement

We can see the trend of increasingly more lawyers are being trained and certified as mediators, offering these mediation services as ADR (alternative dispute resolution), especially in family disputes. Nevertheless, not every time their offices are suitable places for mediation – particularly when these lawyers are from an older generation who prided themselves on having opulent offices that show wealth and a class (e.g. a leather sofa, massive wooden table, and a number of framed certifications on the wall). Large desks between participants and mediators often create symbolic barriers.

Mediation spaces should therefore prioritize equality, visibility, flexibility, and movement freedom. Circular (or semi-circular) seating arrangements reduce visible hierarchy, increase perceptions of equality, and encourage collaborative interaction. Flexible seating further supports adaptability to emotional and relational dynamics emerging during mediation. In extreme cases, a rotating seat can help reduce facetime with the soon-to-be ex-partner by moving away. Opportunity to choose their preferred seat, rather than being directed to one by the mediator, gives the individuals agency (Klotz, 2026). Also, family mediation spaces should additionally consider the needs of children through calm play corners and sensory-friendly environments. Such spaces symbolically acknowledge the presence and importance of children within family systems while reducing stress for parents attending mediation.

Alexander's (1977) concept of pattern language suggests that people consistently respond positively to certain recurring spatial arrangements because these patterns support psychological comfort, human connection, and natural social interaction. Rather than viewing architecture as purely aesthetic or functional, Alexander argues that environments influence how people feel, behave, communicate, and relate to one another. A "pattern" refers to a repeated spatial solution that responds to human emotional and behavioural needs. Examples include spaces with natural light, gradual transitions between public and private areas, circular gathering arrangements, visible access to nature, comfortable seating, or smaller human-scaled environments that encourage conversation and safety.

In mediation contexts, this perspective is highly relevant because spatial patterns may either support or undermine constructive dialogue. For example, circular seating arrangements may encourage equality and openness, while large desks or rigid institutional layouts may reinforce hierarchy and emotional distance. Similarly, transition spaces, warm materials, soft lighting, and visible pathways may help participants feel calmer and more psychologically regulated when entering emotionally demanding conversations.

Alexander's theory therefore supports the idea that mediation environments should not be designed randomly or purely for efficiency, but intentionally shaped around recurring spatial patterns that promote trust, safety, emotional regulation, and constructive human interaction.

4.3 Colour, Materials, and Atmosphere

Colour psychology research suggests that warm natural tones tend to reduce physiological activation, while harsh contrasts may increase tension. Natural materials such as wood are commonly associated with warmth and comfort.

a) Colour

Colour psychology refers to the study of how colours influence human emotions, cognition, physiological responses, and interpersonal behaviour. Research in environmental psychology suggests that colour perception affects stress regulation, mood, attention, and emotional interpretation, often through unconscious and immediate sensory processing (Elliot, 2014; Elliot, 2015).

In mediation environments, colour therefore functions not merely as an aesthetic element, but as a psychological cue shaping how participants perceive the space and their interactions within it. Studies indicate that warm and natural colour palettes, particularly muted greens, soft blues, beige tones, and earth colours, are frequently associated with calmness, restoration, emotional stability, and reduced physiological arousal. Exposure to natural colours and biophilic environments has also been linked to improved wellbeing and stress reduction (Kaplan & Kaplan, 1989; Ulrich, 1984).

Conversely, highly saturated or visually aggressive colours may increase stimulation and emotional activation. Research on coloured lighting environments demonstrates that red lighting and intense colour contrasts may contribute to heightened arousal, irritation, vigilance, and emotional intensity, while warm lighting conditions are often associated with greater comfort and improved cognitive functioning (Knez, 1995; Knez, 2001).

Importantly, colour interacts with other sensory conditions such as lighting, materials, acoustics, and spatial arrangement. Individuals entering a room immediately and often unconsciously evaluate environmental cues through their senses: what they see, hear, smell, touch, and physically experience. These sensory impressions contribute to perceptions of safety, hierarchy, warmth, openness, or institutional pressure. In emotionally demanding contexts such as family mediation, colour and atmosphere may therefore influence emotional regulation, trust-building, and openness to constructive dialogue before verbal communication even begins.

b) Materials

Research in environmental psychology and biophilic design suggests that natural materials such as wood are commonly associated with warmth, comfort, relaxation, and psychological restoration. Studies indicate that wooden interiors are frequently perceived as more "warm," "comfortable," "relaxing," "natural," and "inviting" compared to environments dominated by synthetic or industrial materials (Nyrud & Bringslimark, 2010).

Empirical research further suggests that exposure to wooden environments may positively influence emotional wellbeing and stress regulation. Ojala et al. (2023) found that participants in wooden office environments reported lower anxiety levels and more positive emo-

tional experiences compared to non-wooden environments. Additional studies indicate that wood and other natural materials may contribute to perceptions of calmness, emotional comfort, and reduced physiological stress responses, including lower blood pressure and heart rate (Suttie, 2018).

These findings are particularly relevant in mediation contexts, where participants often enter spaces under conditions of emotional activation and stress. Natural materials may therefore support psychologically safer and more restorative environments conducive to emotional regulation, trust-building, and constructive dialogue.

c) Atmosphere

Atmosphere itself becomes a communicative tool. Spaces silently communicate whether participants are welcomed, judged, observed, or protected. Importantly, mediation spaces should avoid resembling courtrooms, offices, or institutional meeting rooms. The aim is not informality, but relational safety. The mediation room should prioritise psychological safety, equality, flexibility, and comfort.

4.4 Refreshments and Sensory Regulation

Sensory regulation represents a frequently overlooked component of mediation design. Comfort significantly affects negotiation and communication quality. Elements such as temperature, refreshments, scent, natural ventilation or even fresh air, acoustics, and tactile comfort influence physiological regulation and emotional states. Access to water, tea, or comfortable seating may appear minor, yet these details contribute to perceived care, dignity, and emotional grounding. Acoustic comfort is especially important. Harsh echoing spaces increase physiological tension, while softer materials reduce stress and support calmer communication. These interventions should not be understood as decorative additions, but as intentional environmental supports facilitating constructive dialogue, actively contributing to psychological safety.

4.5 Language and Spatial Meaning

Language design extends beyond spoken communication. Institutional terminology, signage, room names, and spatial symbolism influence participant perception. Mediation environments should avoid reproducing courtroom-like dynamics or jargon and instead support dignity, calmness, and collaboration. Moreover, spaces communicate silently. The language used during mediation should be in accordance with the language of the mediation room design. Furthermore, it is about HOW you say it, not that much about WHAT you say (Noesner, 2010). Thus, tone of the voice, pace, timing etc. all come to play.

5. Movement, Embodiment, and Relational Awareness

Embodied approaches to mediation represent an emerging interdisciplinary area connecting psychology, movement, and negotiation design. Human interaction is fundamentally embodied: posture, breathing, movement, and nonverbal synchronisation influence trust and communication – yet not many people focus on this aspect sadly.

Emotional regulation does not happen only cognitively through talking and reasoning. Human emotions are also regulated through the body — through breathing, posture, movement, rhythm, eye contact, muscle tension, and nonverbal synchronisation with others.

In highly emotional family disputes, participants are often physiologically activated: breathing becomes shallow, muscles tense, voices rise, and attention narrows. Under these conditions, constructive dialogue becomes more difficult because the nervous system shifts toward defence, threat detection, or withdrawal.

Movement-based approaches aim to help participants regulate these physiological states before or during verbal communication. This does not necessarily mean “dance therapy” in a clinical sense, but rather intentional embodied activities supporting awareness, regulation, and connection.

For example:

- regulated breathing may reduce physiological arousal and stress responses;
- mirroring exercises may increase empathy, trust, and interpersonal synchronisation;
- slower coordinated movement may support emotional co-regulation;
- body awareness activities may help participants recognize tension and emotional activation.

The concept of co-regulation is particularly important. Human nervous systems continuously influence one another through nonverbal cues such as tone of voice, facial expression, posture, rhythm, and movement (Porges, 2011). In emotionally safe environments, participants may gradually shift from defensive physiological states toward calmer and more socially engaged states.

Research in embodied cognition and interpersonal synchrony supports these ideas. Studies suggest that synchronized movement and mirroring behaviours may increase cooperation, social bonding, empathy, and prosocial behaviour (Lakens & Stel, 2011). Research on breathing regulation and body-based interventions further indicates positive effects on emotional regulation and stress reduction (Koch et al., 2019).

In mediation contexts, movement-based and embodied approaches may therefore support emotional stabilization, interpersonal connection and readiness for constructive dialogue, particularly in situations where purely verbal interventions are insufficient.

Argentine tango offers an interesting metaphor and practical insight into relational communication. Zotto and Guspero (2018) describe tango as a process of sensing, connection, and mutual responsiveness rather than control. Many see it as a partnership therapy. Similar principles may apply in mediation, where constructive dialogue often depends on sensitivity, timing, and relational awareness rather than dominance. Embodied negotiation perspectives also align with contemporary negotiation theory emphasizing curiosity, listening, and relationship-building rather than adversarial positioning (Ury, 2024; Jagodzinska, 2024).

6. Applied Design Proposal: Mediation Centre

The practical component of this paper proposes a mediation centre intentionally designed around principles of psychological safety, sensory regulation, and interdisciplinary collaboration.

The centre includes:

- family mediation rooms with circular seating arrangements;
- private consultation spaces;
- movement and dance studio supporting embodied approaches;
- sensory-regulated waiting areas;
- children's corners integrated into family mediation environments;
- kitchenette and refreshment spaces;
- garden mediation areas and restorative outdoor environments;
- transition corridors reducing institutional pressure.

The spatial organisation intentionally separates active mediation zones from waiting and administrative areas while maintaining accessibility and navigational clarity. Sliding wooden doors and soft thresholds support privacy without creating excessive isolation (cf. Fig. 1).

Figure 1. Mediation centre example.

Source: Snablova & generated using ChatGPT, 2026.

Importantly, the mediation centre avoids the atmosphere of institutional authority and instead emphasizes human dignity, warmth, and relational equality. Additionally, even ideally (yet not easily possible within our built environment) the whole space/building should avoid corners altogether and use curved walls instead.

For each space, the following 7 aspects need to be considered and appropriately designed to help people transition through sensory experience from conflict to collaboration (cf. Fig. 2):

- circular spatial arrangement and children's area;
- warm and natural colour palettes and lighting;
- natural materials (biophilic environments);

- privacy and peace;
- comfort and refreshments;
- flexibility furniture arrangement/movement;
- language used.

Figure 2. Mediation room designed for transition from conflict to collaboration.

Source: Snablova & generated using ChatGPT, 2026.

7. Discussion

The interdisciplinary perspective presented in this paper has practical implications for mediators, courts, family centres, public institutions, and even negotiation education. Mediation environments should not be treated as neutral containers for communication; spatial and sensory conditions actively shape emotional regulation, perceptions of safety, interpersonal behaviour, and openness to dialogue.

For mediators, this perspective suggests that attention to atmosphere, spatial arrangement, colours, lighting, acoustics, and sensory comfort may become part of professional practice rather than secondary aesthetic considerations. Family centres and mediation institutions may similarly benefit from intentionally designing environments that support emotional regulation and constructive communication, particularly in highly emotional family disputes.

The implications extend to courts and public institutions, where mediation and dispute resolution often take place in environments originally designed for administrative efficiency or legal authority rather than relational repair. Many institutional mediation spaces may unintentionally reproduce the stress conditions of conflict itself through harsh lighting,

rigid layouts, lack of privacy, institutional symbolism, or acoustically uncomfortable environments. Such conditions may undermine emotional regulation and reinforce defensiveness at the very moment mediation seeks to support constructive dialogue.

These considerations also have implications for mediator training and negotiation education. Contemporary mediation training often emphasizes communication techniques, legal frameworks, and negotiation strategies, while paying significantly less attention to environmental psychology, embodied communication, and sensory influences on human interaction. Integrating mediation design principles into interdisciplinary training may therefore support more holistic approaches to conflict transformation.

Finally, the concept of mediation design opens opportunities for collaboration between mediators, psychologists, architects, designers, social workers, and negotiation specialists. Further interdisciplinary dialogue may contribute to environments that better support psychological safety, relational dignity, and constructive human interaction.

8. Limitations and Future Research

This paper is primarily conceptual and interdisciplinary in nature and therefore has several limitations. Although existing research in environmental psychology, embodied cognition, sensory perception, and negotiation theory provides strong theoretical support for the arguments presented, empirical research specifically examining mediation environments remains limited.

Additionally, environmental perception is influenced by cultural background, personal experience, trauma history, and individual sensory preferences. Spatial arrangements, colours, scents, levels of openness, or tactile materials that feel calming and safe to some participants may feel uncomfortable or overstimulating to others. Mediation design should therefore avoid universal assumptions and instead emphasize flexibility, adaptability, and participant-centred approaches.

Further experimental and longitudinal studies are needed to investigate how specific environmental conditions influence mediation outcomes, emotional regulation, trust-building, participant satisfaction, and agreement durability. Future research could also examine measurable relationships between lighting, acoustics, spatial arrangements, natural materials, sensory stimuli, and physiological stress responses within mediation contexts. Also, in this sense, it would be interesting to study the whole experience journey of the whole mediation service, including the whole system that a family needs to navigate through when going through a divorce. Experimental studies combining psychology, neuroscience, movement and mediation research may provide valuable future insights. Furthermore, interdisciplinary research may also explore embodied and movement-based approaches to mediation, including the role of co-regulation, nonverbal synchronisation, and sensory awareness in emotionally demanding conflict situations. Such research may contribute to a broader understanding of mediation not solely as a verbal process, but as a multisensory and relational human experience.

9. Conclusion

Mediation is not shaped solely by communication techniques or legal procedures. The designed conditions in which communication occurs also matter. Space, atmosphere, movement, materials, sensory experience, and language all influence whether individuals feel threatened, regulated, equal, or capable of constructive dialogue.

Mediation design thus represents an important interdisciplinary contribution to contemporary family dispute resolution. By intentionally shaping spatial, sensory, and symbolic conditions, mediators and institutions may create environments that better support constructive dialogue, emotional regulation, and relational transformation.

The environment itself becomes an active participant in conflict transformation. Designing mediation therefore means designing the conditions in which human relationships may become more constructive, regulated, and collaborative.

Bibliography

- Alexander, C. (1977). *A pattern language: Towns, buildings, construction*. Oxford University Press.
- Bush, R. A. B., & Folger, J. P. (2005). *The promise of mediation: The transformative approach to conflict* (Rev. ed.). Jossey-Bass.
- Elliot, A. J. (2015). *Color and psychological functioning: A review of theoretical and empirical work*. *Frontiers in Psychology*, 6, 368. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.00368>
- Elliot, A. J., & Maier, M. A. (2014). *Color psychology: Effects of perceiving color on psychological functioning in humans*. *Annual Review of Psychology*, 65, 95–120. <https://doi.org/10.1146/annurev-psy-010213-115035>
- Fisher, R., Ury, W., & Patton, B. (2011). *Getting to yes: Negotiating agreement without giving in* (3rd ed.). Penguin Books.
- Gifford, R. (2014). *Environmental psychology: Principles and practice* (5th ed.). Optimal Books.
- Grinyer, C. (2025). *Redesigning thinking: How service design is solving our 21st century challenges*. De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/978311397962>
- Hall, E. T. (1966). *The hidden dimension*. Doubleday.
- Heath, C., & Heath, D. (2017). *The power of moments: Why certain experiences have extraordinary impact*. Simon & Schuster.
- Jagodzinska, K. (2024). *High impact negotiation: A practical guide to negotiating confidently*. Kogan Page.
- Kaplan, R., & Kaplan, S. (1989). *The experience of nature: A psychological perspective*. Cambridge University Press.
- Klotz, L. (2026). *In a good place: How the spaces where we live, work, and play can help us thrive*. Little, Brown Spark.
- Koch, S. C., Riege, R. F. F., Tisborn, K., Biondo, J., Martin, L., & Beelmann, A. (2019). *Effects of dance movement therapy and dance on health-related psychological outcomes: A meta-analysis update*. *Frontiers in Psychology*, 10, 1806. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01806>
- Kolb, D. M., & Williams, J. (2000). *The shadow negotiation*. Simon & Schuster.
- Knez, I. (2001). Effects of colour of light on nonvisual psychological processes. *Journal of Environmental Psychology*, 21 (2), 201–208. <https://doi.org/10.1006/jevp.2000.0198>
- Knez, I. (1995). Effects of indoor lighting on mood and cognition. *Journal of Environmental Psychology*, 15 (1), 39–51. [https://doi.org/10.1016/0272-4944\(95\)90013-6](https://doi.org/10.1016/0272-4944(95)90013-6)

- Lakens, D., & Stel, M. (2011). If they move in sync, they must feel in sync: Movement synchrony leads to attributed feelings of rapport and entitativity. *Social Cognition*, 29 (1), 1–14. <https://doi.org/10.1521/soco.2011.29.1.1>
- Noesner, G. (2010). *Stalling for time: My life as an FBI hostage negotiator*. Random House.
- Nyrud, A. Q., & Bringslimark, T. (2010). Is interior wood use psychologically beneficial? A review of psychological responses toward wood. *Wood and Fiber Science*, 42 (2), 202–218.
- Ojala, A., Kostensalo, J., Viik, J., Matilainen, H., Wik, I., Virtanen, L., & Muilu-Mäkelä, R. (2023). Psychological and physiological effects of a wooden office room on human well-being: Results from a randomized controlled trial. *Journal of Environmental Psychology*, 88, 102059. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2023.102059>
- Pallasmaa, J. (2024). *The eyes of the skin: Architecture and the senses* (4th ed.). Wiley.
- Perfect, N. (2023). *Crisis: True stories from my life as a hostage negotiator*. Bonnier Books.
- Porges, S. W. (2011). *The polyvagal theory: Neurophysiological foundations of emotions, attachment, communication, and self-regulation*. W. W. Norton & Company.
- Semin, G. R., & Cacioppo, J. T. (2008). *Grounding social cognition: Synchronization, coordination, and co-regulation*. In G. R. Semin & E. R. Smith (eds.), *Embodied grounding: Social, cognitive, affective, and neuroscientific approaches* (pp. 119–147). Cambridge University Press.
- Siegel, D. J. (2012). *The developing mind: How relationships and the brain interact to shape who we are* (2nd ed.). Guilford Press.
- Suttie, E. (2018). *The role of wood in healthy buildings*. BM TRADA.
- Ulrich, R. S. (1984). View through a window may influence recovery from surgery. *Science*, 224 (4647), 420–421. <https://doi.org/10.1126/scien-ce.6143402>
- Ury, W. (2024). *Possible: How we survive (and thrive) in an age of conflict*. Harper Business.
- Zumthor, P. (2006). *Atmospheres: Architectural environments, surrounding objects*. Birkhäuser.
- Zotto, M. Á., & Guspero, D. (2018). *Te sientio: Il linguaggio segreto del tango e l'arte della coppia*. De Agostini.

SAMOSPRÁVA JAKO HYBATEL ZMĚNY: JAK KRAJ POMÁHÁ ZMÍRŇOVAT RODINNÉ KONFLIKTY A CHRÁNIT DĚTI

Regional government as a driver of change: How the Region helps mitigate family conflicts and protect children

Adriana Sychrová¹

Abstrakt

Článek analyzuje roli samosprávy při systémové změně výkonu sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) se zaměřením na práci s rodinnými konflikty. Na příkladu Pardubického kraje popisuje proces a dopady změn realizovaných v letech 2020–2023, které směřovaly k omezení administrativní zátěže, posílení terénní a týmové práce a k většímu zapojení dítěte a rodiny do řešení situace. Text vychází z evaluace projektu „Inovativní přístupy k podpoře ohrožených rodin s dětmi v Pardubickém kraji“ a obsahuje konkrétní kvantitativní údaje týkající se organizace práce, délky případů i spolupráce s dalšími institucemi. Závěrečná část se věnuje navazující fázi projektu zahájené v roce 2024, jejímž cílem je posílení leadershipu vedoucích pracovníků OSPOD a dlouhodobá udržitelnost změn.

Klíčová slova: samospráva; OSPOD; rodinný konflikt; dítě; systémová změna

Abstract

This article analyzes the role of local government in the systemic reform of the social and legal protection of children (OSPOD), with a focus on addressing family conflicts. Using the Pardubice Region as an example, it describes the process and impacts of changes implemented between 2020 and 2023, which were aimed at reducing the administrative burden, strengthening field and team work, and increasing the child's involvement in resolving the situation. This text is based on the evaluation of the project “Innovative Approaches to Supporting Vulnerable Families with Children in the Pardubice Region” and includes specific quantitative data regarding work organization, case duration, and collaboration with other institutions. The concluding section focuses on the follow-up phase of the project, launched in 2024, which aims to strengthen the leadership of OSPOD managers and ensure the long-term sustainability of the changes.

Keywords: local government; OSPOD; family conflict; child; systemic change

1. Úvod

Rodinné konflikty patří mezi nejčastější a zároveň nejnáročnější situace, s nimiž se orgány sociálně právní ochrany dětí setkávají. Jejich dopady se neomezují pouze na fungování jednotlivých rodin, ale významně zatěžují i další veřejné systémy, zejména soudnictví, školství nebo zdravotnictví. Přetrvávající nebo vyhrocené konflikty mezi rodiči mají negativní vliv na psychickou pohodu dítěte a zvyšují riziko dlouhodobých problémů v oblasti vztahů, vzdělávání i duševního zdraví.

Zkušenosti z praxe ukazují, že soudní řešení přichází zpravidla až jako poslední krok a samo o sobě konflikty účinně neřeší. Zásadní roli proto hraje včasná práce s rodinou, rea-

¹ Mgr. Adriana Sychrová, Ph.D., Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, Katedra věd o výchově; adriana.sychrova@upce.cz

lizovaná v jejím přirozeném prostředí, a koordinovaná spolupráce odborníků napříč rezorty. V tomto kontextu má samospráva jedinečné postavení – disponuje pravomocemi v oblasti metodického vedení, organizace práce, vzdělávání pracovníků i nastavování kultury výkonu OSPOD.

Cílem tohoto článku je ukázat, jak může krajská samospráva cíleně a systematicky ovlivnit praxi OSPOD a přispět ke zmírňování rodinných konfliktů a lepší ochraně dětí, a to na základě konkrétních dat a zkušeností z Pardubického kraje.

2. Výchozí situace a identifikované problémy

Před zahájením změn byla provedena evaluace fungování OSPOD na zapojených pracovištích. Ta identifikovala několik dlouhodobých systémových bariér. Administrativní činnosti tvořily přibližně 34 % pracovní doby, což významně omezovalo prostor pro přímou práci s rodinami. Pracovníci současně uváděli vysokou míru zátěže – 81 % z nich hodnotilo svou práci jako velmi psychicky náročnou.

Přímá práce s klienty představovala pouze 43 % pracovní doby a převažovala kancelářská činnost. Dítě bylo přítomno u komunikace s OSPOD jen v 18 % případů, což svědčilo o nízké míře participace dítěte. Významnou část agendy – na všech pracovištích většinou – tvořily rozvodové a rozchodové kauzy, přičemž chyběly sjednocené metodické postupy pro práci s rodiči v konfliktu.

Dalším zásahem do kvality práce byla omezená dostupnost návazných služeb, zejména sociálně aktivizačních služeb pro rodiny, psychologické péče a služeb středisek výchovné péče. Čekací doby dosahovaly až tří měsíců, což výrazně zvyšovalo riziko dalšího vyhrocení rodinných konfliktů. (Sychrová a kol., 2023)

3. První fáze změny (2020–2023): systémový posun v praxi OSPOD

3.1 Posílení metodické role kraje

Pardubický kraj v letech 2020–2023 realizoval projekt „Inovativní přístupy k podpoře ohrožených rodin s dětmi v Pardubickém kraji“, který se zaměřil na změnu praxe na úrovni vybraných pracovišť OSPOD (Česká Třebová, Lanškroun, Žamberk a krajský OSPOD). Kraj převzal aktivní metodickou roli a vytvořil metodické portfolio obsahující sjednocené postupy, nástroje a vizi práce s dítětem a rodinou.

Součástí změny bylo zavedení pravidelných týmových porad, intervizí a zvýšení počtu případových konferencí. Rozhodování se postupně přesouvalo od modelu individuální odpovědnosti pracovníka OSPOD k týmovému uspořádání založenému na sdíleném profesním úsudku.

3.2 Procesní inovace a práce s rodinným konfliktem

Do praxe byly zavedeny nástroje orientované na řešení, jako jsou časové osy případů, mapy aktérů či strukturovanější vyhodnocení situace dítěte a individuální plán ochrany dítěte (IPOD). Tyto nástroje byly koncipovány participativně a podporovaly aktivní zapojení rodiny i dítěte.

V agendě rozvodů a rozchodů byly vytvořeny sjednocené informační materiály pro rodiče („Rodiči napořád“) a jasné postupy komunikace. Omezení neefektivní e-mailové komunikace zaměřené na vzájemné obviňování přispělo ke snížení napětí a ke zvýšení srozumitelnosti postupu OSPOD vůči oběma rodičům.

3.3 Multidisciplinární spolupráce

Na pracovištích OSPOD byli k dispozici další odborníci – psycholog, právník, facilitátor, socioterapeut a terénní pracovník. Multidisciplinární model umožnil rychlejší reakci na potřeby rodin a lepší koordinaci intervence. Inspirací byla zejména zahraniční praxe, především nizozemské modely strukturované práce a důraz na potřeby dítěte.

4. Měřitelné dopady první fáze

Změny realizované v letech 2020–2023 přinesly konkrétní a měřitelné výsledky. Podíl přímé práce s klienty vzrostl z 43 % na 52 %, práce v terénu se souhrnně zvýšila o 11 %, přičemž na jednom z pracovišť vzrostla téměř čtyřnásobně.

Zapojení dítěte do komunikace s OSPOD se zvýšilo z 18 % na 30 %. Průměrná délka vedení spisu se zkrátila z 359 na 122 dní, ukázalo se výrazné zrychlení práce s případy. Snížení administrativní zátěže přineslo každému pracovišti OSPOD přibližně 7 hodin týdně navíc na přímou práci s rodinou při nezměněném personálním obsazení.

Spolupráce s dalšími institucemi se výrazně prohloubila – počet interakcí OSPOD s dalšími aktéry se zdvojnásobil a počet případových konferencí se ztrojnásobil. Kvalitativní data současně ukazují nárůst profesní sebedůvěry pracovníků (62 %), zlepšení práce s potřebami dítěte (71 %) a pozitivní hodnocení týmové spolupráce. (Sychrová a kol., 2023)

5. Druhá fáze změny (od roku 2024): udržitelnost a leadership

Na první fázi změny navazuje projekt „Spolu k podpoře rodin s dětmi v Pardubickém kraji“, do něhož se zapojilo 13 z 15 pracovišť OSPOD. Jeho hlavním cílem je podpořit dlouhodobou udržitelnost realizovaných změn prostřednictvím posílení role vedoucích pracovníků OSPOD, rozvoje jejich manažerských a leadershipových kompetencí a dalšího upevnění metodické a koordinační role kraje. Zkušenosti z prvního projektu ukázaly, že bez cílené práce s vedením pracovišť nelze inovativní postupy stabilně ukotvit v každodenní praxi. (Pardubický kraj, 2024)

Tento závěr odpovídá poznatkům odborné literatury o leadershipu ve veřejné správě. Van Wart (2013) vymezuje veřejný leadership jako schopnost propojovat strategické cíle s operační praxí, pracovat s hodnotovými a etickými dilematy a podporovat profesionální úsudek pracovníků v prostředí vysoké složitosti a nejistoty. V souvislosti s činností OSPOD to znamená vytvářet podmínky pro sdílené rozhodování v týmu, kultivovat profesní odpovědnost a poskytovat pracovníkům oporu při řešení vysoce konfliktních rodinných situací.

OECD (2020) zároveň zdůrazňuje, že efektivní leadership ve veřejných službách je zásadní pro implementaci a udržení systémových změn. Vedoucí pracovníci zde vystupují jako nositelé jednotných postupů, zprostředkovatelé spolupráce napříč organizacemi a garanti organizační kultury založené na učení se z praxe. Takto pojatý leadership přispívá ke zvýše-

ní předvídatelnosti postupů, ke srozumitelnému sdělení vůči klientům a k dlouhodobému posilování důvěry ve veřejné instituce.

Součástí druhé fáze změny je proto nejen rozvoj leadershipu vedoucích pracovníků, ale také zavedení role facilitátora jako podpory týmového rozhodování a práce s konfliktními případy. Facilitátor se podílí na vedení intervizí, podporuje společnou reflexi složitých situací a napomáhá přenosu metodických postupů do každodenní praxe. Společně se systematickou supervizí a intervizí tato opatření posilují profesní odolnost pracovníků a snižují riziko individuálního přetížení.

Druhá fáze změny tak posouvá pozornost od implementace jednotlivých nástrojů k dlouhodobému řízení kvality systému. Leadership zde nepředstavuje pouze manažerskou funkci, ale jasný mechanismus propojující metodické vedení, etické rozhodování a stabilitu výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

6. Závěr

Článek ukazuje, že krajská samospráva může významně ovlivnit způsob, jakým orgány sociálně-právní ochrany dětí pracují s rodinami v konfliktu. Příklad Pardubického kraje dokládá, že změny v metodickém vedení, organizaci práce a podpoře týmové spolupráce vedou ke konkrétním zlepšením v praxi – k většímu zapojení dítěte, rychlejšímu řešení případů a lepší práci s rodinami. Navazující fáze potvrzuje, že pro dlouhodobé udržení těchto změn je důležité kvalitní vedení pracovníků OSPOD a aktivní role kraje. Popsaný přístup může sloužit jako inspirace i pro další regiony.

Seznam literatury

OECD. (2020). *Public Service Leadership and Capability: Strengthening the Leadership Workforce*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/od3397a5-en>

Pardubický kraj pro rodinu (2024). Spolu k podpoře rodin s dětmi v Pardubickém kraji. <https://krajprorodinu.cz/spolu-k-podpore-rodin-s-detmi-v-pardubickem-kraji/>

Sychrová, A., a kol. (2023). *Inovativní přístupy k podpoře ohrožených rodin s dětmi v Pardubickém kraji: závěrečná evaluační zpráva*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.

Van Wart, M. (2013). Administrative leadership theory: A reassessment after 10 years. *Public Administration*, 91 (3), 521–543.

ODPOVĚDNOST ZA VÝSLEDEK A ŘEŠENÍ SPORŮ

Responsibility for the Result and Dispute Resolution Proceedings

Lenka Šalamoun¹

Abstrakt

V příspěvku se autorka zamýšlí nad přístupy k řešení sporů skrze bohaté praktické zkušenosti z poradenské, mediační a konzultační činnosti, zejména v rámci činnosti Centra sv. Basila – špitálního programu pro potřebné. Různé nástroje a přístupy k řešení sporů sebou nesou odlišné nastavení odpovědnosti za proces a výsledek sporu. Spory dotýkající se mezilidských vztahů a spory rodinné získávají v proměnách přístupů a řešení nové aspekty. Komunikace na straně jedné a osobní a profesní odpovědnost tzv. pomáhajících profesí a všech, kteří do procesu řešení sporů vstupují se vzájemně podmiňují a ovlivňují a v čase se proměňují.

Klíčová slova: ADR, řešení sporů, odpovědnost, komunikace, mediacce

Abstract

In the article, the author reflects on approaches to resolving disputes through rich practical experience from advisory, mediation and consulting activities, especially within the framework of the activities of the St. Basil Center – a hospital program for the needy. Different tools and approaches to resolving disputes entail different settings of responsibility for the process and outcome of the dispute. Disputes affecting interpersonal relationships and family disputes acquire new aspects in the changes in approaches and solutions. Communication on the one hand and the personal and professional responsibility of the so-called helping professions and all those who enter the dispute resolution process mutually condition and influence each other and change over time.

Keywords: ADR, dispute resolution, responsibility, communication, mediation

---

Ovoce ukáže, jak byl strom pěstěn,
právě tak slovo vyjádří myšlenky lidského srdce.
Nikoho nechval, než ho vyzkoušíš,
tak se totiž osvědčí člověk.

Starý zákon, Kniha Sirachovcova

1. Řešení sporů v 21. století

Čtvrtstoletí prvního století druhého tisíciletí uplynulo. Do procesu řešení sporů se zapojuje stále více mladá, nastupující generace narozená v 21. století, která časy ze století předchozího zná jen z knih, filmů či vyprávění starších. Jistě není sporu, že je to doba alespoň co se technických a komunikačních vymožeností týká výjimečná. Časy psaní dopisů a odesílané prostřednictvím poštovních schránek nám starším zůstávají ve vzpomínkách, ale již dávno nejsou nástrojem běžně používaným v procesech a postupech řešení sporů. Papírová komunikace se převratně proměnila v různé formy digitální komunikace, kde čas mezi odesláním

---

¹ JUDr. Lenka Šalamoun, Ph.D., předsedkyně správní rady ESI, o.p.s.; salamounllm@gmail.com

a doručením je minimální. V podstatě identický. Komunikace se stala méně formální, stručnější a hlavně rychlejší. A to není jediná změna. Proměny komunikačních nástrojů se odrazily rovněž v proměnách metod a přístupů užívaných při řešení sporů. Není záměrem tohoto článku zamýšlet se nad propojeností a vazbami mezi technologickými proměnami komunikačních nástrojů na straně jedné a metodami a přístupy k řešení sporů, i když by si jistě toto téma také zasloužilo hlubšího zamyšlení a větší pozornosti.

Technologické vymoženosti umožňují pracovat a komunikovat online, na dálku, formou home office atd. Toto není předmětem mého příspěvku, ale zapomínat na to nemůžeme a připomenout si je musíme, neboť jak v právní, advokátní, mediační, vyjednávací a konec konců i rozhodovací praxi soudců a rozhodců komunikace hraje roli zcela zásadní. Což platí jak pro sdělení ústní a písemná. Technologické proměny nás přivedly od pevných telefonů na poštách a v budkách na ulicích přes dnes již zapomenuté faxy k běžně užívaným domácím tiskárnám, kopírkám, skenerům, počítačům, notebookům, tabletům a chytrým mobilům. Ještě nedávna praxe dopisů roznášených poštovními doručovateli byla nahrazena emaily, aplikací Skype, SMS a What's App a v neposlední řadě datovými schránkami, které se pro mnohé staly povinnými. Všechny tyto technologické vymoženosti a změny ovlivnily a ovlivňují způsob, jakým komunikujeme a sdílíme naše představy, zájmy a potřeby s ostatními. Ovlivnily i způsoby, jakými jsou vedeny spory, ať ty obyčejné, každodenní, běžné anebo ty soudní. Navíc v současnosti máme další technologický fenomén a výzvu, která s námi tak trochu nepozorovaně „žije“ již několik let. Umělá inteligence neboli anglickou zkratkou jen AI. Do budoucnosti může být skvělým pomocníkem a rádcem, ale také může být snadno a velmi nebezpečně zneužita. Jak proniká do oblasti řešení sporů, je téma zatím nepopsané a jistě by stálo za rozpracování. Vždyť je to nedávno, co mi kamarádka líčila, jak s AI rozebírá a nechává si radit, jak komunikovat s manželem a co bylo příčinou jejich hádky.

1.1 Rodina – na přelomu století a v současnosti

Pokud přemýšlíme o proměnách právní regulace a nástrojů řešení sporů, nevyhneme se zamyšlení, jak se proměnila sama společnost a sociální vztahy, v nichž žijeme. Za poslední desetiletí se výrazně proměnila jak společnost, tak zejména rodiny tvořící základ společnosti. Nejvíce je to poznat na proměnách rodin a významu, který rodina ve společnosti má. V minulém století slovu rodina rozuměl každý. Každý chápal, co je manželství. Dokonce mnozí povinnosti a práva s manželstvím spojená respektovali a uznávali. Nikdo nepochyboval, že na svět se rodí dívky a chlapci a žijí v něm ženy a muži. Postupně se nám však společnost – naše i za našimi hranicemi – měnila. Model tradiční rodiny západní a angloamerická společnost stále více opouštěly, abychom byli v posledních letech svědky, že názory a postoje před desetiletími nepříjemné se staly běžnou a obecně přijímanou realitou.

Před 25 lety byl v České republice součástí právního řádu Zákon o rodině. Rodinu sice nedefinoval, ale po celá desetiletí, která s malými úpravami platil, snad každý – laik i profesionál – věděl, co má za rodinu považovat. Jaké bylo moje překvapení, když v roce 2014 v souvislosti s potřebou přijmout patřičnou úpravu stanov v souvislosti s přijetím rekodifikace občanského zákoníku, začaly debaty právníků a odborníků z praxe o tom, co ještě rodina je a co již není anebo co rodina může být. Později, jak jistě všichni víme, se začaly dokonce zpochybňovat rozdíly mezi pohlavími a zdůvodňovat potřebu vícero pohlaví či bezpohlaví. Tzv. patch-

workové rodiny složené z dětí mých, tvých a našich – jsou běžným fenoménem naší doby (Kovářová, 2023; Hrušáková et al., 2017).

Nehovoří o dopadech možností moderní medicíny v oblasti asistované reprodukce. Jinými slovy jistě nikdo z nás nepotřebuje dlouze rozebírat skutečnost, že rodina již není, co bývala a její pojem kdysi tak srozumitelný a jasný, ať v jazyce obecném či právním, na své jasnosti výrazně ztratil. O to více problematické a složité se staly vztahy právě s rodinou spojené. Obsah slov „rodina“, „manželství“ a dokonce i „žena“/„muž“ došly za poslední léta mnohovrstevným významům a obsahům, a to nejen v rovině slovní, tj. lexikální, ale také právní, sociální a dokonce i mocensko-ekonomické. Dnes není snadné definovat co či kdo je rodina. Zpochybňuje se existence dvou biologických pohlaví a i to, zdali muž a žena spolu vstupují ve svazek manželský, který dříve býval definován jako svazek trvalý, který má ukončit až smrt jednoho z manželů (Kovářová & Leix et al., 2024).

S proměnou společnosti jak na úrovni celospolečenské a makroekonomické, tak na úrovni individuální souvisí i jiný fenomén, který zde v této souvislosti chci zmínit. Tím je stále výraznější pronikání veřejnoprávních intervencí do rodinného života. Po staletí byla rodina specifickou entitou nadanou vlastní samoregulační silou. Z historie víme, že některé rodiny svým vlivem při specifických podmínkách získaly taková postavení, moc a vliv, že již samotné jméno rodiny se stalo pojmem. Tento aspekt vlivů ponechme historii. To, na co chci upozornit je skutečnost, že ona pověstná samostatnost a neutralita rodiny vůči vlivům z vnějšku se nejen u nás, a co je mi známo, dosti všeobecně, minimálně v evropském prostoru, oslabuje na úkor stále silnějších zásahů veřejnoprávní moci. (Radvanová, 2015). V minulém století byly rodinné vztahy více méně privátní záležitostí. V současné době sledujeme, jak se i v průběhu oněch posledních 25 let výrazně posilují mocenské nástroje a intervence veřejnoprávní moci směrem k rodině. Velmi výrazně je to např. u vztahů tzv. domácího násilí, ale projevuje se to i zcela běžně v podobě povinné účasti OSPOD v řízeních o děti (Spoustová & Voňková, 2016). S novou právní úpravou se „dohled“ nad nefunkční rodinou, např. rozvodem, ještě více posílil.

1.2 ADR – nástroj řešení sporů

Na začátku druhého tisíciletí o ADR a jejích nástrojích vědělo pouze několik vybraných právníků, zejména ti, co se věnovali zahraničnímu obchodu. Na konci prvního desetiletí začaly nástroje ADR, zejména mediace, získávat podporu veřejnou i soukromou a začaly postupně pronikat do obecného povědomí (Cholenský, 2013). V současnosti nalezne těžko soudce či advokáta, kteří by o vyjednávání, mediaci či rozhodčím řízení nic nevěděli. Prosté nebo asistované vyjednávání a mediace (podobně jako rozhodčí řízení) pronikly do běžné právní praxe a dostalo se jim i příslušné právní regulace, ačkoliv zcela různorodě, o čemž svědčí např. výrazné rozdíly mezi právní úpravou mediace v České republice a na Slovensku.

K řešení sporů stejně jako v předchozích stoletích, v nichž se formovaly státem garantované nástroje soudní a správní moci, zůstávají dominantními a hlavními nástroji správní a soudní řízení, zejména civilní. Navzdory pocitu, že základní trio alternativních nástrojů neboli ADR (zkratka anglických slov Alternative Dispute Resolution) stále výrazně pozůstává za soudními a správními procesy, tyto se stále více v systémech angloamerického, tak také kontinentálního práva prosazují. Soukromoprávní podstata ADR právní regulaci opřenou o státní moc vlastně vůbec nevyžaduje, neboť vychází ze smluvní svobody a svobodné vůle stran. Nepotřebuje ji, pokud nemají mít mezi stranami sjednané dohody vzešlé z těch-

to nástrojů účinky právní, např. soudní vymahatelnost v případě nedobrovolného plnění z dohody vzešlých závazků.

Na začátku nového tisíciletí a 21. století bylo povědomí o ADR a jejich možnostech jak u nás, tak ve světě a zejména v kontinentální Evropě dost malé, i když se jednotlivé země mezi sebou výrazně odlišovaly podle své právní tradice a kultury. Přestože právo zná a reguluje právní nástroje řešení sporů postavené na smluvní dohodě stran sporu, do konkrétní praxe se dostávaly postupně a zpočátku pouze výlučně v oblasti mezinárodní obchodu a bankovníctví. Novodobé pojetí ADR se začalo formovat a rozvíjet přibližně v druhé polovině 20. století nejdříve v zemích angloamerické právní kultury (USA, Kanada a později také Velká Británie), aby se později dostalo také do zemí kontinentálního práva, včetně států střední Evropy poznamenaných obdobím tzv. práva socialistického. Přestože mocenské, na veřejnoprávní podstatě založená řízení v obou právních systémech stále převažují, posun k podpoře nástrojů tzv. alternativních neboli ADR je výrazně vyšší, nežli tomu bylo na konci minulého století. V devadesátých letech 20. století a v prvních letech nového tisíciletí bylo ADR jak právníky, tak pro laiky něčím zcela novým (Pavlová & Veteška, 2010). Představa, že existují právní nástroje mimo systém klasického soudního řízení byla i pro mnohé právníky nevídaná, nepředstavitelná až přímo revoluční. ADR je postupně stalo součástí právních řádů ve většině zemí světa, i když míra jejich využívání a povědomí o nich byla a je v odlišných částech světa různá.

ADR neboli vyjednávání, mediace a rozhodčí řízení alternují při řešení sporů úspěšně soudním řízením neboli tzv. litigací. Napomáhají k řešení sporů a jsou postavené výlučně na svobodné vůli účastníků sporů. Umožňují na soukromoprávním, smluvním základě zpravidla výrazně rychleji a efektivněji najít ve více či méně formální atmosféře žádoucí a konstruktivní řešení anebo alespoň vyjasnění příčin sporu (Malacka, 2014). Po skromných začátcích a minimálním povědomí odborné, natož laické, veřejnosti o možnosti využívat při řešení sporů ADR je situace po 25 letech snah výrazně lepší, i když stále je velký prostor pro zlepšení. Posun k větší informovanosti odborné a laické veřejnosti a širší aplikace ADR v evropských zemích včetně České republiky je znát, i když dle mého názoru zdaleka není potenciál ADR i z hlediska prevence sporů ještě dostatečně oceňován a zcela využit. Byl oživen institut rozhodčího řízení, který se musel vypořádat s obdobím jeho silného zneužívání. Mediace, se postupně z tradiční obchodní a podnikatelské oblasti úspěšně prosadila i pro spory rodinné, spotřebitelské. Začíná pronikat do věcí a sporů mezi soukromými a veřejnoprávními subjekty (Plamínek, 2013; Holá, 2011). Starší generace advokátů bývala zvyklá v soukromoprávních sporech včetně rodinných (rozvody, péče o děti) vést své klienty především k dohodám. Nebyla to ovšem mediace, ale s jistou mírou nadhledu se jednalo o klasické vyjednávání. U mladší generace a v současné době vztah advokátů a advokátní praxe k mediaci a ADR obecně závisí do značné míry od typu, velikosti a specializace advokáta či advokátní kanceláře.

1.3 Proměny přístupů a metod

Vývoj a proměny přístupů a metod nejsou neměnné. Naopak stále se rozvíjí a v čase proměňují. Jak dochází na úrovni legislativní ke změnám v právní úpravě klasických řízení a nástrojů ADR, tak se metody a přístupy řešení sporů vyvíjí a proměňují prostřednictvím praxe. Původně pro oblast mezinárodního obchodu přizpůsobené nástroje ADR se v čase a v praxi vyvinuly v řadu dalších nových přístupů, jejich dominantním prvkem v posledních letech

je interdisciplinarita. Praxe řešení sporů ukazuje že, zejména u náročných, rodinných sporů je interdisciplinární a komplementární přístup nezbytný (Brzobohatý et al., 2015). Provázanost a komplexnost vztahů se u mezilidských a rodinných vztahů projevuje výrazně, přičemž ve většině případů společným jmenovatelem všech sporů a konfliktů je nefunkční, nezdravá a často dokonce žádná komunikace.

Technologické proměny umožňující rychlou s levnou komunikaci napříč kontinenty nás paradoxně vzdalují od schopnosti sdělovat druhým naše emoce, potřeby, obavy a přání. Výše zmiňované prosazování se ADR do praxe řešení sporů nejen obchodních, ale také rodinných, spotřebitelských či komunitních je pouze jedním z rysů posilujícího se významu tzv. alternativních nástrojů v praxi. Druhým rysem je skutečnost, že jak klasická řízení, tak ADR se vzájemně podmiňují a doplňují. Zpočátku oba přístupy – veřejnoprávní a soukromoprávní – se užívaly spíše odděleně a samostatně. Na sobě nezávisle. V současné době se oba přístupy doplňují a na sebe vzájemně navazují.

Příklad z praxe

Napětí mezi rodiči syna a jeho manželkou, který po vážné autonehodě zůstal plně odkázán na péči druhých, postupně narůstalo natolik, až si obě stranami utvořily mezi sebou natolik silnou bariéru, že jakákoliv komunikace a později i vztahy mezi nimi ustaly. V situaci vyznačující se neschopností stran spolu komunikovat si rodiče podaly k soudu žalobu, od níž si slibovaly změnu stavu, který jim dlouhodobě nevyhovoval. Soudce je odkázal na mediaci, která vytváří více prostoru pro obnovení vztahů a komunikace mezi stranami, neboť nástroji právní regulace se jejich spor se řešit nedal.

2. Odpovědnost za výsledek a přístup k řešení sporů

2.1 Odpovědnost ponechávat klientům

Výrazným znakem odlišnosti mezi litigací neboli vedením soudní pře a mediací je schopnost ponechat si možnost vlastního rozhodování, a to jak nad procesem, tak zejména nad výsledkem sporu. V soudním řízení je veškerá odpovědnost přenesena na soudce, který je pro vedení sporu a konečný výsledek limitován právními předpisy. Jeho rozhodnutí, např. od rozhodců nemůže vycházet ze zásad spravedlnosti, nýbrž musí se v plném rozsahu opírat o platné právo. U nástrojů a přístupů vycházejících z ADR je kritériem a měřítkem svobodná vůle stran. Ta určuje, jakým způsobem, popř. v jakém čase a s kým budou strany svůj spor řešit, popř. k jakému výsledku dojdou. Soudce, kterému je předložena žaloba jedné strany proti druhé je žalobním návrhem vázán a má povinnost spor rozhodnout. V ADR mají strany větší svobodu nakládat se svým sporem a jeho výsledkem včetně práva dohodnout se, že se nedohodnou.

Ponechat si odpovědnost za spor a jeho výsledkem je jednou ze základních předností nástrojů vycházejících z vyjednávání a mediace, a to zejména u sporů mezilidských a rodinných zvláště. Známý rakouský, rodinný advokát Fridrich Schwarzinger ostatní evropské kolegy učil, že „advokát nemá nikdy přebírat odpovědnost za své klienty“. Podobně to popisuje český zákon o mediaci ve vztahu k zapsaným a hostujícím mediátorům, když určuje, že mediátor má odpovídat pouze za proces, právní rozbor a doporučení, ale nikoliv za vlastní rozhodnutí klientů. Jen oni mají tato rozhodnutí činit, neboť to budou pouze oni, kdo žít na základě jejich rozhodnutí budou žít. Toto důležité pravidlo bývá někdy, byť neúmyslně,

při výkonu advokacie a poskytování služeb advokáty porušováno. Negativní důsledky výměny rolí mezi klientem a advokátem se dříve či později projeví. Není pro advokáta snadné přimnout, že ne vždy, když advokát vidí dobré řešení a snadnou cestu, že stejně to vidí klienti. Klient mnohdy není schopen vidět a hodnotit situaci podobně jako jeho advokát, a to ani tehdy, pokud mu ji advokát vysvětluje a ukazuje. Nebo ji sice vidí, ale není na ni ještě připraven. Jak v advokacii, tak v jiných tzv. pomáhajících a služebných profesích by mělo být respektováno právo klienta zvolit si cestu, na jejímž konci není vítězství, ale prohra a ztráta. O to více to platí při vyjednávání nebo v mediaci, kde si podobu výsledku určují strany (Potočková, 2013). Mediátor má být pouze zprostředkovatelem k dosažení dohody a pro vzájemné porozumění.

Poznat a chápat toto pravidlo a schopnost ponechávat odpovědnost klientovi mě před lety učila bývalá klientka. Zastupovala jsem ji v době, kdy čelila silnému manipulativnímu a násilnému chování ze strany partnera, otce dítěte. Patologická osobnost otce dítěte se mým očím jevila zcela jinak než jí, která k němu byla stále ještě citově připoutána a nedokázala si představit, jak se k ní po rozchodu bude chovat. Věřila, že to, čemu se říká zájem dítěte bude vidět stejně jako ona. Cenné bylo, že jsme s odstupem asi deseti let měly možnost ještě jednou si popovídat o všem, co prožívala a jak věci vnímala. Advokát stejně jako jakákoliv jiná odborná profese – lékař, kněz, psycholog, mediátor, soudce atd. mají povinnost vykonávat svou profesi v nejvyšším morálním, etickém a kvalifikovaném standardu. (Kovářová, 2021) K tomu je zavazují na samém začátku akademické a promoční sliby. Později různé sliby profesní, které u advokátů umocňuje povinné členství v advokátní komoře, která za tímto účelem vydává své vnitřní předpisy. Usnesením představenstva České advokátní komory č. 1/1997 Věstníku ze dne 31. října 1996 ve znění pozdějších změn jsou v návaznosti na zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších změn, stanoveny Pravidla profesionální etiky a pravidla součty advokátů České republiky. Těmito pravidly je upraveno etické chování advokátů, jejich povinnosti vůči klientům, kolegům a veřejnosti. Dalším významným předpisem regulujícím chování a vystupování advokátů je tzv. Etický kodex advokáta. Tento kodex obsahuje podrobné pokyny týkající se důstojnosti a vážnosti advokátního stavu, poctivého a čestného chování a dalších etických zásad (Kovářová, Sokol, 2019). Dohromady tvoří obecná pravidla chování a etiky poskytování právních služeb advokáty. Podobná pravidla a standardy mají lékaři a jiné profese, např. při výkonu sociální práce.

Klientům má advokát (či jakýkoliv jiných profesionál poskytující obdobné služby) vrátit jejich právo a současně povinnost rozhodovat svobodně a pokud možno také odpovědně o svém životě, o životě svých dětí, svém majetku a svých závazcích. Posláním, odpovědností a povinností vůči klientům je poskytovat službu na nejvyšší, možné úrovni, což mimo jiné znamená uvědomovat si důsledky našich postojů, naší komunikace a jiných projevů vůči sobě i druhým. Překročíme-li v osobním životě hranice osobní či společenské odpovědnosti, důsledky a dopady se objeví a dříve či později se projeví i v našem osobním životě. Bez ohledu na to, zdali je vnímáme či nikoliv. V úrovni profesních vztahů mezi klientem a odborníky, zejména ve vztazích založených na důvěře (někdy až slepé) a důvěrnosti, např. lékař – pacient, advokát – klient, mediátor – klienti atd. je téma odpovědnosti v jejich různých stupních a podobách vždy všudypřítomné. I tehdy, pokud ho nevnímáme anebo z neznalosti se ho snažíme bagatelizovat či zpochybňovat.

Základní podobou a rozměrem odpovědnosti v profesních vztazích je rozlišení mezi odpovědností vůči sobě a pak vůči klientovi. Individuální odpovědnost vůči sobě se odráží bezprostředně do osobních vztahů s blízkými, přenáší se a dopadá do vztahu partnerského,

manželského a zejména rodičovského. Je dobré si uvědomit, že vztahy pracovní a prožitky z profesních vztahů v nás zanechávají stopu a odráží se zpětně do vztahu s klientem, jakož i do našeho nejbližšího okolí. Uvědomovat si tuto individuální odpovědnost je základním předpokladem pro naplňování i odpovědnosti profesní ve vztahu ke klientovi a ostatním, a to jak osobám, tak institucím. Profesní odpovědnosti se odráží ve vzájemném jak vztahu mezi klientem a odborníkem/pomáhající osobou, tak při vlastním výkonu poskytované služby.

Kromě individuální a profesní odpovědnosti existuje ještě úroveň odpovědnost kolektivní, celospolečenská a někdy dokonce globální, podle okruhu osob a vztahů ovlivňovaných naší osobností a prací. U lidí jako jsou např. prezidenti, jenž jsou našimi současníky, o důležitosti odpovědnosti za rozhodnutí a jednání nikdo nepochybuje. Naopak chápeme, že ovlivňují dění a věci na úrovni globální. A netýká se to jen politiků, státníků a panovníků. Svět mění i umělci, vědci stejně jako v poslední době tolik diskutovaní novináři a s nimi i média.

Každým aktivním působením na právní vztahy ovlivňujeme dění ve mezilidských vztazích, které mají potenciál rezonovat dál. A v současném technologiemi otevřeném a zmenšeném světě mohou být dopady našich činů a rozhodnutí viditelnější více nežli dříve, kdy jsme byli omezeni hmotným prostorem. Na rozdíl od dnešního digitálního a virtuálního světa s jeho internetovou sítí. Advokáti, soudci, státní zástupci, notáři atd. jak svými rozhodnutími, tak také projevovanými postoji, chováním a celkovým vystupováním vytváří celkový obraz právní kultury a právního vědomí individuálního a společenského. Na úrovni jednotlivých kauz pak svými intervencemi dotváří celkový výsledek bezprostředních či dlouhodobějších dopadů.

Odpovědnost je téma, kterým by se každý, kdo profesně či okrajově a spíše náhodně vstupuje do vztahů s jinými, měl tímto pravidelně a důsledně zabývat. Supervize je jedním z možných nástrojů (Hawkins, Shohet, 2016). Trojí podoba odpovědnosti vůči sobě – vůči klientům a jejich okolí – a vůči společnosti jako celku nesmí přestat být základním hodnotovým měřítkem. Dle individuální svobody názorů a vyznání lze tři základní podoby doplnit ještě odpovědností vůči tomu, co označujeme slovem Bůh. Tomu, co nás časově i prostorově přesahuje. Nadčasová odpovědnost vůči Boží věčnosti odráží náš vztah nejen ke světu projevenému a materializovanému, ale také na úrovni vyššího principu mravního. Odpovědností nadčasovou se osobní odpovědnost uzavírá do pomyslného kruhu života a věčnosti. V mezilidských vztazích projevujících se v mezigeneračních zátěžích a vazbách.

2.2 Důvěrnost a mlčenlivost

Právně garantované právo na mlčenlivost a důvěrnost vztahu mezi advokátem (mediátorem, terapeutem, lékařem) a klientem je všeobecně známo. Pro kvalifikovaný výkon odborných služeb je důležité a podstatné. Zdá se být jasné, srozumitelné, snadné a přeci v praxi tomu tak ne vždy je. Pocit bezpečí, který s pravidlem mlčenlivosti a principem důvěrnosti souvisí, je zcela zásadní, aby vzájemná komunikace klient – odborník byla efektivní a oboustranně prospěšná. Porušení tohoto pravidla anebo jen zdání jeho narušení může mít pro vzájemný vztah důsledky fatální.

2.3 Pravidlo ekonomické odpovědnosti

V neposlední řadě chci zmínit ještě jedno důležité poučení získané ve vlastní advokátní praxi a později prostřednictvím ESI a Centra sv. Basila. Ekonomická odpovědnost. Ekonomie je slovo řeckého původu složené ze dvou slov, která lze přeložit jako „pořádek do domu“. Nechci být propagátorem zlidovělého údajného výroku bývalého českého premiéra V. Klause „peníze až na prvním místě“, ale také nemohu zamyšlení nad tématem odpovědnosti vynechat a roli peněz a materiálních požitků opominout. Peníze kromě mnoha jiných výhod, které svým majitelům přináší a umožňují, jsou tradičním a důležitým měřítkem hodnoty. Peníze vyjadřují ocenění za obětovaný čas, za poskytnuté znalosti a dovednosti, za vynaložené úsilí. V obchodní a právní rovině jsou hodnotou vyměněnou za službu. Jsou cenou služby. Obecně na úrovni mezilidských vztahů v sobě skrývají i něco více. Opakovaně jsem si v praxi ověřila, že podceňovat roli peněz v mezilidských vztazích a zejména při poskytování odborných služeb není správné a dobré. Služby poskytované zdarma si lidé zpravidla váží málo nebo spíše vůbec. Dokonce ji mohou i odmítat, ať vědomě či podvědomě, neboť takováto služba je zavazuje. Nedává možnost vyrovnání a spravedlivé kompenzace.

3. Závěr

Společenským proměnám a technologickým inovacím zabránit nemůžeme, ale můžeme každý ze svého místa a ve své profesi ovlivnit kvalitu žití a vztahů okolo sebe. Věřím, že podílet se na řešení sporů není jen práce, ale poslání a povolání k dobrému a spravedlivému. Jsem přesvědčena, že i když moderní komunikační technologie přináší mnohé výhody a možnosti, nahradit v brzké době lidskou citlivost a vnímavost nedokáží. Věřím, že ještě dlouho zůstane člověk a jeho schopnosti a dovednosti naslouchat, vnímat, předávat a spojoval v procesu řešení sporů nezastupitelným.

Seznam literatury

- Brzobohatý, R., Poláková, L., & Horáček, T. (2016). *Rukověť mediátora aneb co je dobré vědět nejen ke zkouškám mediátora*. Wolters Kluwer ČR.
- Brzobohatý, R., Círbusová, M., & Rogalewiczová, R. et al. (2015). *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte. Metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů s mezinárodním prvkem*. Tribun EU.
- Hawkins, P., & Shohet, R. (2016). *Supervize v pomáhajících profesích*. Portál.
- Holá, L. (2011). *Mediace v teorii a v praxi*. Grada Publishing.
- Cholenský, R. (2013). *Praktický průvodce mediací podle nové právní úpravy*. Linde.
- Hrušáková, M., Králíčková, Z., & Westphalová, L. et al. (2017). *Rodinné právo* (2. vyd.). C. H. Beck.
- Kovářová, D., & Leix, A. et al. (2024). *Psychologické a právní aspekty patchworkových rodin a kolektiv. Lidský element v rodinném právu*. Wolters Kluwer, a.s.
- Kovářová, D. (2023). *Patchworkové rodiny – trendy a souvislosti aneb patchwork jako zesilovač dobrého i zlého*. Nová vlna.
- Kovářová, D. (2021). *Advokát a jeho klient*. Wolters Kluwer ČR, a.s.
- Kovářová, D., & Sokol, T. (2019). *Etický kodex advokáta. Komentář*. Wolters Kluwer.
- Pavlová, L., & Veteška, J. (2010). *K aktuálním otázkám vyjednávání, mediace, rozhodčího řízení a tzv. práva spolupráce*. Univerzita Jana Amose Komenského

- Plamínek, J. (2013). *Mediace. Nejúčinnější lék na konflikty*. Grada Publishing, a.s.
- Potočková, D. (2013). *Nejlepší je domluvit se aneb průvodce mediačním procesem*, ALFOM, s.r.o.
- Radvanová, S. et al. (2015). *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. C. H. Beck.
- Spoustová, I., & Voňková, J. (2016). *Domácí násilí z pohledu žen a dětí*. Profem
- Malacka, M. (2014). Historie mediace a mediačních metod. In L. Holá & M. Malacka (eds.), *Mediace a reflexe jejích aktuálních trendů*. Leges.

MEDIÁCIA AKO FORMA PODPORY RODINY SO SPOLUZÁVISLÝM SPRÁVANÍM¹

Mediation as a Form of Support for Families with Codependent Behavior

Martin Tkáč²

Abstrakt

Príspevok sa venuje problematike spoluzávislosti (kodependencie) v kontexte rodinných vzťahov so zameraním na možnosti a limity mediácie pri práci s týmto fenoménom. Spoluzávislosť je analyzovaná ako vzťahový a behaviorálny vzorec. Ten vzniká v prostredí dlhodobého stresu, závislosti alebo zlej dynamiky moci, čo má za následok stratu osobných hraníc, nadmernú kontrolu atď. Príspevok sa snaží interdisciplinárne reflektovať východiská psychológie, sociálnej práce a mediácie a poukazuje na skutočnosť, že hoci kodependencia nie je zaradená medzi diagnózy, napriek tomu má obrovský dopad na fungovanie životov. Osobitne sa pozornosť sústreďuje na mediáciu ako na formu pomoci pre rodinu, ktorá sa so závislosťou ale aj spoluzávislosťou bori. Cieľom príspevku je vymedziť hranice mediácie, zdôrazniť potrebu bezpečného a dobrovoľného prostredia a poukázať na význam medziodborovej spolupráce pri práci s rodinami zaťaženými na spoluzávislé správanie.

Kľúčové slová: spoluzávislosť; rodinná mediácia; závislosť; hranice vo vzťahoch.

Abstract

The paper addresses the issue of codependency within the context of family relationships, with a focus on the possibilities and limitations of mediation when working with this phenomenon. Codependency is analyzed as a relational and behavioral pattern that emerges in environments characterized by long-term stress, addiction, or dysfunctional power dynamics, resulting in the loss of personal boundaries, excessive control, and related manifestations. The paper adopts an interdisciplinary approach, reflecting perspectives from psychology, social work, and mediation, and highlights the fact that although codependency is not formally classified as a diagnosis, it nevertheless has a significant impact on individuals' functioning and quality of life. Particular attention is devoted to mediation as a form of support for families struggling with both addiction and codependency. The aim of the paper is to define the boundaries of mediation, emphasize the necessity of a safe and voluntary environment, and underline the importance of interdisciplinary cooperation in working with families affected by codependent behavior.

Keywords: co-dependency; family mediation; addiction; relational boundaries.

1. Úvod

Napriek tomu, že lekári evidujú zníženie počtu závislých od alkoholu v nemocnici alebo ambulantne. Zaujímavosťou je, že narastá podiel závislých liečených žien. Minimálne dôležitá by bolo zodpovedať aj otázku, či ženy pijú viac ako v minulosti, alebo sa k tomu viac priznávajú? Napriek prezentovanému, asi každá rodina na Slovensku, rieši niekoho, kto je na alko-

¹ Tento vedecký článok vznikol v rámci riešenia projektu KEGA č. 033PU-4/2025 – Vytvorenie elektronickej edukačnej a komunikačnej platformy pre vzdelávanie v oblasti probačnej a mediačnej, GTF PU v Prešove.

² ThLic. Martin Tkáč, PhD., Katedra sociálnych a humanitných vied, Gréckokatolícka teologická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove; martin.tkac@unipo.sk

hole závislý. Ak nie na alkohole, tak tých, ktorí sú závislí na iných látkových alebo nelátkových drogách. Civilizačne už trpíme na závislosť od „*pozerania do mobilu*“. Nie je preto zvláštne, že jednotlivé krajiny, nevnímajúc našu, už začínajú aj legislatívne riešiť vek prístupu detí a mládeže na sociálne siete. Psychológovia hľadajú odpoveď na otázku ako dlho a v akom veku má mať človek vôbec kontakt s obrazovkou, s čím je spojená dopamínová závislosť. Aj toto je výzva našej spoločnosti, ktorá sa dotýka rodín. Naša „*tradičná*“ slovenská závislosť však „*pramení vo fľaši*“. Veď každá rodina má doma aspoň jednu fľašu alkoholu, ktorú postaví na stôl pri nejakej príležitosti. Alkohol sa tak stáva centrom našich stretnutí, kultúrnou etiketou, príležitosťou stretnúť sa a osláviť: napr. víťazstvo, narodenie dieťaťa, svadby, stužkovej... Alebo naopak stretnúť sa a zapíť žiaľ, pripíť si na blaženú pamiatku nebohého... Z alkoholu sa tak stala sociálna, kultúrna a legálna droga, ktorá má svoje hlboké korene naprieč generáciami. No závislosť na nej už taká sociálna, kultúrna a legálna nie je. Závislý jedinec vyčlení zo spoločnosti postupne najprv sám seba a následne aj svoju rodinu, keďže sa často správa nekultúrne, vulgárne, agresívne. Čo označujeme frazeologizmom: „*opil sa pod Boží obraz*.“ Teologicky vyjadrené opilec hreší voči Bohu, voči sebe i spoločnosti.

Zároveň so závislosťou sa spája aj nelegálna činnosť (najčastejšie krádeže, výtržníctvo). Život závislého sa stáva peklom pre neho samého, ale aj pre jeho rodinu. Aj tá je spolu s ním závislá – spoluzavislá. Život spoluzavislého človeka je tak prinajmenšom nezávidenia hodný a náročný. Už z tejto introdukcie vyplýva, že táto téma má interdisciplinárny charakter. Dotýkame sa psychológie a psychiatrie, sociálnej práce, teológie a ako uvidíme, aj mediácie.

1.1 Závislosť

Potrebuje si objasniť termíny závislosť a spoluzávislosť. Závislosť predstavuje určitý súbor symptómov, ktoré vznikajú následkom pôsobenia príslušného podnetu na organizmus alebo samotnú psychiku človeka (Liba, 2001: 74).

Anonymní alkoholici a narkomani definujú pojem závislosť ako „*nedostatok schopnosti ovládať užívanie drog, ale aj alkoholu. Označujú to ako určitú bezmocnosť*.“ Znamená to, že život človeka ovládnu drogy a alkohol. Tá bezmocnosť ide do určitej neovládateľnosti a znamená to, že problémy majú svoje následky. Tieto problémy sa stavajú osudnými. Týkajú sa ktorejkoľvek oblasti ľudského života, ako je fyzické zdravie, emocionálne blaho, rodinné a spoločenské vzťahy, školy alebo práce, finančných problémov ale aj zákona (Daley, 2005: 2).

V odbornej literatúre nájdeme aj takúto definíciu závislosti: „*závislosť predstavuje súbor príznakov – symptómov, ktoré vznikajú následkom pôsobenia drogy na organizmus či psychiku človeka. Droga pôsobí na telesnú aj duševnú zložku naraz, ale nie je výnimkou ani izolované pôsobenie na jednu z týchto zložiek. Príznaky závislosti sa aktivizujú pri znížení hladiny drogy v organizme, ale najmä pri jej absencii*.“ (Ondrejko et al., 1999: 162).

Syndróm závislosti od psychoaktívnych látok sa prejavuje ako progresívne ochorenie, ktoré môžeme rozdeliť podľa behaviorálneho prístupu na 4 štádiá (Škodáček, 1996: 34):

- štádium – je to obdobie experimentovania. Mladý človek zažíva pozitívne účinky vyskúšanej látky a to hlavne pri spoločenských stretnutiach.
- štádium – jedinci následne aktívne vyhľadávajú zmeny nálady, ktoré sú navodené užívanou látkou. Drogu užívajú častejšie ako len raz za týždeň. Začínajú sa u nich prejavovať psychosociálne zmeny, napr. zhoršenie školského výkonu, agresivita k členom rodiny, problémy zo zákonom. Drogu však nepovažujú za príčinu nepriaznivých

následkov. Častejšie sa stretávajú s tými, ktorí pravidelne užívajú drogy. Čo môžeme opäť pomenovať frazeologizmom: „*Vrana k vrane sadá, rovný rovného si hľadá.*“

- štádium – jedinec považuje drogu za nevyhnutnú pre svoj život. Má záujem o dosiahnutie eufórie navodenej drogou. Psychologický výkon sa zreteľne zhoršuje. Človek pije alkohol a užíva drogy, aby unikol z diskomfortu a bolesti. Je neschopný vyrovnať sa s nepriaznivými okolnosťami a dostáva sa do emočnej nestability. Jeho problémy sa prehlbujú a presahujú jeho život.
- štádium – sa označuje ako vyhorenie. Drogy sa užívajú skôr ako prevencia pred negatívnymi pocitmi ako na získanie eufórie. Život sa točí výlučne okolo drog, alkoholu či inej látky. Telesné poškodenie sa prejaví aj na vzhľade či somatickom zdraví. Závislí ukrývajú drogy a klamú, že s nimi nemajú problém. Majú tak pocit izolácie, straty sebaúcty a popierajú do veľkej miery abúzus (zneužívanie resp. nadmerné užívanie látok), pričom sú veľmi depresívni a hnevliví. Hlavným symptómom je strata kontroly nad drogou. Vyúsťuje to do opakovaného umiestnenia na liečenie, do väznice alebo dokonca do finálneho konca – smrti.

Popísali sme tak dvojakú závislosť:

- Psychická závislosť na droge je tak duševný stav, ktorý sa prejavuje rôznymi stupňami priania drogu užívať. Podstatu tvorí zopakovať subjektívny príjemný zážitok, eufóriu, ktorá je sprevádzaná nedostatkom vôle jedinca prestať s užívaním psychoaktívnej látky.
- Somatická závislosť na droge je stav organizmu vzniknutý dlhodobým a častým podávaním psychoaktívnej látky. Organizmus sa tak prispôbil a zahrnul ju do svojej látkovej výmeny. Na prerušenie drogy bude organizmus reagovať poruchou abstinčných príznakov. Tzv. odvykacích príznakov je celý rad napr.: slzenie, únava, potenie, epileptický záchvat a podobne (Pavúk, 2001: 12).

Stretávame sa pritom so štyrmi základnými formami správania sa pri závislých od alkoholu:

- *Konfliktové pitie* – závislosť spočíva v tom, že človek siaha po alkohole v určitých špecifických situáciách na zvládanie svojich konfliktov a ich riešenia (z praxe do tejto skupiny patria tí, ktorí pijú z dôvodu konfliktu. Takéto pitie sa zľahčuje výrokmi ako: veď všetci tak fungujú, chcem sa len uvoľniť, pomôže mi prekonať strach....
- *Opíjanie sa* – závislosť spočíva v tom, že postihnutý človek napriek najlepším predsa-
vzatiám nedokáže piť len malé množstva alkoholu. Pitie alkoholu končí najčastejšie pri strate kontroly na sebou a alkoholom. Z počiatku takéto pitie vyzerá ako jednorazová chyba alebo nezvládnutie situácie, ktoré sa v spoločnosti toleruje.
- *Doplňanie hladinky* – pijan svoje pitie rozdeľuje pravidelne počas dňa a to tak, aby koncentrácia alkoholu v krvi neklesala pod určitú hodnotu (hladinu), pod ktorou by nastúpili nepríjemné príznaky chýbajúceho alkoholu. Závislý je pod vplyvom alkoholu celý deň. Postupom času sa o jeho pití dozvedá aj okolie, ak nie je agresívny, tak mu to toleruje.
- *Periodické pitie* – závislosť tu spočíva v tom, že napriek abstinencii alebo nenápadnému pitiu v medziobdobiach u osoby postihnutej od alkoholu vždy znovu prichádzajú epizódy prudkej a nekontrolovanej konzumácie alkoholu. Závislá osoba od alkoholu si tak často nie je vedomá žiadnej príčiny alebo spúšťača (Lindenmeyer, 2009: 5–6). Tu patria tzv. víkendoví alkoholici, ktorí vydržia byť celý týždeň bez alkoholu, ale nástu-

pomiatka, nastupuje aj ich závislosť, ktorá bola doteraz tlmená. Patria tu častokrát šoféri z povolania. Takéto periodické pitie sa toleruje v spoločnosti aj z takého prozaického dôvodu, že je potrebné si cez víkend oddýchnuť a „zresetovať hlavu“.

Všetky tieto typy nachádzame v našich rodinách. Štatistiky ukazujú, že veľa detí a adolescentov závislých od psychoaktívnych látok pochádza z rodiny alkoholikov. Jedna tretina týchto osôb populácie sa stáva závislou a druhá skupina vstupuje do manželstva s osobami závislými od drog a alkoholu (Škodáček, 1996: 39 – 40). A tak sa alkoholizmu držíme ako našej „tradície“, z generácie na generáciu.

Závislosť od alkoholu alebo každej inej drogy predstavuje veľmi ťažké bremeno aj pre všetkých rodinných príbuzných. Je to „ochorenie rodiny“. Príbuzní každej závislej osoby vo svojej rodine musia predovšetkým znášať a trpieť určité mnohotvárne záťaž ako sú napr. (porov. Lindenmeyer, 2009: 19):

- nespoľahlivosť,
- zanedbávanie,
- veľké emocionálne výbuchy,
- agresívne a násilné správanie,
- sexuálne zneužívanie,
- silné partnerské a rodinné konflikty,
- hroziacu alebo skutočnú nezamestnanosť a finančné ťažkosti,
- zvýšená miera psychických porúch.

2. Spoluzávislosť

Častokrát z vonku rodiny dokážeme odhaliť závislého človeka, no z vnútra rodiny nedokážeme odhaliť to, že aj rodina môže byť spoluzávislá. Tak sa dostávame k pojmu spoluzávislosť (kodependencia). Kodependencia sa objavuje v 70. rokoch v liečebných centrách v Minnesote a okolo roku 1980 nadobudol tento termín svoju ucelenú podobu. Hoci bol pomenovaný relatívne nedávno, jeho charakteristiky sa objavujú už v starších psychologických, terapeutických a kultúrnych zdrojoch – od dynamickej rodinnej terapie a humanistickej psychológie až po výskum posttraumatickej stresovej poruchy či štúdie závislostí. Tento termín súvisí s Johnsonovým opisom ko-alkoholizmu (1973), keď sa kodependencia začala spájať najmä so spoložitím s osobou závislou od alkoholu či drog. Ukázalo sa však, že symptómy – emocionálne, psychické i fyzické – sa vyskytujú aj u tých, ktorí sami neužívajú návykové látky, no dlhodobo žijú v blízkom vzťahu s jedincami trpiacimi rôznymi formami dysfunkcie. Postupne sa preto rozšírilo chápanie, že spoluzávislosť sa týka nielen partnerov závislých osôb, ale aj dospelých detí³ alkoholikov, ľudí žijúcich s emocionálne či psychicky narušenými, chronicky chorými či nezodpovednými osobami, ako aj profesii v pomáhajúcich povolaniach (napr. zdravotné sestry či sociálni pracovníci) (Laskovská, 2007: 163–165).

Tento termín priniesol nové perspektívy do porozumenia závislosti a jej liečby. Whitfield ju opisuje ako multidimenzionálny fyzický, psychický, emocionálny a duchovný stav, vznikajúci v dôsledku zamerania sa na potreby a správanie druhých. Subby chápe spoluzávislosť ako emocionálny a behaviorálny stav, formovaný dlhodobým pôsobením obmedzujúcich

3 Termín dieťa tu nie je v chápaní veku ale vo význame vzťahu. To znamená, že dospelé dieťa je človek, ktorý už má viac ako 18 rokov no neprestáva byť vo vzťahu k svojim rodičom ich dieťaťom.

rodinných pravidiel, ktoré bránia autentickému vyjadrovaniu pocitov a otvorenej komunikácii o osobných a medziľudských problémoch. *Beattieová* definuje spoluzávislého človeka ako osobu, ktorá sa necháva ovplyvňovať správaním druhého a má potrebu jeho kontrolovania; v oblasti závislosti od alkoholu zároveň hovorí o partnerstve v závislosti. Napriek rozdielom v akcentoch sa všetky definície zhodujú, že spoluzávislosť vzniká v kontexte blízkeho vzťahu s osobou trpiacou závislosťou a prejavuje sa narušením emocionálneho prežívania, správania a medziľudských vzťahov. Správanie závislého jedinca výrazne – hoci často nepriamo – ovplyvňuje život spoluzávislého. Niektorí autori poukazujú aj na to, že spoluzávislí môžu nevedome potrebovať prítomnosť chorých alebo dysfunkčných osôb, aby si udržiavali vlastný nestabilný pocit spokojnosti (Šavrnochová & Rusnáková, 2011: 65–77).

2.1 Spoluzávislosť v rodine závislého dieťaťa

V rodine s dospelým závislým dieťaťom má spoluzávislosť špecifickú podobu. Rodičia, vedení prirodzeným inštinktom ochrany potomka, často preberajú zodpovednosť za následky jeho správania. To zahŕňa splácanie dlhov, poskytovanie ubytovania bez pravidiel, ospravedlňovanie absencií v práci či tolerovanie krádeží v domácnosti. Odborná literatúra tento jav označuje ako „*enabling*“ (umožňovanie). Podľa najnovších poznatkov z Odborného liečebného ústavu psychiatrického Predná Hora je spoluzávislosť stavom, kedy osoba uspokojuje potreby druhého na úkor vlastných, čím nevedome podporuje cyklus závislosti (OLÚP Predná Hora, 2024).

Dospelé závislé dieťa v tomto systéme stráca motiváciu k zmene, pretože negatívne dôsledky jeho konania (bezdomovectvo, exekúcie, hlad) sú eliminované rodičovskou intervenciou. Rodičia sa stávajú rukojeťníkmi vlastného strachu („*ak mu nepomôžem, zomrie*“), čo vedie k úplnému vyčerpaniu ich psychických a finančných zdrojov. Obrazne povedané spoluzávislý nedovoľuje svojmu závislému dieťaťu alebo partnerovi padnúť na dno a mať skúsenosť so svojim stavom a tým, mu nedovoľuje meniť ani len pohľad na svoj závislý život.

2.2 Kodependencia a diagnostika

Napriek rastúcemu poznaniu o existencii spoluzávislosti, neexistuje jednotná zhoda v tom, či ide o chorobu, poruchu osobnosti alebo normálnu reakciu na dlhodobý stres v dysfunkčnom vzťahu. Niektorí autori ju označujú za progresívnu poruchu, keďže spoluzávislé správanie má tendenciu zhoršovať sa, stávať sa návykovým a deštruktívnym.

Kodependencia nie je oficiálne zaradená v diagnostických manuáloch duševných porúch DSM ani MKCH, čo komplikuje jej klinické uchopenie aj možnosť úhrady liečby. Napriek tomu sa v praxi považuje za stav, ktorý sa prekrýva s viacerými psychickými a vzťahovými poruchami. Z toho dôvodu sa anamnesticky často identifikujú iné diagnózy, ktoré umožnia poskytnúť liečbu pacientovi v stave výraznej psychickej záťaže. Podľa Whitfielda sa môže kodependencia prejavovať ako kombinácia viacerých javov: stresom podmienené ochorenia, relapsy závislosti, nutkavé správanie, psychické či fyzické ťažkosti a široká škála životných problémov. Na zachytenie symptómov sa využívajú rôzne screeningové nástroje, zamerané najmä na vzťahovú a emočnú závislosť.

Znaky vzorcov správania v spoluzávislosti.

Spoluzávislosť je rozpoznateľná na základe špecifických vzorcov správania, ktoré sa často objavujú u spoluzávislých ľudí. Tu je niekoľko znakov, ktoré môže človek žijúci v jednej domácnosti so závislým vybadať na sebe (porov. OLÚP Predná Hora, 2024):

- *Prílišná starostlivosť:* Uprednostňuje potreby závislého pred svojimi vlastnými, často na vlastnú škodu.
- *Umožnenie:* Môže zistiť, že zakrýva závislého, ospravedlňuje sa za jeho správanie alebo preberá jeho zodpovednosť.
- *Zanedbávanie seba samého:* Zanedbáva svoje zdravie, záujmy a pohodu, pričom sa zameriava na problémy závislého.
- *Problémy s kontrolou:* Snaží sa ovládať správanie závislého, verí, že ho alebo jeho závislosť môže „napraviť“.
- *Popieranie:* Môže minimalizovať alebo poprieť závažnosť problému závislého alebo svoju vlastnú úlohu v ňom.
- *Strach z opustenia:* Zostáva vo vzťahu zo strachu zo samoty, napriek negatívnemu vplyvu na vlastný život.
- *Emocionálny nepokoj:* Jeho emócie sú veľmi závislé od stavu závislého, čo vedie k častému stresu, úzkosti a depresii.
- *Nechuť:* Cíti odpor voči závislému za to, že sa nezmenil, ale cíti sa vinní alebo bezmocní odísť.
- *Nízka sebaúcta:* Jeho sebahodnota je spojená s potrebami a súhlasom závislého.
- *Obsedantné myšlienky:* Trávi veľa času premýšľaním a snahou riadiť život závislého.

Treba podotknúť, že ak si to má spoluzávislý na sebe všimnúť, potrebuje o tom vedieť, preto je nesmierne dôležité robiť osvetu o spoluzávislosti a jej príznakom, pretože spoluzávislý si to častokrát sám na sebe bez pomoci iného neuvedomí. Zozbierané dáta k 30.05.2025 vykazujú zaujímavé štatistiky, v ktorých sa uvádza, aj to že 75 % ľudí so spoluzávislosťou si nie je vedomých svojho vzorca správania až do začiatku terapie. Znamená to, že to to vysoké percento ľudí až pri psychológovi alebo terapeutovi zistí, že sú spoluzávislí. Prečo si to neuvedomia dovtedy, je aj preto, lebo svoje správanie chápú ako niečo normálne. Zjednodušené štatistiky uvádzajú, že 65 % ľudí so spoluzávislým správaním zažilo traumy v detstve alebo zanedbávanie. Častokrát je narušené duševné zdravie. Približne 33 % ľudí so spoluzávislosťou má rodinnú anamnézu porúch duševného zdravia, znamená to, že vyrastali s nejakou poruchou pre rozvoj zdravého duševného zdravia. Taktiež spoluzávislí to „nechcú“ vidieť: takmer 75 % spoluzávislých ľudí prejavuje nadmerné opatrovateľské správanie. Teda majú potrebu starať sa o závislého. Zaujímavé je, že 80 % spoluzávislých tvoria ženy. 60 % ľudí so spoluzávislosťou uvádza ťažkosti s nadobudnutím nezávislosti od svojich opatrovateľov alebo partnerov. Takmer polovica ľudí uväznených v spoluzávislosti považuje za rovnako ťažké opustiť toxické vzťahy, ako napr. sa oslobodiť od ich emocionálneho zovretia. A práve tým sa zdôrazňuje naliehavá potreba podpory a uzdravenia (Zipdo Education Report, 2026).

2.3 Vznik a vývoj kodependencie

Už z doteraz prezentovaného vysvitá, že na vytvorenie spoluzávislého správania vplýva niekoľko faktorov, životných východiskových pozícií, okolností ako aj predispozícií. Odbor-

níci na túto problematiku kodependencie uvádzajú niekoľko kľúčových znakov, ktoré vývoj spoluzávislosti ovplyvňujú a tvoria tak jej fundament. Patria sem:

- *Naučený a získaný vzorec správania*, formovaný najmä v detstve v prostredí zranení, zanedbávania alebo chaosu.
- *Vývinová porucha*, ktorá blokuje zdravé psychologické dozrievanie, narúša schopnosť dôverovať, cítiť, vytvárať vzťahy a rozvíjať sa.
- *Zameranosť navonok*, pri ktorej jednotlivec zanedbáva vlastné prežívanie a potreby.
- *Strata sebavlády*, prelínajúca sa s narušením identity.
- *Porucha hraníc*, vedúca k preberaniu zodpovednosti za emócie a správanie druhých. Spoluzávislí ľudia často preberajú zodpovednosť za emócie dieťaťa či partnera, čím sa dostávajú do chronického napätia. Tento jav sa v odbornej literatúre označuje ako „hyperzodpovednosť“, ktorá vedie k vyčerpaniu a strate osobnej hranice.
- *Emočná dysregulácia*, neschopnosť rozpoznať, prejaviť či spracovať emócie.
- *Nízke sebahodnotenie*, sprevádzané hanbou, strachom a vnútornou prázdnotou.
- *Ťažkosti vo vzťahoch*, v ktorých je prítomný vzor kontroly, obetovania sa či preberania cudzích problémov.

Kodependencia sa najčastejšie vyvíja v rodinách, kde je prítomná závislosť alebo iná forma dysfunkcie. Blízke osoby postupne menia svoje správanie preberajú zodpovednosť za závislého člena, potláčajú vlastné potreby a fungujú v režime prežitia. Typickým znakom je znížené sebahodnotenie, skreslené vnímanie reality, intenzívne pocity viny, strachu a nutková snaha o kontrolu.

Pia Mellody renomovaná odborníčka na spoluzávislosť a závislosť vo svojej knihe *Facing Codependence* (Tvárou v tvár spoluzávislosti) popisuje päť základných symptómov spoluzávislosti (Mellody, 2011: 12):

a) *Ťažkosti s prežívaním primeranej sebaúcty*

Spoluzávislí zápasia so sebaúctou, ktorá kolíše medzi nízkou sebaúctou prameniaca z negatívnych skúseností z detstva a arogantnou grandiozitou vyplývajúcou z nafúknutej rodinnej dynamiky. Často sa spoliehajú na vonkajšie potvrdenie, čo robí ich pocit vlastnej hodnoty krehkým.

b) *Ťažkosti s nastavovaním funkčných hraníc*

Hranice chránia osobnú identitu a priestor. Spoluzávislí majú často slabé alebo narušené hranice, ktoré sú dôsledkom ich detských skúseností, čo vedie buď k zneužívaniu, alebo k nevedomosti o hraniciach iných.

c) *Ťažkosti s prijatím vlastnej reality*

Spoluzávislí majú problém uznať svoju realitu, ktorá zahŕňa myšlienky a pocity. Často to súvisí s detskými skúsenosťami, keď opatrovatelia zľahčovali alebo popierali ich prežívanie, čo v dospelosti vedie k odcudzeniu sa od seba a k zmätku.

d) *Ťažkosti s rozpoznaním a napĺňaním vlastných potrieb a túžob*

Jednotlivci potrebujú rozpoznať a napĺňať svoje vlastné potreby a túžby. Spoluzávislí si nemusia uvedomovať vlastné potreby alebo si zamieňať túžby s potrebami. Tento vzorec má často korene v detskom pociť viny alebo hanby.

e) *Ťažkosti s primeraným prežívaním a vyjadrovaním vlastnej reality*

Spoluzávislí fungujú v emocionálnych a behaviorálnych extrémoch, ovplyvnených detskými skúsenosťami, ktoré uprednostňovali extrém pred vyváženosťou. Uzdravovanie si vyžaduje naučiť sa vyjadrovať pocity a potreby vyváženým spôsobom.

Aj týchto 5 symptómov potvrdzuje vyššie spomenutú tézu, že spoluzávislý jedinec ak aj prijme a pochopí, že potrebuje pomoc, tak jeho cesta zo spoluzávislosti je zároveň aj cestou z iných doteraz skrytých alebo potláčaných problémov.

3. Liečba a proces uzdravenia

Uzdravovanie zo spoluzávislosti predstavuje dlhodobý proces, ktorý vyžaduje aktívnu angažovanosť jednotlivca, podporu prostredia a vhodné terapeutické prístupy. Cieľom intervencií je posilnenie autonómie, obnovenie funkčných hraníc a redukcia maladaptívnych vzťahových vzorcov, ktoré spoluzávislosť udržiavajú. Ako sme už ukázali spoluzávislý jedinec alebo aj členovia rodiny, len v malých percentách si uvedomujú svoj problém. Myslia si, že problémom je len závislosť ich člena rodiny, o ktorého sa treba starať. Sú presvedčení, že keď sa pominie závislosť, tak bude dobre. *„Spoluzávislé osoby sa snažia robiť zmeny, ktoré by (podľa ich názoru) situáciu zmenili, napravili, ale to, čo robia, v skutočnosti situáciu v rodine len zhoršuje. Nevedome a nechtiac tak podporujú pretrvávajúce problémy a stávajú sa súčasťou choroby.“* (Šavrnachová & Rusnáková, 2011: 67). Spoluzávislosť sa často maskuje za „láskavosť“, „obetavosť“ alebo „lojalitu“. Rozdiel je však v tom, že skutočná láska je slobodná, zatiaľ čo spoluzávislosť je poháňaná strachom z opustenia a hanbou. To ukazuje na to, že v jadre spoluzávislosti je hlboký pocit menejcennosti, toxická hanba, pre ktorú sa necítíme hodní lásky takí, akí sme. Spoluzávislí si tak vytvárajú falošné ja, ktoré je „príliš milé“, „príliš výkonné“ alebo „príliš obetavé“, len aby neboli opustení (Mellody, 2011: 9). No neuvedomujú si minimálne svoj podiel, ktorý k ukončeniu závislosti nepomáha, skôr naopak, udržiava ju. Linky pomoci uvádzajú, že často sa stáva, že členovia rodín žijúcich so závislou osobou popisujú svoj problém vetou: *„pri jeho pití, som sama ochorela“* (Žiaková, 2005: 171). Spoluzávislé osoby tak začínajú riešiť vlastné problémy a až tak sa dozvedajú o ich spoluzávislosti. Napriek tomu, že kodependencia nie je diagnóza v zmysle psychiatrickej klasifikácie, ale skôr adaptačný mechanizmus. Dobrou správou je, že keďže ide o „naučený vzorec“ správania, procesom terapie a sebauvedomenia sa dá tento vzorec prepísať a psychologické dozrievanie obnoviť (Mellody, 2011: 12). Nastupuje tak dlhý proces liečby (prepis správania sa), ktorý v sebe zahŕňa rôzne oblasti intervencie. Či už psychologickú, sociálnu ale aj mediačnú. Rozmeniac na drobné je určite potrebné pre spoluzávislú osobu sa nasmerovať dobrým spôsobom a to aj pomocou (OLÚP Predná Hora, 2024):

- stanovením hraníc (stabilné a zdravé interpersonálne hranice, orientácia na vlastné potreby)
- podporou sebaobnovy (fyzické a psychické zdravie, pravidelný režim, záujmové aktivity, sociálna opora)
- budovaním sebahodnoty (budovať vlastnú hodnotu a znižovať nadmernú zodpovednosť za druhých)
- podpornými skupinami (bezpečný priestor pre zdieľanie skúseností, pomáha znižovať izoláciu)
- psychoterapiou (identifikuje spoluzávislé vzorce správania a nahrádza ich funkčnejšími stratégiami)
- edukáciou o závislosti (podporuje orientáciu na vlastné uzdravenie)
- rozvojom komunikačných zručností (asertivita)
- technikami zvládania stresu (regulácia emócií)

V kontexte rodinnej terapie predstavuje práca so spoluzávislosťou kľúčovú súčasť liečby, keďže rodinní príslušníci získavajú priestor na edukáciu, zdieľanie skúseností a rozvíjanie zdravších foriem interakcie.

Kľúčom k uzdraveniu je uvedenie si vlastníctva nad vlastnými pocitmi a rozhodnutiami a prijatie zodpovednosti za svoj život. Hoci je proces dlhý, odborníci zdôrazňujú, že správne pochopenie kodependencie môže byť terapeutickým aj transformačným nástrojom pre jednotlivca i rodinný systém.

3.1 Mediácia versus Terapia: Vymedzenie kompetencií

Popísali sme si závislosť aj spoluzávislosť. Taktiež sme stručne definovali ako nastúpiť na cestu zmeny. V našich podmienkach je častým problémom napr., že závislé dospelé dieťa žije so svojimi rodičmi v jednej domácnosti. V tomto prípade môže byť nápomocná mediácia. Pre efektívne využitie mediácie je však kľúčové odlišiť ju od rodinnej terapie. Terapia sa zameriava na spracovanie minulých tráum, emócií a intrapsychických konfliktov. Mediátor však nie je oprávnený viesť rodinnú terapiu, pretože na to nemá potrebné vzdelanie, a to ani nie je cieľom mediácie (Paľa et al., 2021: 228). „Mediácia je zameraná na úpravu budúcich vzťahov a vytvorenie budúcich pravidiel fungovania. Minulosť slúži iba na objasnenie situácie.“ (Popovič, 2024: 128). Mediácia tak ponúka priestor na konštruktívny dialóg, kde nestranná osoba (mediátor) neanalyzuje patológiu vzťahu, ale pomáha stranám definovať pravidlá ďalšieho fungovania. V prípade rodín so závislým členom je toto rozlíšenie zásadné. Spoluzávislí rodičia sú často príliš emočne zaplavení na to, aby v terapii okamžite menili správanie. Mediácia im však ponúka „barličku“ vo forme štruktúry: nehovoríme o tom, prečo sa cítíme vinní, ale dohadujeme sa napr. o tom, kto bude platiť nájom a za akých podmienok môže syn/dcéra v byte prenocovať. Mediácia prenáša ťažisko z emócií na vecné problémy (Planka et al., 2025: 332–344). Tým sa znižuje emocionálne vydieranie, ktoré je typické pre komunikáciu medzi závislým a spoluzávislým.

3.2 Mediačný proces ako nástroj nastavenia hraníc

Jadrom mediačného procesu pri znižovaní spoluzávislosti je tvorba hraníc. Spoluzávislé správanie je charakteristické práve absenciou alebo deformáciou hraníc. Mediátor v tomto procese vystupuje ako facilitátor reality. Závislý dospelý a spoluzávislý väčšinou žijú v spoločnej domácnosti a mediátor ako facilitátor tu vystupuje ako odborník, ktorý pomáha obom stranám spoločne pomenovať a usporiadať realitu sporu tak, aby jej porozumeli a dokázali sa dohodnúť a tým dokázali fungovať možno aj v jednom príbytku.

a) Externalizácia problému

Základom je previesť problém z emočnej neriešiteľnej roviny do riešiteľnej. V mediačnom procese sa teda konkrétny problém, ktorý vyvoláva zlé emócie (napr. „syn neustále pýta peniaze“) externalizuje do podoby bodu na rokovanie. Už to nie je len o láske či nenávisti, manipulovaní a podobne (ako pri rodinnej terapii), ale o bode na riešenie. Napr. bod: „Finančné vyrovnanie a príspevok na domácnosť“. Tento posun je pre spoluzávislého rodiča úľavou. Umožňuje mu povedať „nie“. Nie preto, že dieťa nemiluje, ale preto, že „tak sme sa dohodli v mediačnej dohode“. Zároveň to môže byť aj moment, kedy závislý dostane možnosť nastúpiť na cestu zodpovednosti. Spoluzávislý mu to nemusel nikdy ani len dovoliť. Či už preto, že si

myslel, že jeho dieťa je nezodpovedné a on sa musí o neho starať, alebo preto, že sa bojí, že keď sa prestane o závislého starať, tak o neho príde.

Zároveň prítomnosť mediátora chráni spoluzávislého pred manipuláciou zo strany závislého. Prítomnosť tretej, neutrálnej osoby sťažuje závislému využívanie osvedčených techník citového vydierania (plač, hrozby samovraždou, agresia), ktoré fungujú v súkromí.

Mediátor je tiež „tlmočníkom“, keď napr. prekladá tzv. toxické výroky rodiča: „Si neschopný a všetko preflákaš“ na vetu: „Otec má obavu o efektívne využitie finančných prostriedkov a potrebuje istotu, že budú použité na nájom.“ (Planka et al., 2025: 332 – 344).

b) Tvorba Dohody o spolužití

Ak sa mediátorovi podarí dostať do bodu riešenia problémových situácií, tak pristupuje k vypracovaniu písomnej dohody, ktorá má charakter sociálneho kontraktu. Podľa výskumov American Addiction Centers z roku 2025 je jasné definovanie očakávaní kľúčovým prvkom prevencie relapsu a znižovania rodinného stresu (American Addiction Centers, 2025).

Typická mediačná dohoda v takomto prípade môže obsahovať:

- Pravidlá bývania: Podmienka abstinencie v spoločnej domácnosti (napr. možnosť náhodného testovania).
- Finančné hranice: Presné vymedzenie, čo rodičia hradia (napr. priamu platbu za lieky) a čo nie (hotovosť na ruku).
- Sankcie: Jasne definované dôsledky porušenia dohody (napr. ak príde dieťa pod vplyvom alkoholu, musí opustiť domov na 24 hodín).

Týmto spôsobom mediácia nahrádza nepredvídateľný chaos, ktorý závislosť ale aj spoluzávislosť spôsobujú. Dohoda svojim systémom pravidiel umožňuje predvídateľné spolužitie a pomáha svojim dielom k vymámeniu sa z kolotoča spoluzávislosti a závislosti.

3.3 Limity mediácie a etické aspekty

Je nevyhnutné priznať, že mediácia nie je všeliekom. Jej použitie má jasné kontraindikácie. Podľa zákona o mediácii a etických štandardov nemožno mediováť v prípade, ak je účastník nespôsobilý, napr. pod aktuálnym vplyvom psychoaktívnej látky, alkoholu, alebo ak je v rodine prítomné domáce násilie, ktoré znemožňuje rovnováhu síl (Ministerstvo spravodlivosti SR, 2022).

Navyše, spoluzávislosť je hlboko zakorenený vzorec správania. Jedna mediačná dohoda ho nezmení. Mediácia v tomto kontexte funguje najlepšie ako súčasť multidisciplinárneho prístupu – v spolupráci s adiktológom a psychoterapeutom. Kým terapeut pracuje na tom, prečo rodič nedokáže napr. syna vyhodiť z domu, mediátor pomáha nastaviť ako bude vyzeráť ich spolužitie, kým k tej separácii dôjde.

4. Záver

Závislosť a spoluzávislosť tvoria prepojený rodinný systém, v ktorom sa patologické vzorce správania navzájom podmieňujú a udržiavajú. Kým závislosť predstavuje progresívne ochorenie so stratou kontroly a vážnymi psychosociálnymi dôsledkami, spoluzávislosť vzniká ako adaptačná reakcia blízkych osôb na dlhodobý stres a chaos. Paradoxne však práve nadmerná starostlivosť, kontrola a preberanie zodpovednosti prispievajú k stabilizácii problému, ktorý

sa nerieši ale skôr prehlbuje. Rodina sa tak ocitá v bludnom kruhu, kde pomoc bráni zmene a hranice sa stávajú nejasnými alebo nefunkčnými.

Dostať sa z bludného kruhu spoluzávislosti, znamená preseknúť zaužívané patologické vzorce správania sa. Častokrát je to dlhodobý proces, na ktorý vplyva nie len kontakt závislého a spoluzávislého, ale aj lokalita, kde dotčení bývajú. Závislý nevie vystúpiť zo svojho problému, pretože všetko mu pripomína a často aj spúšťa chuť po alkohole alebo droge. A spoluzávislý sa nechce niekedy vzdávať „svojej opatery“ o závislého, tak ako sme to popísali vyššie. Preto je veľmi dôležité o týchto témach rozprávať na mnohých platformách a dostávať ich aj do škôl ale aj na sociálne a kultúrne podujatia v mestách a dedinách. Nimi môžu byť aj farské stretnutia, kde sa vo všeobecnosti poukáže na existenciu „nevidených“ problémov. No zároveň sa „utne do živého“, teda môže sa začať presekávať bludný kruh. Na týchto občiansko-kultúrnych platformách tak môže aj okolie pochopiť, že napr. závislého nemá núkať vypiť si a spoluzávislého nemá chváliť a držať v tom, že sa pekne stará „o čiernu ovcu rodiny a nikto by to tak dobre nedal atď.“, alebo naopak odsudzovať ho, že zrazu vyhodil dospelé dieťa z domova.

Mediácia môže v tomto kontexte predstavovať účinný podporný nástroj, pokiaľ rešpektuje svoje kompetenčné limity. Pre prax mediátora je kľúčové dôsledne rozlišovať medzi terapiou a mediáciou, overiť spôsobilosť strán a zabezpečiť rovnováhu síl. Odporúča sa pracovať s externalizáciou problému, podporovať jasné pomenovanie očakávaní a viesť strany k tvorbe konkrétnych, kontrolovateľných dohôd o spolužití. Mediátor má chrániť proces pred manipuláciou a podporovať nastavovanie funkčných hraníc. Súčasne je vhodné odporúčať spoluprácu s adiktológom či psychoterapeutom, aby mediácia bola súčasťou širšieho, multidisciplinárneho riešenia.

Príspevok tak triezvo a kriticky k vlastným obmedzeniam ukázal, že mediácia môže poslúžiť ako forma pomoci v riešení problematiky.

Bibliografia

- American Addiction Centers (2025). *Signs of codependency & addiction (Impacts & negative effects)*. <https://americanaddictioncenters.org/rehab-guide/family-members/codependent>.
- Daley, C. D. (2005). *Prežiť závislosť: Pracovný zošit*. BJB Design.
- Laskovská, Š. (2007). Kodependencia. In Dragašek. *Psychiatria pre prax*, 4, (pp163-165).
- Liba, J. (2001). *Zdravie, drogy a drogová závislosť*. Tlačiareň Kušnír.
- Lindenmeyer, J. (2009). *Závislosť od alkoholu: Pokroky v psychoterapii*. F, Pro mente sana s.r.o.
- Mellody, P. (2011). *Facing codependence*. HarperCollins.
- Ministerstvo spravodlivosti SR (2022). *Odporúčaný postup mediátora – manuál pre mediátorov*. <https://www.justice.gov.sk/dokumenty/2022/o8/Doporuceny-postup-mediatora-web-finalny.pdf>
- OLÚP Predná Hora (2024). *Spoluzávislosť – ako z nej von*. <https://olup-prednahora.sk/aktuality/clanky/spoluzavislost-ako-z-nej-von/>
- Andrejkovič, P., & kol. (1999). *Protidrogová výchova*. Veda.
- Pavúk, A. (2001). *Človek a drogy*. Prešovská univerzita v Prešove.
- Paľa, G., Popovič, J., Halagová, E., Volková, N. (2021). *Mediácia a jej význam pre človeka a spoločnosť*. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.
- Planka, T., & kol. (2025). Mediácia ako nástroj sociálnej práce. In Tartaraj, A. & Belko, J. (eds.), *Dialóg o mediácii: Inšpirácia pre riešenie konfliktov* (pp 332–344). Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja.

Popovič, J. (2024). *Koncept aplikácie inštitútu mediácie v Katolíckej cirkvi*. Prešovská univerzita v Prešove.

Zipdo Education Report (2026). *Codependency statistics*. <https://zipdo.co/codependency-statistics/>

Šavrnachová, M., & Rusnáková, M. (2011). Spoluzávislosť v rodine s členom závislým od alkoholu. In Mátel, A. & Janechová, L. & L. Roman (eds.), *Sociálna patológia a intervencia sociálnej práce* (pp 65–77). VŠ ZaSP sv. Alžbety.

Škodáček, I. (1996). *Toxikománia detí a mladistvých na Slovensku*. Slovak Academic Press.

Žiaková, E. (2005). *Psychosociálne aspekty sociálnej práce*. Akcent Print.

PROGRAM JOSEFSKÉHO SYMPOZIA 2026 INTERDISCIPLINÁRNÍ ŘEŠENÍ RODINNÝCH SPORŮ

Zámek Křtiny (Městys Křtiny 25 km severně od Brna, 9 km od Macochy)

čtvrtek 19. – neděle 22. března 2026

Úvodní slovo k tématu

Rodinné spory představují jeden z nejcitlivějších a zároveň nejkomplexnějších typů konfliktů, se kterými se právní praxe i pomáhající profese setkávají. Jejich řešení vyžaduje jak precizní znalost práva, tak porozumění psychologickým, sociálním, hodnotovým a duchovním souvislostem.

Josefské sympozium 2026 vytváří unikátní mezigenerační prostor pro odborné setkání právníků, mediátorů, psychologů, akademiků i zástupců dalších profesí s cílem hledat efektivní a odpovědné interdisciplinární přístupy k řešení rodinných sporů s důrazem na ochranu důstojnosti všech zúčastněných, zejména dětí a seniorů.

ČTVRTEK 19. BŘEZNA 2026

14.00 hod. | SLAVNOSTNÍ ZAHÁJENÍ

Konferenční sál

Uvítání účastníků a zahájení Josefského sympozia 2026

R.D. Mgr. Bc. Metoděj Ján Lajčák, O.Praem

doc. Ing. Tomáš Vrška, Dr., ředitel, Školní lesní podnik Masarykův Les, Křtiny

doc. PhDr. Martina Pavlíková, PhD., MBA, prorektorka, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Mgr. Petr Všeticka, Ministerstvo spravedlnosti ČR

Video zpravice

SEKCE I. VĚDA A AKADEMICKÁ SFÉRA

14.15 – 16.00 hod. | Konferenční sál

Moderují: prof. ThDr. PaedDr. Ing. Gabriel Paľa, PhD. a JUDr. Ing. Ivana Spoustová, Ph.D.

První sekce je zaměřena na teoretická a výzkumná východiska interdisciplinárního přístupu. Příspěvky představují akademický a vědecký pohled na danou problematiku.

- prof. ThDr. PaedDr. Ing. Gabriel **Paľa**, PhD. (GTF Prešov)
Sociální a duchovní rozměr rodinných sporů a důležitost jejich smířlivého řešení
- RNDr. Jaroslav **Vacek**, Ph.D., BF, BPP, CFMW, AHP (ÚOCHB AV ČR, Praha)
Interdisciplinární přístup k moderní vědě
- prof. PhDr. Monika **Čambáliková**, CSc. (Sociologický ústav SAV)
Hodnoty jako orientace v řešení rodinných vztahů
- Mgr. Radmila **Dačevová**, Ph.D. (MUNI PF, Brno)
Využití mediace ve školním prostředí z perspektivy vedení školy
- Mgr. Anastasija **Daňková** (MUNI FF, Brno)
Od nejasnosti k jasnosti: kongnitivní a kontextuální mechanismy v jazkového porozumění
- JUDr. Patrícia **Krásná**, PhD., LL.M. (Akadémia Policajného zboru v Bratislave)
- Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia **Kurilovská**, PhD. (I. štátna tajomníčka, MV SR, PF UK v Bratislave)
Prevence domácího násilí – interdisciplinární přístupy z pohledu trestního práva, kriminologie a psychologie
- Mgr. Adriana **Sychrová**, Ph.D. (UPCE)
Samospráva jako hybatel změny: Jak kraj pomáhá deeskalovat rodinné konflikty a chránit děti

SEKCE II. TEORIE V PRAXI A ZKUŠENOSTI Z PRAXE

14.15 – 16.00 hod. | Červený salonek

Moderují: JUDr. Beata Swanová a JUDr. Lenka Šalamoun, Ph.D.

Druhá sekce propojuje odborné poznatky s běžnou aplikační praxí. Kombinuje konkrétní zkušenosti soudců, mediátorů a dalších profesí podílejících se na řešení rodinných konfliktů. Propojuje pohled a zkušenosti z Česka a Slovenska.

- JUDr. Eva **Farkašová** (sudkyňa, Okresný súd Prešov)
Multidisciplinárny prístup v rodinnoprávnej agende na soudech Slovenské republiky

- doc. JUDr. Renáta **Šínová**, Ph.D. (UPOL)
Zkušenosti se zapojením mimosoudních profesí z pohledu civilního procesu
- PhDr. Mgr. Janka **Lipničanová** (ÚVN SNP Ružomberok)
Komplementární praxe a možnosti špitální podpory v rodinných vztazích, Osobní a profesní odpovědnost veřejné správy a pomáhajících profesí
- Hana **Šnábllová**, MSc, BA (Negotico, University College London, VŠE)
Design mediace: Vědomá práce s prostorem a jazykem
- PhDr. Mgr. Júlia **Krištofová**, LL.M. (GTF Prešov)
Transformativní mediace v interdisciplinárním řešení manželských krizí: Komparativní analýza přístupu.
- ThLic. Martin **Tkáč**, PhD. (GTF Prešov)
Mediáce jako forma podpory rodiny se spoluzávislým chováním
- PhDr. Ernest **Kováč**, PhD., MBA, LL.M. (Akadémia policajného zboru v Bratislave)
Sociální koheze a její ohrožení v kontextu dlouhodobých rodinných konfliktů
- doc. dr. Jurij **Popovič**, PhD. (GTF Prešov)
Rodina a rodinné vztahy v pohledu Církve: mediace jako nástroj pastoračního doprovázení

16.00 – 16.15 hod. | Přestávka

Káva, čaj a malé pohoštění je připraveno u recepce v protějščí části zámku

SEKCE III. STUDENTSKÁ A DOKTORANDSKÁ

16.20 – 17.20 hod. | Konferenční sál

Moderují: doc. dr. Jurij Popovič, PhD. a Mgr. Adriana Sychrová, Ph.D.

Studentská sekce vytváří prostor pro prezentaci výzkumných projektů a odborných prací mladých kolegů, doktorandů a studentů, kteří přinášejí nové perspektivy.

- Mgr. Melinda **Čakarová** (UK Bratislava)
Interdisciplinární případové konference jako systémový nástroj řízení komplexních rodinných sporů
- Mgr. Tomáš **Planka** (UK Bratislava)
Rodič ve výkonu trestu odnětí svobody a rodina v krizi.
- Bc. Kateřina **Petrů** (UPCE)
Dlouhodobý program primární prevence ve školách
- Bc. Adéla **Samková** (UPCE)
Zranitelnost dospělých osob s mentálním postižením v kontextu rodinných vztahů
- Bc. Anna **Čeřovská**, DiS. (UPCE)
Vliv rodinných vztahů na proces resocializace klientů domů na půli cesty

- Mgr. Veronika **Muščíková**, (UPOL)
Právní rámec mimosoudních organizací

18.00 hod. | Zahájení galavečera Velký zámecký sál, 1. patro

Koncert nejlepších studentů Základní umělecké školy F.B. Ševčíka v Jedovnicích a jejich pedagogů pod vedením **MgA. Michala Hreňa** a **Mgr. Kateřiny Veselé**.

Slavnostní křest knihy *Transformative Conflict Resolution. Mediation – Dialogue – Coaching* za přítomnosti autorů **Martiny Círbusové** a **Robina Brzobohatého**.

Večerem hudbou a zpěvem provází **Ing. Lukáš Daněk**, klávesista z Vysokého Mýta.

PÁTEK 20. BŘEZNA. 2026

09.00 hod | Zahájení druhého konferenčního dne II. patro – salónky a chodba

Vzdělávací a společně interaktivní část programu zaměřená na získání a nácvik praktických dovedností v přímé inspiraci s praxí a řešením konkrétních kauz.

Workshop A

09.00 – 11.00 hod. | Zadní salónek, 2. patro

RUPTURA A DE-ESKALACE: deliberativní praxe v interdisciplinární práci s rodinnými spory

- Jak reagovat, když klient křičí „To je lež!“?
- Co říct, když na vás někdo tlačí „Vy jste taky máma, tohle byste neudělala“?
- A jak zůstat v roli, když slyšíte „Prostě mi řekněte, co mám dělat“?

Lektoři:

Mgr. Robin **Brzobohatý**, Ph.D.

Mgr. Ing. Martina **Círbusová**, Ph.D.

Mediační a edukační centrum Brno (MEDUC)

Workshop B

09.00 – 11.00 hod. | Foyer (chodba), 2. patro

PŘENOS ZKUŠENOSTÍ ZE ŠPITÁLNÍ PRAXE

Možnosti koordinování mezioborové spolupráce u složitých kauz

V kazuistice bude představen interdisciplinární přístup při podpoře bývalého vojáka, otce dvou dětí, při návratu do běžného života a obnovování kontaktu s dětmi. Bylo nutné identifikovat rizika, hledat postupná řešení a překonávat řadu překážek. V různých fázích spolupracovalo celkem 16 organizací, včetně resortů obrany, vnitřní a zdravotnictví.

Na závěr se přeneseme do aktuální, živé kauzy, s níž můžeme po zbytek dne pracovat.

Lektoři:

Ivan **Dubec** (Ferdinandus Orden 1561)

Lenka **Šalamoun** (Řád sv. Lazara)

Klientka Centra sv. Basila

11.00 – 11.30 hod. | Přestávka

11.30 – 13.30 hod. | Foyer (chodba), 2. patro – změna vyhrazena dle počtu účastníků

ŽIVÝ PŘÍBĚH FORMOU „PŘÍPADOVÉ KONFERENCE“

Vyzkoušejme si pod vedením Ivana Dubce „pracovat“ s případem klientky
Tréninková ukázka strategické a interdisciplinární přípravy řešení přeshraničního rodinného sporu, za účasti a aktivního zapojení dalších účastníků.

Vede:

Ivan **Dubec** (Ferdinandus Orden 1561)

13.30 – 14.30 hod. | Oběd

14.30 – 17.30 hod | Zadní salónek, 2. patro

KRIZOVÁ KOMUNIKACE A VYJEDNÁVÁNÍ V PRAXI

Co dělat, když je v sázce život a čas je rozhodující?

Speciální host: William S. „Scott“ **Owens**, USA, bývalý zvláštní agent FBI (Federálního úřadu vyšetřování) a koordinátor týmu krizového vyjednávání FBI v New Jersey. Instruktorka pokročilého výcviku krizového vyjednávání.

Lektoři:

Jan Mexo **Řehák**

Tomáš **Burda**

<https://negotico.com/>

15.45 – 16.15 hod. | Přestávka

17.30 – 18.00 hod. | Zadní salónek, 2.patro – změna vyhrazena dle počtu účastníků

REFLEXE ZKUŠENOSTÍ A SPOLEČNÉ SDÍLENÍ, UKONČENÍ PRACOVNÍHO DNE

Moderují: Lenka **Šalamoun**, Ivan **Dubec**

19:00 hod. | Restaurace U Farlíků (cca 150m od zámku)

Neformální, společná večeře účastníků

SLAVNOSTNÍ PODPIS MEMORANDA O SPOLUPRÁCI MEZI ESI A AIK

SOBOTA 21. BŘEZNA 2026

09.00 – 15.00 hod. | Zadní salónek, 2.patro – změna vyhrazena dle počtu účastníků

09.00 – 09.15 hod. | PŘEDSTAVENÍ ASOCIACE INTEGRATIVNÍCH KOUČŮ

<https://www.asociacekoucu.com/>

Lektorka: Ing. Petra **Crhák**, Ph.D., PCC (ředitelka AIK)

09.15 – 10.45 hod. | KOUČOVÁNÍ – CO TO JE A KDY DÁVÁ SMYSL?

Praktický miniworkshop s interaktivní ochutnávkou koučinku určenou mediátorům a dalším profesionálům, kteří pracují s konfliktem, odpovědností a rozhodováním a tím i nutně sami se sebou a svým vnitřním well-beingem.

Co se dozvíte a vyzkoušíte:

- Co koučink je a není (koučink vs. terapie vs. mentoring vs. mediace) a proč na tom v praxi záleží.
- Jak vést rozhovor bez rad a bez hodnocení: cíle, možnosti, kroky a zodpovědnost.
- Jaké otázky pomáhají od „zacyklení“ k posunu.
- Krátký nácvik vybraných technik a reflexe „jaké je to být koučem“

Co si odnesete:

- Sadu použitelných otázek a jednoduchou strukturu rozhovoru použitelnou třeba i v mediační praxi.
- Jasnější představu o tom, co koučování je a jaký může mít přínos.
- Pár konkrétních mikro-nástrojů, které můžete využít kdykoli v budoucnu.

Lektorka:

Mgr. Ida **Petřková**, Ph.D. (členka rady AIK, koučka, lektorka, facilitátorka, mentorka a psycholožka)

10.45 – 11.00 hod. | Přestávka

11.00-12.30 hod. | MEZIOBOROVÁ SUPERVIZE NEJEN PRO MEDIÁTORY

Prostor, kde se potkává právo, psychologie, leadership i lidskost.

Prezentace mezioborové supervize určené nejen všem profesionálům, kteří pracují s lidmi, konfliktem, odpovědností a rozhodováním (koučové, HR, právníci, sociální pracovníci, terapeuti, vedoucí týmů).

Co se dozvíte:

- Jak mezioborová supervize rozšiřuje úhel pohledu a snižuje profesní slepá místa
- Jak pracovat s přenosem, tlakem na výkon a vlastními emocemi v náročných případech
- Jak oddělit roli, odpovědnost a osobní příběh
- Jak může supervize posilovat profesní jistotu i etické ukotvení

Lektorka:

Ing. Petra **Crhák** (ředitelka AIK, koučka, mentorka, supervizorka)

12.30 – 13.30 hod. | Oběd

13.30–15.00 hod. | INDIVIDUÁLNÍ KOUČOVÁNÍ PRO ZÁJEMCE

Tři koučky – členky Asociace integrativních koučů – nám vytvořily prostor pro celkem 9 koučovaných – „pro bono ochutnávky“ pro vybrané účastníky.

Ing. Petra **Crhák** (<https://petracrhak.com/>)

Mgr. Ida **Petková**, Ph.D. (<https://idapetkova.cz/>)

Mgr. Dana **Kratochvílová** (<https://www.nabervitrdozlachet.cz/>)

NEDĚLE 22. BŘEZNA 2026

Duchovní obnova a posila 4. postní neděle ve Křtinách

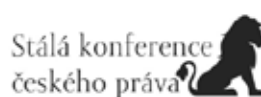
Mše svatá ve Křtinách v 10.30 hod. | Kostel jména Panny Márie

Pobožnost Křížové cesty ve Křtinách v 15.00 hod.

Odpočinkový a odjezdový den sympozia

Příležitost k relaxaci, odpočinku a osobnímu zamyšlení na jedinečném místě plném historie, tajemství, přírodní krásy a barokní architektury.

Doprovodný program lze upřesnit dle zájmu.

epravo.cz

jihomoravský kraj

Název díla:
Interdisciplinární řešení rodinných sporů

Autor díla:
prof. ThDr. PaedDr. Ing. Gabriel Paľa, Ph.D., doc. Dr. Jurij Popovič (eds.)

Recenzenti:
Dr. Iurii Scherbiak, DrSc.; Dr.h. c. prof. PaedDr. ThDr. Roman Králik, ThD., MBA, LL.M.;
dr hab. Małgorzata Duda, prof. UPJPII; doc. JUDr. Renáta Šínová, Ph.D.

Vydavatel: Univerzita Pardubice, Studentská 95, 532 10 Pardubice

Grafický návrh obálky a sazba: PhDr. ThLic, Juraj Gradoš, PhD.
Obálka vytvorená s pomocou AI.

Tisk: A-Print

Vydání: 1. vydání
Rok vydání: 2026

Náklad: 110
Stran: 232

ISBN 978-80-7560-584-9
e-ISBN 978-80-7560-600-6